

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ**

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Гарна Світлана Юріївна

УДК [373.5.016:821(100)]:004

**ДИСЕРТАЦІЯ
МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
У СТАРШІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.Ю. Гарна

Науковий керівник Ісаєва Олена Олександрівна, доктор педагогічних наук,
професор

Миколаїв – 2020

АНОТАЦІЯ

Гарна С. Ю. Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література). – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, – Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2020.

Дисертація присвячена проблемі вивчення методики зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально апробувати методику вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання, перевірити педагогічні умови її ефективності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання; *визначено* сутність феномену «дистанційне навчання учнів старших класів зарубіжної літератури»; *уточнено* зміст понять «дистанційне навчання», «дистанційна освіта», «технології дистанційного навчання»; *поглиблено* розуміння специфіки літературного розвитку учнів старшої школи із залученням технологій віддаленого й безперервного доступу до навчального матеріалу; *визначено* й обґрунтовано педагогічні умови вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання (використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення

зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання); *схарактеризовано* рівні сформованості предметної компетентності учнів старшої школи на основі використання технологій дистанційного навчання зарубіжної літератури (високий, достатній, середній, низький); *розроблено* модель методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання. Набули подальшого розвитку теорія і методика вивчення зарубіжної літератури за допомогою інноваційно-інформаційних стратегій навчання.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні діагностувальної і формувальної методик вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання (кейси електронних навчальних матеріалів, комплекс завдань для дистанційного навчання зарубіжної літератури учнів старшої школи, специфічні інноваційні прийоми навчання на основі методів (технік) фасилітації, моделі індивідуального освітнього маршруту, віртуального зошита, електронного читацького щоденника). Матеріали дослідження можуть бути використані під час дистанційного навчання учнів, упровадження елементів дистанційного навчання здобувачів освіти та в позаурочній діяльності вчителя-словесника; на курсах підвищення кваліфікації вчителів зарубіжної літератури в інститутах післядипломної педагогічної освіти, на заняттях з методики викладання літератури на філологічних факультетах педагогічних закладів вищої освіти, методик дистанційного навчання інших предметів тощо.

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу; розкрито наукову новизну здобутих результатів, їх практичне значення; подано відомості про апробацію і впровадження результатів наукового пошуку, структуру дисертації, публікації.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади використання технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури» представлено стан проблеми вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій дистанційного навчання, наукові підходи

щодо трактування феномену «методика вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання»; розкрито зміст ключових понять дослідження – «дистанційне навчання», «дистанційна освіта», «дистанційне навчання учнів старшої школи зарубіжної літератури», «технології дистанційного навчання».

Дистанційне навчання розглядається як форма організації освітнього процесу, у межах якого його учасники – учителі й учні – взаємодіють віддалено офлайн / онлайн. Поняття «дистанційна освіта» трактується як можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від закладу освіти в будь-який зручний час.

Дистанційне навчання учнів старшої школи зарубіжної літератури визначено як форму організації здобуття літературної освіти, що базується на специфічній інтеграції сучасних технологій навчання і прикладної дидактики, інформаційно-комунікаційній взаємодії, віддаленому доступі до контенту та загалом позитивно впливає на формування медіакомпетентності учасників освітнього процесу та професійний розвиток учителя-словесника.

Методику вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання визначено як сукупність взаємопов'язаних елементів (провідної ідеї, концептуальних підходів, змісту, принципів, методів, форм і технік навчання), що спрямовані на літературний розвиток учнів певних категорій, які здобувають освіту дистанційно.

У **другому розділі** «Методична система вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання» теоретично обґрунтовано методичну систему вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання; окреслено можливості цифрових освітніх сервісів і ресурсів у системі дистанційного навчання зарубіжної літератури.

З'ясовано педагогічні умови вивчення зарубіжної літератури у старшій школі із застосуванням технологій дистанційного навчання: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання

інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

Визначено *критерії* (мотиваційно-знаннєвий, діяльнісно-операційний, творчо-рефлексивний, ціннісно-предметний); *показники* (зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел, здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно, здатність працювати індивідуально та в команді, здатність до креативного мислення, здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації, здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору, здатність до аналізу та інтерпретації твору); схарактеризовано *рівні* (високий, достатній, середній, низький) сформованості предметних компетентностей учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

У **третьому розділі** «Експериментальна методика вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій дистанційного навчання» з'ясовано зміст, мету, завдання експериментального навчання; розроблено його програму; описано й проаналізовано перебіг та організаційно-технологічне забезпечення формувального експерименту; надано порівняльну характеристику результатів експериментально-дослідного навчання та їх узагальнення; доведено ефективність запропонованої моделі методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.

На формувальному етапі розроблено модель методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання (див. рис. 3.1), яка охоплювала такі взаємопов'язані етапи: збагачувальний, діяльнісний, творчий, ціннісний. На кожному етапі дослідження було використано відповідні форми, методи і прийоми навчання, а також комплексно реалізовано окреслені педагогічні умови.

Метою першого – *збагачувального* – етапу було озброєння учнів системою знань із зарубіжної літератури та вміннями користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями. Другий етап формувального експерименту – *діяльнісний*. Його мета – самостійне опрацювання різноманітних джерел інформації, формування вмінь і навичок практичного застосування набутих знань, роботи в команді та індивідуально; занурення в активну взаємодію за допомогою написання коментарів до виконаних робіт однокласників. На третьому – *творчому* – етапі використані форми, методи та прийоми сприяли формуванню в учнів креативного мислення, здатності до рефлексії та вміння застосувати здобуту інформацію під час виконання навчальних завдань. Учні оволодівали вміннями створювати скрайбінг-презентації, ментальні карти, рекламу книги, фотоквести; працювати у вайбер-групі та гугл-документах. Четвертий етап – *ціннісний* – був спрямований на формування в учнів старшої школи вмінь аналізувати та інтерпретувати літературні твори зарубіжних авторів в аспекті національної культури та загальнолюдських цінностей, визначати їх ціннісний потенціал, висловлювати судження щодо прочитаних літературних творів, образів, тем, сюжетів тощо. На цьому етапі були репрезентовані такі форми, методи та прийоми навчання: урок-сповідь літературного героя, урок-бенефіс ліричного твору, тренінг у додатку Zoom, вайбер-групі класу, круглий стіл, написання листа-звернення до автора / героя твору, есе-переконання, кубування, «сліпа» (голосова) дискусія, створення ремікс-, ремейкової версії художнього тексту (фрагменту), стрим-аналіз та інтерпретація фрагменту художнього твору, стрим-діалог із застосуванням режимів «реакція», «дуєт» (TikTok).

Встановлено, що впровадження запропонованої моделі та методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання з комплексним упровадженням визначених педагогічних умов позитивно вплинуло на ефективність процесу навчання. За результатами прикінцевого етапу експерименту виявлено, що в учнів старшої школи експериментальної групи відбулися суттєві позитивні зміни щодо

сформованості рівнів предметної компетентності з використанням технологій дистанційного навчання.

Ключові слова: методика, зарубіжна література, учні старшої школи, дистанційна освіта, дистанційне навчання, електронний урок, кейси матеріалів, віртуальний зошит, електронні освітні ресурси, предметна компетентність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України

1. Гарна С. Ю. Інтерактивний плакат як один із засобів дистанційного навчання зарубіжної літератури. *Наукова скарбниця освіти Донеччини* : наук.-метод. журн. 2017. № 3. С. 33–37.

2. Гарна С. Ю. Організація уроку зарубіжної літератури в системі дистанційного навчання школярів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 62. № 6. С. 47–57. URL : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1823/1280> .

3. Гарна С. Сайт і блог учителя зарубіжної літератури як інструментарій професійної діяльності педагога в системі дистанційного навчання учнів. *Нова педагогічна думка* : наук.-метод. журн. 2019. № 2 (98). С. 88–92.

Статті в зарубіжних фахових виданнях

4. Гарна С. Ю. Формування професійної компетентності вчителя-словесника в контексті дистанційного навчання школярів. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe* : East European Scientific Journal. 2019. № 12 (52). P. 60–65.

5. Гарна С. Ю. Психолого-педагогічні засади дистанційної літературної освіти українських школярів. *Virtus* : Scientific Journal / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. 2019. November, № 38. P. 92–96.

Статті в інших виданнях

6. Гарна С. Ю. Ідеї жажливіші, ніж пістолети! За оповіданням Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»: комплексна система завдань. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2014. № 5. С. 34–37.

7. Соколова Т. Є., Гарна С. Ю. Удосконалення літературної освіти школяра за допомогою програм самореалізації особистості. *Султанівські читання*.

Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах. (На пошану пам'яті доктора філологічних наук, професора М. В. Теплінського та доктора філологічних наук, професора В. Г. Матвійшина). Readings in Honour of Sultanov. Topical Problems of Literary Studies in Comparative Dimensions. Issue III : зб. ст. / редкол. : І. В. Козлик (голова) й ін. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. Вип. 3. С. 345–352.

8. Гарна С. Ю. Самореалізація особистості учня шляхом створення оптимального освітнього середовища на уроках світової літератури. *Всесвітня література в школах України*. 2015. № 1–2. С. 2–5.

9. Щербатюк В. С., Гарна С. Ю. Творчі роботи різних жанрів і форм на практичних заняттях із літературознавчих дисциплін. *Conference Proceedings of the International Scientific Internet-Conference Modern Problems of Improve Living Standards in a Globalized World*. Opole–Berdyansk–Slavyansk, 2016. P. 419–424. (Electronic edition).

10. Гарна С. Ю. Індивідуалізація освітнього простору учня на уроках зарубіжної літератури. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2016. № 1. С. 23–25.

11. Гарна Світлана, Щербатюк Вікторія. Кейси індивідуальних освітніх маршрутів як спосіб організації дистанційного навчання із зарубіжної літератури. *Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі* : зб. ст. / редкол. : І. В. Козлик (голова) й ін. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2017. Вип. 1. С. 115–122.

12. Гарна С. Ю., Щербатюк В. С., Ціко І. Г. Сервіси WEB 2.0 як засіб організації дистанційного навчання із зарубіжної літератури. *Дистанційна освіта : регіональний вимір* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Краматорськ, 05 квітня 2017 р.). Слов'янськ : Витоки, 2017. С. 29–35.

13. Гарна С. Ю., Ціко І. Г. Від педагогічної майстерності – до рівня мистецтва. *Вчити – значить вселяти надію. Освітній дороговказ на 2016–2017 навчальний рік* : науково-методичні рекомендації щодо

організації освітньої роботи у 2016–2017 навчальному році / упоряд. С. І. Макаренко. Слов'янськ : Витоки, 2016. С. 119–129.

14. Гарна Світлана, Щербатюк Вікторія. Нова українська школа : візія та місія вчителя-словесника для формування ключових компетентностей випускника XXI століття. *Школа – майстерня майбутнього. Освітній дороговказ на 2018–2019 навчальний рік* : науково-методичні рекомендації щодо організації освітньої роботи у 2018–2019 навчальному році / за заг. ред. С. І. Макаренко. Краматорськ : Витоки, 2018. С. 113–120.

15. Гарна С. Ю. Урок літератури – це урок творчості. *Освіта України*. 2018. № 40. С. 13.

16. Гарна Світлана, Щербатюк Вікторія. Інноваційний інструментарій професійної компетентності вчителя-словесника Нової української школи. *Нова українська школа : вчимося вчити по-новому. Освітній дороговказ на 2019–2020 навчальний рік* : науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2019–2020 навчальному році / за заг. ред. С. І. Макаренко. Краматорськ : Витоки, 2019. С. 77–84.

17. Гарна С., Щербатюк В., Ціко І. Нові виклики – інноваційні рішення. *Освіта Донеччини : гнучка, інноваційна, якісна. Дорожня карта на 2020–2021 навчальний рік* : науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2020–2021 навчальному році / за заг. ред. Т. В. Колган. Краматорськ : Інформаційно-видавничий відділ, 2020. С. 109–122.

18. Гарна Світлана. Віртуальний зошит як засіб дистанційного навчання учнів зарубіжної літератури. *Всесвітня література в школах України*. 2020. № 3. С. 18–26.

Навчальний посібник

19. Гарна С. Ю., Козієва В. В. Формування предметних компетентностей. Зарубіжна література : індивідуальні освітні маршрути. 7 клас : збірник комплексних завдань : навч. посіб. Київ : Оріон, 2019. 112 с. : іл.

SUMMARY

Harna S.Yu. Methodology of Studying Foreign Literature in High School Using Distance Learning Technologies. – Qualification academic work on the rights of a Manuscript.

The dissertation for the degree of a candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Foreign Literature). – National Pedagogical Dragomanov University, V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv. – Mykolaiv, 2020.

The dissertation deals with the issue related to Foreign Literature teaching methodology in high school with the use of distance learning techniques.

The aim of the study is to provide the scientific basis for the methodology of studying foreign literature in high school using distance learning technologies, test it experimentally and verify its efficiency conditions from the pedagogical point of view.

The scientific novelty of the study is in its being *the first attempt* for the methodology of teaching Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques to be theoretically based, developed and experimentally tested; the essence of the “Foreign Literature distance teaching of high school students” phenomenon *has been identified*; the key definitions such as “distance learning”, “distance education”, “distance teaching techniques” *have been clarified*; the interpretation of the specific nature of high school students’ literary development engaging distance and continued access to educational material *has been increased*; pedagogical conditions of Foreign Literature teaching with the use of distance learning techniques in high school have been scientifically substantiated and *identified* (the usage of the main forms and means of communication by the subjects of educational process; combining traditional and innovative teaching techniques; a teacher-student-parent interaction in the course of Foreign Literature teaching with the use of distance learning techniques); high students’ skill levels of subject-matter competence with the use of distance learning techniques in the process of teaching

foreign literature (high, sufficient, average, low levels) *have been characterized*; the experimental model of teaching foreign literature in high school with the use of distance learning techniques *has been developed*. The theory and methodology of teaching Foreign Literature with the help of innovative information learning strategies have been developed.

The practical significance of the study comprises developing and implementation of the diagnostic and forming methodologies of teaching Foreign Literature with the use of distance learning techniques in high school (including electronic cases of educational resources, a set of tasks for high school students' distance learning of Foreign Literature, specific innovative learning techniques based on facilitating methods (techniques), a model of an individual educational route, online notebook, online reading diary). The material of this research can be used while distance teaching, implementation of distance teaching elements into educational process and in literature teachers' extracurricular activities; at refresher courses for foreign literature teachers organized by pedagogical postgraduate institutes, at the classes on literature teaching methodology at philological departments of higher education institutions, other subjects distance teaching methodologies, etc.

In **introduction** the significance of the issue under study has been substantiated, its aim and objectives, object, subject and hypothesis have been outlined; the scientific novelty of the results achieved during the study and their practical significance have been shown; the information concerning the approbation and implementation of the scientific research results, the dissertation structure and publications has been given.

The first section "Theoretical and methodological basis of using distance learning techniques in the process of teaching Foreign Literature" outlines the state of the issue of teaching Foreign Literature with the use of distance learning techniques in high school, scientific approach to interpretation of "teaching Foreign Literature with the use of distance learning techniques" phenomenon; explains the substance of

the research key words such as “distance learning”, “distance education”, “Foreign Literature distance teaching of high school students”, “distance teaching techniques”.

Distance teaching is viewed as a form of organizing educational process in such a way that all its participants, both teachers and students, interact remotely offline/online. The notion of “distance education” is described as an opportunity to learn and obtain the necessary information from an educational institution remotely and at any convenient time.

Foreign Literature distance teaching of high school students is defined as a form of literary education organization which is based on specific integration of modern learning techniques with applied didactics, information and communicative interaction, remote access to the content and which has general positive effect on media competence development of educational process participants and literature teachers’ professional growth.

The methodology of teaching Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques is described as a set of interrelated elements (the main idea, conceptual approaches, content, principles, forms and educational techniques) aiming at literary development of certain categories students who are educated remotely.

The **second section** “Methodological system of teaching Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques” gives a rationale for methodological system of teaching Foreign Literature in high schools with the use of distance learning techniques; outlines digital educational services and resources capacities in the system of Foreign Literature distance teaching.

This section gives clarification of pedagogical conditions for studying Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques: the use of the main forms and means of communication by all the educational process participants; combination of innovative and traditional learning techniques; a teacher-student-parent interaction in the course of Foreign Literature teaching with the use of distance learning techniques.

The criteria (motivational-knowledge-based, activity orientated – operational, creative-reflexive, value – subject-matter) with relevant indicators have been developed (students’ interest in obtaining information from online sources; their ability to perform educational tasks on the Internet (including remotely), the ability to process various sources of information, gain new and more in-depth knowledge independently; the ability to work individually and in a team, ability to reflect and apply the obtained information, to think creatively and to be aware of the value potential of the literary work); high students’ skill levels of subject-matter competence with the use of distance learning techniques in the process of teaching Foreign Literature (high, sufficient, average, low levels) have been characterized.

The **third section** “Experimental methodology of teaching Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques” establishes content, aim and objectives of experimental learning; develops its programme; describes and analyses the course and organizational and technological support of the forming experiment; gives comparative characteristics of the experimental research results and their generalization; proves the efficiency of the suggested model of teaching Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques methodology.

At a formative stage the model of teaching Foreign Literature in high school with the use of distance learning techniques methodology was developed (see il.3.1) according to the four interconnected (enriching, active, creative, value) stages. At each stage relevant forms, methods and learning techniques were used and the outlined pedagogical conditions were implemented in an integrated manner.

The aim of the first, *enriching* stage was to equip the students with the system of foreign literature knowledge and ICT skills. The second stage of the experiment was *active*. Its purpose was to develop the students’ ability to process various information sources independently, to form their abilities and skills to apply the knowledge obtained in a practical way, working in teams and individually; to immerse into active interaction with the help of writing comments on their classmates’ works. At the third, *creative* stage the forms, methods and techniques

used contributed to formation of the students' creative thinking, their ability to reflect and apply the information obtained while performing educational tasks. The students mastered the skills of creating scribing presentations, mind maps, book advertising, and photo quests; they also learned how to work in Viber groups and Google documents. The fourth stage, *value*, was aimed at formation high school students' skills to analyze and interpret literary works of foreign authors from the standpoint of national culture and universal human values, determine their value potential, make assertions concerning literary works, characters, themes, plots, etc. At this stage such forms, methods and learning techniques were presented as lesson-confession of a literary character, lesson-benefit of a lyrical work, ZOOM training, Viber class group training, round table conference, writing a letter to an author/character, persuasive essay; cubing; "blind" (voice) discussion; creating a remix/remake version of a literary text (a fragment); stream analysis and interpretation of a literary work; stream dialogue using "reaction" and "duet" modes (TikTok).

It is experimentally proved that the implementation of the proposed methodology of teaching Foreign Literature with the use of distance learning techniques in high school together with integrated implementation of the defined pedagogical conditions had a positive impact on educational process efficiency. The results of the experiment final stage indicated that high school students from the experimental group had essential positive achievements regarding the skill levels of subject-matter competence with the use of distance learning techniques.

Key words: methodology, foreign literature, high school students, distance education, distance learning, e-lesson, cases, online notebook, online educational resources, subject-matter competence in a discipline.

LIST OF PUBLISHED ARTICLES ON THE THESIS

Articles in Ukrainian Professional Publications

1. Harna S. Yu. Interactive Poster as One of the Means of Distance Teaching Foreign Literature. *Scientific Educational Treasure of Donbass*: scientific methodological journal. 2017. № 3. P. 33–37.

2. Harna S. Yu. Foreign Literature Lesson Management in the System of Distance Teaching at School. *Information Technology and Training Resources*. 2017. V. 62. № 6. P. 47–57. URL : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1823/1280>.

3. Harna S. Yu. Foreign Literature Teacher's Sight and Blog as a Tool of Professional Activities in the System of Distance Teaching. *New Pedagogical Thought* : scientific methodological journal. 2019. № 2 (98). P. 88–92.

Articles in Foreign Professional Publications

4. Harna S. Yu. Teachers-Philologist's Professional Competence in the Context of Distance Teaching of Schoolchildren. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe* : East European Scientific Journal. 2019. № 12 (52). P. 60–65.

5. Harna S. Yu. Psychological-Pedagogical Fundamentals of Ukrainian Schoolchildren's Distance Literature Education. *Virtus* : Scientific Journal / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. 2019. November, № 38. P. 92–96.

Articles in Other Publications

6. Harna S. Yu. Ideas are more terrible than guns! (By Henri Belle «Traveller, when you come to Spa...»): complex task system. *World Literature in Modern School*. 2014. № 5. P. 34–37.

7. Sokolova T. Ye., Harna S. Yu. Schoolchildren's Literature Education Improvement with the Help of Personal Self-Realization Programmes. *Readings in Honour of Sultanov. Topical Problems of Literary Studies in Comparative Dimensions. (In Honour of Pr. M. V. Teplynskyi and Dr. V. G. Matviishin)*. Readings in Honour of Sultanov. Topical Problems of Literary Studies in Comparative Dimensions. Issue III : collection of articles/editorial staff: I. V. Kozlik (chairman) and others. Ivano-Frankivsk : Simphonia Forte, 2014. Vol. 3. P. 345–352.

8. Harna S. Yu. A Pupil's Self-realization by Forming the Optimal Educational Environment at the Foreign Literature Lessons. *Foreign Literature in Ukrainian Schools*. 2015. № 1–2. P. 2–5.

9. Shcherbatiuk V. S. Harna S. Yu. Creative Writing of Various Genres and Forms at Literature Practicums. *Conference Proceedings of the International Scientific Internet-Conference Modern Problems of Improving Living Standards in a*

Globalized World. Opole–Berdyansk–Slavyansk, 2016. P. 419–424. (Electronic edition).

10. Harna S. Yu. Individualization of Pupil's Educational Environment at World Literature Lessons. *Foreign Literature in Modern School*. 2016. № 1. P. 23–25.

11. Harna Svitlana, Shcherbatiuk Viktoriya. Cases of Individual Educational Routes as the Means of Distance Teaching Foreign Literature. *Actual Problems of Students-Philologists' Professional Training in the Modern Educational Environment*: collection of articles / editorial staff: I. V. Kozlik (chairman) and others, Ivano-Frankivsk: Simfonia Forte, 2017. Vol. 1. P. 115–122.

12. Harna S. Yu., Shcherbatiuk V., Tsiko I. G. WEB Services 2.0 as a Means of Foreign Literature Distance Teaching Organization. *Distance Education: Regional Dimension*: international research and practice conference. (Kramatorsk, April 05, 2017). Sloviansk: Vytoky, 2017. P. 29–35.

13. Harna S. Yu., Tsiko I. G. From Pedagogical Mastery – to Proficiency Level. *Teaching means Empowering. Educational Plan of Actions for p 2016–2017*: scientific methodological recommendations on the organization and guidance of educational work in 2016–2017 / author S. I. Makarenko. Sloviansk: Vytoky, 2016. P. 119–129.

14. Harna Svitlana, Shcherbatiuk Viktoriya. New Ukrainian School: Teacher-philologist's Vision and Mission for Forming the Key Competences of a School-leaver of the XXI Century. *School is the workshop of the Future. Educational Plan of Actions for 2018–2019*: scientific methodological recommendations on the organization and guidance of educational work in 2018–2019 / under general editorship of S. I. Makarenko. Kramatorsk: Vytoky, 2018. P. 113–120.

15. Harna S. Yu. Literature Lesson Is the Lesson of Creativity. *Ukrainian Education*. 2018. № 40. P. 13.

16. Harna Svitlana, Shcherbatiuk Viktoriya. Professional Competence Innovative Tools for a Teacher-philologist of the New Ukrainian School. *New Ukrainian School: Learning to Teach in a New Way. Educational Guide for 2019–2020*: Scientific Methodological Recommendations on the Organization and Guidance of

Educational Work in 2020–2021 / under general editorship of S. I. Makarenko. Kramatorsk : Vytoky, 2019. P. 77–84.

17. Harna S., Shcherbatiuk V., Tsiko I. New Challenges – Innovative Solutions. *Education of Donbass : Flexible, Innovative, Qualitative. Plan of Actions for 2020–2021* : Scientific Methodological Recommendations on the Organization and Guidance of Educational Work in 2020–2021 / under general editorship of T. V. Kolgan. Kramatorsk : Information Publishing Department, 2020. P. 109–122.

18. Harna Svitlana. Online Notebook as a Means of Distance Teaching Foreign Literature. *World Literature in Ukrainian Schools*. 2020. № 3. P. 18–26.

Education Guidance

19. Harna S. Yu., Kozieva V. V. Formation of Subject-matter Competences. *Foreign Literature : Individual Educational Routes. Form 7 : complex task collection* : scientific methodological journal. Kyïv : Orion, 2019. 112 p.

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	30
1.1. Поняття дистанційного навчання. Принципи дистанційного навчання	30
1.2. Психолого-педагогічні передумови дистанційної освіти в закладах загальної середньої освіти	48
1.3. Методичні основи використання технологій дистанційного навчання у процесі вивчення літератури	65
Висновки з першого розділу	94
Список використаних джерел до першого розділу	98
РОЗДІЛ 2	
МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	116
2.1. Теоретичне обґрунтування методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання	116
2.2. Можливості цифрових освітніх сервісів і ресурсів у системі дистанційного навчання зарубіжної літератури у старшій школі	150
2.3. Характеристика рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання	180
Висновки з другого розділу	212
Список використаних джерел до другого розділу	216
РОЗДІЛ 3	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	231
3.1. Програма формування експерименту та його організаційно-технологічне забезпечення	231
3.2. Експериментальна методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.....	237
3.3. Порівняльна характеристика рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання	252
Висновки з третього розділу	266
Список використаних джерел до третього розділу	269
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	270
ДОДАТКИ	273

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДН – дистанційне навчання;

ДО – дистанційна освіта;

е-ДО – електронна дистанційна освіта;

ЕОР – електронний освітній ресурс;

е-підручник – електронний підручник;

е-тренажер – електронний тренажер;

е-урок – електронний урок;

е-читацький щоденник – електронний читацький щоденник;

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології;

ІТ – інформаційні технології;

ІТТ – інформаційно-телекомунікаційні технології;

ЛК – літературна компетентність;

ОВР – освітній віртуальний ресурс.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні соціально-економічні, політичні, культурні перетворення висувають на перший план проблему модернізації змісту освіти, пошуку нових освітніх парадигм, зорієнтованих на здатність особистості до навчання впродовж усього життя. Вагома роль у цьому процесі належить сучасному освітньому простору з урахуванням його технологізації. Тому назріла необхідність удосконалення змісту дистанційного навчання (ДН) в сучасній школі, створення інформаційно-комунікаційного забезпечення та застосування різноманітних нових форм і методів навчання. Про це наголошено в офіційних документах, що так чи так регламентують аспекти використання технологій ДН: Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (2000); Положення про дистанційне навчання (2013); Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» (2016); Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2016); Законі України «Про освіту» (2017); Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти (2019); Положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти (2020).

У вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблему реалізації віддаленого освітнього простору досліджували такі науковці: І. Заярна, О. Кіріленко, О. Муковоз, М. Топузов, Ю. Фальштинська (дистанційна освіта в системі вищої школи); Т. Вдовичин (використання мережових технологій); С. Литвинова (технології віртуального класу); Г. Дацюк (особливості використання ІКТ у школі); Г. Муромцова (мультимедійні засоби дистанційної освіти); Ю. Новіков (технології дистанційних інтернет-систем навчання); Т. Колчук, Ю. Комаров, Н. Морозова, Ю. Тихомирова, О. Хара, А. Чірво, Г. Шиліна, С. Шокалюк (дистанційне навчання учнів з певних дисциплін). Зауважимо, що методика застосування технологій ДН учнів з літератури ні частково, ні комплексно в педагогічній науці не розроблена.

Теоретичні, практичні й соціальні аспекти ДН досліджували як зарубіжні (О. Андрєєв, Є. Полат, В. Солдаткін, А. Хуторської, Ю. Швець та ін.), так і вітчизняні (В. Биков, В. Гриценко, О. Дем'яненко, Ю. Жук, В. Кухаренко, В. Олійник, Н. Сиротенко, П. Стефаненко та ін.) науковці.

У науково-методичних розвідках останніх десятиліть дослідники наблизилися до вирішення зазначеної проблеми загалом й окреслили перспективи подальших пошуків: А. Богосвятська, Ю. Еельмаа, Л. Назаренко, О. Ніколенко, Г. Островська, О. Покатілова, С. Федоров, Т. Яценко (ІКТ в літературній освіті школярів); Н. Волошина (перспективні педагогічні технології та новаторські форми занять у практиці вчителя літератури); О. Дем'яненко (використання елементів медіаосвіти у вивченні літератури школярами); С. Жила (роль суміжних видів мистецтв у сприйманні учнями літературних текстів); О. Ісаєва (специфіка читацької діяльності школярів із залученням до освітнього середовища медіатекстів і креолізованих текстів, явище піар-менеджменту в діяльності вчителя-словесника, навчання літератури в цифрову епоху); Ж. Клименко (використання візуалізаційного матеріалу на уроках літератури); Л. Мірошниченко, Ц. Палмер (загальна проблематика використання комп'ютерних технологій у літературній освіті школярів); Н. Скриннік (використання хмарних технологій); В. Уліщенко (формування медіакомпетентності старшокласників); С. Сафарян (дистанційна робота з обдарованими дітьми); І. Ціко (медіадидактичні засади навчання літератури в школі); В. Шуляр (електронне конструювання уроку літератури) та ін.

Практична реалізація елементів ДН зарубіжної літератури висвітлена проблематикою діяльності вчителя в інклюзивному середовищі (С. Пелих), цифровізації і використання електронних дидактичних матеріалів і завдань у підручниках (О. Ісаєва, Ж. Клименко, А. Мельник; Ю. Ковбасенко; О. Ніколенко, О. Орлова, Л. Ковальова; В. Паращич, Г. Фефілова, М. Коновалова та ін.); навчання школярів за допомогою онлайн-платформ (Course Hero, EdEra, Moodle, Open edX, «Всеосвіта», «Гіпермаркет знань», «Тисяча журавлів» тощо); використання вчителями спільнот соціальних мереж

як майданчиків передового досвіду та взаємонавчання («Ключ до Слова», «Лінгвістичні смаколики», «Методичні родзинки уроків зарубіжної літератури», «Словесники Донеччини»).

Водночас аналіз теорії та практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити низку *суперечностей* між:

- соціальним замовленням сучасного інформаційного суспільства щодо впровадження в освітній процес технологій ДН під час вивчення зарубіжної літератури та недостатнім рівнем розробленості науково-теоретичного забезпечення організації ДН в закладах загальної середньої освіти;

- нагальною потребою здобувачів освіти в індивідуалізації навчання та реальним станом готовності вчителів до використання технологій ДН;

- необхідністю впровадження технологій ДН та обмеженістю матеріально-технічного й методичного забезпечення, що не дозволяють реалізувати ці технології.

Отже, актуальність проблеми та її недостатня наукова розробленість, потреба в системному дослідженні та необхідність подолати зазначені суперечності зумовили вибір теми дослідження **«Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах планової наукової теми кафедри методики викладання світової літератури НПУ ім. М. П. Драгоманова «Зміст і методика вивчення зарубіжної літератури за державними стандартами в умовах 11-річної загальноосвітньої школи» (реєстраційний № 0100U000046). Тему дисертації було затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 08 грудня 2015 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 26 січня 2016 року).

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально апробувати методику вивчення зарубіжної літератури у старшій школі

з використанням технологій дистанційного навчання, перевірити педагогічні умови її ефективності.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність феномену «дистанційне навчання учнів старших класів зарубіжної літератури»; уточнити ключові дефініції дослідження: «дистанційне навчання», «дистанційна освіта», «технології дистанційного навчання», «предметна компетентність».

2. Визначити критерії, показники, схарактеризувати рівні сформованості предметної компетентності учнів старшої школи під час вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.

4. Розробити й перевірити ефективність моделі та експериментальної методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.

Об'єкт дослідження – навчання зарубіжної літератури у старших класах закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

Методи дослідження. *Теоретичні:* методи аналізу й синтезу, обробки та інтерпретації джерел (для вивчення психолого-педагогічних і науково-методичних праць за проблемою дослідження, нормативної бази в галузі

освіти); методи порівняння, аналогії, систематизації та узагальнення (для формування теоретичних засад (методи індукції і дедукції); *емпіричні*: спостереження за освітнім процесом, анкетування вчителів і учнів, методи діагностування (для визначення рівнів ефективності розробленої методики); педагогічний експеримент (для перевірки ефективності експериментальної методики); *статистичні*: математична обробка результатів дослідження за критерієм Фішера-Снедекора (для кількісного та якісного аналізу динамік змін у рівнях сформованості предметної компетентності учнів контрольних та експериментальних груп), визначення достовірності експериментальних результатів дослідження.

База дослідження. Експериментально-дослідну роботу проведено на базі шести закладів загальної середньої освіти Донецької, Луганської та Харківської областей. На різних етапах експерименту в ньому було задіяно 1113 учнів та 24 вчителі зарубіжної літератури, на формувальному етапі – 66 учнів старшої школи.

Результати дослідження впроваджено в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 1032-1/01 від 23.10.2019 р., протокол № 11 від 22.10.2019 р.), Економіко-гуманітарному ліцеї № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради Донецької області (довідка № 700 від 27.12.2019 р.), Добропільському навчально-виховному комплексі «Спеціалізована школа І–ІІІ ступенів № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад» Добропільської міської ради Донецької області (довідка № 290 від 03.12.2019 р.), Новотроїцькій загальноосвітній школі І–ІІІ ступенів № 4 Волноваської районної ради Донецької області (довідка № 72 від 12.12.2019 р.), Барвінківській загальноосвітній школі І–ІІІ ступенів № 3 Барвінківської районної ради Харківської області (довідка № 156 від 12.11.2019 р.), Попаснянській гімназії № 20 Попаснянської районної ради Луганської області (довідка № 145 від 07.11.2019 р.), КЗ «Маріупольська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів

№ 29 Маріупольської міської ради Донецької області» (довідка № 190 від 25.12.2019 р.).

Методологічні засади дослідження. У вивченні генезису теорії та практики ДН спиралися на філософські ідеї просторововіддаленого педагогічного впливу (св. Василій Великий, Йоан Золотоустий, Володимир Мономах, Кирило Туровський, Д. Дідро, Г. Сковорода, Ф. Честерфільд, Т. Шевченко, В. Стус, В. Сухомлинський та ін.), кіберкультури й сучасного медіавпливу на цифрове покоління (Р. Айсіна, Т. Больбот, Г. Колосова, Т. Костенко, О. Мушинська, А. Нестерова, В. Плешаков, Г. Почепцов, О. Прудникова, О. Шайкіна, Л. Юр'єва та ін.), нового педагогічного мислення в освіті (Г. Васьківська, Т. Веретенко, О. Гагарін, С. Гончаренко, Г. Дегтярьова, Ю. Жук, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Світлична, С. Титенко, Т. Чистіліна, А. Шевчук, Б. Шуневич та ін.). Базисом дослідження також є праці щодо використання технологій дистанційного навчання (Ю. Біляй, І. Блощинський, В. Бритвіна, І. Герасименко, В. Дьомкін, Г. Конюхова, Г. Можасєва, Н. Параніна та ін.); інформаційних, хмарних технологій в освіті, змішаного навчання (І. Адамова, І. Аліфанова, О. Андрєєв, С. Батишев, С. Березенська, В. Биков, Ю. Богачков, К. Бугайчук, С. Буртовий, Л. Васильченко, О. Веренич, В. Гриценко, Є. Долинський, В. Жулкевська, І. Заярна, О. Кареліна, О. Кіріленко, В. Колос, С. Кудрявцева, В. Кухаренко, О. Новіков, Ю. Овод, О. Огієнко, Н. Олійник, Т. Олійник, О. Рибалко, Л. Романишина, Н. Сиротенко, В. Солдаткін, О. Співаковський, П. Стефаненко, А. Столяревська, П. Таланчук, Є. Шаран, В. Шевченко та ін.).

Психолого-педагогічну основу дослідження збагачують ідеї продуктивного мислення і самореалізації учня старших класів, конструювання життєвих перспектив, духовного й ціннісного становлення особистості (Г. Балл, В. Біблер, Дж. Бокум, М. Боришевський, Т. Б'юзен, Л. Виготський, І. Кон, Дж. Левеск'ю, Д. Леонт'єв, С. Максименко, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Ж.-П. Сартр, М. Смульсон, Т. Титаренко, Н. Чепелева, Т. Яблонська та ін.); професійного розвитку та інноваційної трансформації педагога НУШ (О. Близнюкова,

Н. Гупан, Г. Дегтярєва, О. Ісаєва, М. Оліяр, О. Пометун, С. Сафарян, Н. Скриннік, А. Твердохліб, А. Хуторський); використання в навчанні мультимедійних технологій (В. Волинський, Л. Гаврілова, А. Ідрісова, І. Хижняк та ін.), цифрових освітніх сервісів і ресурсів (І. Аліфанова, В. Белова, О. Бутко, М. Гонтар, Л. Дубовик, Л. Желізняк, О. Ільїна, О. Кисельова, А. Колібабчук, М. Коломійцева, В. Короповська, Л. Носенко, О. Огурцова, А. Тунцева, М. Фірсова, І. Шахіна, В. Штейнберг та ін.); розвитку обдарованості та творчості школярів (Н. Аніщенко, М. Мельник, В. Роменець та ін.).

Методичними орієнтирами в дослідженні є праці прикладного характеру з проблематики ДН у школі (Ю. Біляй, Ю. Жук, І. Закономірний, М. Каленик, А. Лотоцька, О. Покатілова, С. Сафарян, Г. Шиліна та ін.); перспективних педагогічних технологій навчання літератури (Н. Волошина, Л. Мірошніченко, Ц. Палмер, Г. Токмань); організації самостійної роботи й читацької діяльності учнів (О. Ісаєва), контролю знань (Ж. Клименко); специфіки вивчення біографічних тем, використання міжмистецьких зв'язків та візуалізації в роботі з художнім текстом (Г. Островська, С. Жила, Ж. Клименко); інокультурного та полікультурного аспектів літературної освіти (Г. Гогіберідзе, В. Доманський, Ж. Клименко); інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), медіаосвітніх, медіадидактичних аспектів навчання літератури, електронного конструювання уроку (А. Богосвятська, О. Дем'яненко, В. Журавльов, О. Ісаєва, Ю. Еельмаа, С. Федоров, Л. Назаренко, О. Ніколенко, Н. Скриннік, І. Ціко, В. Шуляр та ін.); формування медіакомпетентості (В. Уліщенко).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання; *визначено* сутність феномену «методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання»; *уточнено* зміст понять «дистанційне навчання», «дистанційна освіта», «дистанційне навчання учнів старших класів зарубіжної літератури», «технології дистанційного навчання», «предметна компетентність»; *поглиблено* розуміння

специфіки літературного розвитку учнів старшої школи із залученням технологій віддаленого й безперервного доступу до навчального матеріалу; *визначено* й обґрунтовано педагогічні умови вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання (використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання); *схарактеризовано* рівні сформованості предметної компетентності учнів старшої школи на основі використання технологій дистанційного навчання зарубіжної літератури (високий, достатній, середній, низький); *розроблено* модель методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання. Набули подальшого розвитку теорія і методика вивчення зарубіжної літератури за допомогою інноваційно-інформаційних стратегій навчання.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні діагностувальної і формувальної методик вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН (кейси електронних навчальних матеріалів, комплекс завдань для ДН зарубіжної літератури учнів старшої школи, специфічні інноваційні прийоми навчання на основі методів (технік) фасилітації, моделі індивідуального освітнього маршруту, віртуального зошита, електронного читацького щоденника). Матеріали дослідження можуть бути використані під час ДН учнів, упровадження елементів ДН здобувачів освіти та в позаурочній діяльності вчителя-словесника; на курсах підвищення кваліфікації вчителів зарубіжної літератури в інститутах післядипломної педагогічної освіти, на заняттях з методики викладання літератури на філологічних факультетах педагогічних закладів вищої освіти, методик ДН інших предметів тощо.

Достовірність наукових положень, висновків і результатів дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень та практичним використанням комплексу методів дослідження, адекватних його

предмету, меті й завданням; педагогічним умовам; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних, дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези, що забезпечило, крім теоретичного обґрунтування проблеми, її втілення у практику роботи закладів загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на міжнародній науковій конференції «Аналіз та інтерпретація художнього тексту: проблеми, стратегії, дослідження» (м. Київ, 2018 р.); усеукраїнських науково-практичних конференціях: «Султанівські читання» (м. Івано-Франківськ, 2013 р.); «ІХ Короленківські читання» (м. Полтава, 2016 р.); «Актуальні проблеми літературної освіти в середній та вищій школі» (м. Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017 р.); «Проекти Творчого об'єднання «Соняшник» – місток до Нової української школи» (м. Запоріжжя, 2017 р.); «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах» (м. Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019 р.); усеукраїнському круглому столі «Шкільна літературна освіта: вчора, сьогодні, завтра» (м. Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016 р.); ІХ Всеукраїнському фестивалі педагогічних ідей «Мій особистісно зорієнтований урок» (м. Червоноград, 2019 р.); усеукраїнському освітянському форумі «Шкільна реформа – вікно можливостей для кращого життя» (м. Харків, 2019 р.); міжрегіональній науково-методичній конференції «Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи у сучасному освітньому просторі» (м. Івано-Франківськ, 2016 р.); міжрегіональній науково-практичній конференції «Дистанційна освіта: регіональний вимір» (м. Краматорськ, 2017 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено у 19 працях, з них: 3 статті в наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних виданнях, 13 статей апробаційного характеру, з яких 7 – у співавторстві, 1 навчальний посібник у співавторстві.

Особистий внесок авторки в роботах у співавторстві полягає: в аналізі переваг створення здобувачами освіти творчих видів робіт з використанням мультимедійних засобів навчання [9]; у розробці видів кейсів індивідуальних

освітніх маршрутів із зарубіжної літератури з прикладами вступних звернень та планів дій для учнів під час опрацювання певного кейсу [11]; в аналізі розвідок науковців і практиків щодо компетенцій та компетентностей особистості, ролі сучасного вчителя як тьютора, фасилітатора, наставника та спостерігача, який створює можливості для учнів застосувати отримані навички для здобуття нових знань [14]; в аналізі літератури щодо сутності й ролі педагогічних інновацій та інноваційної діяльності педагогічних працівників, критеріїв готовності вчителів до інноваційної педагогічної діяльності, зокрема й до впровадження технологій дистанційного навчання [16]; у розробці завдань для програм самореалізації особистості щодо засвоєння матеріалу на різних етапах уроку зарубіжної літератури [7]; у розробці загальної концепції забезпечення дистанційної форми навчання учнів з тимчасово окупованих територій Донеччини та визначенні індивідуальної освітньої траєкторії учня-читача в умовах вивчення зарубіжної літератури з використанням дистанційних технологій [13]; у визначенні переваг дистанційного навчання та окресленні можливостей сервісів web 2.0 (онлайн-сервісів) щодо залучення школярів до взаємодії в індивідуальній, парній і груповій роботі у процесі вивчення творів зарубіжної літератури [12]; у розробці індивідуальних освітніх маршрутів із зарубіжної літератури [19].

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (301 найменування, із них 10 – іноземними мовами), 7 додатків на 53 сторінках. У тексті вміщено 17 рисунків, 19 таблиць і 1 діаграма, що обіймають 8 сторінок основного тексту. Загальний обсяг роботи становить 325 сторінок, з яких 219 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Поняття дистанційного навчання. Принципи дистанційного навчання

Перші десятиріччя ХХІ століття відзначилися глобальним переформатуванням педагогічного простору завдяки стрімкому впровадженню в освіту інновацій, зокрема комп'ютеризації, та застосуванню медіатехнологій, мережевої взаємодії, модифікованих й адаптованих до нових умов методів і прийомів навчання. Це власне й активізувало фахівців галузі до пошуків ефективних дидактичних засобів і моделей едукативності. Серед останніх динамічно розвиваються і технології дистанційної освіти (ДО). А тому однією із суттєвих ознак модернізації сучасної школи є впровадження ДН, що значно розширює інформаційні межі навчального змісту окремого предмету й програмової теми, підвищує якість освітніх послуг.

У довідковій літературі поняття «дистанційний», «дистанційно» інтерпретують як процес, що «здійснюється або діє на певній відстані» та «за допомогою засобів зв'язку» [21, с. 300]. Звідси – одне з найпоширеніших витлумачень явища ДН – «за допомогою листування, телебачення, радіо, мережі «Інтернет», телефону, публікацій у газеті за обмеженого контакту з викладачами» [21, с. 300]. Дистанційна форма освіти ще в першому десятиріччі ХХІ ст. вітчизняними науковцями О. Веренич, В. Гриценком, В. Колос і С. Кудрявцевою визнана рівнозначною очній, заочній та екстернату й «відображає усі притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст,

методи, організаційні форми, засоби навчання), що реалізуються через специфічні засоби» [40, с. 46].

На законодавчому рівні це юридично внормовано в низці чинних офіційних документів [79; 80; 112–115]. Схарактеризуємо й проаналізуємо їх від загальнозасадничих заяв до конкретних дій щодо впровадження системи ДН в освітній простір України.

Так, у «Положенні про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти» (2019) ДО вперше задекларована як одна з інституційних форм разом з очною (денною, вечірньою), заочною та мережевою, а прерогатива вибору форми навчання тепер належить власне здобувачам чи їхнім батькам. У закладах загальної середньої освіти можуть бути створені окремі класи чи групи, а саме ДН реалізовуватиметься завдяки «застосуванню дистанційної форми як окремої» чи «використанню технологій дистанційного навчання» водночас з іншими в межах різних форм освіти [114].

Зазначимо, що остання позиція доведена вітчизняними науковцями, які досліджують проблематику сучасної освіти в медіаспекті й підкреслюють, що вони (медіа) хоч і мають неоднозначний вплив на молодь, проте нерідко стають провідним чинником «її соціалізації, стихійного соціального навчання», «засобом дистанційної і джерелом неформальної освіти» [80, с. 5].

Отже, завдяки віддаленому доступу сучасний учень оволодіває новою інформацією, якій притаманна й дидактична (розвивальна, виховна) функція. Тому цілком логічними є дії, задекларовані в концепції «Нова українська школа» (2016), зокрема реформа освіти на державному рівні в першій фазі реалізації (2016–2018 рр.) доводить потребу у формуванні національної е-платформи електронних курсів і підручників, на базі якої мають бути розроблені й представлені курси ДН учнів за програмами предметів старшої школи [79, с. 31].

Більш конкретні визначення щодо змісту й формату здобуття освіти з віддаленим доступом репрезентовано в «Положенні про дистанційне навчання» (2013) (далі – Положення), де поняття «дистанційна освіта» потрактовано як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і

способів пізнавальної діяльності людини», що реалізується «в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу» [113]. Її мета – надання освітніх послуг із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У Положенні також подано низку важливих для нашої наукової розвідки дефініцій: «асинхронний режим», «вебресурси навчальних дисциплін (програм)», «вебсередовище дистанційного навчання», «дистанційна форма навчання», «інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання», «психолого-педагогічні технології дистанційного навчання», «синхронний режим», «суб'єкти дистанційного навчання», «технології дистанційного навчання» тощо [113].

Визначальними є підстави, відповідно до яких здійснюється ДН. Це причини, зумовлені відсутністю можливості відвідувати заклад освіти за станом здоров'я, через надзвичайні ситуації природного чи техногенного типу, за умов воєнного конфлікту, проживання за кордоном чи на тимчасово окупованій території [113]. Останні норми в документі, що відбивають сучасні реалії суспільно-політичного життя нашої країни, було внесено 2015 року.

Не менш важливими в цьому Положенні є тези щодо проблем організації освітнього процесу за дистанційною формою навчання. Так, основними видами навчальних занять вважають лекцію, семінар, урок, практичне й лабораторне заняття, консультацію тощо, деякі з них можуть відбуватися і в синхронному, і в асинхронному режимах (лекція, консультація, семінар, урок). До альтернативних видів навчальних занять зараховують ділові ігри й виконання проєктів у групах, а науково-методичне забезпечення ДН має містити: 1) методичні рекомендації щодо розроблення і використання педагогіко-психологічних та інформаційно-комунікаційних технологій; 2) критерії, засоби й системи контролю якості такої форми навчання; 3) змістовне, дидактичне й методичне наповнення вебресурсів (дистанційних курсів) навчального плану / навчальної програми підготовки [113].

Досить прогресивним з огляду на досягнення в науці та потреби сучасної школи є проєкт «Положення про дистанційну форму здобуття загальної

середньої освіти», винесений у червні 2020 р. МОН України на громадське обговорення [112] (далі – Проект). У ньому, зокрема, на нормативно-законодавчому рівні здійснюється спроба розширити можливості застосування ДН як форми здобуття освіти: основної, паралельної до очної, допоміжної, у разі надзвичайних ситуацій, через організацію роботи за індивідуальним навчальним планом, самостійного визначення педагогами режиму проведення початкових занять (синхронний / асинхронний).

Отже, можливості та переваги дистанційної взаємодії вчителя і учня значно розширюють часові та просторові межі навчання, а відтак, сприяють інтенсифікації цього процесу.

Критерії, що висувають науковці до дистанційної форми освіти, є такими: 1) планова й системна діяльність; 2) наявність спеціальних методичних прийомів, комунікаційних, організаційних та адміністративних заходів; 3) реалізація завдяки новітнім технічним засобам; 4) сформованість у здобувачів освіти комплексу вмінь і компетентностей [56, с. 6].

Важливо при цьому здійснити якісне переформатування організаційних форм і методів навчання, спрямовувати їх на:

- укладання методичного інструментарію самостійної пошукової та дослідницької діяльності під час виконання навчальних проєктів;
- вивчення методів колективного вирішення проблем;
- співвідношення методів групової та індивідуальної роботи учнів і вчителів;
- інтенсивне використання електронних засобів навчання як інструменту повсякденної співпраці учнів і педагогів;
- організацію співдіяльності вчителів різних навчальних предметів;
- підготовку педагогів до роботи з новим змістом, методами й організаційними формами навчання, до інтенсивного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі [40, с. 32].

Автори монографії «Дистанційна освіта: теорія і практика» визначають дві основні моделі впровадження ІКТ в освіту. У першій (горизонтальній) виокремлюють чотири стадії впровадження будь-якої системи освіти

у процесі неперервного залучення ІКТ: 1) знайомство з ІКТ; 2) використання ІКТ у викладанні різних дисциплін; 3) використання ІКТ у навчальних проєктах для досягнення певної мети навчання; 4) перетворення освітнього середовища завдяки використанню ІКТ-засобів [40, с. 37]. У другій – вертикальній моделі – упровадження ІКТ в систему освіти відбувається вглиб через: 1) формування уявлення про ІКТ-засоби, їх функції і шляхи використання; 2) вивчення прикладів використання ІКТ-засобів під час викладання різних навчальних предметів; 3) розуміння того, де та як треба використовувати ІКТ-засоби для досягнення окресленої навчальної мети; 4) професійне використання ІКТ-засобів [40, с. 38].

ДО на відміну від традиційних форм навчання має свої відмінності, які полягають у тому, що:

- учитель не має можливості спостерігати за реакцією учнів на власні слова й дії;
- ефективність роботи педагога переважно залежить від того, наскільки вдало він використовує сучасні ІКТ і педагогічні технології;
- учитель під час ДО повинен приділяти значно більше уваги мотивації навчання;
- учитель має активніше заохочувати учнів до пошуку власного способу вирішення навчальної проблеми [40, с. 47].

Водночас ДО в згаданій науковій праці потрактовують як таку, що доповнює традиційну новими можливостями, серед яких:

1. Швидке оновлення знань завдяки відбору інформації зі світових ресурсів.
2. Розширення аудиторії навіть попри географічні кордони.
3. Максимальна наближеність до категорій учнів з особливими потребами.
4. Можливість участі в різних спільних проєктах [40, с. 47–48].

Серед ознак ДО й ДН визначають такі: *гнучкість* (учні оволодівають знаннями за зручною програмою та за наявності комфортних умов місця і часу); *модульність* (можливість цілісного й комплексного сприймання навчальної інформації, з урахуванням потреб групи, окремого індивіда); *паралельність*

(навчання може здійснюватися за декількома напрямками водночас); *велика аудиторія* (одночасне застосування навчальних ресурсів значною кількістю учнів, зв'язок через засоби телекомунікацій); *економічність* (ефективне використання навчальних майданчиків і технічних засобів); *технологічність* (використання в освітньому процесі нових досягнень ІКТ); *позитивний вплив на учня* (підвищення його інтелектуального та творчого потенціалу завдяки самоорганізації); *якість* (використання інноваційних технологій) [40, с. 48–49]; *віддаленість* (навчання поза межами закладу освіти); *дидактична оперативність* (швидка взаємодія вчителя і учня) [18]. Учень за умов активної діяльності в дистанційному форматі індивідуально взаємодіє з навчальною інформацією, має комунікативні зв'язки з учителем та іншими учнями, самостійно добирає додаткові матеріали [40, с. 61]. Під час запровадження елементів ДО, як вважають автори монографії, відбувається трансформація педагогічних технологій: 1) знання не транслують у готовому вигляді, а створюють умови для виникнення потреби їх пошуку; 2) можливість охоплення увагою всіх учнів на засадах співпраці та взаємонавчання; 3) значне збільшення активності учнів; 4) контроль знань не обмежується лише тестуванням, а рівноцінно змінюється висновками щодо спостережень за проміжними результатами чи роботами над проєктами; 5) зміна підходів: кооперація і співпраця замість змагань; 6) оволодіння учнями різноманітним навчальним матеріалом відповідно до їх (школярів) особливостей; 7) залучення вербального мислення замість інтегрованого вербально-візуального [40, с. 66].

У науковому обігу термінів і понять разом з дефініцією «дистанційна освіта» також використовують й «дистанційне навчання». Українська педагогиня О. Огієнко зауважила, що багато дослідників інтерпретують їх як синонімічні, але не менше науковців, які не одностайні в цій позиції і вважають ці терміни неоднозначними [100]. Погоджуємося з твердженням про те, що названі явища не є тотожними.

А науковець-педагог І. Блощинський у докторській дисертації «Теоретичні та методичні основи професійної підготовки фахівців Державної

прикордонної служби України з використанням технологій дистанційного навчання» (Хмельницький, 2016 р.) підкреслив, що найчастіше в зарубіжній практиці ДН використовують для позначення дистанційного викладання та вивчення, а в українській – як «інноваційну форму навчання» [10, с. 35]. Він визначив такі типи інноваційних технологій ДН: програми курсів; онлайн-словники; рубрикатори; програми для віртуального спілкування; блоги; вікі; сервіси спільного пошуку інформації; інструменти для створення та редагування документів, презентацій, діаграм зв'язків тощо; інструменти для створення вебсторінок; сервіси для спільного зберігання та обміну мультимедійними файлами тощо [10, с. 221–222]. Слушним є зауваження науковця про те, що система навчання з використанням технологій ДН може містити традиційні та інноваційні методи, однак їх «шаблонне перенесення <...> у нові умови не завжди може виявитись ефективним, а інколи навіть неможливим» [10, с. 300]. А тому з-поміж різних форм навчання перевагу надано веблекціям, вебінарам, вебконсультаціям, практичним і самостійним роботам; із способів контролю обрано самоконтроль, тестування, опитування, перевірку самостійних робіт, а для коригування формування вмінь з інноваційних технологій ДН – бесіди та індивідуальні завдання [10, с. 360].

Здійснивши аналіз значущих розвідок вітчизняних та зарубіжних науковців з порушених питань [5; 8; 10; 40; 49; 68; 69; 95; 97; 100; 139; 156], також суголосні з позицією щодо нетотожності термінів «дистанційна освіта» й «дистанційне навчання». Узагальнене бачення такого розмежування з виокремленням стрижневих маркерів цих педагогічних явищ подано в табл. 1.1.

Отже, сформулюємо робоче визначення поняття **дистанційного навчання** як форми організації освітнього процесу, у межах якого учасники – учитель та учні – взаємодіють віддалено офлайн / онлайн. Особливість такого навчання зумовлена тим, що часто учні з різних причин (маючи обмежені фізичні можливості за станом здоров'я, перебуваючи з родиною на окупованих територіях, навчаючись за індивідуальним графіком під час підготовки до інтелектуальних

**Розмежування понять
«дистанційна освіта» та «дистанційне навчання»**

Дистанційна освіта	Дистанційне навчання
<p align="center">Різновид освітньої системи</p> <p>(В. Биков та ін. [139, с. 8]; О. Співаковський та ін. [95, с. 111]), де реалізується процес дистанційного навчання (О. Андреев, В. Солдаткін [5, с. 36]).</p>	<p align="center">Форма здобуття освіти</p> <p>(Є. Долинський, Л. Романишина [49, с. 64]); організації і реалізації навчально-виховного процесу (В. Биков та ін. [139, с. 9]; О. Співаковський та ін. [95, с. 112]); особистісно зорієнтована (О. Кареліна [68, с. 8]); нова універсальна гуманістична (І. Блощинський [10, с. 89]); синтетична, інтегрована, що поєднує традиційні та нові ІТ (О. Андреев, В. Солдаткін [5, с. 44]), гуманістична (Ю. Овод [97, с. 304]); альтернативна (Ю. Біляй [8, с. 1]).</p>
<p align="center">Система здобуття знань</p> <p>(П. Таланчук [135]).</p>	<p align="center">Технологія прогресивна педагогічна (Є. Шаран [156, с. 10]).</p>
<p align="center">Комплекс освітніх послуг</p> <p>(С. Батишев, О. Новіков [116, с. 214]).</p>	<p align="center">Процес інтерактивної навчальної взаємодії учасників (О. Андреев, В. Солдаткін [5, с. 33]); технологічний, організований і керований за допомогою нових педагогічних та інформаційних технологій в умовах часового і просторового роз'єднання суб'єктів навчання (О. Кіріленко [69, с. 5–6]).</p>

чи спортивних змагань тощо) «віддалені в просторі і (чи) часі» від учителя, проте «мають можливість підтримувати зв'язок з ним» (О. Огієнко [100]), користуючись досягненнями сучасних інформаційних технологій.

ДН має переваги, оскільки надає доступ до освітніх ресурсів усім, хто обрав такий спосіб самовдосконалення; збільшує можливості традиційної очної освіти завдяки інформатизації освітнього середовища, де учень самостійно та під керівництвом учителя може засвоювати потрібний матеріал; розширює можливість доступу до навчальних ресурсів; є соціально значущим, адже повністю задовольняє освітні потреби населення.

Вітчизняні науковці (В. Биков, Ю. Богачков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко) у посібнику «Технологія створення дистанційного курсу» (К., 2008 р.) окреслюють такі різновиди ДН: 1) *традиційне* (заочна форма навчання, різновид ДН з асинхронним типом взаємодії учасників засобами поштового, телефонного чи телеграфного зв'язків); 2) *e-дистанційне навчання (e-ДН)* (синхронна / асинхронна індивідуальна взаємодія з використанням медіазасобів, інтернету, ІКТ) [139, с. 9]. Також у розвідці виокремлено *електронну дистанційну освіту (e-ДО)*, що «забезпечує реалізацію принципів відкритої освіти» [139, с. 10]. Визначено специфічні властивості e-ДО [139, с. 12–27]: 1) *гнучкість та адаптивність освітнього процесу до потреб і можливостей учнів* (навчання в асинхронному режимі, зручні для вчителя і учня час, місце, темп); 2) *модульність побудови навчальних програм* (цілісне уявлення про певну предметну галузь); 3) *нова роль учителя* (тьюторство, що передбачає такий функціонал: координація навчально-пізнавального процесу, коригування навчального курсу й деяких модулів, керівництво навчальними проєктами, перевірка поточних завдань, консультування під час складання індивідуального навчального плану, управління навчальними групами взаємопідтримки, допомога школярам у їхньому професійному самовизначенні, префільтрація мережевих електронних джерел навчальної інформації, підготовка віртуальних навчальних ситуаційних завдань тощо); 4) *спеціалізовані форми контролю якості навчальних досягнень* (разом із традиційними формами

контролю переважно застосовують дистанційні: співбесіди, практичні, проєктні роботи, екстернат, робота в середовищі комп'ютерних інтелектуальних тестових систем тощо, «при цьому сам учень стає важливою контролюючою ланкою процесу навчання» [139, с. 13]); 5) використання базової та спеціалізованих комунікативних технологій підтримки взаємодії суб'єктів процесу е-ДН (радіо й телевізійні, кейс-технології); б) використання спеціалізованих засобів навчання (традиційні: друковані видання на паперових носіях інформації; комп'ютерно орієнтовані: електронні видання, навчальні системи у звичайному й мультимедійному варіантах, аудіо, відео та аудіовізуальні навчально-інформаційні матеріали, телевізійні передачі, лабораторні дистанційні практикуми, програми-тренажери, дидактичні матеріали на основі експертних і геоінформаційних навчальних систем, локальні та мережеві електронні інформаційні ресурси, бази даних і знань та електронні бібліотеки з віддаленим доступом); 7) використання спеціалізованих програмних засобів організаційної підтримки е-ДН (автоматизовані сервіси, потрібні для організації та управління освітнім процесом у комп'ютерних мережах); 8) використання спеціалізованих форм організації навчальної діяльності та ІКТ орієнтованих педагогічних технологій (форми: а) спрямоване навчання (directed study) – інтенсивна самостійна робота учня, його поточний самоконтроль; б) кероване навчання (instuctor-led learning) – вивчення складних навчальних тем під керівництвом тьютора; можуть застосовуватися як самостійно, так і в синтетичній формі); технології: тренувальні, наставницькі, ігрові, імітаційні та моделюючі; кооперативного, проблемного й ситуаційного, групових методів навчання; мережевого диспуту, рецензування; навчання з елементами співпраці); 9) використання стандартизованих процедур і протоколів взаємодії в мережевих системах е-ДН (потреба в унормуванні інтерфейсів, режимів, установленні єдиного регламенту спільної взаємодії різних інформаційних систем і ресурсів); 10) створення єдиного інформаційно-освітнього середовища підтримки функціонування і розвитку систем мережевого е-ДН

(для ефективного навчання, як підсистеми єдиного освітнього простору тощо);
11) *економічна ефективність*.

Отже, дослідники ДО інтерпретують як ефективне доповнення традиційних форм освіти та засіб часткового вирішення нагальних проблем навчання [139, с. 28].

ДН, з погляду вітчизняної науковиці-педагогині О. Кіріленко, дозволяє:
1) активізувати самостійну роботу (завдяки використанню новітніх інформаційних технологій); 2) індивідуалізувати й диференціювати навчання; 3) оптимально працювати; 4) збільшити обсяг освітніх ресурсів; 7) оволодівати «новими способами пізнання навколишнього світу»; 6) забезпечувати комунікативну взаємодію між учасниками навчання, віддаленими один від одного у просторі [69, с. 6].

Проблеми використання технологій ДН досліджували Ю. Біляй, І. Блощинський, В. Бритвіна, І. Герасименко, В. Дьомкін, Г. Конюхова, Г. Можасва, Н. Параніна та ін. [9; 10; 35; 43; 78; 105]. Сам термін у сучасній педагогічній науці тлумачиться досить неоднозначно: як «комплекс освітніх, комунікаційних (цифрових) технологій» (Проект [112]) з використанням методів розвивального навчання, а також проблемних і дослідницьких (В. Дьомкін, Г. Можасва [43, с. 9]), «поетапний процес організації системи підготовки у будь-який час та в будь-якому місці», що охоплює «цілі, принципи впровадження, зміст і методи навчання, організаційні форми, засоби навчання тощо (І. Блощинський [10, с. 41–42]); освітні технології, що реалізуються з використанням інформаційно-телекомунікаційних мереж (Н. Параніна [105, с. 153]). Підтримуючи позицію українського науковця-методиста Г. Біляя, розглядатимемо це поняття як «сукупність методів, засобів і прийомів навчання» [9, с. 235], що, відповідно до поставленої мети, адаптовані для здійснення освітнього процесу дистанційно.

Зокрема, В. Дьомкін і Г. Можасва в межах дистанційних визначають *педагогічні* й *інформаційні технології*. Перші реалізуються через безпосередню та опосередковану взаємодію «з використанням електронних

телекомунікаційних і дидактичних засобів» [43, с. 22] під час проведення лекцій, відеолекцій, практичних і лабораторних робіт, консультацій [43, с. 23–32], організації самостійної роботи здобувачів освіти з виконанням творчих і дослідницьких проєктів [43, с. 32–36], проведення поточного, тематичного, проміжного й підсумкового контролю [43, с. 36–38]. З-поміж інформаційних технологій ДН дослідники виокремлюють: 1) *технології надання навчальних матеріалів* (мультимедійний курс; електронний підручник; електронний довідник; комп'ютерні моделі, конструктори й тренажери; електронний лабораторний практикум; комп'ютерні тестувальні системи) [43, с. 39–44]; 2) *технології постачання навчальних матеріалів* (локальні й мережеві) [43, с. 45–46]; 3) *технології організації (супроводу) освітнього процесу* (офлайн: повідомлення поштою «з гіперпосиланнями, шрифтовими і кольорними виділеннями фрагментів тексту, вставкою графічних зображень», прикріпленням файлів тощо [43, с. 47]; онлайн: чат, відеоконференція) [43, с. 47–48]. Ю. Біляй говорить про інформаційно-комунікаційні, мережеві, виробничі, кейс-технології [9, с. 62–65]. І. Герасименко наголошує на застосуванні інших «спеціальних» педагогічних технологій ДН: 1) *телевізійної* (багатосторонні відео- та телеконференції, односторонні відеотрансляції) та 2) *інтернет-технології* (відео- та конференцз'язок, інтернет-радіо, інтернет-TV, голосова пошта, імейл, чат, форум) [35, с. 41]. У межах останньої науковиця убачає дидактичний потенціал віртуальних спільнот (орієнтовані на розвиток комунікаційної компетентності), віртуальних світів (навчальні дії в ситуації, «яку неможливо відтворити у реальному світі з практичних чи етичних міркувань»), онлайн-іграх («розвивають соціально-психологічні компетентності», «допомагають у вирішенні різних внутрішніх конфліктів», в умовах партнерської взаємодії «сприяють набуттю навичок співпраці») [35, с. 42–43]. Схожу позицію має І. Блощинський, розглядаючи можливість адаптації для ДН інтерактивних, ігрових технологій, колективного групового навчання, ситуативного моделювання [10, с. 283]. Г. Конюхова й В. Бритвіна в контексті технологій ДН увиразнюють такі *моделі*: 1) консультативну;

2) кореспонденції (листування); 3) регульованого навчання; 4) «кейс»-технології; 5) кореспондентського навчання; 6) радіотелевізійну; 7) мережевого навчання [78, с. 24–27].

Під час дослідження методологічного підґрунтя розробки методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН на особливу увагу заслуговує колективна монографія «Теорія та практика змішаного навчання» (Харків, 2016 р.) за ред. В. Кухаренко. Її автори змішане (гібридне) навчання потрактовують як «поєднання нової передової з використанням можливостей ІТ технології зі старою», що, передусім, сприяє формуванню «нового підходу (новації), з урахуванням відомих можливостей» останньої [138, с. 14]; «навчальну методологію, викладання та підхід», що «поєднує комбінації різних технологій» [138, с. 50].

Власне, змішані підходи до навчання «дозволяють скористатися гнучкістю та зручністю дистанційного курсу й перевагами традиційного класу» [138, с. 50]. Така модель може бути реалізована із залученням дистанційних технологій у межах 20–80 % щодо всього обсягу й часу [138, с. 24]. Зазначимо, що науковці прогнозують майбутню систему вищої освіти з 2020 р., якій буде притаманний «перехід до гібридних класів, комбінування онлайн-ових компонентів з відвідуванням занять» [138, с. 24]. Це дозволяє впевнено передбачити поступове й стрімке зростання серед здобувачів середньої освіти інтересу до інноваційних моделей навчання, зокрема елементів використання дистанційних технологій. Останні є одним зі складників змішаного навчання, що інтегрують «традиційні методи в класі» й «комп'ютерну опосередковану діяльність» [138, с. 50]. Таке навчання є персонально орієнтованим, оскільки: 1) розширює освітні можливості здобувачів завдяки доступності та гнучкості, урахуванню індивідуальних освітніх потреб; 2) стимулює формування суб'єктної позиції учня, підвищує його мотивацію, самостійність, соціальну активність, рефлексію та самоаналіз і, як результат, підвищує ефективність освітнього процесу загалом; 3) зумовлює трансформування стилю педагога: від трансляції знань до інтерактивної взаємодії зі школярем, що сприятиме

формуванню процесу конструювання власних знань; 4) персоналізує освітній процес: учень самостійно визначає власну навчальну мету, способи її досягнення, ураховуючи освітні потреби, інтереси та здібності, учитель є його помічником [138, с. 52].

Окрім того, у згаданій розвідці виокремлено такі комбінації змішування:

- очного й дистанційного навчання (матеріали розміщені в соціальній мережі, використання моделі «перевернутого класу»);
- структурованого й неструктурованого навчання (перше – забезпечення учня набором заздалегідь розроблених навчальних матеріалів і певної траєкторії навчання, друге – бесіди, зустрічі, зв'язок через е-пошту);
  - користувального контенту та зовнішніх матеріалів;
  - самостійне навчання та у співпраці (колаборативне) [138, с. 54–55].

З-поміж моделей змішаного навчання, репрезентованих у монографії, характеризуємо ті, що адаптовані (або їх можна адаптувати) для школи [138, с. 123–126]:

1. **Модель обертання** (урок, упродовж якого учні змінюють методи навчання «за встановленим графіком або на розсуд учителя» [138, с. 123], одним з яких є ДН; робота в малих групах або класі, групові проєкти, індивідуальні заняття та письмові роботи; навчання на території школи й удома).

Її підмоделі:

- *обертання робочих зон* (заняття, упродовж якого учні змінюють різні «місця навчання», одне – дистанційне, інші – робота в малих групах, класі, групові проєкти, індивідуальні заняття і завдання);
- *лабораторія обертання* (урок, де ДН здійснюється в комп'ютерній лабораторії);
- *перевернутий клас* (заняття, коли спочатку школярі дистанційно опрацьовують теоретичний матеріал замість традиційного домашнього завдання, а в очному форматі виконують практичні завдання);
- *індивідуальне обертання* (урок, де кожен учень навчається за індивідуальним графіком роботи).

2. **Гнучка модель «Flex»** (курс ДН з елементами «очних зустрічей» [138, с. 124], супровід учителем кожного учня дистанційно з тем, де виникають труднощі, очні консультації з нечисленними групами чи індивідуально).

3. **Модель «самозмішування».** Старшокласники самостійно обирають інформаційні ресурси (персональні сайти й блоги вчителів, їхні групи в соціальних мережах тощо), матеріали яких (конспекти, пам'ятки, схеми, презентації, інфографіку, креолізовані тексти тощо, продукти, створені за допомогою сервісів веб 2.0) сприятимуть ефективному навчанню. Це стосується і елементів синхронного й асинхронного спілкування з ровесниками з різних регіонів країни.

4. **Збагачена віртуальна модель.** Школярі навчаються за гнучким графіком («Індивідуальний навчальний план»): контент отримують «за допомогою онлайн-доставки» [138, с. 125], за потреби відвідують консультації чи заняття у школі.

5. **Модель «Автономна група».** Реалізовується в умовах, коли учні класу різняться «за своїми психологічними особливостями, рівнем мотивації, сформованості ІКТ-компетентності та регулятивних універсальних навчальних дій». Школярів об'єднують у групи: у першій основне навчання здійснюється в онлайн-режимі з окремими індивідуальними чи груповими консультаціями, у другій, навпаки, – традиційне навчання, «а електронне <...> використовується для підтримки та відпрацювання навичок» [138, с. 125].

6. **Моделі групи «Особистий вибір»** – для старшокласників, «які мають високу мотивацію до навчання, рівень сформованості ІКТ-компетентності, особистісних і метапредметних навичок» [138, с. 125]. У закладі освіти створюють відповідні умови для реалізації: передбачено години для онлайн-курсу за розкладом, а також зорганізована психологічна й педагогічна підтримка. Модифікації (за способом формування навчальних груп): 1) «Новий профіль» («пакет» онлайн-курсів у межах школи); 2) «Індивідуальний навчальний план» (персонально сформований перелік онлайн-курсів у межах

школи); 3) «Міжшкільна група» (елективний онлайн-курс для учнів-ровесників з різних шкіл).

Ці моделі на практиці сьогодні реалізуються із застосуванням такої інструментальної бази: хмарних технологій, персонального навчального середовища, навчального відео, сервісів для створення інфографіки [138, с. 202–209].

Елементи дистанційного навчання досліджуємо як один з автономних складників технології змішаного навчання, що може бути реалізований з огляду на різні підмоделі, проте не є самодостатнім компонентом і спроможний лише у взаємодії з іншими (елементами традиційного навчання) досягати окресленої мети.

Проаналізуємо цю взаємодію відповідно до типів комунікації на основі класифікації методів ДО, визначених українською науковицею-педагогинєю Л. Гавріловою: 1) учень ↔ мультимедійний освітній ресурс (самонавчання з мінімальним рівнем залучення вчителя та інших учнів); 2) учитель ↔ учень (індивідуалізоване навчання «через телефон, голосову пошту, електронну пошту тощо»); 3) учитель ↔ учні (забезпечення школярів навчальним матеріалом, аудіо-, відео-, електронними лекціями, розповсюдженими мережею); 4) учень ↔ учитель ↔ учень (активна взаємодія «усіх учасників навчального процесу, основу яких складають синхронні (online) й асинхронні (offline) аудіо-, відео- й комп'ютерні конференції») [27, с. 280].

Створення методик ефективного використання медіазасобів у навчанні відчутно оздоровить вітчизняну освіту, сприятиме «широкому розвитку нових технологій» [26, с. 70], зокрема й дистанційної форми здобуття знань.

Отже, можливості й переваги дистанційної взаємодії вчителя і учня значно розширюють часові та просторові межі навчання і тому сприяють інтенсифікації цього процесу.

Зауважимо, що не менш важливим щодо проблеми організації ДН та його елементів є питання не тільки якісного методичного забезпечення, а й умотивованості та підготовленості до таких форм навчання педагогів.

Відповідно до цього слушною є думка вітчизняної науковиці І. Хижняк, яка переконана, що сучасна школа «потребує інноваційного вчителя, здатного опановувати та застосовувати новітні методи, форми та технології навчання» [149, с. 55], провідними визначаючи саме інформаційно-комунікаційні, «що об'єднують мультимедійні, дистанційні, мережеві, хмарні, мобільні, е-навчання» [149, с. 56].

Проте повинні констатувати, що на сьогодні вчитель найчастіше працює з учнями, яким не цікаво 45 хвилин слухати теоретичний матеріал. Школярі прагнуть комунікації, діалогу з педагогом, вони потребують різноманітності, приймають нестандартні рішення, мислять креативно, тому й хочуть співпрацювати з учителем-модератором, учителем-фасилітатором, учителем-тьютором, творчою особистістю, активним, комунікабельним, динамічним. Становлення сучасного вчителя як суб'єкта інноваційних процесів, спрямованих на підвищення якості навчання та виховання школярів, потребує впровадження в систему освіти ефективних технологій, зокрема й ДН, що сприятимуть формуванню в учнів життєво важливих компетентностей.

Серед принципів ДН звернімо особливу увагу на такі, як принцип диференціації, партнерства, здоров'язбережування, регуляції та саморегуляції потоків інформації. Крім того, дослідники наголошують на важливості й інших загальнодидактичних принципів, застосовуваних під час організації ДН. Так, наприклад, І. Заярна цілком слушно виділяє принципи посильності, свідомості, активності, наочності, мотивації, поетапності формування вмінь і навичок, врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості здобувача освіти, врахування адаптаційних процесів, комунікативності, ситуативно-тематичної організації навчання [56, с. 6]. Науковиця В. Жулкевська окреслює ще й такі принципи: креативний характер пізнавальної діяльності, вільний вибір отриманої інформації, мобільність навчання, врахування індивідуальних особливостей здобувача освіти, інтерактивність у спілкуванні з інформацією [53, с. 11], що теж вважаємо слушними в застосуванні ДН. Доцільно зазначити, що дослідники Н. Аніщенко й М. Мельник виокремлюють традиційні

та специфічні принципи, які можуть бути використані під час ДН. До перших зараховують: принципи спрямованості навчання на висвітлення взаємозв'язку завдань освіти, виховання та розвитку; науковості, систематичності й послідовності; доступності; наочності; міцності, усвідомлення та дієвості результатів освіти. До других – відповідності фундаментальності освіти пізнавальним потребам здобувача; індивідуальної освітньої траєкторії згідно з обраною системою; віртуалізації та системної структуризації, пріоритету діяльнісних та понятійних критеріїв оцінки навчання [6, с. 33].

Отже, під час створення власної методики використання технологій ДН для вивчення зарубіжної літератури послугуватимемося такими положеннями:

- дефініцію «*дистанційна освіта*» сприймаємо як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини», що реалізується «в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу» [113];

- *дистанційне навчання учнів старшої школи зарубіжної літератури* визначаємо як форму організації здобуття літературної освіти, що базується на специфічній інтеграції сучасних технологій навчання і прикладної дидактики, інформаційно-комунікаційній взаємодії, віддаленому доступі до контенту, та загалом позитивно впливає на формування медіакомпетентності учасників освітнього процесу і професійний розвиток учителя-словесника;

- *технології ДН* розглядаємо як сукупність методів, засобів і прийомів навчання, що, відповідно до поставленої мети, адаптовані для здійснення освітнього процесу дистанційно;

- *елементи дистанційного навчання* потрактуємо як один із автономних складників технології змішаного навчання, що може бути реалізований з огляду на різні підмоделі, проте не є самодостатнім компонентом і спроможний лише у взаємодії з іншими (елементами традиційного навчання) досягати окресленої мети;

- серед *принципів* організації ДН, крім традиційних загальнодидактичних (посильності, свідомості, активності, наочності, мотивації, поетапності формування вмінь та навичок, урахування індивідуально-психологічних особливостей особистості здобувача освіти, адаптаційних процесів, комунікативності, ситуативно-тематичної організації навчання [56, с. 6]), а також тих, що виникли на потребу сьогодення (диференціації, партнерства, здоров'язбережування, регуляції та саморегуляції потоків інформації), будемо послуговуватися також такими: креативний характер пізнавальної діяльності, вільного вибору отриманої інформації, мобільність навчання, урахування індивідуальних особливостей здобувача освіти, інтерактивність у спілкуванні [53, с. 11], відповідність фундаментальності освіти пізнавальним потребам здобувача; індивідуальна освітня траєкторія відповідно до обраної системи; віртуалізація та системна структуризація, пріоритет діяльнісних та понятійних критеріїв оцінювання навчання [6, с. 33].

1.2. Психолого-педагогічні передумови дистанційної освіти в закладах загальної середньої освіти

Питання віддаленого доступу молоді до набуття знань має значні історичні підвалини. За аспекту безконтактного психологічного й дидактичного впливу на особистість чи цільову аудиторію зазначимо знані жанри в генезі педагогічної науки: публічні заповіді, повчання, звернення, листи, послання нащадкам тощо (святих Василя Великого, Йоана Золотоустого, Єфрема Сирійського, Йоана Ліствичника, Ісаака Сирійського, Варсануфія та Йоана, Володимира Мономаха дітям (повчання), праці Кирила Туровського, «Лист про сліпих для повчання зрячим» Д. Дідро (1749), Г. Сковороди до учня, М. Ковалинського, Ф. Честерфільда, В. Сухомлинського, В. Стуса до синів; «Заповіт» і поема-послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим...» тощо). Не менш значущими є засадничі ідеї чеського дидакта Я. Коменського щодо внутрішньої готовності й самомотивації школяра [76, с. 274]. І хоча завдяки

сучасним технологіям цей віддалений доступ до знань став значно продуктивнішим, оскільки дозволяє підтримувати й динамізувати навчальний діалог у синхронному й асинхронному режимах, проте невирішеними залишаються питання розробки й упровадження ефективних методик навчання учнів з окремих шкільних дисциплін.

В Україні від початку офіційного запровадження новітніх технологій (коли 21 січня 2004 року наказом № 40 МОН України було затверджено «Положення про дистанційне навчання» [113]) ДО стрімко розвивається, формуються такі її підсистеми, як філософія освіти, психолого-педагогічні засади, організаційні структури.

Еволюція освітньої системи актуалізувала усвідомлення особливої ролі самостійного навчання учнів; оволодіння ними комплексом компетентностей у процесі самоорганізації часу й навчального матеріалу, адаптованого до психолого-педагогічних можливостей школяра; сприяє гармонійному розвитку особистості.

Український педагог С. Гончаренко, аналізуючи проблеми сучасної освіти, наголошував на особливості гуманістичного навчання, адже «воно, перш за все, орієнтоване на процеси формування особистості в усій багатогранності інтелектуального, культурного, психологічного й соціального розвитку» [36, с. 93].

Потреба в ДО виникла ще в середині минулого століття, її актуалізації посприяли ідеї багатьох науковців, які порушували проблеми ефективного навчання учнів. Саме тоді виходять друком праці П. Блонського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького та ін., де основними є ідеї гуманістичної освіти. У 80-х роках ХХ століття набули поширення ідеї розвивального (В. Давидов, Л. Занков, Д. Ельконін), проблемного (А. Брушлінський, І. Ільницька, І. Лернер, М. Махмутов) та евристичного навчання (В. Біблер, С. Курганов, Г. Щедровицький). Межа ХХ–ХХІ століть маркована виникненням і розвитком програмового й модульного навчання. Трансформація ціннісних орієнтацій у педагогіці посприяла формуванню нового педагогічного мислення,

яке зумовило виникнення нових освітніх пріоритетів: мотиви самореалізації духовних запитів та ідеалів, самоствердження і свободи особистості [134].

Сучасні ж дослідники (Г. Васьківська, Т. Веретенко, О. Гагарін, С. Гончаренко, Г. Дегтярєва, Ю. Жук, В. Світлична, С. Титенко, Т. Чистіліна, А. Шевчук, Б. Шуневич та ін. [20; 22; 28; 36; 37; 38; 42; 50; 52; 127; 157; 161]) виокремили основні ідеї нового педагогічного мислення в освіті:

- ідея демократизації освіти (розширення кола можливостей закладів загальної середньої освіти в регламентації їхньої діяльності);
- ідея плюралізму в освіті: варіативність (різні програми з одного предмету) та адаптивність (наявність недержавних освітніх закладів);
- ідея народності й національного типу освіти завдяки формуванню «діалогу культур» різних поколінь;
- ідея відкритості освіти (свобода від ідеологічних, політичних, економічних, педагогічних, релігійних та інших догматів);
- ідея регіональної освіти (право регіонів обирати власну освітню стратегію);
- ідея гуманізації змісту освіти;
- ідея освітньої диференціації для реалізації процесу індивідуалізації освіти;
- ідея розвивального діяльнісного характеру освіти (заміна догматичної системи освіти на проблемну);
- ідея неперервності освіти, можливості вибору освітнього простору;
- ідея вдосконалення професійної діяльності у зручному режимі, зокрема й через ДН.

Визначення стратегічних напрямів розвитку систем освіти дозволяє сучасним фахівцям застосовувати адекватні, продуктивні методики, яких вони потребують, тому питання створення методики ДН є надзвичайно актуальним.

Створення методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старших класах з використанням технології ДН потребує врахування психологічних

закономірностей та вікових особливостей старшокласників, згідно із сучасною вітчизняною віковою періодизацією – представників раннього юнацького віку (15–18 років).

Для учнів старшого шкільного віку притаманним є прагнення до практичного інтелекту, навчально-професійної діяльності, що посприяє успішній життєвій самореалізації. Проте не треба недооцінювати значущість й емоційного інтелекту, який інтерпретують як взаємообернений процес, спрямований на суб'єкт (усвідомлення власних емоцій та керування ними) і на оточення (здатність усвідомлювати чужі емоції). На думку американського психолога Д. Гоулмана, 80 % життєвого успіху людини зумовлені впливом некогнітивних чинників, одним із яких є емоційний інтелект, якому притаманні самомотивація, стійкість до невдач, контроль над емоційною нестабільністю, вміння відмовлятися від задоволень, регуляція настрою, вміння не давати переживанням заважати думати, співпереживати та сподіватися [39, с. 247].

У вітчизняній психологічній науковій спадщині відзначимо два стрижневих гасла, що цілком суголосні нашій позиції. По-перше, під час проєктування дистанційних навчальних систем розробники мають обов'язково врахувати психологічні особливості користувачів [47, с. 8] і зважати, що власне процес здійснюється на концептуальному та технологічному рівнях у площині предметної реалізації [47, с. 10]; по-друге, дистанційний простір має стати для учня середовищем його саморозвитку [47, с. 61].

Зокрема, М. Смульсон у колективній монографії «Дистанційне навчання: психологічні засади» обґрунтовує власну концепцію інтелекту, надаючи особливого статусу в ДН саме інтелектуальній ініціації: самостійне окреслення (самостійне бачення) завдань у діяльності, творчості, спілкуванні, досвіді, думці, емоційній регуляції, власному житті. Авторка переконана в тому, що дистанційний курс сприятиме розвитку відповідних інтелектуальних компетенцій: самостійної постановки завдань, рефлексії, децентрації, стратегічності [47].

Під час створення дистанційних курсів, на думку М. Смульсон, потрібно акцентувати увагу на відповідних психологічних характеристиках інтелекту успішної людини: умінні сприймати, усвідомлювати, фільтрувати, засвоювати й використовувати інформацію різної модальності, перетворюючи її на знання і на засоби вирішення завдань (як освітніх, так і особистісних), що є дуже важливим інтелектуальним умінням особистості. Авторка зауважила: «Для цього потрібні адекватне розуміння та інтерпретація (в тому числі контекстів, неявних смислів, помилок), розвинені сприйняття, мова і мовлення, пам'ять й увага» [47, с. 175].

Отже, для організації освітньої діяльності старшокласників у віртуальному освітньому просторі (ДН) потрібно забезпечувати умови інтелектуального й особистісного саморозвитку учнів, а тому психологи наполягають, що проєктування курсу ДН старшокласників має здійснюватися як власне навчально-розвивальне середовище. «Під навчальним середовищем у найбільш узагальненому вигляді розуміють певну систему навчання, яка породжує постійний (безперервний) потік навчальних впливів і протиставляється так званим «дотиковим» навчальним впливам, які не є перманентними і генеруються подекуди з різними, інколи досить великими, часовими і просторовими розривами» [133, с 216].

М. Смульсон потрактує проблему готовності до ДН як здатність здійснення цілком конкретної діяльності, яку треба аналізувати з позицій діяльнісного підходу, що зокрема вимагає визначення змісту діяльності й певних вимог [47, с. 83]. Отже, дослідниця виокремила суттєві риси готовності до освітньої діяльності школяра:

1. Навчальна діяльність для учня є засобом підготовки до досягнення певної мети, що перебуває поза навчальною діяльністю.
2. Учень – суб'єкт освітньої діяльності, відтак, остання є для нього управлінською.

3. Водночас, школяр – головний об’єкт цієї діяльності, який протягом її здійснення зазнає певних змін, тобто й управління можна схарактеризувати як управління змінами.

4. Оскільки будь-яке управління здійснюється відповідно до проєкту, то й управління освітньою діяльністю має здійснюватися відповідно до проєкту змін.

5. За умов відсутності останнього ні про яку готовність не йдеться. Навчання як проєкт оволодіння способами дій, застосування яких зумовлює досягнення позанавчальної мети, – це і є головна умова навчальної готовності.

6. Принципово таким проєктом можуть володіти не учні, а їхні батьки, учителі (тьютори) або треті особи [47, с. 88].

Отже, оцінювання готовності до ДН – це оцінювання наявності та змісту проєкту його здійснення. Потрібно враховувати складність ДН, суб’єкт якого здійснює освітню діяльність, а також керує власне процесом.

Старший підлітковий вік є найбільш сензитивним періодом для впровадження ДН, адже інтелектуальний розвиток учнів, відповідно до концепції швейцарського психолога Ж. Піаже, зазнає певних типових змін:

- перехід від предметного й наочного до абстрактного та формального мислення;
- уможливлення класифікації неоднорідних об’єктів, аналізу нових сполучень предметів і категорій;
- уживання мовленнєвих абстрактних висловів, зіставлення альтернативних ідей;
- оволодіння здатністю систематично будувати гіпотези, формулювати висновки й експериментально перевіряти за потреби їхню істинність;
- розвиток здатності ідеально відтворювати задум, утілювати його в дійсність, отримувати продукт і в такий спосіб реалізовувати власний проєкт;
- рефлексія (самоаналіз) власних розумових операцій, вияви формального мислення;

- оволодіння дискурсивним мисленням – розгорнутими розмірковуваннями;

- спроможність до аналізу й розрізнення слів, намірів та вчинків [109].

Провідною для згаданого віку є навчально-професійна діяльність, розвивається мотивація до самоосвіти, що активізує пошук нових способів навчання:

- усвідомлення школярем особливостей власної освітньої діяльності;
- співвіднесення цих особливостей з вимогами суспільства, їх оцінювання;
- пошук і створення нових способів пізнавальної діяльності;
- формування нових особистісних позицій, усвідомлення самоосвіти як особливої діяльності, співвідношення завдань і способів самоосвіти, розгалужені самоконтроль і самооцінка, відбиті в самоплануванні й розумному самообмеженні власної діяльності [143, с. 230].

Розвиток пізнавальних можливостей старшокласників досягає найвищого ступеня, якому притаманні такі особливості: високий рівень інтелектуалізації процесу сприймання, рефлексія відбувається завдяки самоспостереженню, підлітки такого віку активніше застосовують різні види пам'яті (асоціативну, довільну, логічну, абстрактну) та прийоми мнемотехніки.

Добираючи навчальний матеріал для ДН підлітків старшого віку, потрібно враховувати алгоритм роботи їхньої логічної пам'яті: усвідомлення мети й значення роботи – окреслення найсуттєвішого – визначення логіки змісту – критичне оцінювання змісту – виявлення наявних знань – логічне групування змісту – визначення домінантних моментів.

Саме цьому віковому періоду притаманний активний розвиток словесно-логічного мислення. Воно стає більш системним, схильним до наукових гіпотез. Старшокласники формують власний індивідуальний когнітивний стиль розв'язування пізнавальних і практичних завдань, що сприяє формуванню таких індивідуальних особливостей мислення:

а) поглибленість – здатність виокремлювати суттєві ознаки під час вивчення нового матеріалу й розв’язування навчальних завдань, узагальнювати їх, заглиблюватися в сутність засвоюваного;

б) гнучкість – уміння долати сталі межі минулого досвіду, суперечність між наявними знаннями й вимогами проблемної ситуації, відшукувати оригінальні способи розв’язання проблеми;

в) широта – можливість оперувати сукупністю виокремлених суттєвих ознак;

г) самостійність – уміння самостійно окреслювати цілі, висувати гіпотези, розв’язувати проблеми;

д) чутливість до допомоги – здатність урахувати результати мислення інших людей, сприймати надану допомогу;

е) критичність – об’єктивність оцінювання власних і чужих тверджень;

ж) активність – енергійність, рішучість у здійсненні освітньої діяльності;

з) оптимальність – здатність розв’язувати проблему в найкращий, поміркований спосіб, відсутність непродуктивних суджень.

Труднощі щодо змісту й структури мовлення старшокласників зумовлені тим, що постійна пізнавальна діяльність вимагає досконалого володіння навичками усного й писемного, діалогічного й монологічного, а також внутрішнього мовлення. Школярі, опановуючи норми літературної мови, прагнуть до вдосконалення мовлення, зокрема виразності, точності й лаконічності у формулюванні думки. Збільшується словниковий запас, формується вміння точно висловлювати абстрактні поняття, користуватися усним мовленням як засобом спілкування [124, с. 140–141].

Зазначимо, що суттєво змінюється сприйняття старшокласниками старшого покоління. Диференціація ставлення до педагогів залежить не тільки від зацікавлення предметом, а й від майбутнього професійного вибору учнів та вимог, що висувають до особистих якостей учителів (урівноваженість, доброзичливість, терплячість, толерантність до альтернативних позицій,

позитивне ставлення до конструктивного діалогу з учнями, розуміння їхніх потреб, ерудованість, об'єктивність) [128, с. 220].

Для створення методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технології ДН потрібно також послуговуватися засадами теорії поколінь, розробленої в 1991 році американськими дослідниками В. Штраусом і Н. Гоувом, й особливу увагу приділити системі та ієрархії цінностей сучасних старшокласників [174], за визначенням Т. Костенко, так званого **покоління Z** (Зет, Центеніали), що є новою реінкарнацією покоління художників (народжуваних у 2003–2023 рр.). Вони цінують відданість справі, творчі в усьому, хочуть учиняти законно й упорядковано, дотримуватися сформованих суспільством правил; найголовнішими для них є честь, поважне ставлення до посад і статусу. Представники покоління Z можуть підпорядковуватися, бути жертвовними, терплячими; визнають бережливість, віддані ідеології [82].

За психологинею Г. Колосовою, поміж характеристик центеніалів виокремимо [74]:

- **проблеми з увагою** (тривалість «концентрації на чомусь» у сучасних учнів – 8 секунд, їхнє сприйняття налаштоване «дуже швидко оцінювати та фільтрувати великі обсяги інформації», читають інформацію «діагонально», не заглиблюючись);
- **кліпове мислення** (краще сприймається інформація невеликого обсягу, яскрава, дозована, «з візуальними образами та графікою», гірше – «тексти з лінійно-послідовною логікою викладення»);
- **різноманітні, але неміцні комунікації** (установлюють контакти та знайомляться з людьми різного віку, статусу, місця проживання переважно через соціальні мережі; легко, без будь-яких упереджень, їх припиняють);
- **нетерплячість та егоцентричність** (нетерплячі та націлені на швидкий результат, нерідко мають завищену самооцінку, наполегливі у виконанні своїх бажань; доступність інформації, віртуальне розширення її кордонів спричиняють відчуття «безмежних можливостей»).

Зазначимо, що цікавими є останні висновки Британської компанії «Global Web Index», яка здійснила дослідження з проблеми «Як коронавірус змінив медіазвички різних поколінь» [167]. Зокрема, за результатами опитування було з'ясовано, що під час загальносвітового карантину лише 18 % центеніалів цікавляться книжками (зокрема й творами художньої літератури), більшість віддає перевагу онлайн-телебаченню / стримам / онлайн-стримам (від 17 до 38 %), онлайн-відео (51 %), відеоіграм (31 %), музичним стримам (28 %). Їх найменше з усіх генерацій цікавить нова інформація про пандемію, «це єдине покоління, яке більше слухає музику, ніж шукає новини» (71 %) [168]. Щодо активізації читацької діяльності, то популярною є така тематика: здорова їжа (19 %), спортивні новини (16 %), новини про зірок (25 %), блоги (12 %), але в лідерах їхньої мережевої активності перегляд фільмів, мемів, комічних відео, ігри на мобільному телефоні чи комп'ютері (від 29 до 54 %). Проте зауважимо, що центеніали, як і представники інших поколінь, стали чутливішими до фейків і більше орієнтуються на офіційну, правдиву інформацію про ситуацію у світі.

Отже, аналіз представлених результатів укотре підтверджує наші міркування, що питання формування в учнів старшої школи читацької компетентності в умовах віддаленої взаємодії є архіважливим. Водночас у методичній системі вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН передбачаємо ефективність навчального е-контенту, що також буде засвоюватися як через візуальний, так й аудіальний канали сприйняття.

Однак, на переконання українського вченого Г. Почепцова, автора «Теорії комунікації», спеціаліста в галузі інформаційних технологій, люди інтернету не можуть читати більше ніж 2 сторінки, а відразу переключаються на щось інше. На відміну від традиційного, вдумливого читання, у сучасної людини – це читання-сканування. Воно породжує неможливість сконцентруватися на тексті, оскільки сучасна (медійна) людина, яка звикла відшуковувати інформацію в мережі, не читає, а сканує, зчитує різні фрагменти, легко переходить від тексту до гіперпосилань, інших матеріалів і навпаки. Таке читання-сканування інформації – своєрідний вебсерфінг (прогулянки інтернетом у пошуках

потрібної інформації) – призводить до втрати вдумливого повільного читання. Читачі «цифрової епохи» не відмовляються від книги та читання, розуміють їх важливість для саморозвитку, проте надають перевагу читанню-скануванню, що впливає на формування кліпового мислення [63].

А тому становлення особистості учня старшої школи відбувається на тлі інформаційного суспільства й повністю технологізованого узусу, де в кожного є мобільні телефони, комп'ютери та інші сучасні пристрої / «гаджети» [137]. Виокремимо значущі особливості сприйняття світу цією віковою групою:

- ідеалістичне, але на відміну від попередників, вони заглиблюватимуться не в себе чи в ідеали з книг, а у віртуальний світ;
- відразу відчують себе дорослими: змалку займаються самоосвітою в мережі;
- не дуже самостійні: батьки, виховані у світі терористів, часто занадто сильно оберігають власних дітей, тож по-справжньому самостійними ті стають лише у віртуальному світі;
- для підлітків з аналізованої групи творчість важлива: їхня заглибленість у власний світ спонукає до формування покоління художників, музикантів та інших митців, але їм важко буде працювати в команді й розподіляти ролі [137].

Актуальність упровадження методики ДО для учнів 10–11 класів доводить так само авторка монографії «Психологія проектування особистістю життєвого шляху: юнацький вік», українська психологиня О. Гріньова, яка стверджує, що саме юнацький вік як останній з етапів дорослішання людини є важливим для індивідуального розвитку особистості, сензитивним періодом проектування життєвого шляху індивіда [41].

Усвідомлення власної індивідуальності й авторефлексії, самовизначення в соціальному, особистісному, професійному житті, конструювання життєвих перспектив свого часу досліджено у працях радянських (Л. Божович, Є. Ісаєв, І. Кон, В. Слободчиков та ін. [12; 77; 132]) та зарубіжних (Дж. Бокум, Т. Гіловіч, К. Долджин, Г. Крайг, Дж. Крюгер, Дж. Левеск'ю, Ф. Райс та ін. [83; 119; 171; 172]) учених.

Для окресленої проблеми значущими є праці зарубіжних дослідників, присвячені питанням визначення індивідом сенсу життя – М. Бубера, Ж.-П. Сартра, В. Франкла, І. Ялома [15; 125; 148; 168]. У радянській та сучасній російській психологічній науці проблематику сенсу порушено в наукових розвідках Ф. Василюка, Л. Виготського, В. Іваннікова, Д. Леонтєва, С. Рубінштейна [19; 25; 58; 85; 122]. Серед українських психологів, які досліджують питання сенсу життя у просторі гуманістично-екзистенційного спрямування, парадигми духовного розвитку, треба окреслити роботи Г. Балла, О. Бондаренка, М. Боришевського, С. Максименка, В. Роменця, М. Савчина, Т. Титаренко, Н. Чепелевої [7; 13; 14; 88; 121; 123; 140; 154] та ін.

Значущим, як вважаємо, є визначення категорії смислу Д. Леонтєвим: «сми́сл (зокрема, смисл текстів, фрагментів світу, образів свідомості, душевних явищ або дій) визначається, по-перше, через ширший контекст і, по-друге, через інтенцію або ентелехію (цільову спрямованість, призначення або напрямок руху)» [85, с. 26].

Саме в юнацькому віці активізується механізм ціннісної орієнтації: потреба – інтерес – установка – ціннісна орієнтація. Тому власне для старшокласників важливо самостійно обирати спосіб отримання знань відповідно до певного світоглядного самовизначення, яке найінтенсивніше розвивається в юнацькому віці й синтезує морально-етичне й професійне самовизначення. Для підлітків такого віку важливо самостійно обирати зміст та обсяг навчального матеріалу, місце й час продуктивної роботи для здобування знань.

Українська професорка Т. Яблонська наголошує, що саме у старшому підлітковому та юнацькому віці активно формується потреба в самовдосконаленні. І на це впливають такі вікові й індивідуально-психологічні чинники:

1) осмислення і переосмислення власної ролі, значущості в системі соціальних взаємин;

2) пошук сенсу життя, процес набуття ідентичності та формування перспектив подальшого розвитку власного «Я»;

3) зорієнтованість на особистісне й професійне самовизначення [166, с. 35].

Бажання самовдосконалення регульоване обсягом знань, дій, засобів пізнання світу та власного «Я», сформованістю моральних уявлень та ціннісних орієнтацій особистості. Узагальнимо основні показники представників юнацького віку щодо когнітивної та емоційно-вольової сфери, що доводить готовність останніх свідомо самовдосконалюватися: диференційований образ власного «Я» (Я-реальне та Я-ідеальне), внутрішнє споглядання, проєктування свого майбутнього, об'єктивна самооцінка й усвідомлення власних особливостей, особистісних ресурсів, прагнення до вдосконалення певних рис характеру, умінь та навичок; прагнення до самоствердження в оточенні однолітків; здатність конструктивного подолання труднощів завдяки саморозвитку та самовдосконаленню; зростання рівня соціальної активності; прагнення до самостійності та незалежності.

На думку російського антрополога, філософа і психолога І. Кона, самооцінка «є спільним знаменником, підсумковим виміром Я, що виражає міру прийняття або неприйняття індивідом самого себе, позитивне чи негативне ставлення, похідне від сукупності деяких самооцінок» [77, с. 25].

Актуальним для підліткового віку саме щодо вивчення зарубіжної літератури вважаємо запропоноване Г. Баллом визначення особистості як суб'єкта культури з його нормативно-репродуктивними й діалогічно-творчими складниками, світогляд якого може бути пов'язаний із процесами репродуктивного культуроосвоєння та діалогічної культуротворчості [цит. за: 142, с. 384].

Під час створення методики ДН потрібно враховувати сформовану у старшокласників світоглядну позицію, здатність доведення до загалу власних поглядів та переконань у культурно-творчому процесі з реалізацією різних видів діалогу (Г. Балл, В. Біблер, Г. Дьяконов), що врешті-решт зумовлюють «свідомий вільний вибір <...> конкретної світоглядної <...> позиції» [7, с. 32].

Освітня діяльність старшокласників набуває нового змісту, спрямованого на перспективу, провідні мотиви пов'язані з подальшою освітою та самоосвітою, підготовкою до самостійного життя. Усвідомленим стає зацікавлення способами пізнання, змістом навчального матеріалу, самостійним пошуком та можливостями розв'язання навчально-практичних завдань; удосконалюються такі інтелектуальні операції, як-от: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, абстрагування, аргументація та доведення; формується гіпотетично-дедуктивне мислення; широкого використання набувають раціональні прийоми довільного запам'ятовування; активно розвиваються творчі та спеціальні здібності. Саме тоді відбувається становлення дивергентного мислення, що послаблює підлітковий максималізм.

Тому потрібно враховувати сенс і кількість інформації, поданої для запам'ятовування, якість та глибинність опрацювання навчального матеріалу; необхідно застосовувати карти пам'яті, що сприяють формуванню критичного мислення і пізнавальних структур старшокласників. Приклади таких карт і рекомендацій репрезентовано у праці британського психолога Т. Б'юзена [17], найзначущими з яких є:

1. Використання стратегій, що забезпечують максимальне сприйняття і усвідомлення навчальної інформації. У полі екрана презентації важливі всі засоби: колір, розташування, іконки, розмір та тип шрифту, побудова структурних схем. Щоб привернути увагу учня, важливу інформацію треба розміщувати в центрі поля екрана та виділяти (наприклад, добирати незвичайні або яскраві заголовки для впорядкування матеріалу).

2. Рівень складності має відповідати пізнавальним можливостям старшокласників, щоб не виникало психологічних бар'єрів та перешкод.

3. Стратегія пізнавальної діяльності має допомагати формувати зв'язки з довготривалою пам'яттю [17, с. 75–76].

Потрібно враховувати також домінування довільної та логічної пам'яті, що в досліджуваній період досягає найвищої реалізації. Сучасні психологи зауважують, що «розвиток мнемонічних якостей виявляється й у зростанні

продуктивності пам'яті щодо абстрактного матеріалу, системному й осмисленому використанні раціональних мнемонічних прийомів. Так при засвоєнні великого обсягу матеріалу молодь використовує алгоритм роботи логічної пам'яті: усвідомлення мети й значення – виділення найбільш суттєвого – розкриття логічного змісту – критичний підхід до змісту – встановлення зв'язку з наявними знаннями – логічне групування змісту – визначення опорних пунктів» [128 с. 225]. Цей вік сприятливий для розвитку уяви школярів, особливо репродуктивно-творчої, що реалізовується в їхній дослідницькій, навчальній і художній діяльності.

На думку української психологині Н. Павлик, у юнацькому віці найбільш гостро постає проблема гармонізації характеру. Уплив соціально-культурних та особистісно-вікових чинників сприяє активізації дисгармонійного розвитку характеру багатьох респондентів (недоброзичливість, нетолерантність, безвідповідальність за власні вчинки та стосунки, байдужість, концентрація на суто фізіологічних потребах), проте активізація фізичних, емоційних і когнітивних функцій, розвиток моральної свідомості, рефлексії, мотивації самовиховання постає психологічним підґрунтям особистісного зростання, що визначає здатність до самоусвідомлення і самовиховання гармонійного характеру в досліджуваному віці [103].

Вивчення зарубіжної літератури актуалізує потребу старшокласників у культурних універсаліях, усвідомленні культурних традицій, творчості, діалозі, оцінюванні власного життя в полікультурному (сімейному, релігійному, національному, професійному) оточенні, позитивно впливає на гармонізацію особистості загалом.

Потрібно створити гармонійне освітнє середовище для формування гармонійно розвиненого індивіда. Сучасні науковці розрізняють навчальне й освітнє середовище, потрактовуючи останнє як систему впливів й умов формування особистості за наданим зразком, а також можливостей для її розвитку, що містяться в більш широкому за навчальне соціальному й просторово-предметному оточенні [169].

Дослідниця Т. Тихомирова виокремила шість підходів до моделювання освітнього середовища, як-от: комунікативно-орієнтований, еколого-особистісний, антрополого-психологічний, екопсихологічний, психодидактичний та особистісно-орієнтований, – кожному з яких притаманні певна мета, завдання, методи, засоби і форми освітнього процесу, що варто враховувати під час ДН старшокласників, залежно від впливу різноплосинних соціальних чинників [141]. Натомість потрібно зазначити негативні аспекти комп'ютерного освітнього середовища, де перебувають сучасні старшокласники:

- доступність інформації впливає на загальну ерудицію, але не формує знання;
- сприйняття інтернету як справжньої реальності призводить до втрати здатності мислити самостійно;
- конфлікт знання та інформації: учням, що звикли до кліпового режиму роботи з інформацією, переважно не притаманна самостійність мислення, вміння концентрувати увагу, рефлексувати;
- попри можливість суспільного обговорення, школярі не вміють здійснювати проблемну комунікацію і не цінують міжособистісне спілкування;
- нівелюється роль учителя, адже комп'ютер знає і пам'ятає набагато більше;
- багатоманітність дискурсів в інтернеті не дає змоги фільтрувати й відсіювати непотрібний матеріал, особливо той, на який витрачають найбільше душевних і фізичних сил та часу.

Науковець В. Пароджанов, який порушує проблему практичного синтезу інформатики, управління і психології, висловив узагальнену слушну думку багатьох сучасних дослідників, що застосування комп'ютерів не тільки спрощує, а й ускладнює інтелектуальні завдання особистості; інформаційна технологія – найскладніша з усіх відомих, і використання комп'ютерів може призвести до посилення експлуатації нервової енергії людей і в деяких випадках негативно впливати на розвиток мисленнєвих процесів [107, с. 11].

Тому розробникам комп'ютерних програм потрібно враховувати реальний рівень психічного та фізичного розвитку учнів 10–11 класів і їхній досвід перебування у віртуальній реальності, для того щоб мультимедійні засоби сприяли організації освітнього процесу, підвищували ефективність і мотивацію до навчання старшокласників. Ці засоби дозволять самостійно працювати з навчальними матеріалами лише тоді, коли школярі стануть активними учасниками навчання: впливатимуть на його процес, обираючи найбільш актуальний матеріал; зможуть контролювати свої знання; повторювати стільки, скільки це потрібно їм для усвідомлення. Тобто сьогодні треба працювати як над створенням методики ДН, так і над формуванням певного рівня інформаційної культури, що сприятиме особистісній і професійній реалізації старшокласників.

Проте останнім часом вітчизняні та зарубіжні дослідники (Р. Айсіна, Т. Больбот, А. Нестерова, О. Мушинська, В. Плешаков, О. Прудникова, О. Шайкіна, Л. Юр'єва та ін. [3; 90; 110; 117; 155; 165]) усе частіше порушують проблему *кіберзалежності* молодого покоління. Так, науковці в галузі медицини Т. Больбот та Л. Юр'єва визначили ознаки комп'ютерної залежності учнівства, що полягають у знеціненні базових потреб, прийнятті ролей, що диктує кіберпростір, відчуженості реальності [165, с. 84–85]. На переконання науковиці-філософині О. Прудникової, це руйнує особистість, звужуючи її «життєвий простір концентрацією на віртуальному бутті», «не дозволяє суб'єкту якісно розширювати горизонти власної інформаційної культури», «створює ілюзію свободи» [117, с. 49–51]. Віртуальна ж реальність є «полем боротьби цінностей та антицінностей» [117, с. 53]. У цьому питанні ми спираємося на бачення Р. Айсіної та А. Нестерової щодо важливості позитивної кіберсоціалізації молоді в безпечному оволодінні кіберпростором, як повноцінного використання його переваг, так і перенесення корисного досвіду, здобутого у віртуальному середовищі, на вирішення життєвих завдань у реальній дійсності [3, с. 49]. Мусимо також погодитися з науковцем-педагогом В. Плешаковим, автором концепції кіберонтологічного підходу в освіті [110, с. 18], що обидві ці

реальності – матеріальна та віртуальна – «потенційно й реально» [110, с. 19] впливають на розвиток особистості школяра. А проте вбачаємо нагальність у процесі розробки методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН послуговуватися елементами профілактичних педагогічних технологій. Враховуючи науковий досвід О. Шайкіної [155], це має бути методичний інструментарій для забезпечення емоційного благополуччя школярів, спрямований на формування їх високої духовної культури й виховання культури користування кіберпростором, розвиток позитивної комунікаційної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Також треба враховувати значущі досягнення соціально-психологічного розвитку старшокласників: уміння сприймати, обробляти, фільтрувати, засвоювати й використовувати інформацію різної модальності, перетворювати її на знання; здатність до самостійного окреслення (вибору), розв'язання і оцінювання навчальних проблем; внутрішню духовну силу; дивергентне мислення; володіння емоційним інтелектом; пошук сенсу життєдіяльності; розсудливість; високу особистісну культуру, значний ступінь усвідомлення; розвинене мовлення і мислення, увагу й пам'ять (здатність до різного виду запам'ятовування); поглиблену орієнтацію на майбутню професійну діяльність, тобто високий рівень інтелекту успішної людини.

1.3. Методичні основи використання технологій дистанційного навчання у процесі вивчення літератури

У розвідках щодо методик вивчення української та зарубіжної літератур сучасні дослідники наблизилися до вирішення зазначеної проблеми загалом і окреслили перспективи подальших пошуків, а саме: праці О. Александрової (екранне читання як один із прийомів формування компетентнісного читача) [4]; А. Богосвятської, Ю. Еельмаа, С. Федорова (ІКТ в літературній освіті школярів) [11; 164]; Н. Волошиної (перспективні педагогічні технології та новаторські форми занять у практиці вчителя літератури) [24];

О. Дем'яненко (використання елементів медіаосвіти у вивченні літератури школярами) [45]; С. Жили (роль суміжних видів мистецтв у сприйманні учнями літературних текстів) [51]; В. Журавльова (аудіальний аспект «прочитання» художнього твору на уроці літератури) [54]; О. Ісаєвої (специфіка читацької діяльності школярів із залученням до освітнього середовища медіатекстів і креолізованих текстів, явище піар-менеджменту в діяльності вчителя-словесника, навчання літератури в цифрову епоху) [59]; Ж. Клименко (засоби й форми оцінювання навчальних досягнень учнів з літератури) [70]; Л. Мірошніченко, Ц. Палмер (загальна проблематика використання комп'ютерних технологій у літературній освіті школярів); І. Ціка (медіадидактичні засади навчання літератури у школі) [89; 104; 153]; В. Шуляра (електронне конструювання уроку літератури) [160] та ін. Хоча висвітлені питання безпосередньо не стосуються аспектів представленого дослідження, вони дозволяють окреслити інноваційну площину діяльності сучасного вчителя і учня-читача та в подальшому стануть підґрунтям для розробки моделі методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Оскільки самоосвітня діяльність учня є однією з важливих умов ДН, суголосною репрезентованим у дослідженні є позиція науковиці О. Ісаєвої про те, що «самостійна робота – важливий структурний елемент вивчення зарубіжної літератури». Самостійна робота, по-перше, сприяє розвитку самостійного мислення школярів й активізації їхнього навчання; по-друге, дозволяє зекономити навчальний час і розглянути всі запропоновані програмою твори [60, с. 14]; по-третє, є засобом закріплення навчального матеріалу й водночас – активізації пізнавальної активності учнів; по-четверте, надає можливість школярам самостійно зануритися в художній текст, осягнути характер героя, красу художнього слова тощо; по-п'яте, зумовлює оптимальність осмислення мотивів навчання, сприяє самостійному здобуванню знань та їх залученню до реальності, формує вміння самостійної навчальної роботи [60, с. 13].

Зокрема авторка зазначає, що вчителю «важливо виробити рекомендації щодо самоосвіти учнів» і «надати педагогічну допомогу школярам у їхній самостійній роботі» [60, с. 13], а саме: 1) допомогти спланувати самостійну навчальну роботу; 2) систематизувати знання та вміння, отримані учнями у процесі самостійного вивчення; 3) навчити прийомів самоконтролю.

Отже, від того, наскільки раціонально й ефективно здійснюватиметься така робота, залежить позитивний результат упровадження елементів ДН.

Слушним є твердження Ж. Клименко: «Останнім часом значну увагу освітян привертає проблема візуалізації навчального матеріалу», що набула актуальності «у зв'язку зі специфікою навчання покоління Z, для представників якого притаманне сприймання інформації насамперед через її зображення» [71, с. 2]. Науковиця акцентує на основних принципах добору й використання візуалізаційного матеріалу на уроках: 1) інформативність, сконцентрованість і доречність; 2) різноманітність; 3) естетична привабливість і емоційність; 4) доступність для розуміння, відповідність віковим особливостям [71, с. 4].

Серед візуалізаційних засобів дослідниця виокремлює такі: метафоричні схеми, інфографіку, інтерактивний плакат, кроссенси, хмари слів (тегів), фішбоун, фотореконструкцію, а також інтелект-карти (або ментальні карти), комікси, манги, колажі, буктрейлери, інтерактивні стрічки часу, літературні пазли, лепбуки тощо [71, с. 4–10].

Одностайні з твердженням Ж. Клименко, що «у ході підготовки та опрацювання зразків візуалізації насамперед розвиваються уміння критично аналізувати навчальний матеріал, виділяти в ньому головне, переводити в зоровий план та естетично оформлювати свій мислеобраз» [71, с. 10]. Це є важливим і під час ДН.

Що ж до проблематики репрезентованого дослідження простудійовано концептуальні праці української науковиці-методистки В. Уліщенко [145; 146; 175; 176]. Зокрема, у докторській дисертації «Методика інтерсуб'єктного навчання української літератури в загальноосвітній основній школі» (Київ, 2012) [146] вона наголошує, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія між

учасниками освітнього процесу також є повноцінною в умовах ДН, завдяки спілкуванню в інтернеті чи електронній пошті [146, с. 78], що виявляється в «зростанні комунікативної відкритості й толерантності» [126, с. 78], «нівелюванні ефекту майнового розшарування», вибору темпу навчання, реалізації «ефекту психологічної анонімності» [146, с. 79]. Обґрунтований «прийом дистанціювання», застосування якого «передбачає оцінювання ситуації очима стороннього спостерігача та формулювання особистих висновків» [146, с. 184], на відміну від емпатування (порівняння авторки – С. Г.), зумовлює тезу, що в умовах фізичної взаємовіддаленості педагога й старшокласників учитель-словесник змушений корегувати свій та учнівський рольовий функціонал і ставати тьютором, модератором, фасилітатором тощо для досягнення бажаного результату навчання (про це докладніше – в описі авторської методики, див. далі). Власне, на думку В. Уліщенко, інтерсуб'єктне навчання «створює умови для формування в учнів <...> специфічних компетентностей», зокрема й медіакомпетентності [146, с. 5], що розуміють «як інтегральну властивість особистості <...>, яка ґрунтується на знаннях медіаджерел, <...> комп'ютерних програм для спілкування; на вміннях критично осмислювати інформацію» [146, с. 130]. Заразом дослідниця виокремлює індикатори сформованості медіакомпетентності, до яких зараховує: *знання* нормативних документів комунікації в мережі, програмних застосунків, пошукових систем, поштових сервісів тощо; *уміння* користуватися ними, дотримуватися правових норм, критично оцінювати й інтерпретувати медіатексти, створювати власні тощо; *мотивацію* «до самостійності, проактивності, відповідальності, креативності» тощо [146, с. 131]. А отже, науковиця вважає, що інтерес учнівства до засобів медіа потрібно спрямувати «в конструктивне річище – використання комп'ютерної графіки, інтернету на різних етапах роботи з текстом» [146, с. 132], а до художньої книги – завдяки «самостійному конструюванню знань (за допомогою різних медіаджерел)» [146, с. 158]. З видів навчальної діяльності учнів, розроблених вченою, зазначимо актуальні для представленого дослідження: візуалізацію

(створення презентацій, графічних схем); аналіз медіатекстів; підготовку візуального ряду; сприйняття аудіотекстів; добір та комбінування аудіофайлів; проєктно-пошукову роботу; творчість (створення реклам, презентацій, відкриття блогу); координацію навчальних ігор, діалогів через інтернет [146, с. 163]; участь у чатах; пошук інформації, критичне осмислення і обмін файлами в інтернеті; участь у мережових змаганнях, проєктах, рольових іграх; підготовку й проведення віртуальних екскурсій до музеїв письменників, складання карт мандрів з героями улюблених творів тощо [146, с. 166–169].

Також значущими для розробки методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН є низка тверджень В. Уліщенко про те, що цей процес має бути спрямований на:

- визнання особистісної самобутності кожного з учнів-читачів;
- використання потужного потенціалу медіаджерел;
- активізацію емоційно-ціннісної взаємодії: «читач – читачі (віддалені)»; «читач – читач-митець (сценарист, музикант, художник, дизайнер тощо)»; «читач – гіпертекст (взаємодія з електронними таблицями, навчальними програмами тощо)» [146, с. 208–209].

Щодо *методу медіанавчання* дослідниця окреслила прийоми, застосовувані вчителем, і види діяльності учнів [146, с. 211–222], що в подальшому набудуть модифікації в авторській моделі методичної системи: 1) інтернет-діалог (комунікація через імейл, чат, форум); 2) інтернет-змагання (конкурси, тестування); 3) інтернет-пошук («здійснення індивідуального й колективного пошуку літературознавчого, культурологічного, історичного, бібліографічного матеріалу», «критичний аналіз інформації, її структурування й підготовка для презентації іншим читачам» [146, с. 211]; пошук та вибір зображень «схожих або асоціативно близьких до поданих письменником портретів-характеристик» [146, с. 215]; створення «фотогалереї образів-персонажів» [146, с. 216]); 4) робота з гіпертекстом (ведення власних читацьких блогів) [146, с. 222]; 5) робота з блогами й сайтами, створеними вчителем або

учнями (учительський, сайт героя твору, блог імітаційної гри); б) мережевого змагання (підготовка телекомунікаційних проєктів).

Розглядаючи особливості ДН студентів-філологів, В. Уліщенко визначила такі структурні складники цього формату навчання: 1) теоретичний матеріал мінімодуля; 2) джерельна база; 3) віртуальні практикуми («лабораторії для самостійної практичної роботи <...>, що містять інтерактивні таблиці, плакати, аудіо-, відеофайли тощо» [175, с. 94]); 4) блок завдань для самоконтролю; 5) community-блок – «для проведення ділових симуляційних ігор в мережі» [175, с. 94]; б) зворотний зв'язок, зокрема значущим є використання динамічних таблиць, що сприяє вирішенню навчальної ситуації, можливості відразу «розібратися в теоретичному матеріалі» [175, с. 99], вільно визначатися щодо подальших дій.

Щодо характеристики сучасних учнів, як представників покоління Z, науковиця слушно наголошує на потребі й виявленні вчителем-словесником того, чим цікавляться учні. На основі аналізу результатів анкетування з'ясовано: останні тяжіють до «проєктної роботи», спрямованої на «розв'язання проблеми, розвиток творчого й особистісного потенціалу» школяра, підвищення його читацької мотивації та інтересу «до самостійної аналітико-синтетичної діяльності» [145, с. 113]. У проєктній діяльності учнів-читачів, на думку В. Уліщенко, мають бути враховані такі чинники: 1) чітке визначення мети, змісту, комплексу завдань проєкту для роботи у групах; 2) надання «повної свободи волевиявлення»; 3) репрезентування результатів «у формі колективної реклами художнього твору, буктрейлера, електронного (або традиційного, паперового) журналу, ігрового блогу» [145, с. 113], візуально-сміслової презентації, пресрелізу [145, с. 113] тощо.

З урахуванням нових викликів і завдань щодо особливостей навчання зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН, актуальними також є міркування В. Уліщенко щодо особливостей їхнього оцінювання: формативного (формувального) й сумативного (підсумкового, результативного). Зокрема, перший вона найменувала альтернативним,

як конструктивний діалог», спрямований на покращення результатів та допомогу в опануванні нового навчального матеріалу, «зацікавлення несподіваними ракурсами дослідження» [176, с. 111]. Одноставні з твердженням В. Уліщенко, що важливим для запуску «механізму формувального оцінювання» [176, с. 112] є колективне визначення мети уроку (учень розуміє, які кроки має зробити для досягнення спільної мети; учитель окреслює коло критеріїв і на перших етапах допомагає укласти «дорожню карту дослідження з визначенням проміжних висновків») [176, с. 112].

Переконливими є запропоновані форми реалізації такого оцінювання:

- 1) самооцінювання (спрямовує «критично ставитися до своїх успіхів» [176, с. 113]);
- 2) взаємооцінювання («важливий чинник розвитку командного духу», здатність доносити до інших «справедливість свого рішення завдяки коректному ставленню та аргументованості суджень», застосування: для невеликих за обсягом творчих робіт – різних описів, есе, заповнення текстових лакун тощо; робота в ротаційних парах [176, с. 113–114]);
- 3) внутрішньогрупове й міжгрупове.

Також в окресленні ефективних моделей мотиваційного супроводу школярів з урахуванням ситуації віддаленого доступу до навчального матеріалу суголосним є бачення В. Уліщенко складників формувального оцінювання: 1) ефективний зворотний зв'язок; 2) неперервне відслідкування та стимулювання процесу навчання; 3) створення «ситуації успіху»; 4) самоорганізація школярів у критичному самооцінюванні досягнень [176, с. 112–113].

Для реалізації сумативного виду оцінювання учнів-читачів визначено найбільш валідні типи тестових завдань: 1) множинного вибору «правильно – неправильно»; 2) з кількома правильними чи неправильними відповідями; 3) з кількома правильними (чи найкращими) відповідями; 4) на встановлення послідовності; 5) на встановлення відповідності.

На переконання науковиці О. Ніколенко, саме у старшій школі викладання зарубіжної літератури має забезпечувати такий рівень розвитку вмінь і навичок,

що дозволяє учневі, по-перше, орієнтуватися в потоці різноманітної інформації; по-друге, користуватися сучасними інформаційно-комунікативними технологіями (інтернет, дистанційне навчання тощо); по-третє, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність; по-четверте, сприяти вдосконаленню навичок самостійної навчальної діяльності, саморозвитку, самоконтролю тощо [94, с. 15]. І реалізації цьому, на нашу думку, сприятиме системне впровадження елементів ДН з окресленої дисципліни.

Одностайні позиції Г. Островської, що «біографія письменника – складова роботи над твором автора» [102, с. 274], адже «це приклад життя, світоглядних цінностей, можливість зацікавити культурою та мистецтвом іншого народу, підготовка учнів до їхнього сприйняття» [102, с. 278]. Науковиця пропонує майбутнім учителям зарубіжної літератури завдання з формування готовності до вивчення біографії письменника. Серед них, на нашу думку, є ті, що можуть використовуватися під час упровадження елементів ДН учнів: «підготовка повідомлення про письменника в різних жанрах (спіч, есе, публічний виступ, біографічна довідка, літературний портрет, нарис, сторінка віртуального журналу, стаття до газети тощо)» [102, с. 148–149]; «онлайн робота з біографічними довідниками різних країн – стислими джерелами біографії письменників» [102, с. 405]; «робота з екранізаціями біографій письменників та їхніх творів – пошук паралелей та опрацювання матеріалу формували необхідні навички критичного мислення, уважної роботи з інформацією, її узагальнення та систематизації» [102, с. 405].

Науковиця наголошує, що обсяг біографічного матеріалу й завдання до нього корелюються педагогом так, щоб ефект був максимально позитивним [102, с. 273]. Зокрема, у 9–11 класах аналізують історію життєвого шляху митця і проблематику його творчості в контексті історико-літературного процесу; акцентують на проблемах особистісного й громадянського становлення письменника для розуміння учнями творчих і світоглядних пошуків митця, їхнього національно-патріотичного й громадянського виховання; учням юнацького віку цікавими будуть приклади цілеспрямованості, життєвого

вибору, світоглядних орієнтирів, що дуже важливо для подолання розриву у сприйнятті творчості письменника юним читачем XXI століття та розвитку його критичного мислення [102, с. 273].

Ми поділяємо позицію науковиці О. Дем'яненко про те, що інтеграція медіаосвіти з літературою дозволить «знаходити якомога більше точок дотику навчальної інформації та інформаційних потоків, з якими зіштовхується учень поза навчальним закладом» [45, с. 12]. У такій взаємодії використовуватимуться: тексти художніх творів; текст підручника; довідкова й енциклопедична література; дидактичні матеріали й літературна критика; матеріали у пресі (фахова, педагогічна, інша періодика); телевізійні передачі; аудіо- й відеозаписи, музичні твори; інформація, отримана під час відвідування краєзнавчих музеїв та виставок тощо. Учена наголошує на тому, що «добір методичних прийомів інтеграції залежить від медіаосвітніх і компетентнісних завдань конкретного заняття з літератури» [45, с. 12]. Деякі з них (опис (добір) відповідних літературному твору зразків живопису, графіки й музики; створення медіапродукції (мережеве спілкування у стилі фанфікшн, анонсування прем'єр, створення / написання рекламного ролика, сценарію відеокліпа, рецензії), на нашу думку, можуть бути також використані в умовах ДН.

Значущими для репрезентованого дослідження є і запропоновані О. Дем'яненко типи навчально-творчих завдань: актуалізувальні, формувальні й констатувальні, сформовані за етапами вивчення літературного твору [44, с. 80].

Завдання *актуалізувального* типу науковиця пропонує «для використання на етапах підготовки до сприйняття й безпосереднього читання тексту твору», завдання *формувального* типу «передбачено для використання на етапах підготовки до аналізу та аналізу художнього твору», *констатувальні* завдання – «для використання на підсумкових етапах роботи з літературними творами для узагальнення та систематизації вивченого» [44, с. 80–81]. Поділяємо думку О. Дем'яненко, що «їх роль полягає у виявленні рівня сформованості навичок творчої діяльності в учнів у процесі вивчення навчальної теми» [44, с. 81], зокрема й віддалено.

Одностайні з твердженням О. Покатілової: «Сучасний учитель повинен розуміти переваги електронного дистанційного навчання та позакласних дистанційних видів роботи» [111, с. 13], що зумовлюють можливість здійснення навчання впродовж життя; передбачають самостійність дитини у виборі дистанційного курсу, олімпіади, конкурсу, проєктів тощо та тьютора-викладача; сприяють навчанню та розвитку творчого потенціалу дитини як у синхронному, так і в асинхронному режимах із можливістю обирання зручного для них часу й місця [110, с. 13].

Дослідниця пропонує і «використання так званих *мережевих прийомів* навчання у віртуальному середовищі» [111, с. 15], де традиційний *прийом створення культурологічного коментаря* перетворюється на прийом створення гіпертекстового документу, а прийом *коментованого читання* художнього твору та його інтерпретації надає можливість оснастити глави художнього твору як внутрішніми, так і зовнішніми гіперпосиланнями. Вона акцентує на прийомі «реконструкції» культурологічного простору письменника й методі групових телекомунікаційних проєктів у віртуальному середовищі [111, с. 15].

Поділяємо позицію науковиці Л. Назаренко, що «компетентнісний підхід у навчанні літератури позначається на розширенні меж пізнавальної діяльності учнів-читачів, досягненні ними гарантованого позитивного результату з предмета, оперуванні сучасними засобами, знаннях різних технологій і уміннях їхнього використання, активності читацької діяльності» [92, с. 135].

Педагогиня пропонує виконання різних типів завдань, підґрунтям яких є критерії та рівні сформованості літературної компетентності (ЛК) за допомогою засобів ІКТ та джерел інтернету, і наголошує, що «платформою для роботи над осмисленням художнього слова є знання змісту твору, його розуміння й інтерпретація, продуктивна діяльність старшокласників, використання сучасних засобів» [92, с. 136]. «Перший тип завдань орієнтує старшокласників з початковим рівнем сформованості ЛК на створення ситуацій успіху, зацікавлення практичною діяльністю, пошук додаткових відомостей, з'ясування громадянської позиції автора» [92, с. 136]; другий – «передбачає ознайомлення

учнів з основним рівнем сформованості ЛК з алгоритмами розумових дій, навчає виконувати аналіз композиційних елементів, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність, результати якої представляти за допомогою засобів ІКТ» [92, с. 137]; третій – «формує уміння читачів функціонального рівня здійснювати аналіз художнього твору, проводити дослідження, оцінювати мистецький твір, упорядковувати літературну інформацію, класифікувати її, об'єднувати в змістові блоки» [92, с. 137]; четвертий – «орієнтований на самоосвітню діяльність школярів, проєктування, рецензування, розгортання ними широкої дослідницької роботи, проведення мистецьких паралелей, з'ясування цінності мистецького твору, мети, задуму його написання автором, використання теорії літератури» [92, с. 138].

Особливість завдань, на думку дослідниці, виявляється в «можливості використання творчого, компетентнісного, диференційованого підходів, що сприяє глибшому засвоєнню твору, а також у застосуванні інноваційних засобів <...>, які дають змогу зацікавити учнів предметом, відчутти себе досвідченими читачами» [92, с. 138].

Важливою в контексті представленої дослідження є низка положень, сформульованих у дисертації Г. Шиліної «Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи» (2016). Зокрема, методисткою наголошено на значущості для ДН пояснювально-ілюстративного, дослідницького, репродуктивного, частково-пошукового (евристичного) методів навчання, окремих методів інтерактивного навчання. З огляду на це, під час вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН маємо враховувати аспекти розвитку мовлення учнів. А тому не менш важливими видаються методи, що забезпечують ці завдання, як-от: практичні, репродуктивні, проблемні, пошукові, словесні, наочні, дедуктивні, індуктивні [158, с. 68]. На переконання Г. Шиліної, основою ДН учня мають бути створені якісні електронні курси з навчальної дисципліни [158, с. 78], а проєктування дистанційного курсу здійснюватиметься на основі циклу етапів:

аналізу → розробки → перевірки → оцінки → розробки, корекції → перевірки <...> [158, с. 71].

Суголосним щодо теоретичного й практичного досвіду цієї науковиці для здійсненого дослідження є моделювання структури навчального курсу для ДН. Виокремлено такі **блоки**: 1) *теоретичний навчальний матеріал* (структуровані навчальні матеріали; термінологічний словник; мультимедійні презентації, лекції; додаткові електронні навчальні матеріали); 2) *практичні роботи* (мета, завдання, методичні рекомендації з їх виконання, інструкція щодо завантаження, критерії оцінювання); 3) *завдання для самостійної роботи* (його частка повинна становити 70 % часу навчання в дистанційному режимі); 4) *модульний контроль* (індивідуальні завдання, тести, опитування); 5) *підсумковий контроль* [158, с. 74].

Моделі дистанційної освіти Г. Шиліна розподіляє так: 1) класичні (самостійна робота учнів, розподільний клас; відкрита освіта + клас); 2) модифіковані (інтерактивне телебачення, мережеве навчання і кейс-технології; інтеграція очних і дистанційних форм навчання); 3) інноваційні (навчання в межах дистанційного курсу) [158, с. 81–82].

Дієвими, на думку методистки, є гібридні моделі навчання: «змішаного» (синтезує елементи самостійного здобуття освіти й асинхронного / синхронного ДН, бо «успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки» [158, с. 83]); дистанційно-очного й дистанційного з учителем-куратором (найбільш оптимальна для учнів 8–9 класів [158, с. 84]); класно-дистанційного (дистанційне навчання учня, учитель виконує роль консультанта, здійснює вибір продуктивних методів [158, с. 84]).

Значущими для репрезентованого дослідження є тези, представлені в дисертації Н. Скриннік «Методика навчання української літератури учнів 5–6 класів з використанням хмарних технологій» (2017). Зокрема, авторка щодо навчання літератури школярів підліткового віку подає дефініцію хмарних технологій, під якими розуміє такі «інтернет-технології, що надають можливість **здійснювати віддалену (дистанційну) обробку та зберігання інформації** (маркування

власне – С. Г.) через онлайн сервіси» [131, с. 43], що значно «розширюють освітньо-комунікативні можливості, активізують інтереси та мотивації, формують пошуково-дослідницькі навички» учнів [131, с. 44]. Дослідниця зауважує, що сучасному учнівству, яке представляє покоління Z, притаманна залежність від технологій, віртуальна гіперактивність, знижена концентрація і кліпове мислення. Перевагу вони надають електронним форматам прочитання, жанровій переорієнтації на фентезі й детективи, критично-суб'єктивістському сприйняттю твору [131, с. 54–55]. Серед сучасних видів навчання літератури Н. Скриннік виокремлює такі: 1) E-learning; 2) M-learning; 3) дистанційне; 4) телеосвіта; 5) віртуальне, інтернет-освіта; 6) змішане; 7) хмаро орієнтоване [131, с. 66]. У межах методів навчання М. Кудряшова науковиця обґрунтовує і доводить ефективність таких прийомів: 1) творчого читання (віртуального читання, форумних обговорень, інтернет-коментування, блогінгу, інтерактивних вправ онлайн); 2) евристичного (віртуальної візуалізації, словникової роботи онлайн, проблемного передбачення та його проєкції у хмарах); 3) дослідницького (вебпошуку, критичного прослуховування та аналізу мережових матеріалів, віртуальної екскурсії, медіапроєктів); 4) репродуктивного (підготовки й оформлення доповідей / проєктів завдяки хмарним ресурсам, віртуальної візуалізації з коментарем, критичному прослуховуванню, обговоренню онлайн-розповідей) [131, с. 141–142].

Також зауважимо, що дистанційний формат навчання літератури набуває особливої актуальності в інклюзивному середовищі. За спостереженнями вчительки-практика С. Пелих, для учнів з особливими потребами характерними є: низький рівень пізнавальної активності, уповільнення розумових дій, нестійка увага та сприйняття, короткотривала пам'ять, емоційна нестабільність і незрілість, підвищений рівень стомлюваності, невміння працювати самостійно, без покрокових інструкцій і допомоги. Таким підліткам також складно засвоювати теоретичний матеріал без наочності [108]. З-поміж рішень, що пропонує словесник, відзначимо ефективність предметного курсу з дисципліни на базі навчальної платформи Moodle.

Отже, з огляду на наявність різнопланових і досить масштабних наукових пошуків із залученням можливостей інноваційного освітнього середовища, у теорії та практиці методики викладання літератури на сьогодні майже відсутні системні напрацювання, де б цілісно й усебічно порушувалася саме проблема **методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання**, яку розуміємо як сукупність взаємопов'язаних елементів (провідної ідеї, концептуальних підходів, змісту, принципів, методів, форм і технік навчання), що спрямовані на літературний розвиток учнів певних категорій, які здобувають освіту дистанційно.

Після аналізу розвідок науковців і методистів щодо проблеми дослідження можемо припустити, що використання технологій ДН у процесі вивчення зарубіжної літератури сприятиме ефективнішому та якіснішому засвоєнню знань; опанування навчального матеріалу відбуватиметься адаптованіше до сучасних реалій, гнучкіше, швидше; підвищиться поріг складності завдань.

Для цього проведено **пошуково-розвідувальний експеримент**, під час якого здійснено аналіз підручників із зарубіжної літератури для учнів старшої школи, деяких освітніх онлайн-платформ для учнів і вчителів та онлайн-спільнот учителів зарубіжної літератури; проаналізовано наявність в учителів і учнів знань щодо володіння ІКТ, технологіями ДН та вміння їх використовувати під час вивчення зарубіжної літератури; з'ясовано роль батьків у навчальному процесі старшокласників; проаналізовано матеріали, надані як навчальний електронний контент для учнів старшої школи із зарубіжної літератури на платформі «E-school. Дистанційне навчання в школі».

На початковому етапі **пошуково-розвідувального експерименту** ми здійснили аналіз підручників із зарубіжної літератури для учнів старшої школи, деяких освітніх онлайн-платформ для учнів і вчителів та онлайн-спільнот учителів зарубіжної літератури.

Під час аналізу підручників, рекомендованих МОН України для опрацювання навчального матеріалу із зарубіжної літератури учнями 10–11 класів, урахували частку залучення інформаційно-комунікаційних засобів до освітнього процесу, до вивчення окремих розділів чи загалом предмету у школі із застосуванням комп'ютерної техніки. Зазначимо, що здійснений аналіз підручників «Зарубіжна література» для 10–11 класів дозволив наголосити, що автори подекуди пропонують завдання із застосуванням технологій ДН. Проте, у багатьох підручниках завдання одноманітні, типові. Так, зокрема в підручниках Н. Кадоб'янської, Л. Удовиченко [64; 65] для 10 і 11 класів є дві цікаві рубрики «Завдання для співпраці» та «Інтернет-ресурси», головна мета яких – допомогти учням продуктивно працювати з підручником. Але серед завдань, переважно, трапляються: переглянути відеоролики, фільми, мультфільми, екранізації, вистави, буктрейлери тощо; прослухати трек, пісню, вірш і поділитися враженнями; об'єднатися у групи й підготувати повідомлення, презентацію, колаж, серію ілюстрацій, відеоряд до тієї чи тієї теми, твіттер-повідомлення про популярність творів, що вивчаються. Інколи пропонують такі завдання: скласти колаж, підготувати комікс, мотиватор, розробити ескіз обкладинки для сучасного видання того чи того твору. Проте, на жаль, немає покликань на інтернет і можливості виконувати завдання за вибором. Зауважимо, що в одинадцятому класі завдань із застосуванням технологій ДН значно менше ніж у десятому.

Автори деяких підручників (Ю. Ковбасенко [73], В. Парацич, Г. Фефілова, М. Коновалова [106]) пропонують завдання, що передбачають роботу в інтернеті, проте це, зазвичай, такі: створити чи підготувати мультимедійну презентацію, буктрейлер, переглянути відеоматеріали, прослухати вірші, знайти ілюстрації, дібрати портрети. У підручнику О. Ніколенко, О. Орлової, Л. Ковальової [93] окреслено, що «цифрові технології є дуже корисними для читання художньої літератури, для розширення кола читацьких інтересів» [93, с. 6]. Проте автори обмежилися лише використанням QR-кодів із покликаннями на телевізійні (авторські)

експрес-уроки, що посприяють розширенню уявлення про класичну й сучасну літературу, формуванню вмінь і навичок роботи з різними джерелами інформації, зануренню в цікаву книжну атмосферу. Інколи трапляються й інші завдання із застосуванням технологій ДН, але вони подібні до окреслених вище: «Перегляньте одну з кінострічок або вистав, створену за твором В. Шекспіра «Гамлет». Напишіть рецензію» [93, с. 45], «Підготуйте пост для соцмережі «Мої улюблені сторінки лірики ХІХ ст.»» [93, с. 56], «За допомогою інтернету ознайомтеся з творами модерністського мистецтва. Підготуйте презентацію одного з шедеврів модернізму (*живопис, музика* або ін.)» [93, с. 148], «Знайдіть інформацію про одного з представників раннього модернізму. Підготуйте буктрейлер» [93, с. 151], «За допомогою інтернету знайдіть різні переклади 2–3 віршів Ш. Бодлера. Підготуйте виразне читання одного з них» [93, с. 165] тощо.

Найбільш адаптованими до сучасних освітніх тенденцій, на нашу думку, є підручники О. Ісаєвої, Ж. Клименко, А. Мельник [61; 62]. У рекламній презентації до підручника із зарубіжної літератури для учнів 10 класу (<https://www.youtube.com/watch?v=dUV3EAMa3rE&feature=youtu.be>) зазначено, що він розрахований на представника покоління Z, тому максимально враховує інтереси й запити сучасних учнів. Окрім того, автори підручника вмістили досить яскравий ілюстративний матеріал, переважно тексти «нової природи» (афіші, постери, інформаційні плакати, хмаринки слів, дудли, манги, фішбоун, обкладинки тощо), учням пропонують цікаві завдання для роботи в інтернеті: «За матеріалами сайтів, присвячених А. Ахматовій (зокрема рекомендованих у цьому розділі підручника), підготуйте віртуальну екскурсію «Українські стежини Анни Ахматової». Проведіть таку екскурсію в класі» [62, с. 95], «Створіть плакат, кроссенс, буклет, хмару слів (*на вибір*) до теми «Бертольт Брехт. „Матінка Кураж та її діти”» або запропонуйте свій варіант афіші до спектаклю за п'єсою Брехта» [62, с. 129], «Підготуйте мультимедійну презентацію або фотоальбом / плакат / скрапбукінг з теми „Пауль Целан і Україна”» [62, с. 147], «Підготуйте на вибір: глог, дудл, постер, інфографіку або

кроссенс, присвячений Ернесту Гемінгвею» [62, с. 166]; «Змодельуйте ескіз обкладинки „Божественної комедії” Данте» [61, с. 53] тощо.

У рубриці «Читачеві XXI століття», окрім друкованого навчального матеріалу, часто подають покликання на інтернет-ресурси, якими можна скористатися для опрацювання додаткової інформації [62, с. 166].

Зазначимо також, що на сьогодні майже всі підручники оцифровані та є у вільному доступі. До них автори рекомендують електронні додатки, які можна знайти на сайтах видавництва.

Отже, аналіз підручників із зарубіжної літератури для старшої школи довів, що серед типових завдань, запропонованих названими вище авторами, досить мало тих, що можна використовувати для ДН. А це ще раз переконує в актуальності репрезентованого дослідження та потребі обґрунтування і впровадження технологій ДН у практику вивчення зарубіжної літератури учнями 10–11 класів.

Вважаємо за потрібне проаналізувати деякі онлайн-платформи, що на сьогодні активно функціонують в інтернеті й містять певну допоміжну інформацію для різної цільової аудиторії, зокрема й для учнів та вчителів, які опановують та викладають зарубіжну літературу. Так, авторський колектив під керівництвом О. Ніколенко до підручника «Зарубіжна література. 11 клас» створив онлайн-платформу «Тисяча журавлів», яка працює за підтримки журналу «Зарубіжна література в школах України» (головний редактор і видавець Дмитро Лебедь), видавництва «Грамота» (Київ), сайту «Тисяча журавлів» (www.1000журавлів.укр). На ній розміщені у вільному доступі:

- *електронна хрестоматія* (<https://www.1000z.com.ua/elektronna-hrestomatiya/>);
- *аудіохрестоматія* (<https://www.1000z.com.ua/audiohrestomatiya/>);
- *відеохрестоматія* поетичних текстів (<https://www.1000z.com.ua/videohrestomatiya/>);
- *експрес-уроки* (<https://www.1000z.com.ua/ekspers-uroki/>);

- *мультимедійні презентації* (<https://www.1000z.com.ua/multimedijni-prezentatsiyi/>);
- *мистецька галерея* (<https://www.1000z.com.ua/mistetska-galereya/>);
- *фільмотека* (<https://www.1000z.com.ua/filmoteka/>);
- *календарне планування* (<https://www.1000z.com.ua/kalendarne-planuvannya/>);
- *питання і завдання для перевірки компетентностей учнів* (<https://www.1000z.com.ua/perevirka-kompetentnostej/>).

«**Всеосвіта**» (<https://vseosvita.ua/>) – це молодий та потужний освітній IT-проект, створений для українських педагогів і учнів. Так, для вчителів-словесників корисними є вебінари досвідчених колег, тренерів, психологів, що стосуються тем, пов'язаних з освітнім процесом, зокрема і з проблемами використання технологій ДН у процесі вивчення зарубіжної літератури. Важливою частиною для всіх, хто прагне професійного розвитку, є навчальні онлайн-курси, а для учнів 1–11 класів пропонуються інтернет-олімпіади (онлайн чи офлайн) з більшості предметів, і зарубіжної літератури зокрема. На платформі можна також знайти найбільшу й найсучаснішу бібліотеку авторських матеріалів, що допоможуть учителю-словеснику дібрати контент для очного та дистанційного навчання.

Про історію успіху українських педагогів та учнів можна дізнатися з інформаційно-освітнього журналу «Всеосвіта», на сторінках якого пропонуються думки й поради психологів, експертів, учителів, безліч методичних розробок, що допоможуть урізноманітнити уроки зарубіжної літератури.

Корисними для ДН є дві онлайн-платформи **Open edX** і **Moodle**, створені для вчителів-предметників. Платформи постійно вдосконалюються завдяки залученню великої кількості розробників з різних галузей. Moodle – це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, що називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним освітнім середовищем (VLE) чи просто платформою

для навчання, яка надає викладачам, учням та адміністраторам розширений набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, зокрема й дистанційного. Moodle можна використовувати в навчанні школярів, студентів, для підвищення кваліфікації, бізнес-навчання, як у комп'ютерних класах навчального закладу, так і для самотійної роботи вдома.

Open edX – неприбуткова платформа з відкритим кодом, що була розроблена й упроваджена Массачусетським технологічним інститутом і Гарвардським університетом. Вона дозволяє адаптувати зовнішній вигляд платформи, мову й налаштування під користувача, що робить цей інструмент найзручнішим та найпотужнішим у світі як з огляду на користувацький досвід, так і для викладачів, які працюють над розробкою онлайн-курсів. Понад 200 освітніх організацій послуговуються платформою edX, що пропонує інтерактивні онлайн-курси і moocs кращих університетів та інститутів світу.

Course Hero (<https://www.coursehero.com/>) – це онлайн-платформа для навчання студентів і портал для педагогів. Сайт збирає та організовує сховище дидактичних матеріалів, що були завантажені педагогами. На ньому представлено понад 40 мільйонів лекцій, практичних занять і відео з покроковим поясненням тем з усіх дисциплін, курси й замітки певних університетів і конкретних викладачів, навчальні посібники. На платформі зареєстровано понад 30 тисяч учителів (tutors), які допомагають студентам у будь-який час.

Цифровий flash-додаток дозволяє студентам створювати власні навчальні програми, що можуть стати доступними для інших. Це дає можливість задавати темп вивчення, щоб допомогти максимізувати кількість учасників. Крім того, система винагороджує студентів різними рівнями доступу на основі їхніх результатів й оцінок.

На Course Hero є рубрика «Розділ курсів», де запропоновано значну низку безкоштовних і платних онлайн-курсів. Кожен курс складається з модулів, що містять відео й статті, а також тестування для закріплення матеріалу.

Платформа є корисною для вивчення світової літератури. На сайті у вигляді інфографіки розміщено інформацію про близько 600 текстів світових класиків та сучасних іноземних авторів: <https://www.coursehero.com/infographics/?fbclid=IwAR1VG7TNoo1zuHjo2jBuHqsJl9PRbvjmTMwphDFcPOXiR2M9MzFRlTnHePk>. Course Hero створив ці унікальні матеріали, щоб надати учням і студентам візуальні інструменти для зручнішого сприйняття стрижневих елементів світової класики. Літературна інфографіка безкоштовна для студентів і викладачів, її можна переглядати й завантажувати. Є можливість спілкування з однокурсниками, друзями та колегами. Єдиний недолік – платформа англійськомовна, що ускладнює роботу з текстами.

Досить велика база необхідних матеріалів з літературознавства й художніх творів різними мовами розміщена на сайті [Twirpx](https://www.twirpx.com/files/science/literature/foreign/) (<https://www.twirpx.com/files/science/literature/foreign/>). Для вивчення зарубіжної літератури запропоновано велику кількість навчально-методичних посібників, критичних статей, згрупованих за періодами розвитку світового літературного процесу та за країнами, художніх текстів, довідкової літератури, аудіокниг тощо.

Новий український проєкт – сайт з онлайн-курсами **EdEra** (<https://www.ed-era.com/>), серед яких «Українська мова та література», «Географія», «Фізика», «Історія України», «Математика», «Біологія», «Англійська мова». Курси із зарубіжної літератури, на жаль, відсутні. Проєкт пропонує інтерактивні лекції, конспекти з ілюстраціями й поясненнями, екзамени й домашні завдання, спілкування з іншими учнями та вчителями.

Командою молодих науковців, програмістів, дизайнерів та експертів розроблено також соціальний проєкт інтерактивної освітньої літератури **EdEra Books** (<https://www.ed-era.com/books/>). Онлайн-книги на EdEra складаються з ілюстрованих текстів з інтегрованими відео й тестами для перевірки здобутих знань. Вони дозволяють поєднати різні методи сприйняття інформації та підвищити ефективність навчання безкоштовно у форматі 24/7.

На платформі «Гіпермаркет знань» (<http://edufuture.biz/index.php?title/>) можна знайти українськомовний контент, що дає можливість учням підготуватися до уроків, контрольних робіт і практичних занять. Тут зібрані шкільні підручники, посібники, дидактичні матеріали, якими можна користуватися безкоштовно. Також у розділі опцій «Практика» розміщені різні матеріали: від задач і вправ із самоперевіркою до практикумів, тренінгів і домашніх завдань, які у зручній, інколи ігровій, формі дозволяють відпрацювати матеріали, що вивчаються чи вже засвоєні.

Окрім названих існує ще низка онлайн-платформ, таких як: Academic Earth, University of the People, TED, Coursera, Академия Khan, The Open University, Carnegie Mellon Open Learning Initiative тощо. Проте зазначимо, що більшість із них не містять матеріалів із зарубіжної літератури, а головна умова користування – знання англійської мови, що зменшує кількість користувачів щодо визначеної в дисертації проблеми.

Питання про використання в навчанні учнів інноваційних технологій є на сьогодні не лише актуальним, а й нагальним і вкрай потрібним. Докорінні зміни в житті сучасного суспільства, стрімкий науково-технічний прогрес вимагають від учителя готовності до інноваційної діяльності, застосування сучасних методів навчання, розробки власних методичних продуктів. Водночас виникає проблема збереження навчальних матеріалів, їх оцінювання, обміну з колегами продуктами праці. І тут у нагоді стають інтернет-спільноти педагогів, що об'єднують однодумців для тематичних дискусій, реалізації спільних проєктів чи просто дружби, підкріпленої спільними інтересами. До слова, науковець-педагог С. Буртовий вважає, що це найкращий спосіб обміну досвідом, знаннями, можливість залучення вчителя-предметника до участі в обговоренні спільних проблем професійної діяльності. У межах спільноти всі учасники мають можливість миттєво обмінюватися повідомленнями, текстовими документами, електронними презентаціями, відео та аудіофайлами й, головне, – знаннями для подальшого використання у своїй професійній діяльності [16].

Отже, до вивчення стану рівня викладання шкільного курсу зарубіжної літератури залучено також огляд деяких інтернет-спільнот учителів-

словесників, а саме: «Методичні родзинки уроків зарубіжної літератури» (<https://www.facebook.com/groups/2001066366820920/>), «Ключ до Слова» (<https://www.facebook.com/groups/613261828866519/>), «Лінгвістичні смаколики» (<https://www.facebook.com/groups/2143084629077287>), «Словесники Донеччини» (<https://www.facebook.com/groups/2181428832177429/?fref=nf>).

Проаналізувавши контент учителів зарубіжної літератури цих професійних об'єднань, відстежили завдання, що можуть бути використані як елементи ДН на уроках.

Для вчителів зарубіжної літератури Донеччини створено інтернет-спільноту «Словесники Донеччини» (<https://www.facebook.com/groups/2181428832177429/?fref=nf>). Це надає можливість швидко інформувати колег про проведення міжкурсівих заходів, конкурсів, ознайомлювати з нормативно-методичними матеріалами, навчальними планами, методичними рекомендаціями, листами й наказами. Але найголовніше, що в учителів зарубіжної літератури є можливість постійної співпраці та спілкування з колегами. Вони дізнаються про нові електронні засоби навчання та особливості їх упровадження в освітній процес; отримують відгуки про результати використання тих чи тих матеріалів у педагогічній діяльності колег і можуть порівнювати з власним досвідом, отже, підвищувати свою професійну майстерність і використовувати нові інформаційно-комунікаційні технології та електронні засоби навчання зокрема.

Виокремимо напрацювання членів зазначеної спільноти, які можна використовувати під час ДН. Наприклад, **Ірина Мороз** пропонує колаж «Образи-символи лірики Вітмена», колаж-вікторину «Автори, твори, герої», що допоможуть учителю візуалізувати епоху, організувати самостійну роботу з підручником, перевірити знання, з'ясувати логічну послідовність епізодів твору на комунікативному етапі читацької діяльності учнів.

Тетяна Сологуб запропонувала хмари слів, які вчитель може використовувати як мотиватори до вивчення творів, матеріал для характеристики образів тощо. А розроблені авторкою ментальні карти

за творчістю письменників допоможуть учням узагальнити матеріал і підготуватися до контрольних і самостійних робіт.

Igor Tsiko презентував інформацію про використання чек-листів як дидактичного матеріалу, що можна застосувати як «челендж» чи супровідний список справ під час навчання, настанову дій, засіб контролю, інструмент мотивації, вироблення звичок, алгоритмізацію чи корегування дій, координацію тощо. Чек-листи учні можуть отримати на початку вивчення творчості письменника чи окремого твору й поступово заповнювати. Створювати їх в електронному форматі зручно за допомогою конструкторів на базі сервісів веб 2.0: <https://my.365done.ru>, <https://checklists.expert>.

Отже, здійснений аналіз підручників із зарубіжної літератури для учнів старшої школи, деяких освітніх онлайн-платформ для учнів і вчителів та онлайн-спільнот учителів зарубіжної літератури показав, що серед запропонованого контенту дуже мало матеріалів, які можуть бути використані під час упровадження ДН.

На наступному етапі *пошуково-розвідувального експерименту* проаналізовано наявність в учителів і учнів знань щодо володіння ІКТ, технологіями ДН та вміння їх використовувати під час вивчення зарубіжної літератури. З'ясовано роль батьків у навчальному процесі старшокласників.

Задля цього вивчено стан викладання зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН. Так, протягом навчального року відвідано 25 уроків зарубіжної літератури в чотирьох школах Донецької та Харківської областей.

Відвідані уроки, співбесіди з учителями та старшокласниками дали можливість з'ясувати, якими онлайн-ресурсами та програмними застосунками користуються вчителі та учні під час підготовки та проведення уроків зарубіжної літератури. Унаочнимо результати в таблиці (див. табл. 1.2), де «+» означає, що учасники освітнього процесу використовують онлайн-ресурси та програмні застосунки, «+/-» – частково використовують, «-» – узагалі не використовують.

Таблиця 1.2

**Використання вчителями та учнями онлайн-ресурсів
та програмних застосунків під час підготовки та проведення
уроків зарубіжної літератури у старшій школі**

Онлайн-ресурси та програмні застосунки	Учителі (14)			Учні (252)		
	+	+/-	-	+	+/-	-
Енциклопедія «Вікіпедія»	3	3	8	36	53	163
Електронна пошта	2	5	7	29	37	186
Word	4	2	8	69	93	90
PowerPoint	2	2	10	38	37	177
Photoshop	1	0	13	19	28	205
LearningApps	1	1	12	15	12	225
Prezi	1	0	16	11	19	222
Відеохостинг YouTube	4	2	8	29	49	174
Хмарні сховища «Диск Google», «Mega», «Dropbox», «One Drive»	1	1	12	8	11	233
Особисті сайти, блоги	1	0	13	2	0	250
Соціальні мережі для навчання	1	3	10	0	0	252
Навчальні ігри, вікторини, пазли	2	3	9	35	46	171

Аналіз відвіданих уроків зарубіжної літератури показав, що вчителі зарубіжної літератури зрідка залучали хмарне середовище на уроках. Більшість працювали за традиційною методикою, лише інколи використовуючи ІКТ, переважно для навчання учнів під час карантину чи вимушених канікул, у роботі з обдарованими учнями (учнями з особливими освітніми потребами).

Педагоги найчастіше працювали в «елементарних» програмах, які підтримуються віртуальним простором або частково залежні від нього: PowerPoint, YouTube, електронна пошта тощо. За потреби вони користувалися готовими матеріалами колег, розміщеними у хмарних сховищах («Диск Google», «Mega», «Dropbox», «One Drive»), на відеохостингу «YouTube», інтерактивних

сайтах («Learning Apps», «Photoshop», «Prezi»). Але переважна більшість (85 %) не створювали власні медіапродукти до уроків зарубіжної літератури.

Учні під час уроків та підготовки домашніх завдань найчастіше виконували тестові завдання, створювали документи Word, презентації, здійснювали пошук додаткової інформації у вікіпедії, знаходили навчальне відео про письменників. Соціальні мережі ствршокласники використовували лише для спілкування з однолітками, а хмарні сховища – для зберігання особистої інформації. Двоє учнів вели власні блоги, але не для навчання, а за власними захопленнями.

Паралельно з відвідуванням уроків на цьому етапі пошуково-розвідувального експерименту 24 учителям зарубіжної літератури шести шкіл Донецької, Луганської та Харківської областей запропоновано анонімні *анкети* щодо використання ІКТ та технологій ДН під час викладання зарубіжної літератури. Вони містили різні за формою питання: відкриті, що передбачали самостійну та розгорнуту відповідь, та закриті, які містили повний набір можливих варіантів відповіді (див. додаток А).

Аналіз відповідей учителів засвідчив, що частіше ІКТ у викладанні зарубіжної літератури використовують учителі, які мають до 20 років стажу, що можна пояснити активністю педагогів (участь у віртуальних професійних спільнотах, відвідування заходів, зокрема й в онлайн-форматі) та обізнаністю з можливостями хмарного середовища.

На використанні онлайн-сервісів протягом трьох і більше років наголосило 3 респонденти, два роки – 6, решта – 13 педагогів не володіють ІКТ. Учителі зауважили, що якість методичного супроводу навчання літератури із застосуванням ІКТ та технологій ДН їх не дуже задовольняє (87 %), або й зовсім не задовольняє (13 %). Не знайшлося жодного вчителя, який цілком був би задоволений методичним супроводом. Тому не випадково 100 % учителів відповіли, що хотіли б поглибити свої знання і вміння, пов'язані з використанням ІКТ та впровадженням елементів ДН.

Педагоги назвали такі недоліки та труднощі, що виникли в них упродовж занять з використанням ІКТ: матеріально-технічне забезпечення шкіл (87,5 %), недостатня швидкість і якість інтернет-з'єднання (79 %), неадаптованість програмного забезпечення до освітньої програми (50 %), відсутність допоміжної методики, що ускладнює і робить тривалішим процес підготовки до уроку (91 %), низька мотивація педагогів (25 %).

Майже 90 % опитаних учителів не мають власних освітніх вебресурсів (сайтів, блогів), адже не вбачають перспектив у їх веденні. Інші (10 %) респондентів використовують сайти переважно як портфоліо. 25 % – бажають мати сайт чи блог, але ще не визначилися, яким він має бути за змістом, функціоналом тощо, і наголошують, що основна причина його відсутності – брак знань про сайтостворення. Педагоги визнали, що не хочуть створювати власні ресурси тому, що це займає багато часу й потребує додаткових зусиль. Існує також острах публічного оцінювання власних напрацювань.

Також до анкетування діагностики впровадження в освіту ІКТ та технологій ДН долучили *батьків* учнів (94 респонденти). Зразок анкети подано в додатку А.

Відповіді батьків довели актуальність представленої роботи: 72% респондентів відзначили користь керованої взаємодії з комп'ютером, на ефективнішому виконанні завдань школярами акцентували 41%, 92% вказали на важливість виконання завдань із зарубіжної літератури дистанційно під час хвороби чи карантину. Підвищення інтересу до читання у своїх дітей помітили 27,5%, а 35% опитуваних упевнені в тому, що використання комп'ютера на уроках зарубіжної літератури допоможе випускникам у подальшому навчанні. Переважно лише «чули» про технології ДН 52 % батьків, ознайомлені лише 12 %, відповіли «ні» – 36% респондентів.

Водночас серед недоліків ДН батьки назвали високу собівартість засобів для забезпечення ДН (комп'ютер, ноутбук, планшет тощо); необхідність постійного контролю з боку дорослих; ризик отримання негативної та небезпечної інформації з інтернету, комп'ютерної залежності; вплив

комп'ютера на фізичне (зір, постава) та психічне (агресія, порушення емоційного тла) здоров'я дитини; зниження комунікативних здібностей і віртуальну відчуженість тощо.

Отже, проведені анкетування та аналіз відвіданих уроків учителів-словесників дали підстави зробити висновки про те, що є нагальна потреба в розробці методики вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Зазначимо, що з 1 вересня 2016–2017 н.р. відповідно до наказу Департаменту освіти і науки Донецької облдержадміністрації на сайті Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти була розгорнута платформа «E-school. Дистанційне навчання в школі» (<https://eschool.dn.ua/>) для п'яти базових дистанційних шкіл, у яких навчалися учні з тимчасово окупованих територій Донеччини.

Платформа створена на базі програмного середовища Moodle та оснащена великою кількістю інструментів, що надають можливість співпрацювати на рівнях: «учень – учень», «учень – викладач», «викладач – учень». Детальніше про функціональні особливості платформи «E-school» подано в додатку Д.

На наступному етапі *пошуково-розвідувального експерименту* проведено аналіз матеріалів для вивчення зарубіжної літератури на платформі «E-school. Дистанційне навчання в школі».

З'ясовано, що вчителі базових дистанційних шкіл були вимушені стихійно запроваджувати технології ДН, зокрема й під час вивчення зарубіжної літератури. Виявилось, що більшість педагогів не готові до роботи в дистанційному форматі.

Проаналізуємо докладніше структуру уроків та деякі матеріали, представлені на платформі як навчальний електронний контент із зарубіжної літератури для учнів старшої школи.

Структура дистанційних уроків переважно складалася з теоретичного матеріалу (лекція), завдань до теми, додатків (мультимедійна презентація), контрольна робота (тестові завдання).

Перший блок – *виклад теоретичного матеріалу теми*. Доводиться констатувати: педагоги-куратори часто використовували скановані варіанти конспектів уроків, де є, наприклад, вступне слово вчителя та картка з назвою прийому навчання, запитання та готова відповідь на нього, що є грубим порушенням методичної практики – учні не повинні чути (зокрема бачити) специфічну термінологію, якою оперує вчитель у професійній діяльності, помічати зміну етапів заняття, а зміст і сутність теоретичних матеріалів мають бути адаптованими для сприймання за умов віддаленого доступу.

Другий блок – *завдання до теми*. Спостерігали, наприклад, таке: педагог-куратор пропонував учням попрацювати в парах (?!) та сформулювати відповідь на запитання. Поряд у дужках подано орієнтовне формулювання такої відповіді. Отже, прорахунки подібного гатунку очевидні: у площину дистанційної взаємодії автоматично переноситься методичний інструментарій очного формату навчання, який неможливо реалізувати за таких умов.

Додаткові матеріали, які пропонували педагоги-куратори, нерідко позбавлені дидактичного сенсу та залишалися поза увагою учня. Також неприпустимим є й те, що під жодним зображенням, ілюстрацією на слайдах навчального медіапродукту (зокрема мультимедійної презентації) немає вихідної інформації (автор, назва мистецького твору, рік створення, коротка довідка-інформатор тощо).

Деякі матеріали уроку суто інформативні й не передбачали зворотного зв'язку з учнем. Такий контент містив, наприклад, навчальний фільм про письменника (без запитань та завдань до нього), художній текст, його екранізацію, мультимедійну презентацію за твором тощо. Не передбачено вступної статті-звернення до учня, не розписано план його дій, немає чіткої системи різнорівневих завдань та різних форм поточного, проміжного й підсумкового контролю на підставі навчальних досягнень школярів тощо.

Отже, зазначимо переваги та недоліки дистанційної форми навчання на платформі. Основними **перевагами** були: доступність; індивідуальний процес навчання; розширення і багаторівневість знань завдяки використанню сучасних

інтернет-технологій; удосконалення професійного рівня вчителів, які впроваджують інформаційні технології в освітній процес; демократизація і універсалізація навчального діалогу на підставі взаємодії всіх учасників освітнього простору «педагог-куратор ↔ учень ↔ батьки»; упровадження провідних освітніх технологій.

Серед **недоліків** дистанційної форми навчання за умов, що склалися, виокремлено такі: учні з непідконтрольних територій, навчаючись у двох закладах загальної середньої освіти одночасно, майже не працювали з теоретичними матеріалами дистанційних курсів; ускладнена ідентифікація віддалених учнів, оскільки така модель дистанційного зв'язку обмежує педагога-куратора у відслідковуванні процесу навчальної діяльності та її результативності; недостатній рівень безпосереднього контакту між учнем і педагогом-куратором; потреба у стандартизації та уніфікації вимог до навчальних матеріалів, необхідних для реалізації на високому рівні мети й завдань ДН; низька якість навчально-методичних матеріалів та їх дидактичного потенціалу тощо.

Отже, нами опрацьовано методичні основи використання технологій ДН у процесі вивчення літератури; проведено пошуково-розвідувальний експеримент, під час якого здійснено аналіз підручників із зарубіжної літератури для учнів старшої школи, деяких освітніх онлайн-платформ для учнів і вчителів та онлайн-спільнот учителів зарубіжної літератури; проаналізовано наявність в учителів і учнів знань щодо володіння ІКТ, технологіями ДН та вміння їх використовувати під час вивчення зарубіжної літератури; з'ясовано роль батьків у навчальному процесі старшокласників; проведено аналіз матеріалів, наданих як навчальний електронний контент для учнів старшої школи із зарубіжної літератури на платформі «E-school. Дистанційне навчання в школі»; визначено переваги та недоліки навчання зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН.

Отримані результати засвідчують, що є нагальна потреба в розробці методики вивчення зарубіжної літератури, яка сприятиме ефективнішому та якіснішому засвоєнню знань, а опанування навчального матеріалу відбуватиметься адаптованіше до сучасних реалій, гнучкіше і швидше.

Висновки з першого розділу

Аналіз психолого-педагогічних, науково-методичних праць і практичного досвіду, нормативних документів дав можливість проаналізувати особливості використання інноваційних форм навчання зарубіжної літератури учнів старших класів в умовах віддаленого доступу, виявити фактичний рівень та стан готовності вчителів-предметників і школярів до експериментальної діяльності.

З'ясовано, що *дистанційне навчання* – це форма організації освітнього процесу, у межах якого його учасники – учителі й учні – взаємодіють віддалено офлайн / онлайн. Особливість такого навчання зумовлена тим, що учні з різних причин (маючи обмежені фізичні можливості за станом здоров'я, перебуваючи з родиною на окупованих територіях, навчаючись за індивідуальним графіком під час підготовки до інтелектуальних чи спортивних змагань тощо) не можуть співпрацювати з учителем очно, але здатні виконувати завдання дистанційно, користуючись досягненнями сучасних інформаційних технологій.

Дистанційну освіту розглянуто як можливість для учнів навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від закладу освіти в будь-який зручний час.

Дистанційне навчання учнів старшої школи зарубіжної літератури – це форма організації здобуття літературної освіти, що базується на специфічній інтеграції сучасних технологій навчання і прикладної дидактики, інформаційно-комунікаційній взаємодії, віддаленому доступі до контенту, та загалом позитивно впливає на формування медіакомпетентності учасників освітнього процесу та професійний розвиток учителя-словесника.

Технології дистанційного навчання визначено як сукупність методів, засобів і прийомів навчання, що, відповідно до окреслених завдань, адаптовані для здійснення освітнього процесу дистанційно.

Характеристика можливостей та переваг дистанційної взаємодії вчителя та учня націлює на усвідомлення, що технології ДН значно розширюють часові й просторові межі освітнього середовища.

Отже, завдяки інформатизації освітнього середовища ДН: 1) збільшує можливості традиційної очної освіти, де учень самостійно та під керівництвом учителя засвоює програмовий матеріал; 2) розширює можливість доступу до навчальних ресурсів; 3) є соціально значущим, адже повністю задовольняє освітні потреби населення.

Розгляд *принципів* організації ДН дозволяє виокремити традиційні загальнодидактичні (посильності, свідомості, активності, наочності, мотивації, поетапності формування вмінь та навичок, урахування індивідуально-психологічних особливостей здобувача освіти, адаптаційних процесів, комунікативності, ситуативно-тематичної організації навчання тощо), ті, що виникли для задоволення потреб сьогодення (диференціації, партнерства, здоров'язбережування, регуляції та саморегуляції потоків інформації тощо), а також специфічні з досліджуваної проблеми (креативна сутність пізнавальної діяльності, вибір отриманої інформації, мобільність навчання, урахування індивідуальних особливостей здобувача освіти, інтерактивність у спілкуванні з інформацією, відповідність фундаментальності освіти пізнавальним потребам здобувача; індивідуальна освітня траєкторія згідно з обраною системою навчання; віртуалізація та системна структуризація, пріоритет діяльнісних та понятійних критеріїв оцінки навчання тощо).

Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання визначено як сукупність взаємопов'язаних елементів (провідної ідеї, концептуальних підходів, змісту, принципів, методів, форм і технік навчання), що спрямовані на літературний розвиток учнів певних категорій, які здобувають освіту дистанційно.

Результати опрацювання та інтерпретації психолого-педагогічних джерел за проблемою дослідження засвідчують, що під час створення методичної системи ДН зарубіжної літератури потрібно враховувати головні досягнення соціально-психологічного розвитку старшокласників (високий рівень самосвідомості інтелекту успішної людини: уміння сприймати, обробляти, фільтрувати, засвоювати й використовувати інформацію різної модальності, перетворюючи її на знання; здатність до самостійного вибору, розв'язання і оцінювання навчальних проблем; внутрішня духовна сила; дивергентне мислення; володіння емоційним інтелектом; пошук смислу життєдіяльності; розсудливість; висока особистісна культура, розвинені сприйняття, мова й мовлення, увага та пам'ять: здатність до різного виду запам'ятовування; орієнтація на майбутню професійну діяльність).

Проведено *пошуково-розвідувальний експеримент*, під час якого: 1) здійснено аналіз підручників із зарубіжної літератури для учнів старшої школи та констатовано, що серед типових завдань, запропонованих авторами, досить мало тих, що можна використовувати для ДН; 2) розглянуто контент деяких освітніх онлайн-платформ і визначено, що більшість із них не містять матеріалів із зарубіжної літератури; 3) відвідано уроки зарубіжної літератури, проаналізовано вміння вчителів і учнів використовувати ІКТ, технології ДН та з'ясовано, що вчителі зарубіжної літератури зрідка використовують ІКТ та технології ДН, а учні користуються можливостями інтернету переважно для приватного спілкування та ігор; 4) проведено анкетування батьків старшокласників і з'ясовано, що останні не орієнтуються в перевагах використання технологій ДН під час освітнього процесу; 5) проаналізовано навчальний електронний контент для учнів старшої школи із зарубіжної літератури на платформі «E-school. Дистанційне навчання в школі», визначено його переваги (доступність та індивідуалізація процесу навчання, можливість інтерактивного здобуття знань завдяки використанню сучасних інтернет-технологій, демократизація і універсалізація навчального діалогу на основі взаємодії всіх учасників освітнього простору «педагог-куратор ↔ учень ↔ батьки») та недоліки (ускладнена ідентифікація віддалених учнів, відсутність

безпосереднього контакту між учнем і педагогом-куратором, низька якість навчально-методичних матеріалів та їх дидактичного потенціалу).

Під час вирішення проблеми використання технологій ДН в теорії і практиці методики викладання літератури виявлено, що на сьогодні практично відсутні системні напрацювання, де цілісно й усебічно було б сформульовано способи вирішення порушеної проблеми. Значна кількість матеріалів, які можуть бути запропоновані дистанційно, є розрізненими, не є єдиною системою методики використання технологій ДН під час вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

Одержані у процесі теоретичного та емпіричного досліджень результати дали змогу дійти висновку, що у шкільній практиці виникла необхідність створення методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Результати першого розділу відображено в публікаціях [29–34; 163].

Список використаних джерел до першого розділу

1. Абакумова О. О. Філософська рефлексія феномена дистанційної освіти : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.
2. Абрамовский А. Л. Система дистанционного обучения в вузе как фактор его конкурентоспособности. *Проблемы формирования единого пространства социально-экономического развития стран СНГ* : сб. труд. Международной научно-практической конференции (26 апреля 2013 г.). Тюмень : ТюмГНГУ, 2013. С. 4–6.
3. Айсина Р. М., Нестерова А. А. Киберсоциализация молодежи в информационно-коммуникационном пространстве современного мира : эффекты и риски. *Социальная психология и общество*. 2019. Т. 10. № 4. С. 42–57.
4. Александрова Е. В. Экранное чтение как один из приёмов формирования компетентностного читателя. *Литература в школе*. 2013. № 10. С. 23–25.
5. Андреев А. А., Солдаткин В. И. Дистанционное образование : сущность, технология, организация. Москва : Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.
6. Аніщенко Н. В., Мельник М. Ю. Використання засобів дистанційної освіти при підготовці обдарованих старшокласників до професійного самовизначення. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12. С. 32–35.
7. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта : Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне : Ліста–М, 2003. 128 с.
8. Біляй Ю. П. Методична система підготовки майбутніх вчителів математики та інформатики до використання технологій дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 20 с.
9. Біляй Ю. П. Методична система підготовки майбутніх вчителів математики та інформатики до використання технологій дистанційного

навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 258 с.

10. Блощинський І. Г. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки фахівців Державної прикордонної служби України з використанням технологій дистанційного навчання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2016. 562 с.

11. Богосвятська А. І. Використання ІКТ (інформаційно-комунікативних технологій) у процесі викладання світової літератури. *Зарубіжна література*. 2012. № 2. С. 2–9.

12. Божович Л. И. Проблемы формирования личности : избр. психол. тр. / под ред. Д. И. Фельдштейна ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-соц. ин-т. 3-е изд. Москва : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2001. 349 с.

13. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості. Харків : Фоліо, 1996. 237 с.

14. Боришевський М. Й. Духовність в особистісних вимірах. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2008. Т. 10. Ч. 4. С. 61–69.

15. Бубер М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням / пер. з нім. В. Терлецького, Н. Спринчан. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 272 с.

16. Буртовий С. В. Педагогічні можливості використання Інтернет-технологій Веб 2.0. *Педагогічний вісник*. 2010. № 1–2 (13–14). С. 39–43.

17. Бьюзен Т., Бьюзен Б. Супермышление / пер. с англ. Е. А. Самсонов. Минск : Попурри, 2003. 304 с.

18. Васильченко Л. В., Шевченко В. Л. Дистанційне навчання : науково-методичне забезпечення ; інформаційний простір навчального закладу. Харків : Основа, 2009. 208 с.

19. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) : монография. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1984. 200 с.

20. Васьківська Г., Кизенко В. Теоретико-методичні засади диференціації навчання в сучасній школі. *Рідна школа*. 2011. № 6. С. 15–20.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

22. Веретенко Т. Г. Підготовка молоді до життя в полікультурному світі – вимога сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2013. Вип. 66 (1021). С. 15–21.

23. Волинський В. П., Красовський О. С., Черноус О. В., Якушина Т. В. Дидактичні основи створення аудіовізуальних електронних засобів для середньої загальноосвітньої школи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2013. 304 с.

24. Волошина Н. Й. Перспективні педагогічні технології у практичній діяльності вчителя-філолога. *Зарубіжна література в школах України*. 2006. № 10. С. 2–3.

25. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. / под ред. Д. Б. Эльконина. Москва : Педагогика, 1982–1984. Т. 4 : Детская психология. 432 с.

26. Гаврілова Л. Г. Використання освітнього веб-сайту «Мультимедійні технології в музичній освіті» у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Т. 42. Вип. 4. С. 131–140.

27. Гаврілова Л. Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 656 с.

28. Гагарін О. О., Титенко С. В. Дослідження і аналіз методів та моделей інтелектуальних систем безперервного навчання. *Наукові вісті НТУУ «КПІ»*. 2007. № 6 (56). С. 37–48.

29. Гарна Світлана, Щербатюк Вікторія. Нова українська школа : візія та місія вчителя-словесника для формування ключових компетентностей випускника XXI століття. *Школа – майстерня майбутнього. Освітній дороговказ на 2018–2019 навчальний рік* : науково-методичні рекомендації щодо організації

освітньої роботи у 2018–2019 навчальному році / за заг. ред. С. І. Макаренко. Краматорськ : Витоки, 2018. С. 113–120.

30. Гарна С. Ю. Індивідуалізація освітнього простору учня на уроках зарубіжної літератури. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2016. № 1. С. 23–25.

31. Гарна С. Ю. Психолого-педагогічні засади дистанційної літературної освіти українських школярів. *Virtus : Scientific Journal / Editor-in-Chief M. A. Zhurba*. 2019. November, № 38. Р. 92–96.

32. Гарна С. Ю. Урок літератури – це урок творчості. *Освіта України*. 2018. № 40. С. 13.

33. Гарна С. Ю. Формування професійної компетентності вчителя-словесника в контексті дистанційного навчання школярів. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe : East European Scientific Journal*. 2019. № 12 (52). Р. 60–65.

34. Гарна С. Ю., Ціко І. Г. Від педагогічної майстерності – до рівня мистецтва. *Вчити – значить вселяти надію. Освітній дороговказ на 2016–2017 навчальний рік : науково-методичні рекомендації щодо організації освітньої роботи у 2016–2017 навчальному році / упоряд. С. І. Макаренко*. Слов'янськ : Витоки, 2016. С. 119–129.

35. Герасименко І. В. Методика використання технологій дистанційного навчання в підготовці бакалаврів комп'ютерних наук : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014. 302 с.

36. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманізація. *Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи / за ред. І. А. Зазюна*. Київ : ВІПОЛ, 2000. С. 81–107.

37. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

38. Гончаренко С. У., Мальований Ю. І. Гуманізація і гуманітаризація. *Шлях освіти*. 2001. № 2. С. 2–8.

39. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект = Emotionalintelligence. Москва : АСТ, 2009. 480 с.
40. Гриценко В. И., Кудрявцева С. П., Колос В. В., Веренич Е. В. Дистанционное обучение : теория и практика : монография. Киев : Наукова думка, 2004. 376 с.
41. Гріньова О. М. Психологія проектування особистістю життєвого шляху : юнацький вік : монографія. Вінниця : Нілан–ЛТД, 2018. 461 с.
42. Дегтярьова Г. А. Теоретичні і методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2017. 480 с.
43. Демкин В. П., Можаяева Г. В. Технологии дистанционного обучения. Томск : Изд-во Том. ун-та, 2003. 106 с.
44. Дем'яненко О. О. Система творчих завдань у процесі навчання зарубіжної літератури (5–8 класи) : наук.-метод. посіб. Біла Церква : КОШОПК, 2009. 173 с.
45. Дем'яненко О. О. Теорія і практика медіаосвіти. Світова література та медіасередовище. *Всесвітня література в школах України*. 2014. № 2. С. 12–14.
46. Демура І. Сутність професійних компетентностей. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. пр. / заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Слов'янськ : Видавництво центр СДПУ, 2007. Вип. 38. С. 64–71.
47. Дистанційне навчання : психологічні засади : монографія / М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін. ; за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс–ЛТД, 2012. 240 с.
48. Діденко Н. М. Методика позакласної роботи з української мови у процесі профільного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2016. 299 с.
49. Долинський Є. В., Романишина Л. М. Форми, методи і засоби формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі дистанційного навчання. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 8. С. 63–68.

50. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

51. Жила С. О. Сприймання літературних текстів у взаємозв'язках із суміжними видами мистецтв. *Педагогічна освіта : теорія і практика* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : Медобори–2006, 2009. Вип. 3. С. 118–121.

52. Жук Ю. О. Теоретико-методичні засади організації навчальної діяльності старшокласників в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища навчання : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2017. 468 с.

53. Жулкевська В. О. Організаційно-педагогічні засади дистанційного навчання банківських працівників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 24 с.

54. Журавлєв В. П. Звучащая учебная книга (Фонохрестоматия как компонент учебно-методического комплекта). *Литература в школе*. 2007. № 12. С. 20–22.

55. Закомірний І. М. Сучасні підходи до проведення уроку з використанням дистанційних технологій у вечірній школі. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2015. Вип. 2. С. 141–147.

56. Заярна І. С. Методика дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2019. 20 с.

57. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании : авторская версия. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с. URL : <http://fgosvo.ru/uploadfiles/npo/20120325214132.pdf>.

58. Иванников В. А., Гусев А. Н., Барабанов Д. Д. Связь осмысленности жизни и способа контроля за действием с самооценками студентами волевых качеств. *Вестник Московского университета*. Серия 14 : Психология. 2019. № 2. С. 27–44.

59. Исаева Е. А. То, что отвлекает от книги, надо сделать союзником в создании мотивации к чтению : О современном читателе и о возможностях

использования медиатекста на уроке литературы. *Русская словесность в школах Украины*. 2013. № 6. С. 2–6.

60. Ісаєва О. О. Організація самостійної роботи учнів при вивченні зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2000. № 10. С. 13–14.

61. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальної серед. освіти. Київ : Оріон, 2018. 240 с.

62. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загальної серед. освіти. Київ : Оріон, 2019. 224 с.

63. Іщенко Н. Відомий науковець Георгій Почепцов розповів, як захиститися від маніпуляцій. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 29 (6145) (10 лютого). URL : <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vidomij-naukovec-georgij-pochepcov-rozpoviv-yak-za/> (дата звернення : 15.09.2019).

64. Кадоб'янська Н. М., Удовиченко Л. М. Зарубіжна література. Рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закл. загальної серед. освіти. Харків : СИЦІЯ, 2018. 256 с.

65. Кадоб'янська Н. М., Удовиченко Л. М. Зарубіжна література. Рівень стандарту : підруч. для 11 кл. закл. загальної серед. освіти. Харків : СИЦІЯ, 2019. 256 с.

66. Каленик М. В. Повторення раніше вивченого, перевірка й облік знань і умінь учнів з використанням хмарних технологій. *Фізико-математична освіта*. 2017. № 4. С. 180–185.

67. Каленик М. В. Елементи дистанційної освіти при вивченні фізики в школі. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Ч. І. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 121. С. 194–197.

68. Кареліна О. В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів :

автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2005. 20 с.

69. Кіріленко О. Г. Педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008. 20 с.

70. Клименко Ж. В. Тематичне оцінювання знань та вмій учнів у запитаннях і відповідях. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2002. № 11. С. 2–5.

71. Клименко Ж. Дива візуалізації, або як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми. *Всесвітня література в школах України*. 2019. № 3 (453). С. 2–11.

72. Коваленко Л. В. Сутність і компоненти професійної компетентності вчителя української мови та літератури. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 130–137. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2016_1_18.

73. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загальної серед. освіти. Київ : Літера ЛТД, 2019. 256 с.

74. Колосова Г. Хто такі «ікси» та «ігреки» і як їм порозумітися з «зетами». URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/1236-qqq-17-m3-15-03-2017-hto-tak-ksi-ta-greki-yak-m-porozumtisya-zzetami> (дата звернення : 12.10.2019).

75. Колчук Т. В. Методика дистанційного навчання геометрії учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 20 с.

76. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. Москва : Педагогика, 1982. Т. 1. 656 с.

77. Кон И. С. Психология юношеского возраста : (проблемы формирования личности) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва : Просвещение, 1979. 175 с.

78. Конюхова Г. П., Бритвина В. В. Применение технологии дистанционного обучения в преподавании математики и информатики : монография. Москва : Изд-во Прондо, 2017. 115 с.

79. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL : <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf> (дата звернення : 15.09.2016).

80. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с. URL : <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity/> (дата звернення : 03.07.2017).

81. Концепція проєкту «Дистанційне навчання школярів» / Богачков Ю. М., Биков В. Ю., Красношاپка В. О. та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5 (13). URL : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/186>.

82. Костенко Т. Теорія поколінь : чому ми різні і як почути один одного. URL : <https://ea.org.ua/2017/07/03/theory/> (дата звернення : 13.12.2019).

83. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 940 с.

84. Лейко С. В. Поняття «компетенція» та «компетентність» : теоретичний аналіз. *Педагогічний процес : теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 128–135.

85. Леонтьев Д. А. Психология смысла : природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва : Смысл, 2003. 487 с.

86. Лозовецька В. Т., Лук'янова Л. Б., Козак Л. В. Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму в умовах ринкового середовища. *Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму* : навч.-метод. посіб. Київ, 2010. С. 7.

87. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі : метод. рекомендації. [Б. м. : б. в.], 2020. 36 с.

88. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості : підруч. / за ред. С. Д. Максименка. Київ: Вид-во ТОВ «КММ», 2007. 296 с.

89. Мірошниченко Л. Ф. Питання, що хвилюють усіх нас. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2001. № 1. С. 15–16.

90. Мушинська О. В. Психологічні особливості підлітків з ігровою Інтернет-залежністю. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Психологія. 2013. № 1065. Вип. 52. С. 149–152.

91. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1–2. С. 266–268.

92. Назаренко Л. А. Формування предметної літературної компетентності старшокласників засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2015. 305 с.

93. Ніколенко О. М., Орлова О. В., Ковальова Л. Л. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальної серед. освіти. Київ : Грамота, 2018. 208 с.: іл.

94. Ніколенко О. Із чим ми починаємо новий навчальний рік? *Зарубіжна література в школах України*. 2015. № 7–8. С. 11–13.

95. Новая дидактика : от субъект-субъектных – к трисубъектным отношениям : учеб. пособ. / Спиваковский А. В., Петухова Л. Е., Кравцов Г. М., Воропай Н. А., Коткова В. В. ; под редакцией д-ра пед. наук, проф. А. В. Спиваковского. Херсон : Айлант, 2016. 276 с.

96. Овод Ю. В. Історія розвитку та класифікація засобів дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 3. С. 131–134.

97. Овод Ю. В. Перспективи впровадження дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 18. С. 302–310.

98. Овод Ю. В. Сутність та зміст дистанційного навчання у підготовці майбутніх соціальних педагогів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2015. Вип. 24. С. 117–126.

99. Овод Ю. Дистанційне навчання і форми взаємодії у системі «викладач–студент». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогічні науки. 2016. № 4. С. 173–182.

100. Огієнко О. І. Дистанційна педагогічна освіта : зарубіжний та вітчизняний досвід : методичні рекомендації. URL : http://ipood.com.ua/data/NDR/Information technology/2012_Ogienko_recomend.pdf (дата звернення : 07.12.2019).

101. Оліяр М. П. Теоретичні аспекти феномена «комунікативно-стратегічна компетентність». URL : <http://194.44.152.155/elib/local/1155.pdf>.

102. Островська Г. О. Формування професійної готовності майбутніх учителів зарубіжної літератури до вивчення біографії письменників у загальноосвітній школі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 538 с.

103. Павлик Н. В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 45 с.

104. Палмер Ц. Использование технологий в преподавании литературы. URL : <http://www.allnewteaching.com/teach-literature-with-tech/> (дата обращения : 15.03.2016).

105. Паранина Н. А. Развитие медиакультуры студентов средствами дистанционных образовательных технологий : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Казан. (Приволж.) федер. ун-т. Казань, 2016. 220 с.

106. Паращич В. В., Фефілова Г. Є., Коновалова М. В. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальної серед. освіти. Харків : Ранок, 2018. 160 с.: іл.

107. Пароджанов В. Д. Как улучшить работу ума. Алгоритмы без программистов – это очень просто! Москва : Дело, 2001. 360 с.

108. Пелых С. А. Информационно-коммуникационные технологии на уроках русского языка и литературы в системе дистанционного обучения как средство повышения познавательной активности учащихся. *Концепт : научно-методический электронный журнал*. 2017. № V9. С. 103–112. URL : <http://e-koncept.ru/2017/171027.htm> (дата обращения : 17.09.2019).

109. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / пер. с фр., коммент. В. А. Лукова. Санкт-Петербург : Союз, 1997. 256 с.

110. Плешаков В. А. Киберонтологическая концепция развития личности и жизнедеятельности человека XXI в. и проблемы образования. *Вестник ПСТГУ*. Серия 4 : Педагогика. Психология. 2014. Вып. 4 (35). С. 9–22.

111. Покатілова О. З досвіду роботи дистанційної школи юного філолога. Технологія створення факультативного дистанційного курсу зі світової літератури, іноземних мов та художньої культури для обдарованих дітей. *Іноземні мови в школах України*. 2015. № 3. С. 13–17.

112. Проект положения про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-polozhennya-pro-distancijnu-formu-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення : 16.07.2020).

113. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення : 11.09.2019).

114. Про затвердження Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0547-19> (дата звернення : 05.09.2019).

115. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 07.10.2019).

116. Профессиональная педагогика : учеб. для студ., обуч. по пед. специальностям и направлениям / под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. Изд. 3-е, перераб. Москва : ЭГВЕС, 2009. 456 с.

117. Прудникова О. В. Антицінності віртуального простору : філософський аналіз. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2017. № 3. С. 47–56. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2017_3_6 (дата звернення : 15.09.2019).

118. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості : монографія / за ред. Л. З. Сердюк. Київ : Педагогічна думка, 2015. 197 с.

119. Райс Ф., Долджин К. Психология подросткового и юношеского возраста. Санкт-Петербург : Питер, 2012. 816 с.

120. Рекомендація 2006/962 ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18.12.2006 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975.

121. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 288 с.

122. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 720 с.

123. Савчин М. В. Методологічні та практичні проблеми психотерапії у контексті духовної парадигми психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 229–241.

124. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 202 с.

125. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями* : хрестоматія : навч. посіб. / упор. В. В. Лях, В. С. Пазенок. Київ : Ваклер, 1996. С. 113–182.

126. Сафарян С. Шляхи підвищення професійної компетентності вчителя зарубіжної літератури у системі післядипломної педагогічної освіти. URL : http://ippo.org.ua/files/МЕТОДИЧНА_РОБОТА/Порадник_методиста/зар1.doc.

127. Світлична В. В., Чистіліна Т. О. Освітній простір в умовах глобалізації : парадигмальний плюралізм та перспективи інтеграції. *Гуманітарний часопис*. 2013. № 2. С. 83–92.

128. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

129. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. URL : <http://tme.umo.edu.ua/docs/.5/11sercmt.pdf>.

130. Сидоренко В. В. Модель професійної компетентності вчителя української мови і літератури в контексті впровадження компетентнісно зорієнтованого підходу. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2011. № 1 (8). С. 72–77.

131. Скриннік Н. В. Методика навчання української літератури учнів 5–6 класів з використанням хмарних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 324 с.

132. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология человека : Введение в психологию субъективности : учебн. пособ. для вузов. Москва : Школа–Пресс, 1995. 384 с.

133. Смульсон М. Л. Проектування дистанційних середовищ саморозвитку в умовах новітніх комп'ютерних технологій. *Актуальні проблеми психології : Психологічна теорія і технологія навчання* / за ред. С. Д. Максименко, М. Л. Смульсон. Київ : Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. Т. 8. Вип. 7. С. 215–225.

134. Стефаненко П. В. Методический аспект оценки качеств дистанционного обучения. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Донецьк, 2011. Вип. 10 (193). С. 209–214.

135. Таланчук П. Ще раз про роль освіти в суспільстві та її проблеми. *Директор школи*. 2001. № 16 (160). С. 1–4.

136. Твердохліб А. І. Сучасні уявлення науковців про «компетенцію» і «компетентність». *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 15. С. 88–95.

137. Теорія поколінь. Покоління Y та Z. URL : <http://www.etwinning.com.ua/content/files/922720.docx> (дата звернення : 13.12.2019).

138. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко,

Н. Г. Сиротенко, А. Л. Столяревська ; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : Міськдрук, НТУ «ХП», 2016. 284 с.

139. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посіб. / Биков В. Ю. та ін. ; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.

140. Титаренко Т. М. Постмодерні концепції понять «особистість» та «життєвий шлях». *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 83–96.

141. Тихомирова Т. Н. Межличностное взаимодействие в образовательной среде и развитие общих способностей. *Психологический журнал*. 2011. Т. 32. № 6. С. 30–40.

142. Тітов І. Г. Світогляд особистості та психологічні особливості його становлення в юнацькому віці. *Особистість у розвитку : психологічна теорія і практика* : монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 382–403.

143. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Вид-во НУБіП, 2017. 548 с.

144. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення : 27.12.2018).

145. Уліщенко В. Особливості організації навчання літератури учнів – представників покоління Z. *Обрії*. 2017. № 2 (45). С. 112–114.

146. Уліщенко В. В. Методика інтерсуб'єктного навчання української літератури в загальноосвітній основній школі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Київ, 2012. 458 с.

147. Фалько Ю. Г., Розуменко А. О. Впровадження дистанційного навчання у практику роботи середніх загальноосвітніх шкіл. *Актуальні питання природничо-математичної освіти* : зб. наук. пр. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка ; голова редкол. О. С. Чашечникова ; редкол. : В. Г. Бевз, В. Ватсон, Л. П. Величко та ін. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. Вип. 5/6. С. 30–36.

148. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / пер. з англ. О. Замойської. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.

149. Хижняк І. А. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання засобів електронної лінгвометодики в професійній діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т». Слов'янськ, 2017. 577 с.

150. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1972. 129 с.

151. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.

152. Хуторской А. В. Образовательные компетенции и методология дидактики. К 90-летию со дня рождения В. В. Краевского. URL : <http://khutorskoy.ru/be/2016/0922/index.htm>.

153. Ціко І. Г. Медіадидактичний аспект формування етнокультурної компетентності учнів 5–7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури. *Науковий огляд*. 2015. № 5. С. 109–119.

154. Чепелева Н. В. Социокультурные факторы понимания и интерпретации личного опыта. *Актуальні проблеми психології : Психологічна герменевтика* / за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Міленіум, 2005. Т. 2. Вип. 3. С. 6–13.

155. Шайкіна О. О. Профілактика комп'ютерної залежності як одне із завдань практичної педагогіки. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2013. № 1 (54). С. 239–248.

156. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2010. 20 с.

157. Шевчук А. В. Регіональні освітні системи : теорія, методологія, практика інноваційного розвитку : монографія. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2013. 464 с.

158. Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2016. 300 с.

159. Шлях до успіху. Дистанційна робота з обдарованими дітьми : теорія, методика, практика : метод. посіб. / В. М. Буренко (кер. авт. кол.), В. І. Гатальська, Л. М. Жарікова та ін. ; за заг. ред. С. І. Сафарян. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 112 с.

160. Шуляр В. І. Електронний конструктор уроку в планувальній діяльності суб'єктів літературної освіти. Миколаїв : ОППО, 2012. 84 с.

161. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Проблеми української термінології. 2003. № 490. С. 95–104.

162. Шуткевич О. Вчитель – як піар-менеджер української літератури. *День*. 2016. № 181–182 (7 жовтня). URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/vchytel-yak-piar-menedzher-ukrayinskoyi-literatury> (дата звернення : 03.07.2017).

163. Щербатюк В. С., Гарна С. Ю. Творчі роботи різних жанрів і форм на практичних заняттях із літературознавчих дисциплін. *Conference Proceedings of the International Scientific Internet-Conference Modern Problems of Improve Living Standards in a Globalized World*. Opole–Berdyansk–Slavyansk, 2016. P. 419–424. (Electronic edition).

164. Ээльмаа Ю. В., Федоров С. В. Информационные технологии на уроках литературы. Москва : Просвещение, 2012. 176 с.

165. Юрьева Л. Н., Ботьбот Т. Ю. Компьютерная зависимость : формирование, диагностика, коррекция и профилактика : монография. Днепропетровск : Пороги, 2006. 196 с.

166. Яблонська Т. М. Вікові та індивідуально-психологічні особливості як чинник самовдосконалення особистості. *Проблеми гуманітарних наук* : зб. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-у ім. Івана Франка. Серія : Психологія /

ред. кол. Н. Скотна (гол. ред.), І. Галян (ред. розділу) та ін. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 37. С. 28–39.

167. Як коронавірус змінив медіазвички різних поколінь – дослідження. URL : <http://www.chytomo.com/iak-koronavirus-zminyiv-mediavvychky-riznykh-pokolin-doslidzhennia/> (дата звернення : 27.04.2020).

168. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / пер. с англ. Т. С. Драбкиной. Москва : Класс, 1999. 576 с.

169. Ясвин В. А. Образовательная среда : от моделирования к проектированию. Москва : Смысл, 2001. 365 с.

170. Foxon M., Richey R. C., Roberts R. C., Spannaus T. W. Training Manager Competencies : The standards. 3rd Ed. Syracuse, New York : ERIC Clearinghouse on Information and Technology, 2003. 177 p.

171. Kruger J., Gilovich T. Actions and Intentions in Self-Assessments : The Road to Self-Enhancement is Paved with Good Intentions. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2004. № 30 (3). P. 328–339.

172. Levesque R. J. R. Encyclopedia of adolescence. New York : Springer Science+Business Media, 2011. 3114 p.

173. Rychen D. S., Salganik L. H. Definition and Selection of Competencies (DESECO) : Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper. Neuchatel, Switzerland : Swiss Federal Statistical Office, 2002. 27 p.

174. Straus W., Hove N. Generations : the history of America's future. 1584 to 2069. New York : Perennial, 1991. 544 p.

175. Ulishchenko V. Osoblyvosti orhanizatsiyi dystantsiynoho navchannya studentiv-filolohiv. [Peculiarities of Distant Learning Organization for Philology Students]. *Intercultural Communication*. 2018. Vol. 1 (4). P. 87–99.

176. Ulishchenko V. Osoblyvosti realizatsiyi formuval'noho y sumatyvnoho otsinyuvannya navchal'nykh dosyahren' uchniv (pid chas vvychennya ukrayins'koyi ta zarubizhnoyi literatury) [Peculiarities of realizing molding and sumacious assessment of student achievements (during the study of Ukrainian and foreign literature)]. *Intercultural Communication*. 2019. Vol. 1 (6). P. 103–116.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Теоретичне обґрунтування методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання

Унаслідок опрацювання теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми та отриманих результатів пошуково-розвідувального експерименту постала необхідність створення методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Під час розробки методичної системи було враховано, що *ДН зарубіжної літератури учнів старших класів* – це форма організації здобуття літературної освіти, що базується на специфічній інтеграції сучасних технологій навчання і прикладної дидактики, інформаційно-комунікаційній взаємодії, віддаленому доступі до контенту та загалом позитивно впливає на формування медіакомпетентності учасників освітнього процесу та професійний розвиток учителя-словесника.

Методичну систему вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН визначаємо як сукупність взаємопов'язаних елементів (провідної ідеї, концептуальних підходів, змісту, принципів, методів, форм і технологій навчання, прогнозованого результату), спрямованих на літературний розвиток учнів певних категорій (школярі, які проживають у географічно віддалених і важкодоступних до закладів освіти населених пунктах; особи з особливими потребами; обдаровані учні, які спроможні самостійно або/і прискорено засвоювати навчальний матеріал; які здобувають

освіту в надзвичайних умовах: під час карантину, з окупованих територій тощо) [81].

У процесі розробки методичної системи було дотримано такої послідовності:

- формування провідної ідеї і концептуальних підходів;
- з'ясування функцій та основних принципів реалізації запропонованої ідеї;
- виокремлення змісту й основних етапів навчання;
- опис пріоритетних технологій, методів і прийомів навчання;
- виявлення оптимальних програмних засобів, розроблення електронних освітніх ресурсів (ЕОР);
- визначення функціоналу вчителя для ефективного впровадження методичної системи;
- прогнозування очікуваних результатів навчання.

Принципово важливим було сформувавши **провідну ідею** методичної системи вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Зважаючи на те, що для учнів, які з різних об'єктивних і суб'єктивних причин повністю чи частково знаходяться в особливих умовах навчання (віддалені від очної співпраці з учителем), треба створити таке сучасне освітнє середовище для вивчення найкращих творів світового красномого письменства, що сприятиме особистісному й компетентнісному розвитку школярів.

У процесі розробки методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН **концептуальними підходами**, що вирізняються своєю метою, засобами її досягнення та домінантними технологіями, методами та прийомами навчання, були визначені такі:

- особистісно зорієнтований;
- компетентнісний;
- медіадидактичний.

Так, *особистісно зорієнтований підхід* спрямований на те, що учень не є ретранслятором готових знань, а набуває їх під час самостійного пошуку та

вирішення навчальних завдань. Відповідно вчитель не передає готові знання, а через різноманітні програмні засоби, освітні онлайн-сервіси й ресурси спонукає школярів до самостійного пошуку, створює необхідні умови для їх активності й ініціативності. Як результат, учень, хоча й знаходиться віддалено від очного спілкування з учителем, залишається активним учасником освітнього процесу, відчуває свою інтелектуальну спроможність, що робить навчання продуктивним. Особистісно зорієнтований підхід скерований на активне здобуття знань школярами, формування їхнього самостійного критичного мислення.

Компетентнісний підхід до навчання вирізняється саме практичною спрямованістю літературної освіти, що здобувається.

Розгорнуте трактування компетентності знаходимо в роботі Дж. Равена «Компетентність у сучасному суспільстві» (1984). На думку А. Твердохліба, ключовою ідеєю в концепції компетентності, яку запропонував Дж. Равен, є «твердження про необхідність урахування інтересів, цілей, пріоритетів людини при оцінюванні її компетентності у відповідній сфері діяльності» [98, с. 90]. Ця робота відомого британського психолога стала поштовхом для проведення ґрунтовних досліджень з окресленої проблеми зарубіжними та українськими науковцями.

Серед основних термінів Закону України «Про освіту» «компетентність» тлумачиться як динамічна комбінація «знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [84].

У програмі «DeSeCo» (Definition and Selection of Competencies – Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади), що функціонує з 1997 року, компетентності визначені як «здатності успішно задовольняти індивідуальні чи соціальні потреби, здійснювати діяльність чи виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії» [131, с. 8].

Компетентність як «здатність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу» окреслена й у нормативних документах Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)). Зокрема, поняття «компетентність» передбачає наявність набору знань, навичок і ставлень, що дозволяють особистості ефективно діяти чи виконувати деякі функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі [129, с. 144].

Компетентнісний підхід у методичній системі вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН акцентує увагу на тому, що рівень освітніх результатів розглядається не як сума певної розпорошеної інформації, а здатність школяра використовувати набуті знання, засвоєну інформацію комплексно в різних нестандартних умовах, проблемних ситуаціях протягом усього життя. Головною при цьому стає орієнтація на задоволення потреб і культурних запитів особистості, пов'язаних з її практичною діяльністю, духовним життям, комунікативними інтересами.

У контексті дослідження *предметна компетентність* як результат вивчення зарубіжної літератури означає набути здатність учнів працювати з джерелами різних художньо-естетичних та інформаційних систем, інтерпретувати прочитані твори, розкриваючи їх образні та образотворчі засоби, авторський естетичний ідеал, відкриваючи для себе нові смисли, що мають ціннісне значення як у навчальній роботі, так і життєдіяльності.

Предметна компетентність – це наслідок засвоєння учнями компетенцій, ключовими з яких є літературні знання і вміння, художні уявлення та смаки, ставлення до прочитаного та своїх дій над твором, ціннісні орієнтації читачів-учнів, навіяні прочитаним твором.

Ефективність формування у старшокласників предметної компетентності забезпечується внаслідок застосування під час вивчення творів зарубіжної літератури навчально-технічних можливостей ДН, що відкриває доступ школярів до практично невичерпних інформаційних джерел.

Медіадидактичний підхід спрямований на широке залучення медіаджерел і різноманітних медіапродуктів у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Така скерованість на літературний розвиток і саморозвиток молоді, що знаходиться «на дистанції», за допомогою і на матеріалі засобів медіа сприяє формуванню культури спілкування, розвитку творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, аналізу, інтерпретації та оцінки різноманітних медіатекстів. Але ефективність застосування цього підходу можлива, як слушно зазначає дослідник І. Ціко, за умов «достатнього рівня володіння педагогом комп'ютерними навичками, креативністю й перспективністю новочасного дидактичного мислення й реалізується завдяки використанню технічних програмних засобів (графічні, аудіо- та відео редактори, програми 3D-моделювання, середовище веб 2.0 тощо)» [116, с. 113].

Серед **функцій** методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН зазначимо такі:

- *когнітивна* (реалізує засвоєння визначеного навчальною програмою обов'язкового обсягу літературних знань, набуття необхідних умінь, ключових і предметних компетентностей, на кшталт таких, як усвідомлення поставленого завдання, відбір оптимальних засобів для його виконання, здійснення контролю та самоконтролю проведеної діяльності, її оцінка та самооцінка);
- *комунікативна* (створює необхідні умови для організації діалогічних стосунків між усіма суб'єктами й об'єктами освітнього процесу);
- *аксіологічна* (забезпечує формування гуманістичних загальнолюдських цінностей і моральних якостей школярів, їхнього патріотизму та національної самоідентифікації на тлі полікультурного мислення, шанобливого ставлення до інокультурних явищ та традицій; сприяє пізнанню себе та світу через читання різнонаціональних художніх творів, розширенню особистого культурно-естетичного тезауруса учня на основі спілкування з витвором мистецтва, формуванню власних цінностей через засвоєння культурних кодів та символів, що представлені у програмових літературних текстах);

- *естетична* (розвиває вміння здійснювати кваліфікований відбір мистецьких явищ відповідно до власних потреб й уподобань, отримувати справжню естетичну насолоду від спілкування з творами мистецтва, поцінювати літературні тексти рідної та чужої культур);

- *мотиваційна* (формує стійку позитивну мотивацію навчання);

- *рецептивна* (забезпечує індивідуальну траєкторію літературної освіти кожному учню, формування у школярів потреби у власній рефлексії щодо навчального матеріалу);

- *корегувальна* (здатна на основі виявленого рівня знань, умінь і навичок школярів, виявлених проблем і недоліків змінювати проміжні й загальні цілі та завдання освітнього процесу).

Серед **принципів** методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН визначимо такі:

- **загальнодидактичні** (індивідуалізації, самостійності й неперервності освіти, посиленості, послідовності, наочності, мотивації, поетапності формування вмінь та навичок, науковості, здоров'язбережування, комунікативності тощо);

- **специфічні для вирішення поставленої проблеми** (диференціації, адаптивності, кастомізації, гнучкості, модульності, регуляції та саморегуляції потоків інформації, технологічності тощо).

Так, орієнтуючись на розуміння цих явищ у педагогічній і психологічній науці (І. Адамова, О. Борзенко, М. Боришевський, Г. Васьківська, Н. Волкова, Т. Головачук, М. Гриньова, О. Гудзенко, Ю. Жук, І. Зязюн, В. Кизенко, С. Мартиненко, Г. Сагач, Н. Сеньовська, Л. Требик, Л. Хоружа, А. Хуторської, Т. Челомбійко, Л. Штефан, Б. Шуневич, О. Шупта та ін. [1; 12; 15; 19; 35; 36; 47; 49; 70; 88; 108; 114; 123; 124; 125]), *принцип диференціації* ми розглядаємо з позицій організації освітнього простору учнів старшої школи на основі врахування їх рівня готовності й умотивованості до віддаленого формату читацької взаємодії, що найчастіше реалізовуватиметься через роботу з індивідуальними освітніми маршрутами, ведення електронного читацького

щоденника, виконання творчих проєктів тощо (Г. Васьківська, В. Кизенко [15, с. 15–17]; Н. Волкова [19, с. 415–417]; С. Мартиненко, Л. Хоружа [70, с. 58]). Через зорієнтованість на індивідуальні особливості учня та рівень його досвіду (І. Зязюн, Г. Сагач [49, с. 69]) реалізується *принцип адаптивності*. Задля ефективності процесу навчальний контент в умовах віддаленої взаємодії повинен бути максимально персоналізованим, «підлаштованим під кожного учня у визначений момент часу» [57] (*принцип кастомізації*), а вчитель повинен мати методичні напрацювання відповідної якості, супроводжуючи здобувача «у зручній (для нього) час», «у зручному місці» та «у зручному темпі» (О. Борзенко, Л. Штефан [123, с. 101]) (*принцип гнучкості*). В організації різних форм дистанційної взаємодії спираємося на *принцип модульності* з чіткою структурою блоків та взаємопов'язаністю всіх етапів навчання (О. Борзенко, Л. Штефан [123, с. 102]; О. Гудзенко, Т. Челомбійко [36, с. 76]). Реалізація *принципу регуляції та саморегуляції потоків інформації* спрямовує на розуміння важливості «усвідомлювальної активності» учня-читача (М. Боришевський [12]) і учителя-словесника (Н. Сеньовська [88]) щодо формування навичок оптимально використовувати внутрішні резерви (самотивація, самореалізація) і зовнішні інформаційні ресурси чи технології для досягнення навчальної мети в опануванні творів мистецтва слова; здатність ранжувати й диференціювати численні потоки даних у мережі чи на електронних носіях, розпізнавати шкідливу й фейкову інформацію (медіаосвіченість, медіаграмотність), бути «емоційно зрілим і стійким» (М. Гриньова [35, с. 74]). А *принцип технологічності* пов'язуємо з потребою впровадження в освітнє середовище «нових досягнень інформаційних технологій» (Л. Требик [108]), що сприятимуть налагодженню, активізації та оптимізації читацького діалогу учнів старших класів у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Методичну систему вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН унаочнено на рис. 2.1.

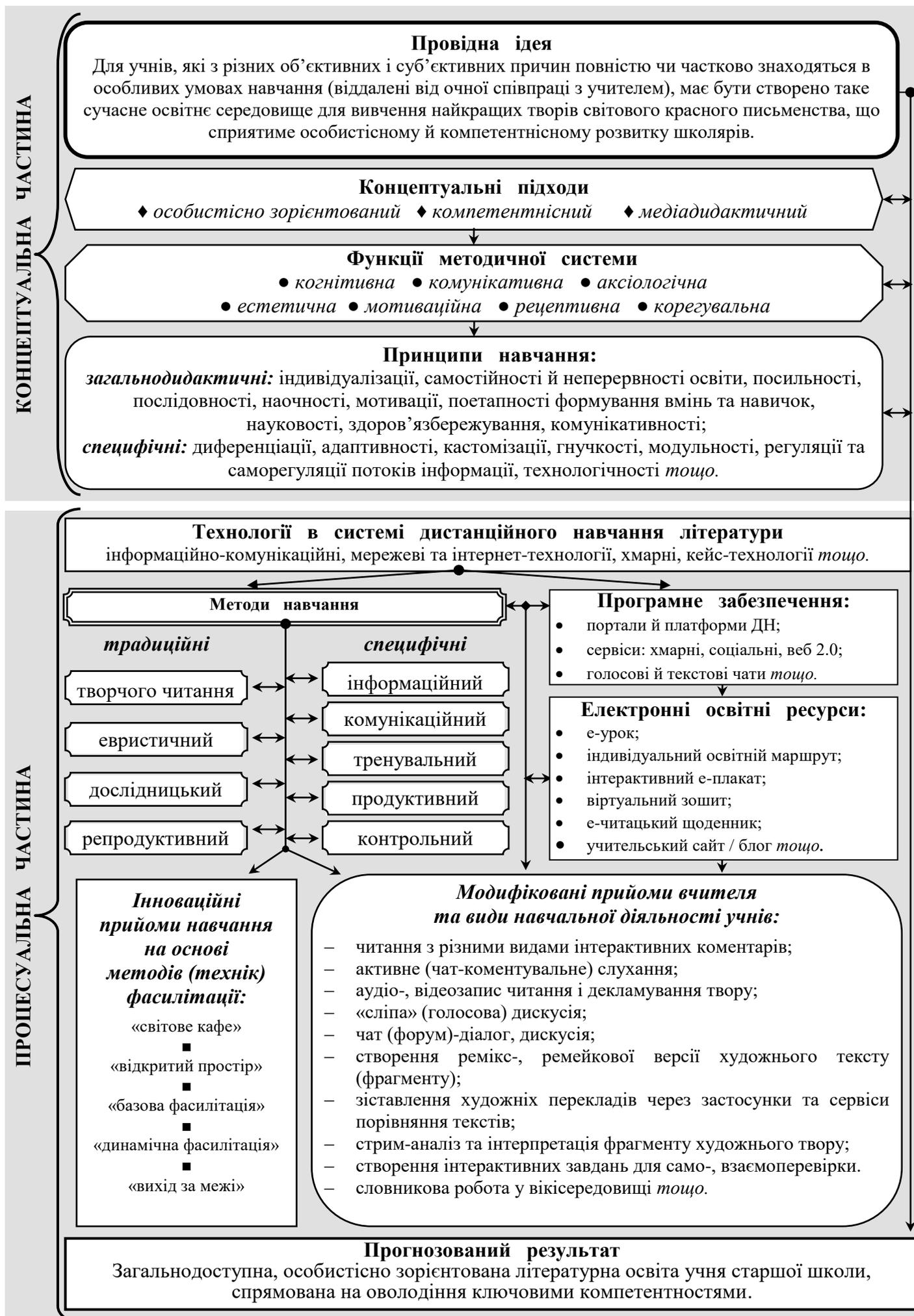

Рис. 2. 1. Методична система вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання

Ми керувалися думкою, що **зміст методичної системи** вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН складають твори світового красного письменства, визначені навчальною програмою, а також відомості з історії та теорії літератури, перекладознавства, деякі зразки літературної критики.

Як **етапи вивчення зарубіжної літератури** з використанням технологій ДН виокремлюємо прийняту в методиці викладання літератури трифазову теорію сприйняття художнього твору [54, с. 151] і визначаємо конкретні види діяльності вчителя і учнів **на докомунікативному, комунікативному та посткомунікативному етапах.**

Так, мета *докомунікативного етапу* вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН – визначити рівень літературного розвитку учнів певних категорій, а також надати необхідну методичну підтримку вчителю, який працюватиме дистанційно.

Головне завдання *комунікативного етапу* вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН – забезпечити повноцінне засвоєння навчального матеріалу, застосувавши ефективні методи, прийоми та технології, спрямовані на індивідуальне засвоєння учнями, які віддалені від очної співпраці з учителем, програмових тем курсу «Зарубіжна література».

На *посткомунікативному* етапі важливим є корегування вчителем освітніх досягнень учнів через додаткові ефективні технології ДН, визначення перспектив для подальшого самостійного літературного розвитку школярів.

Процесуальну частину методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН розробляли з урахуванням оптимальних сучасних **технологій навчання: інформаційно-комунікаційних, мережєвих та інтернет-технологій, хмарних, кейс-технологій.**

Передбачено, що *інформаційно-комунікаційні технології* в умовах віддаленої співпраці вчителя і учнів сприятимуть налагодженню читацького діалогу учасників освітнього процесу завдяки інтеграції та інтенсифікації дидактичного функціоналу: пізнавального, розвивального, дослідницького,

тренувального, діагностичного та комунікативного характеру (О. Ісаєва [54, с. 304]), урізноманітненню методів, прийомів і форм вивчення художніх творів (Т. Яценко [128, с. 363]), активізації творчих зусиль старшокласників у створенні літературних продуктів (Л. Назаренко [76, с. 141]), стимуляції професійного саморозвитку словесника (А. Богосвятська [8]) тощо. *Мережеві та інтернет-технології* уможливлюють швидкий доступ здобувачів до освітніх сервісів та електронних ресурсів як джерел довідникового, ілюстративного й інтерпретаційного змісту (Т. Яценко [128, с. 275], Ю. Еельмаа, С. Федоров [126, с. 43; 169]), формують нову якість читача, що працює з гіпертекстом, тобто здебільшого сприймає художній твір і його фонний супровід нелінійно та через призму інтертекстових зв'язків (О. Горошко [53, с. 33]). Це, так само, скеровує науковців і практиків до пошуку інноваційного методичного інструментарію щодо вивчення художніх явищ в інших реаліях. *Хмарні технології* розкривають потенціал віртуального середовища в забезпеченні доступності й адаптивності, віртуалізації і мобільності, інтерактивності та загалом нової якості ДН (О. Спірін [74, с. 8–9]), уніфікації його інфраструктури (Ю. Носенко, М. Попель, М. Шишкіна [78]), можливості кроскультурного діалогу школярів, їх інтеграції в динамічне інформаційне суспільство (Н. Скриннік [90, с. 146–147]). Застосування *кейс-технології* допоможе окреслити зміст, структуру й дидактичний функціонал індивідуальних пакетів з навчальним матеріалом, мультимедійними ресурсами, практичними й контрольними завданнями, програмним забезпеченням для їх виконання (І. Герасименко [31, с. 41]), що урізноманітнить самостійну роботу учнів старшої школи (І. Блощинський [7, с. 284]), активізує літературно-освітній простір в умовах дистанції (стимуляції роботи з різними джерелами інформації, мотивації здобуття знань, розвитку вмінь дослідницької діяльності, залучення методів проблемного навчання тощо) (Т. Яценко [128, с. 381–382]).

Отже, спираючись на проаналізований досвід сучасних науковців-педагогів і методистів, прикладне втілення означених технологій в контексті ДН учнів

старшої школи, а також методів і прийомів навчання із зарубіжної літератури спрямуємо на екстраполяцію у віртуальне освітнє середовище (Н. Скриннік [90, с. 176]) і, навпаки, інноваційні рішення кіберпростору інтерполюватимемо в дидактичний інструментарій.

Так, на основі активного залучення *традиційних* (за М. Кудряшовим, Л. Мірошниченко [67; 73]) **методів навчання літератури** ми збагачуємо функціонал дидактичних прийомів учителя та видів початкової діяльності учнів (див. рис. 2.2), зокрема в межах:

- *методу творчого читання* – опрацювання художнього твору з різними видами інтерактивних коментарів, розміщеного у хмарному текстовому редакторі; робота над створенням та переглядом аудіо-, відеозапису читання твору в особах, за ролями, декламування;

- *евристичного методу* – гібридизація комунікаційного середовища засобами синхронної чи асинхронної взаємодії, аудіо- чи/та відеозв'язку (діалог, дискусія: стрим-, чат-форум), роботи з лінійним та нелінійним текстом, підрахунку та маркування його знаків-символів (словникова робота у вікісередовищі, зіставлення художніх перекладів через застосунки та сервіси порівняння текстів) тощо;

- *дослідницького методу* – аналітична, інтерпретаційна та самоосвітня (самостійна) діяльність учнів-читачів через розширення часово-просторових меж освітнього процесу (участь у літературних вебквестах; інтерактивне коментування у хмарі, стрим-аналіз та інтерпретація художнього твору в соціальній мережі; робота з е-зошитом, е-щоденником тощо);

- *репродуктивного методу* – діджиталізація процесу здобуття знань та джерел навчальної інформації, засобів контролю (інтерактивна схема-конспект; робота з е-підручником; відеорозповідь учителя, учня; онлайн-тестування і створення інтерактивних завдань для само-, взаємоперевірки тощо).

Орієнтуючись на результати докторського дослідження сучасної української науковиці-педагогині І. Хижняк «Теорія і практика підготовки

Методи			
<i>Творче читання</i>	<i>Евристичний</i>	<i>Дослідницький</i>	<i>Репродуктивний</i>
<i>1. Культура сприйняття художнього твору</i>	<i>2. Поглиблене засвоєння змісту твору</i>	<i>3. Аналіз та інтерпретація твору. Самостійна творча робота</i>	<i>4. Свідоме засвоєння набутих знань</i>
Прийоми			
<ul style="list-style-type: none"> • читання з різними видами інтерактивних коментарів; • аудіо-, відеозапис читання твору в особах, за ролями, декламування. 	<ul style="list-style-type: none"> • «сліпа» (голосова) дискусія; • «пряма лінія»; • чат-діалог, дискусія; • стрим-діалог; • форум-діалог, дискусія; • індивідуальна бесіда (консультація); • групова бесіда (консультація); • словникова робота у вікісередовищі; • порівняння художніх перекладів у мережі. 	<ul style="list-style-type: none"> • проведення літературних вебквестів; • інтерактивне коментування; • стрим-аналіз та інтерпретація фрагменту художнього твору; • робота з е-зошитом, е-щоденником. 	<ul style="list-style-type: none"> • інтерактивна схема-конспект; • робота з е-підручником; • відеопрезентація, відеорозповідь учителя, учня; • самостійний добір навчального матеріалу з інтернет-ресурсів; • онлайн-тестування.
Види навчальної діяльності			
<ul style="list-style-type: none"> • створення ремікс-, ремейкової версії тексту (фрагменту); • активне (чат-коментувальне) слухання. 	<ul style="list-style-type: none"> • зіставлення художніх перекладів через застосунки та сервіси порівняння текстів; • написання коротких вікістатей за вивченим. 	<ul style="list-style-type: none"> • редагування текстів художніх творів з додаванням різного виду інтерактивних коментарів; • оцінка художнього твору, підготовка різноманітних творчих робіт узагальнювального характеру (коментарі, створення буктрейлерів тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> • перегляд та слухання навчальних матеріалів у мережі (соцмережі, платформі ДН, відео-, аудіохостингах тощо); • створення інтерактивних завдань для само-, взаємоперевірки.

Рис. 2.2. Модифіковані прийоми й види діяльності учнів старших класів щодо вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання (за класифікацією М. Кудряшова, Л. Мірошніченко)

майбутніх учителів початкової школи до використання засобів електронної лінгвометодики в професійній діяльності» (Слов'янськ, 2017) [112, с. 236–237], обґрунтовуємо доцільність й апробуємо такі **специфічні методи навчання** зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН, як:

- *інформаційний* (передбачає всі способи взаємодії учня-читача з ЕОР, що розкривають навчальну інформацію (сприймання онлайн- чи відеорозповіді вчителя, учня, мультимедійної презентації; опанування теоретичною частиною е-підручника, е-зошита; опрацювання довідкових джерел, статей електронної бібліотеки, хмарних ресурсів тощо);

- *комунікаційний* (скерований на віртуальне навчальне спілкування офіційного чи неформального характеру на вебсайтах і блогах, вебфорумах, у голосових і текстових чатах, консультаційних вебінарах, приватних і публічних стримах тощо через соціальні та хмарні сервіси);

- *тренувальний* (полягає у виконанні практичних навчальних завдань на вебсайтах, у межах е-уроку, практичної частини е-підручника, посібника; роботі з віртуальним зошитом, е-читацьким щоденником, е-тренажером, індивідуальним освітнім маршрутом; конструюванні та опрацюванні навчального гіпертексту тощо);

- *продуктивний* (орієнтований на створення здобувачами освіти власних різноманітних творчих робіт – мультимедійних презентацій, інтерактивних матеріалів, інфографіки; виконання проєктів; розробку й участь у вебквестах, фасилітаційних сесіях і тренінгах тощо);

- *контрольний* (спрямований на діагностику навчальних результатів учнів-читачів і реалізується через виконання онлайн-тестів, інтерактивних завдань, елементи само-, взаємоперевірки, захист творчих проєктів і продуктів тощо).

Таке поєднання традиційних і специфічних методів навчання сприятиме успішному літературному розвитку школярів, що повністю або частково віддалені від безпосередньої співпраці з учителем.

Зважаючи на те, що технології ДН – це сукупність методів, засобів і прийомів навчання, які, відповідно до поставленої мети, адаптовані

для здійснення освітнього процесу дистанційно, актуальним залишається їхнє *прикладне програмне забезпечення* (портали та платформи ДН, хмарні й соціальні сервіси, веб 2.0, голосові й текстові чати тощо). Окрім того, у розробленій методичній системі пріоритет надавали таким *ЕОР*: е-уроки, е-підручники, індивідуальні освітні маршрути, віртуальні зошити, е-читацькі щоденники, учительські сайти та блоги, інтерактивні плакати тощо.

У пошуках технологій упровадження ДН зарубіжної літератури також зважали на досвід авторів посібника «Технологія створення дистанційного курсу» (В. Биков, В. Кухаренко та ін.). Так, дослідниками дистанційний курс визначено як «комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених у віртуальному освітньому середовищі» [102, с. 115]. Це має бути система: 1) структурованих електронних інтерактивних матеріалів; 2) друкованих матеріалів (посібник, опорний конспект, робочий зошит, методичні рекомендації); 3) додаткові навчальні засоби (інші носії інформації з довідниково-енциклопедичними матеріалами та покликаннями), призначення яких – поглиблення пізнавальних можливостей курсу [102, с. 115]. Окрім того, виокремлено обов'язкові елементи побудови такого курсу у віртуальному навчальному середовищі Moodle: 1) «Передмова» (інформаційна сторінка, що містить презентацію курсу, його назву, мету, загальні відомості – обсяг і тривалість, прогнозовані результати, вимоги, короткий опис організації навчального процесу); 2) «Автори» (сторінка, що містить характеристику викладачів як особистостей); 3) «Тьютор»; 4) «Новини курсу»; 5) «Програма курсу» (виклад основного матеріалу); 6) «Головна сторінка заняття на визначений термін» (назва розділу, мета, ключові слова, структурно-логічна схема розділу, зв'язок з іншими розділами, план роботи на певний термін, глосарій і бібліотека: рекомендовані джерела, ресурси, сайти) [102, с. 117–119].

Проте, з огляду на специфіку нашого дослідження, деякі елементи були модифіковані як за загальною структурою форми (дистанційний курс трансформовано в е-урок та кейс матеріалів), так і за змістом (зорієнтованість на учнівство, яке вивчає шкільний предмет за навчальною програмою).

Тому, орієнтуючись на позицію названих вище науковців, виокремлено **види навчальної інформації** за характером представлення, впливу, рівнем взаємодії між учителем та учнем [102, с. 144–146]: 1) *роз'яснювальні* (фрагмент лекції, ілюстрація з анотацією, глосарій, інструкція, пам'ятка, конспект, схема, покликання на відео чи іншу інформацію назовні тощо); 2) *інтерактивні* (виконання вправ, завдань, проєктів, створення продуктів у хмарі за допомогою сервісів веб 2.0 тощо); 3) *адаптивні* (наближення рівня навчальної інформації до рівня пізнавальних можливостей учня: індивідуальна консультація, текст художнього твору з коментарями, різнорівневі завдання тощо); 4) *комунікативні* (форми синхронного та асинхронного спілкування: аудіо- та відеоконференція, чат тощо).

До того ж, дистанційна взаємодія вчителя та учнів може реалізовуватися через **такі ресурси та форми роботи**, як вебквест, ВікіВікі, вебтренінг, вебконференція, вебінар, вебфорум (віртуальний семінар), блог, чат (І. Хижняк [112, с. 197]).

Специфічним у вивченні учнями старших класів зарубіжної літератури з використанням технологій ДН є поєднання «інформаційно-комп'ютерних технологій навчання із комунікативними» (Ю. Машбиць [42, с. 26]). Необхідним також на різних етапах роботи з художнім твором є:

- залучення учнів-читачів до пошуку та використання потрібних інформаційних ресурсів;
- застосування різноманітних видів наочності: візуальної і звукової, статистичної і динамічної, текстової і графічної тощо [42, с. 26].

А тому на кожному з уже визначених раніше етапів експериментального навчання було виокремлено **ефективне мережеве програмне забезпечення для підтримки взаємодії «на дистанції»**, зокрема сервіси – **соціальні, хмарні, веб 2.0**. Їх функціонал і можливості, а також форми організації навчання, методичні прийоми роботи вчителя та види навчальної діяльності учнів на кожному з етапів вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН унаочнено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Платформи, соціальні, хмарні й веб 2.0 сервіси, додатки
в системі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання**

Назва сервісу, додатку	Його функціонал та можливості	Форми організації навчання, специфічні прийоми вчителя та види діяльності учнів
<i>Докомунікативний етап</i>		
Вікісторінка, Thinglink, Padlet	створення та редагування текстів, додавання різних видів графіки, самостійний відбір інформації, засобів візуалізації тощо.	<ul style="list-style-type: none"> • ведення віртуального читацького щоденника; • створення електронного портфоліо читача; • словникова робота у вікісередовищі.
PowToon, VideoScribe, Moovly	створення відеоскрайбінгу, буктрейлерів, відеоінфографіки, дудл-відео тощо.	<ul style="list-style-type: none"> • зацікавлення книгою, творчістю письменника; • проведення настанови на читання задля поглиблення читацького сприйняття художнього твору; • створення продуктів читацької діяльності (буктрейлерів, екранізацій, відеопрезентацій) тощо.
<i>Комунікативний етап</i>		
Google Docs	спільний доступ до створення, читання та редагування текстів, обговорення в чаті, розміщення коментарів, постановка завдань тощо.	<ul style="list-style-type: none"> • повторне читання художнього твору з різними видами інтерактивних коментарів учителя; • інтерактивне коментування (формулювання та запис власних коментарів); • маркування тексту (виділення ключових цитат, художніх засобів, описів тощо) як виконання завдань учителя; • онлайн- та офлайн-спілкування (обмін враженнями-коментарями про художній твір тощо).

Продовження таблиці 2.1.

Instagram Live, TikTok, YouTube Live	проведення прямих ефірів, почергових відеотрансляцій, стримінгів.	<ul style="list-style-type: none"> • стрим-аналіз та інтерпретація художнього твору; • стрим-діалог із застосуванням режимів «реакція», «дуєт» (TikTok); • аудіо-, відеозапис читання твору в особах, за ролями, декламування тощо.
Diffchecker, Majento, Text.num2word, Панда-копірайтинг	порівняння двох текстів, маркування кольорами слів, що різняться, розташування текстів порядково або в колонках.	<ul style="list-style-type: none"> • зіставлення художніх перекладів різних авторів-перекладачів, виявлення схожої та відмінної лексики текстів.
Посткомунікативний етап		
BigBlueButton, Zoom, Google Meet	відеозв'язок у реальному часі.	<ul style="list-style-type: none"> • проведення е-уроку, вебінару, фасилітаційної сесії, диспуту за проблемними питаннями, онлайн-консультації; • онлайн-спілкування після опрацювання літературно-критичних матеріалів.
Teamspeak, Mumble, Ventrilo Discord	аудіозв'язок у реальному часі.	
Canva	платформа графічного дизайну з банком шаблонів, розроблених професійними дизайнерами.	<ul style="list-style-type: none"> • створення різножанрових медіапродуктів: опорних схем, презентацій, постерів, банерів та інших зразків візуального контенту як узагальненої оцінки учня-читача.

У контексті положень Нової української школи по-новому розглядається роль педагога – як модератора, партнера, ментора, новатора, медіатора тощо. Під час обґрунтування методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН проаналізовано низку сучасних положень, розвідок, висновків щодо функцій, ролей, рис професійної компетентності педагога, його супроводу навчальної діяльності учня (Н. Бирко, О. Близнюкова, В. Васильєва, Н. Гупан, О. Ісаєва, О. Пометун, Н. Скриннік, Г. Ткаченко та ін. [4; 5; 14; 37; 54; 90; 103]); з'ясовано, що для ефективного впровадження новацій має суттєво **модифікуватися функціонал учителя-словесника** як:

- *тьютора* (супровід самостійної діяльності учня-читача, групи, класу в режимі віддаленого доступу до навчальних матеріалів) (Н. Скриннік [90, с. 59]);
- *фасилітатора* (мотивація і підтримка учня, групи під час виконання завдань на формування читацьких рішень, оцінок, висновків чи їх узгоджень);
- *модератора* (організація навчальних дій групи учнів-читачів у пошуку рішень з використанням засобів візуалізації);
- *піар-менеджера читання* (термін – О. Ісаєвої [цит. за: 95]) (відстеження інформації про контент, що містить літературні матеріали; рекламування читання, створення атмосфери зацікавлення художньою літературою, організація вебквестів та інших акцій, що популяризують читання).

Методи та прийоми створення групової та індивідуальної траєкторії освіти через технології ДН будуть розглянуті нами в наступному параграфі.

Отже, на основі експериментального навчання, урахувавши реалізацію традиційних та інноваційних методів і прийомів, **передбачаємо отримати такі результати:**

- *освітній*: використання технологій ДН у процесі вивчення зарубіжної літератури забезпечуватиме рівні права учнів, що знаходяться в особливих умовах навчання; створюватиме індивідуальну траєкторію освіти; сприятиме активізації пізнавальної діяльності, творчих здібностей учнів, їхньому самостійному поглибленому засвоєнню навчального матеріалу;

- *особистісно та суспільно-значущий*: створення умов, коли учень індивідуально взаємодіє з навчальною інформацією, вступає в різноманітні комунікативні зв'язки з усіма об'єктами й суб'єктами освітнього процесу, уміє самостійно знаходити, сприймати й аналізувати необхідну інформацію, застосовувати на практиці отримані під час навчання вміння та навички.

Популярність ДО, що на сьогодні забезпечується використанням у навчанні інформаційно-комунікаційних, мережевих та інших технологій, зростає щороку та стає зрозумілою потреба в її застосуванні. Це пов'язано з економією ресурсів і часу, й особливо – можливістю отримувати освіту учням з тимчасово непідконтрольних територій, або які здобувають освіту в умовах карантинних обмежень.

Сучасні технології в системі ДН дозволяють використовувати для роботи зі школярами різні мобільні електронні пристрої та носії інформації (планшети, ноутбуки, електронні книги тощо). Це уможлиблює також застосування сучасного електронного підручника з інтерактивним мультимедійним навчальним контентом і засобами комунікації замість класичного паперового.

Щоб таке навчання було ефективним, учителю потрібно створити середовище, де в *кожного* учня будуть сформовані певні знання, уміння і навички **як через командоутворення (teambuilding), так і засобами індивідуального пошуку рішень.**

В умовах віддаленого доступу до навчання актуальними стають оперативні засоби самоорганізації учнів старшої школи й дієвою в цьому вбачаємо модель щодо вироблення продукту (проєкту, рішення) за методикою американського бізнес-консультанта Роджера Фон Ойха. Вона передбачає чотири етапи творчого процесу людини або розподіл функціоналу між учасниками за ролями як носіями окремого типу мислення: 1) *дослідник* (пошук інформації, фактів, досвіду, що можуть бути цінними для втілення нових ідей); 2) *художник* (пошук ідей, концепцій креативного перетворення матеріалів, знайдених дослідником, на продукт); 3) *суддя* (пошук недоліків у випрацьованій концепції, її критичний аналіз, удосконалення та прийняття

рішення); 4) *воїн* (утілення рішення в життя – захист творчого продукту чи проєкту) [130, с. 14–15]. Зауважимо, що ефективність команди залежатиме від рівня взаємодії учасників, адже задум автора полягає не так у демонстрації відповідних умінь і навичок, як у їх розвитку. Так, дослідниками вчитель призначає тих учнів, які потребують удосконалення чи корегування уваги, старанності, посидючості; художниками – уяви, оригінального мислення, естетичного смаку; суддями – лідерства, організаторського хисту, критичного мислення; воїнами – рішучості, здатності долати страх, невдачі та перешкоди, гнучкості тощо. Цей процес, звичайно, потребує від педагога постійної мотивації і підтримки (фасилітації).

У науковому дискурсі з питань педагогічної фасилітації немає одностайного бачення щодо ієрархії деяких дидактичних інструментів: одні дослідники *«світове кафе»*, *«відкритий простір»*, *«базову фасилітацію»*, *«динамічну фасилітацію»*, *«вихід за межі»* визначають як методи групової роботи, інші – як техніки [10; 101; 105]. Проте, з огляду на специфіку нашого дослідження, розглядатимемо їх з позиції функціоналу інноваційних прийомів навчання. З урахуванням особливостей шкільної літературної освіти й використання технологій ДН цей методичний інструментарій нами модифікований та адаптований для педагогічної галузі.

Прийоми спрямовані на посилення комунікативної взаємодії у процесі дослідницької діяльності учнів-читачів і технічно забезпечуються групою програм для голосового й текстового спілкування (чату) (Teamspeak, Mumble, Ventrilo, Discord тощо) (див. рис. 2.3).

Так, у межах прийому *«світове кафе»* (*«World Café»*) словесник чітко спрямовує школярів на пошук, аналіз та узагальнення навчальної інформації за визначеною проблемою чи напрямом, організовує обмін думок, націлює на вироблення рішень та алгоритмів дій у подальшій роботі. Не менш важливе завдання вчителя (фасилітатора, «господаря кафе») – створити дружню сприятливу атмосферу для діалогу старшокласників, сформулювати питання для обговорення, пояснити мету та правила роботи, організувати декілька раундів

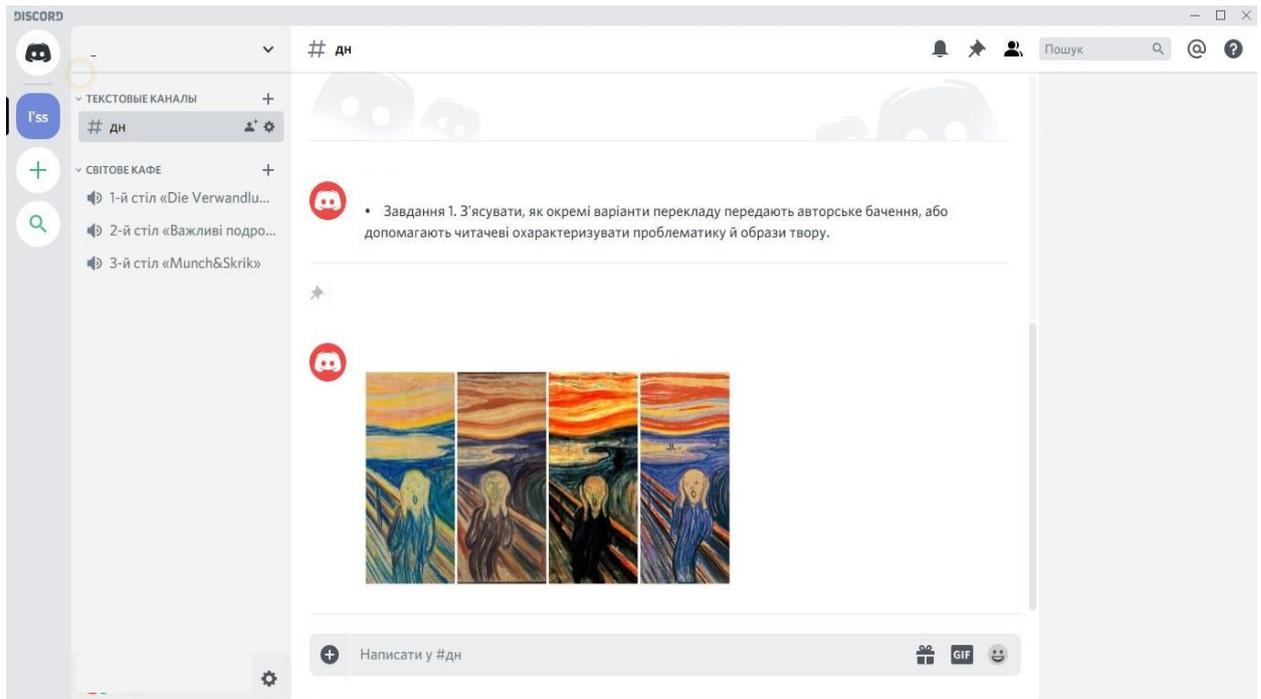

Рис. 2.3. Організація дистанційного навчання з вивчення новели Ф. Кафки «Перевтілення» на основі методу «світове кафе» за допомогою голосового й текстового чату-застосунку «Discord». Скриншот

бесід для підгруп (не менше ніж 3–4) і, на завершення, «консолідувати й кластеризувати ідеї» [10, с. 209]. Педагог також призначає учнів-«господарів столів», які залишаються на своїх місцях та ознайомлюють нових учасників обговорення з результатами роботи попередньої підгрупи, фіксують нові ідеї, систематизують, підсумовують та оголошують результати (випрацьовані рішення, ідеї, висновки). Зауважимо, що кожен учень особисто визначається, за яким «столом» працюватиме наступного раунду, але, зрештою, має відвідати всі. Фасилітатор у цьому випадку слідкує за тим, щоб кожного раунду за різними столами була приблизно однакова кількість учасників.

У деяких випадках може бути призначена команда дизайну. Це школярі з-поміж активу, що допомагають організувати й провести захід «господарям кафе і столів».

Проілюструємо це на прикладі вивчення новели Ф. Кафки «Перевтілення». Так, «господар» *першого столу* («Die Verwandlung») надає учасникам інформацію про те, що назва (столу) сформульована від заголовку художнього твору мовою оригіналу (німецькою). Найчастіше в англійському

перекладі використовується «The Metamorphosis» («Метаморфоза»), в українських – «Перевтілення» (Є. Попович, А. Савченко) або «Перетворення» (І. Кошелівець). Далі учасники виконують завдання:

- *Завдання 1.* З'ясувати, як окремі варіанти перекладу передають авторське бачення або допомагають читачеві охарактеризувати проблематику й образи твору.

Словник

Значення. *Перевтілення* – дія і стан за значенням «перевтілити» і «перевтілитися».

Перевтілювати – надавати кому-, чому-небудь нового вигляду, образу; перетворювати когось, щось на кого-небудь іншого, що-небудь.

Перевтілюватися – набирати нового вигляду, образу; перетворюватися на кого-небудь іншого, що-небудь інше [17, с. 904]; влізати в чийсь шкуру [56, с. 278].

Перетворення – 1. Дія і стан у значенні перетворювати, перетворити і перетворюватися, перетворитися. 2. Різка або несподівана зміна, що відбувається з ким-, чим-небудь. 3. *мат.* Відображення деякої множини на ту ж множину.

Перетворювати – 1. Надавати нового вигляду, обертати на щось інше, переводити в інший стан. Вносити корінні зміни. 2. Надавати чому-небудь іншого характеру, сили тощо. Робити здійсненим, утіленим тощо [17, с. 930].

Перетворюватися – обертатися, трансформуватися, перероджуватися, змінювати вигляд, ставати не тим [56, с. 284].

Синоніми. *Перетворення* – обертання, трансформація, метаморфоза, перебудова [56, с. 284].

- *Завдання 2.* Визначити тип заголовку (назва-символ, назва-цитата, назва-натяк, інтрига, назва-теза, назва-повідомлення, назва-оповідь, назва-подія, назва-персонаж(-і), назва-художня деталь тощо). Запропонувати свою назву.

«Господар» *другого столу* («Важливі подробиці») фокусує увагу учасників на пошуку й характеристиці (трактуванні) художніх деталей, їх значенні та символіці (наприклад: яблуко, вікно, двері й ключ, стіл, рамка, скринька, портрет, дощ, трикратність). Відвідувачі *третього столу* («Munch&Skrik») обмінюються своїми враженнями щодо прочитаного (про все, що здивувало, обурило, змусило замислитись тощо). Єдина умова – узгодити візуальне узагальнення, що передаватиме спільну позицію групи, аргументувати свій вибір (наприклад, картина Е. Мунка «Крик»).

Наприкінці кожного раунду учасники узгоджують комюніке (2–3 тези), що буде озвучене «господарями столів» на початку роботи вже з іншою групою. Після завершення всіх раундів у спільному голосовому чаті вже прозвучить остання версія комюніке як підсумкове рішення.

У прийомі *«відкритий простір» («Open Space Technology»)* убачаємо інноваційне та ефективне методичне рішення щодо проведення позаочних навчальних дискусій. Його успіх базується на чітко сформульованих принципах [101]:

1. *Усі, хто прийшли, саме ті, хто мали прийти* (для досягнення мети не потрібні керівники та натовп, достатньо тих, для кого важливий результат).

2. *Усе починається тоді, коли має початися* («дух та креативність не мають робочого графіку»).

3. *Усе, що відбувається, саме те, що має відбуватися* (учасники мають прийняти ситуацію такою, якою вона є).

4. *Усе відбувається там, де має відбуватися* (простір для діалогу є всюди та завжди).

5. *Якщо кінець, то кінець. Якщо не кінець, то – не кінець* (зазвичай дискусійна сесія планується на 30 хвилин, проте вона може бути як скорочена, так і подовжена).

Окрім того, старшокласники мають знати, що у відкритому просторі діє лише один закон – *мобільності* («Якщо ви опинились у ситуації, коли не бачите можливість чомусь навчитися, або зробити свій внесок, то несете особисту відповідальність за те, щоб перейти в іншу групу» [10, с. 223]).

Зауважимо, що групи повинні формуватися на основі принципу самоорганізації, а тому вчителів варто підготувати з-поміж учнівства асистентів-фасилітаторів, які матимуть достатньо мотивації та лідерських якостей для досягнення поставленої мети. Тему для проведення дискусії фахівці радять сформувати на основі значущої для учасників проблеми та у форматі запитання [101]. Наприклад: «Чи можливо в роки юності не піддатися маніпуляціям?» (за оповіданням Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»).

З урахуванням специфіки навчання старшокласників зарубіжної літератури вбачаємо доцільною таку модифікацію *етапів* проведення дискусії:

- Вступне коло (організаційна частина, мотивація).
- Пояснення принципів та законів відкритого простору.
- Дошка оголошень (озвучення та запис на стіні чату дискусійного питання).
  - Робота в дискусійних групах.
  - Комюніке.
  - Планування наступних кроків (формування «Читацького списку майбутнього» – тематика й проблематика художніх творів, де висвітлені дотичні питання. *Наприклад*: П. Целан «Фуга смерті» – *щеплення від геноциду*; М. Зузак «Крадійка книжок» – *як спосіб дистанціюватися від фашизму*; Ф. Дюрренматт «Гостина старої дами» і Т. Халілов «До останнього подиху» – *є непорушні цінності*; Т. Манн «Маріо і чарівник» і А. Камю «Чума» – *«бацила чуми ніколи не вмирає»*).
- Завершальне коло (публікація на стіні чату комюніке груп, уподобайки та інша графічна й текстова реакції на рішення ровесників).

Використання прийому **«динамічної фасилітації»** (**«Dynamic facilitation»**) як засобу «креативного дослідження проблеми» й «досягнення творчої однастайності» [10, с. 227] не потребує роботи в окремих групах, на відміну від організаційних умов, важливих для прийомів, описаних вище. Тут є «замовник» – учитель чи учень (або група), зацікавлений, наприклад, у реалізації ідеї щодо розробки концепції чи створення продукту (інфографіки, літературної стилізації, буктрейлера тощо). Завдання фасилітатора (учня, учителя) на початку провести вибіркоче інтерв'ю для вивчення рівня готовності й умотивованості групи. Під час роботи учасники озвучують свої міркування, ідеї, дотримуючись лише одного правила – говорити по черзі. Далі, якщо їхнє бачення змінилося під впливом думок інших, фіксують скореговане рішення на стіні голосового каналу. Також на стіні можуть з'являтися коментарі на чийсь

думки, запитання, уточнення, сумніви тощо. Проте, критичні міркування мають бути адресовані фасилітаторові. Також вітається розбіжність думок.

Уважаємо за потрібне наголосити, що результатом роботи із застосуванням цього прийому є напрацювання прогресивних ідей, що фіксуються та узагальнюються протягом одного чи декількох циклів.

З-поміж дієвого дидактичного інструментарію, спрямованого на вироблення групою старшокласників певного творчого продукту, виокремимо прийом *«вихід за межі»* як авторську варіацію автентичного *«Work Out»* (наразі в педагогічній галузі вживаний варіант перекладу – «вихід за рамки» [66, с. 28]). Його переваги: 1) культура обміну думок між учасниками освітнього процесу; 2) швидкі та ефективні рішення за підсумками активного діалогу; 3) інтенсифікація процесу (відмова від зайвих процедур, видів робіт); 4) формування та поглиблення здатності досягати бажаних результатів [10, с. 243–244].

Етапи реалізації є такими:

- Вступ (оголошення мети, порядку денного, плану роботи).
- Мозковий штурм (обговорення загальних питань, пов'язаних зі змістом та специфікою технічного виконання продукту).
- Галерея ідей – відбір кращих рішень / концепцій (якщо є ідеї, сформовані під час реалізації прийому «динамічної фасилітації», то вони також беруть участь у селекції).
- Розробка плану дій щодо реалізації обраних ідей (розподіл ролей, обов'язків, формулювання конкретних завдань, установлення дедлайну тощо).
- «Мурашник» – затвердження ідей, обраних для втілення, робота проєктних команд, супровід учителем-фасилітатором процесу трансформації рішень у результат – творчий продукт.

Щодо якості, валідності й дидактичної цінності навчальної медіапродукції, слухними є поради науковця І. Ціка, який визначив такі критерії: 1) *емоційний відгук* (інтерес до навчального матеріалу через емоційний вплив); 2) *нестандартне рішення* (представлення інформації креативно,

у незвичному ракурсі); 3) *простота* (нічого зайвого, «кожен елемент виконує якусь певну дидактичну функцію»); 4) «*читабельність*» (дотримання умов, завдяки яким текст, зображення, фонові елементи тощо будуть «належно сприйняті», тобто декодовані) [115].

Зауважимо, що використання описаних інноваційних прийомів навчання також зумовлене віковими особливостями учнів, що в контексті літературної освіти чітко означено та узагальнено вітчизняною науковицею-філологинею і методисткою Г. Токмань [106]. Це, зокрема, розуміння, що у старшокласників:

- «дистанційоване сприймання літератури» [106, с. 43], текст сприймається критично, нерідко відчужено, ідентифікується автор, визначається його позиція, зіставляється із власною;
- націленість на пошук у літературі ідеалу – «друга і коханого» [106, с. 43], зіставлення образів із цим «пошукуваним ідеалом» [106, с. 43], конкретика, відсутність пафосу, усьому – доказ;
- прагнення робити узагальнення, що часто бувають «поспішливими й неаргументованими» [106, с. 43];
- потреба творчого самовираження (нерідко – таємно), а тому важливо «створити атмосферу схвалення творчості, поваги до неї» [106, с. 43];
- здатність використовувати знання з інших предметів;
- спрямування «на інформативність у навчанні» (на протигагу емоційності) [106, с. 44];
- психологічна потреба «руйнування» авторитетів через випробування «власної моралі та інтелектуального пошуку» [106, с. 47];
- відбувається підйом інтелектуальної активності, власного «Я», що вимагає від словесника застосування методичного інструментарію на реалізацію шляхів «особистісного тлумачення прочитаного», коли «юна людина прагне відповідати не вам, не письменникові, а самій собі» [106, с. 48].

Наше розуміння змісту особистісно орієнтованого навчання та розвитку учня старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури ґрунтується

на баченні цього явища з позицій організації *індивідуальної освітньої траєкторії* як:

- «персонального шляху реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті» (А. Хуторський [114, с. 100]), що «формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі <...> видів, форм і темпу здобуття освіти, <...> методів і засобів навчання» (Закон України «Про освіту» [84]);
- освітнього середовища розвитку творчого потенціалу, обдарованості й таланту школяра, таким чином задовольняючи його потреби й запити щодо особистісного утвердження (С. Сафарян [120, с. 24]);
- сукупності заходів, прийомів, форм організації самостійної роботи щодо втілення різних технологій освітньої діяльності, спрямованої на досягнення кожним учнем загальної мети з урахуванням варіативного й особистісно значущого складників змісту навчання (М. Шемонаєва [119]);
- реалізації через такі напрями: 1) *змістовий* (освітня програма, індивідуальний навчальний план); 2) *діяльнісний* (сучасні педагогічні технології, ІКТ); 3) *процесуальний* (специфіка організації навчання) (С. Вдовіна, І. Кунгурова [16]).

Саму систему методів і прийомів створення та імплементації індивідуальної траєкторії освіти за допомогою технологій ДН розглядаємо через упровадження у практику *кейсів індивідуальних освітніх маршрутів, віртуальних зошитів та електронних читацьких щоденників*.

Одним із пріоритетних методів інтерактивного навчання для дистанції є *кейс-технологія чи метод ситуаційних вправ*.

За цією технологією для учнів формуються пакети (кейси) з деяких тем (текстові, аудіовізуальні та мультимедійні матеріали) – **індивідуальні освітні маршрути** – та завантажуються для самостійного вивчення учнями з організацією регулярних консультацій. Якщо старшокласник з певних причин не засвоїв матеріал запропонованої навчальної теми чи хоче оволодіти додатковими знаннями й удосконалити свої вміння та навички, він звертається

до кейсів. Утім під час використання цього (ЕОР) потрібна висока мотивація учня старшої школи й розвиток його пізнавальних здібностей. Лише так він зможе займатися в інтерактивному режимі, що надасть можливість на власний розсуд дозувати взаємодію з навчальним матеріалом і вчителем, консультиватися за потребою з педагогом-тьютором. Перевагою такої форми навчання є врахування індивідуальних темпів здобуття освіти, насичений і швидкий зворотний зв'язок з учителем й однокласниками.

В основу структури індивідуальних освітніх маршрутів частково взято модель «Програма самореалізації особистості», розроблену методисткою-практиком Л. Мельниковою [72]: 1) навчальна тема, мета, звернення до учнів; 2) мотивація; 3) підзаголовок – «епіграф або ключ до розуміння самої теми» [72, с. 3]; 4) блок контрольно-рефлексивних завдань.

Наприклад, кейс за творчістю Е. Гемінгвея для проведення уроків у дистанційному форматі складається з таких матеріалів: текст про життєвий і творчий шлях письменника та літературний диктант для перевірки знань, документальний фільм та завдання до нього, буктрейлер за повістю-притчею «Старий і море», сторінки підручника з текстом повісті-притчі «Старий і море» та критичний матеріал до неї, тестові завдання «Перевір себе» на знання змісту твору, уривок з екранізації твору та завдання до нього, система творчих завдань за повістю-притчею та різнорівнева контрольна робота за темою.

Учитель може на власний розсуд користуватися запропонованими матеріалами, готуючись до розробки уроків на відстані. При цьому необхідно пам'ятати, що таке заняття передбачає інший формат діалогу вчителя та учня, так як їх розділяє час і простір. Тому важливо ретельно продумати структуру цього уроку та створити оптимальні умови для засвоєння навчального матеріалу.

Пропонуємо власне бачення перебігу заняття на дистанції та рекомендації для педагогів-кураторів щодо підготовки матеріалів електронного уроку:

✓ Не ототожнюйте матеріали дистанційного уроку з планом-конспектом, зазначаючи тип уроку, обладнання, мету (навчальну, розвивальну, виховну).

Наголосіть на тому, що має засвоїти учень, які знання отримати та як їх застосувати. Наприклад: *«На уроці ти дізнаєшся ...»*, *«Ми навчимося ...»*, *«Ти маєш орієнтуватися ...»*, *«Ти зможеш...»*.

✓ Підготуйте невелике звернення-мотивацію до учня про важливість цієї теми (матеріалу).

✓ Оберіть форму звертання до учня: ти або ви.

✓ Не вказуйте етапи уроку. Увиразніть їх фразами типу: *«Повторимо матеріал попереднього уроку»*, *«Пригадай матеріал»*, *«Підсумуємо прочитане»*, *«Наголосимо на основних моментах»* тощо.

✓ Візьміть до уваги, що електронний урок може складатися з таких компонентів: текст, зображення (ілюстрації, репродукції картин), відео- та аудіоматеріали, різнорівневі завдання, тести, інтерактивні вправи, мультимедійні презентації, географічні мапи, схеми, сигнальні конспекти, інфографіка тощо.

✓ Увесь матеріал е-уроку структуруйте на пункти й підпункти.

✓ Пропонуйте учням різні види завдань чи елементи контролю на всіх етапах електронного уроку.

✓ Пропонуючи завдання на відтворення фактичного матеріалу, робіть покликання на розділи (абзаци, частини), де він знаходиться. За потреби учень зможе повернутися до теоретичного матеріалу чи тексту художнього твору.

✓ Пам'ятайте загальні вимоги до оформлення е-контенту: 1) фон документа має бути світлий; 2) текст може бути маркованим не більше як трьома кольорами (основний – темними відтінками, заголовки й підзаголовки – відповідно до сумісної з основним текстом кольорової гами); 3) кегль шрифту для учнів 5–7 класів має складати 14 пунктів, учнів 8–11 класів – 12; 4) великі за обсягом зображення (географічні мапи, схеми тощо) доцільно завантажувати окремими файлами та пропонувати для перегляду за допомогою навігаційних кнопок.

✓ Додаткові матеріали (за наявності) подавайте як покликання або файли для завантаження.

✓ Якщо теоретичний чи практичний матеріал містить зображення (ілюстрацію, репродукцію картини, фото мистецької інсталяції тощо), обов'язково додайте інформаційну довідку необхідного змісту (від указівки автора й назви до цікавого, дотепного факту, пов'язаного із цим зображенням, враженням від нього визначної постаті чи пересічної людини), використайте це зображення та матеріал інформаційної довідки в роботі з учнем.

✓ Для перевірки знань учнів розробіть тести різних видів: з однією правильною відповіддю, з декількома правильними видами, з відкритою текстовою або цифровою відповіддю, на встановлення послідовності, відповідності тощо.

✓ Якщо передбачено використання мультимедійних презентацій, зважте, що вони обов'язково мають містити коментарі до запропонованих матеріалів. Пам'ятайте: те, що вчитель коментує усно на звичайному уроці, у дистанційному форматі педагог-куратор здійснює засобами письма. Для цілісного сприймання навчального матеріалу зображення та його опис подавайте на одному слайді.

✓ Якщо слайди презентації супроводжують теоретичний матеріал, то їх розміщуйте поруч із текстом. Мотивуйте учнів до роботи фразами типу: «*Уважно переглянь ...*», «*Зверни увагу на ...*», «*Проаналізуй ...*», «*Виділи ...*» тощо.

✓ Плануючи перегляд фрагментів відео, зверніть увагу, що його тривалість не повинна перевищувати 2–3 хвилин. Також продумайте запитання та завдання до нього, які бажано розмістити перед лінком на цей фрагмент.

✓ Аудіофайли додавайте за умов, якщо вони містять якісний запис озвученого художнього твору (чи його фрагменту) мовою оригіналу, у виконанні автора, професійного актора, елементи радіовистави тощо. Також будуть доречними зразки сучасних інтерпретацій (реміксові композиції, аудіоколажі у форматі новочасних музичних стилів тощо). Запитання та завдання до звукового файлу розмістіть перед покликанням.

Потужним мотиватором до дії, на нашу думку, є вступне звернення до учня. Наприклад, урок за творчістю Й. В. Гете може розпочинатися так:

Любий друже!

У будь-яку епоху філософи й письменники намагаються збагнути правду про природу людини та світ, що її оточує, відкрити таємниці душі, пізнати істину буття. Відчути й знайти своє покликання, пізнати сутність добра та зла, відшукати відповіді на одвічні філософські питання прагнув Й. В. Гете – один з найвидатніших просвітників.

Справою всього життя письменника було створення унікальної та дивовижної книги, яка стала настільною для багатьох освічених людей. Звичайно, що це – драматична поема «Фауст». Й. В. Гете, за даними одних дослідників, працював над грандіозним філософським твором понад 30 років, інших – близько 60 і завершив його незадовго до смерті. У тебе є чудова нагода розглянути шедевр світової літератури й відкрити важливі істини, які хвилюють не одне покоління.

Можливо, ця книга допоможе тобі відчувати своє призначення і розкриє необхідність самопізнання. Бажаю тобі успіху!

Залежно від теми програмового матеріалу пропонуємо **три види кейсів індивідуальних освітніх маршрутів із зарубіжної літератури:**

- кейси, які характеризують певну епоху чи літературний напрям, течію;
- кейси, які надають можливість вивчити життя та творчість письменника;
- кейси, які спрямовані на засвоєння конкретного програмового твору.

Наведемо приклади.

Зразок 1

Кейс індивідуального освітнього маршруту щодо ознайомлення з епохою, літературним напрямом, течією «Май мужність користуватися власним розумом!» (огляд доби Просвітництва)

Любий друже!

Сьогодні ти розглянеш одну із чудових сторінок в історії західноєвропейських культур – добу Просвітництва. Філософи й письменники, яких називали просвітниками, були переконані, що саме розум, ідеї, знання правлять світом. Вони засуджували деспотизм і несправедливість.

Віра в інтелект людини, у її здатність перебудувати світ на розумних засадах спонукала просвітників до поширення науково-природничих знань. У XVIII столітті вони мріяли про майбутнє царство розуму та справедливості. І у XXI столітті люди теж хочуть жити в суспільстві, де всі поважатимуть один одного, оцінюватимуть інших не за достатками й чинами, а винятково за вчинками та справами.

Опанувавши матеріал про добу Просвітництва, ти зрозумієш її особливість і неповторність, а також значення для подальшого розвитку людства. Уважно прочитавши деякі твори того часу, зможеш переконатися в тому, що вони не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

Бажаю тобі успіху!

Пропоную такий план твоїх дій

1. Опрацюй матеріал про добу Просвітництва.
2. Перейди за покликаннями й переглянь відеоматеріали, що допоможуть тобі краще зрозуміти особливості доби просвітників:

<http://svitppt.com.ua/zarubizhna-literatura/doba-prosvitnictva0.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=tNPz5d970Wo>.

3. Заповни анкету й паспорт доби Просвітництва. Перевір себе.
4. Виконай самостійну роботу з теми «Доба Просвітництва».

Зразок 2

Кейс індивідуального освітнього маршруту щодо вивчення життєвого та творчого шляху письменника «Я вірю в магію реального життя»

(життя та творчість Габріеля Гарсія Маркеса)

Юний відкривачу світу літератури!

Вітаю тебе! Сьогодні ти познайомишся з Габріелем Маркесом – відомим колумбійським письменником, лауреатом Нобелівської премії.

Опрацюй матеріали про життєвий і творчий шлях письменника та прочитай його оповідання. Переконана, що зробивши це, ти збагатитишся новими знаннями і відкриєш для себе щось нове. А також зможеш долучитися

до роздумів та вагань, з яких народилося переконання митця в тому, що «натхнення приходить лише під час роботи».

Пропоную такий маршрут подорожі світом письменника

1. Ознайомся з біографією Габріеля Маркеса.
2. Склади асоціативний портрет письменника.
3. Переглянь ролик про Габріеля Маркеса за покликанням
https://www.youtube.com/watch?v=cfPWxB1fiLI&feature=emb_logo.
4. Відвідай віртуальний музей письменника в Аракатаці за покликанням
<http://www.marquez-lib.ru/pamyat/muzey-gabrielya-garsia-markesa-v-rakatake.html>.
5. Прочитай афоризми Габріеля Маркеса, прокоментуй 2–3, що сподобалися тобі найбільше.
6. Перевір свої знання, напиши літературний диктант.

Зразок 3

**Кейс індивідуального освітнього маршруту
щодо вивчення програмового художнього твору
«Усесвіт, що потребує викриття» (Ф. Кафка «Перевтілення»)**

Юний друже!

Франц Кафка – австрійський письменник, один із фундаторів модерністської прози. Завдяки самобутній образності, оригінальній манері письма, глибині осмислення стрижневих проблем духовного життя, творчість Ф. Кафки справила величезний вплив на літературу та культуру ХХ ст. Увесь світ Ф. Кафки відображений у таких рядках: «Ти не маєш потреби виходити з дому. Залишайся за своїм столом і слухай. Ба навіть не слухай, лишень чекай. Ба навіть не чекай, просто мовчи і будь самотнім. Усесвіт сам напрошуватиметься на викриття, він не може інакше, він у судомах зиватиметься перед тобою». У своїх творах письменник майстерно розглядав трагедію існування людини у світі відчуження всіх від усього, закликав почути голос, чи навіть шепіт відчаю та надії, учив серце бути чутливим до болю іншої людини, бо лише тоді можна буде сказати, що ми живемо, а не існуємо.

Уважно вивчи матеріали про життя та творчість Ф. Кафки, прочитай оповідання «Перевтілення» і тоді ти зможеш відповісти на питання, які продовжують хвилювати не одне покоління людей. Бажаю тобі успіху!

План твоїх дій

1. Прочитай текст оповідання «Перевтілення».
2. Переглянь презентацію за оповіданням «Перевтілення».
3. Уважно розглянь ілюстрації до твору та поясни провідну думку новели, відбиту в них. Відповідь аргументуй цитатами з тексту.
4. Змодельюй ситуацію, яка виникла в сім'ї Грегора Замзи, використовуючи геометричні символи, фігури. Прокоментуй.
5. Досліди символіку твору.
6. Світ Кафки – який він? Переглянь запропонований матеріал і виконай завдання.
7. Проведи порівняльний аналіз оповідання Ф. Кафки та картини Е. Мунка «Крик».
8. Перевір себе за новелою «Перевтілення».
9. Виконай контрольну роботу.

Такі завдання надають учневі можливість самостійно засвоїти теоретичний матеріал та перевірити теорію на практиці, активізувати свої здібності, творчо мислити. Водночас завдання розвивають самодисципліну, самостійність та вміння раціонально розподіляти час. Їх послідовне виконання та постійний супровід учителя-тьютора забезпечують планомірне засвоєння знань учнями. Тому створення якісних індивідуальних завдань для кейсів та їхнє практичне застосування в освітньому процесі – реальний шлях інтенсифікації середньої освіти та підвищення її якості.

Отже, ефективність процесу ДН досягається завдяки використанню в роботі зі школярами сучасних електронних пристроїв та носіїв інформації, створенню освітнього комунікаційного середовища як результату активної командної та індивідуальної читацької діяльності. Зокрема, такі інноваційні прийоми навчання на основі методів (технік) фасилітації, як «світове кафе»,

«відкритий простір», «базова фасилітація», «динамічна фасилітація», «вихід за межі», спрямовані на посилення колективної комунікативної взаємодії у процесі дослідницької діяльності учнів-читачів, привчає їх до самоорганізації та співтворчості. Використання кейс-технології чи методу ситуаційних вправ в умовах ДН залишається одним з пріоритетних, оскільки, насамперед надає можливість учителеві-словеснику організувати особистісне зростання школярів як здобувачів літературної освіти.

Організацію індивідуальної освітньої траєкторії старшокласника-читача з іншими ЕОР – віртуальними зошитами й електронними читацькими щоденниками – ми розглянемо в наступному параграфі, оскільки їх створення та впровадження у практику викладання зарубіжної літератури потребує залучення специфічного середовища – цифрових освітніх ресурсів – хмарних, соціальних і сервісів веб 2.0.

2.2. Можливості цифрових освітніх сервісів і ресурсів у системі дистанційного навчання зарубіжної літератури у старшій школі

Одним з актуальних питань сучасної освіти є впровадження технологій ДН, що забезпечує зростання ефективності процесу набуття учнями знань, підвищує рівень доступності та якості освіти. А це зі свого боку вимагає переосмислення ролі науково-методичного забезпечення освітнього процесу, ґрунтовної підготовки вчителів у галузі інформаційно-комунікативних технологій. Від рівня обізнаності, медіаграмотності вчителя залежить доля окремої дитини як майбутнього представника суспільства.

Серед новацій, що широко використовуються вчителями-практиками різних навчальних дисциплін, є **інтерактивний електронний плакат**, який, у порівнянні зі звичайними поліграфічними аналогами, допомагає якісно організувати освітній процес, особливо, коли йдеться про аспекти ДН.

На жаль, на сьогодні ще відсутні ґрунтовні праці щодо теоретичних узагальнень, особливостей створення та методики використання інтерактивних

плакатів у процесі вивчення школярами різних навчальних предметів, зокрема зарубіжної літератури. Деякі настанови щодо створення та застосування інтерактивних плакатів на заняттях у школі можна знайти у статтях як українських (М. Гонтар, Л. Дубовик, Л. Желізняк, О. Ільїна, О. Кисельова, А. Колібабчук, І. Шахіна та ін. [44; 45; 58; 117]), так і зарубіжних (А. Ідрісова, В. Короповська, Л. Носенко та ін. [52; 65; 77]) дослідників і вчителів-практиків. Проте й вони переважно торкаються питань використання готового матеріалу чи висвітлюють деякі етапи підготовки такої медіапродукції. А тому наразі зовсім не розкритим залишається питання про застосування інтерактивного плаката в умовах ДН.

Інтерактивний плакат, на думку вчителя-практика Л. Носенко, є одним із найпопулярніших засобів сучасного візуалізованого навчання, а його завдання – «забезпечити високий рівень наочності навчального процесу» [77]. Це дидактичний багатомірний інструмент (за В. Штейнбергом [122, с. 20]), що забезпечує багаторівневу роботу зі значним обсягом матеріалу. Його використання можливе на будь-якому етапі засвоєння навчальної інформації, під час виконання домашнього завдання з певної теми, він також може бути частиною дистанційного курсу із зарубіжної літератури.

Поняття «інтерактивний плакат» відмежовують від іншого – «мультимедійного плакату» – можливістю нелінійного способу подачі інформації. Він вирізняється високим рівнем наочності, «зворотною» дією, «діалогом» з користувачем.

У сучасній педагогічній науці є різні бачення і трактування поняття «інтерактивний плакат»:

- «електронний освітній засіб нового типу», який наочно демонструє навчальний матеріал і яким керує (Л. Дубовик [44, с. 43]);
- однаковою мірою вдалий дидактичний засіб для використання як учителем на уроці, так і «учнем в процесі самоосвіти» (А. Ідрісова [52, с. 161]);

- «сучасний багатофункціональний засіб навчання, який надає широкі можливості для організації навчального процесу» (І. Шахіна, О. Ільїна [117, с. 404]);

- «електронний навчальний плакат, що має інтерактивну навігацію, яка дозволяє відобразити необхідну інформацію: графіку, текст, звук» (І. Шахіна, О. Ільїна [117, с. 405]);

- «засіб представлення інформації, здатний активно і різноманітно реагувати на дії користувача» (В. Короповська [65, с. 141]) тощо.

Узагальнивши напрацювання вчителів-практиків (Л. Желізняк [45]; І. Шахіна, О. Ільїна [117]), ураховуючи власний теоретичний і практичний досвід щодо використання інтерактивного плаката в навчанні школярів, можемо визначити його ключові ознаки й функціонал, а саме:

- **діалогічність** – взаємодія вчителя і учнів під час створення та презентації навчального проєкту з використанням програмних застосунків (PowerPoint, Publisher тощо) та онлайн-сервісів (Glogster та ін.), що, переважно, мотивує педагога на застосування нових методів і прийомів навчання школярів літератури;

- **простота у використанні** – інтерактивний плакат не вимагає інсталяцій, має простий і зрозумілий інтерфейс;

- **багатий візуальний матеріал** – промовисті анімації явищ і процесів, фотографії та ілюстрації, що в сукупності дають перевагу над іншими продуктами й засобами навчання;

- **груповий та індивідуальний формат співпраці** – дозволяє організувати роботу як з усім класом із залученням інтерактивної дошки чи демонстраційного екрана, так і з кожним учнем окремо за персональним комп'ютером;

- навчальний матеріал програм представлений як **логічно завершений окремий фрагмент**, що дозволяє вчителю конструювати уроки відповідно до визначеної мети й поставлених завдань.

Аби вдало сконструювати інтерактивний плакат, учитель має навчитися користуватися цільовими програмними застосунками та сервісами веб 2.0. Для створення інтерактивних плакатів він може обрати такі онлайн-сервіси, як Glogster (дозволяє розмістити текст, графіку та відео, будь-який елемент може стати гіперпосиланням; має вдалі шаблони й заготовки); Casoo (надає можливість конструювання різних схем-класифікацій, де будь-який елемент може стати гіперпосиланням; містить різні шаблони, автофігури та дозволяє додавати готове зображення чи його намалювати); Dabbleboard, Twiddla, Prezi, Projeqt, Linoit, SlideRosket тощо. Проте застосування в навчанні літератури названих сервісів вимагає не лише певних навичок роботи з інформаційними ресурсами, а й знань іноземної мови, адже більшість з них є англійськомовними.

У створенні інтерактивних плакатів, які застосовуємо у власній педагогічній діяльності під час ДН зарубіжної літератури, перевагу надаємо вебсервісу Glogster. З погляду О. Кисельової та М. Гонтар, його «оригінальність полягає в тому, що вся навчальна інформація може вміщуватися у глоги (мультимедійні вебсторінки, мультимедійний постер) як малюнки на стіні в соціальних мережах» [58, с. 196].

Алгоритм створення інтерактивного плаката на базі сервісу Glogster може бути таким:

I етап (підготовчий)

1. Вибір тематики плаката.
2. Пошук та підготовка необхідної інформації: текстової, графічної, відео, аудіо.

II етап (основний)

3. Створення нового проєкту (натиснути кнопку *Create new glog*).
4. Вибір шаблону, що найбільше підходить за структурою та взаємозв'язками, розташуванням елементів.
5. Розробка структури майбутнього плаката та визначення взаємозв'язків між його елементами.
6. Завантаження фону.

7. Створення заголовка (шрифт і розмір, тип та колір шрифту можна змінювати за допомогою текстового редактора).

8. Наповнення інформацією шаблону (наприклад, можна вставити текст, що розкриває суть теми, додати до нього схему, таблицю, анімацію, тематичну картинку, відео та аудіо).

III етап (заключний)

9. Попередній перегляд, корегування.

10. Копіювання коду для вставки на власний сайт чи блог (у разі потреби).

Розглянемо детальніше можливості застосування інтерактивного плаката під час ДН на різних етапах уроку: опанування нового матеріалу, повторення, виконання домашнього завдання з певної теми, як додатковий матеріал для учнів тощо.

Наприклад, під час вивчення твору Габріеля Гарсія Маркеса «Стариган із крилами» (11 клас) запрошуємо учнів здійснити віртуальну екскурсію до музею автора та записати п'ять цікавих фактів, щоб поділитися ними з однокласниками, або скласти план подорожі музеєм і зацікавити нею інших.

Рис. 2.4. Інтерактивний плакат за творчістю Г. Г. Маркеса. Фрагменти. Скриншот

Учні також можуть більше дізнатися про письменника: переглянути відеоурок, добірку його відомих фраз про життя, буктрейлер до оповідання «Стариган із крилами», мультфільм за мотивами твору тощо (див. рис. 2.4).

Пропонуємо учневі інтерактивний плакат та алгоритм роботи до вивчення певної теми. Розглянемо це на прикладі опрацювання роману Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея»:

Юний друже!

Англійський письменник Оскар Вайльд у своєму інтелектуальному романі «Портрет Доріана Грея» порушував досить складні філософсько-естетичні й моральні проблеми, замислюючись над співвідношенням і роллю краси та моралі в житті особистості. У промові до роману автор стверджував, що мистецтво – це дзеркало, яке відображає не життя, а того, хто в нього дивиться.

Дізнайся більше про Оскара Вайльда, прочитай роман «Портрет Доріана Грея» і спробуй дослідити, як філософія насолоди впливає на духовний світ людини, що трапляється з нею, коли настане перенасичення, коли буде вичерпаний запас насолод, які вона собі придумала.

А щоб твій шлях до пізнання життєвих істин був цікавим та результативним, пропоную тобі скористатися інтерактивним плакатом та алгоритмом роботи з ним:

1. Уважно розглянь інтерактивний плакат «Покараний за Красу» за романом «Портрет Доріана Грея».
2. Ознайомся з матеріалом на віртуальній дошці Padlet «Життєвий і творчий шлях Оскара Вайльда» за покликанням https://padlet.com/viddil_gum/2iu4bcjicr3u та випиши 6–7 фактів, які ти запам'ятав.
3. Переглянь відеоролик про письменника й доповни попередній список новими фактами.
4. Якщо тобі цікаво, про що роман «Портрет Доріана Грея», то переглянь буктрейлер.

5. Прочитай роман «Портрет Доріана Грея». Ти можеш читати онлайн або завантажити текст на комп'ютер чи телефон.

6. Знайди кнопку «Перевір себе», пройди тестування та переконайся, що добре запам'ятав зміст роману.

7. За бажанням переглянь екранізацію однойменного роману Оскара Вайльда – американський кінофільм режисера Альберта Левіна, що вийшов у 1945 році. Назви розбіжності сюжету кінофільму з романом (завдання № 7 на дошці Padlet за покликанням https://padlet.com/viddil_gum/2iu4bcjicr3u).

8. Виконай самостійну роботу (завдання № 8 на дошці Padlet за покликанням https://padlet.com/viddil_gum/2iu4bcjicr3u).

9. На віртуальній дошці Padlet у розділі «Маю думку» вислови свої враження від роману О. Вайльда «Портрет Доріана Грея» або його екранізованої версії, порекомендуй (або не рекомендуй) прочитати його іншим, аргументуй власну думку.

Результати роботи учнів можуть виглядати так (див. рис. 2.5).

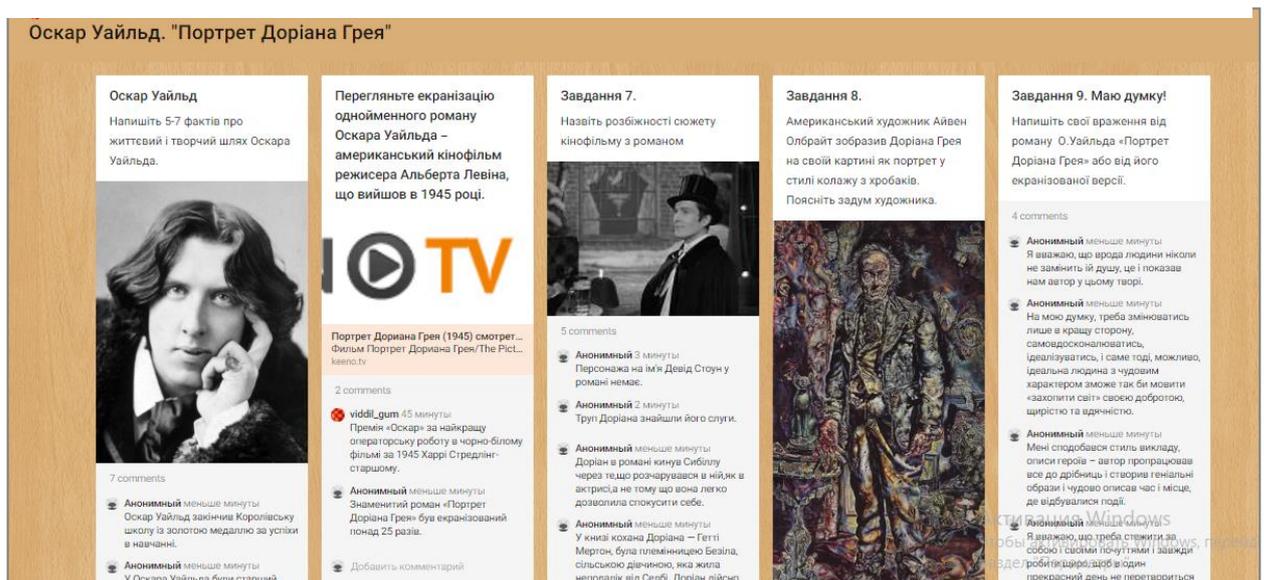

Рис. 2.5. Дошка Padlet за творчістю О. Вайльда. Фрагменти. Скриншот

Інтерактивний плакат можна використовувати протягом декількох е-уроків, залучаючи до його створення учнів-читачів. Завдяки плакату школярі краще сприймають навчальний матеріал, поглиблюють навички самостійної роботи з інформаційними джерелами, мають змогу бачити результати та оцінку своєї праці. Як багатофункціональний медіапродукт інтерактивний плакат одночасно

може бути повноцінною наочністю та ефективним засобом організації освітнього процесу. Тому вчитель насамперед повинен володіти різними інноваційно-освітніми методами навчання, бути зацікавленим в інтелектуальній і творчій діяльності учнів, володіти засобами застосування мультимедіа, що націлюють школярів на самоосвіту.

Актуальним також стає використання електронних посібників, що не дублюють базовий підручник, а збагачують і поглиблюють його. Водночас активізується зацікавлення й іншими ЕОР з дидактичним функціоналом, серед яких виокремлюємо **віртуальний зошит**.

І хоча віртуальний зошит – це нове поняття в українській дидактиці, проте вже існують певні напрацювання. Зокрема, нашу увагу привернула стаття О. Бутко, де авторка визначила сутність віртуального зошита та його основні розділи, окреслила структуру, проаналізувала основні форми й методи використання інтерактивних засобів навчання в царині віртуального зошита під час навчання на уроках економіки у профільних економічних класах [13]. Більш ґрунтовно про інструментарій для створення та особливості використання віртуальних зошитів у площині ДН йдеться у студіях російських дослідників: М. Коломійцева [61], М. Фірсової [111], О. Герасимової (методика та приклад розробки електронного навчального матеріалу на основі сервісів веб 2.0 у вигляді віртуального зошита) [32], А. Пахмьолкіної, О. Попової [80], В. Белової, О. Огурцової [3], М. Ситникової [89] (віртуальний зошит як інтерактивний засіб навчання), А. Тунцевої (віртуальний зошит як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів) [110], Н. Ігнатової [51], Н. Голубевої [34] (віртуальний зошит з математики), А. Ладигіної (віртуальний зошит з фізики) [69]. Зазначимо, що ці розвідки переважно здійснені вчителями-практиками; ґрунтовних наукових висновків, на жаль, поки що не траплялося. Проте саме ці дослідження і стали підґрунтям для створення репрезентованого складника методичної системи в частині використання віртуального зошита під час дистанційного вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи чи використання елементів ДН.

Сучасна ДО є досить розгалуженою системою трансляції знань на відстані завдяки різним засобам і технологіям, і як результат – отримання учнями інформації, необхідної для успішного використання її на практиці. Розв'язати порушені питання можна лише завдяки якісному управлінню процесами, реалізованими у школі, створенню інноваційного середовища в закладі освіти – системи взаємин, підґрунтям яких є комплекс заходів організаційного, методичного, психологічного типу, що забезпечують активне залучення інновацій до освітнього процесу.

Отже, переконані, що необхідно цілеспрямовано використовувати інтерактивні засоби навчання – сукупність методів і прийомів, що ґрунтуються на діалоговому використанні ЕОР [89, с. 199] як засобів «навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі» [82].

Використовуючи віртуальний зошит як один із таких ЕОР, учень може опрацювати теоретичний матеріал, здійснити самоперевірку засвоєного, переглянути приклади виконання та вирішити різножанрові завдання із зарубіжної літератури. Засіб уможлиблює роботу зі школярами різного рівня підготовки. Вони можуть повторити матеріал, що вже був засвоєний, чи переглянути його наперед. Віртуальний зошит допомагає здійснити індивідуальний контроль знань та умінь учнів.

У вітчизняній та зарубіжній теорії і практиці ще немає одностайної позиції щодо назви цього засобу навчання. Вживаються такі: *віртуальний зошит* (І. Аліфанова, О. Бутко, А. Тунцева, М. Фірсова [2; 13; 110; 111]), *інтерактивний робочий зошит* (Н. Ігнатова [51]), *електронний робочий зошит* (В. Белова, О. Огурцова, М. Ситникова [3; 89]). Нам імпонує позиція О. Бутко та ін., оскільки визначальним у нашому баченні є тлумачення віртуального зошита як явища, що «може або має проявитися за певних умов», він «не має фізичного втілення або відмінний від реального втілення», це «частина реальності, що моделюється комп'ютерним пристроєм» [91, с. 109].

На нашу думку, така дефініція значно місткіша й нерідко містить поняття «інтерактивний», «електронний», «мультимедійний» тощо.

Зауважимо, що дослідники й по-різному трактують поняття. Так, на думку А. Тунцевої, «віртуальний електронний зошит з предмету – це модель інтерактивного освітнього ресурсу для використання в навчальному процесі», оскільки «дозволяє використовувати швидке оновлення, доповнення та заміну інформації» [110, с. 377]. М. Ситникова визначає електронний зошит як посібник для роботи із запропонованим матеріалом відповідного розділу предмета, що вивчають; використовують для закріплення теми та для збільшення обсягу практичної діяльності й різноманітності змісту, форм роботи, а також видів діяльності [89, с. 200]. А за твердженням І. Ладигіної, віртуальний робочий зошит є частиною навчального комплексу і його можна використовувати як для самостійної роботи учнів, так і для роботи на уроці [69].

Проте, підтримуємо думку О. Бутко: це має бути навчальне видання, що створюється відповідно до навчальної програми, реалізується засобами інтернет-технологій, воно містить теоретичний матеріал, практичні завдання, тести, контрольні запитання і вправи, що сприяють закріпленню, систематизації, повторенню та перевірці рівня навчальних досягнень учнів [13, с. 45].

На переконання Н. Ігнатової, віртуальний робочий зошит є електронною версією друкованого, основна функція якого – закріплення матеріалу на етапі засвоєння знань чи повторення засвоєного матеріалу. Крім завдань, віртуальний зошит містить короткий матеріал з теми та список покликань на електронні ресурси [51]. На наш погляд, таке визначення Н. Ігнатової віртуального зошита дещо спрощує його важливу функціональну практичну спрямованість на всіх етапах вивчення навчальної теми.

Відтак здійснений аналіз науково-педагогічних студій зумовлює наше визначення віртуального зошита із зарубіжної літератури як *багатофункціонального електронного освітнього ресурсу, що в умовах дистанційного навчання дозволяє вчителю організувати ефективний супровід*

діяльності учня-читача на етапах вивчення, закріплення та узагальнення програмового матеріалу, організувати його самостійну роботу, віддалено сформувати практичні вміння, навички, ціннісно-сміслові орієнтації та інструментально-діяльнісні якості.

Для організації продуктивної роботи такий ЕОР повинен містити низку обов'язкових компонентів. Звернімо увагу на зауваження вчительки-практика І. Аліфанової, яка пропонує п'ять блоків структури віртуального зошита:

- теоретичний матеріал за темами;
- домашнє завдання;
- контрольна робота;
- практична робота;
- самостійна робота [2].

Водночас дослідниця А. Тунцева наголошує, що основних має бути три:

1. Блок теоретичного матеріалу, що містить основну інформацію, достатню для засвоєння теми уроку (нові поняття, дати, прізвища тощо).
2. Блок формування знань, умінь та навичок, зокрема домашнє завдання і практичні роботи. Вони мають формувати системне мислення та активувати творчий потенціал. Для створення комфортних умов праці учнів та вчителя можна використовувати відеовкладки. Залучення мультимедійних засобів забезпечує зміну виду діяльності учнів і значно оживлює процес опанування навчального матеріалу.
3. Блок контролю знань учнів з кожної теми, що містить різнорівневі завдання і тести. Учні, дистанційно працюючи у віртуальному зошиті над завданнями контрольної чи практичної роботи, можуть отримати необхідні консультації вчителя через електронну пошту або чат [110, с. 377].

Отже, на підставі вищезазначеного виокремлюємо такі *етапи створення віртуального зошита*:

1 етап: добір необхідних матеріалів та їх діджиталізація. Учитель має виокремити значуще, суттєве, що потрібно засвоїти школяреві під час ДН,

а також правильно структурувати матеріал, щоб учень зміг легко його запам'ятати й відтворити.

2 етап: аналіз можливих програмних засобів й обґрунтування їх вибору для реалізації зошита.

3 етап: візуалізація структури віртуального зошита.

4 етап: проєктування віртуального зошита.

5 етап: упровадження віртуального зошита в освітній процес.

Також підтримуємо позицію А. Тунцової, що віртуальний зошит виконує такі функції: навчально-інформаційну, розвивальну, контролювальну, навігаційну та стимулювальну [110, с. 377].

Для розробки структури й змісту віртуального зошита застосовуємо такі принципи й технологічні особливості (за С. Гавриш [20]):

- *принцип пріоритетності педагогічного підходу* (реалізується завдяки формулюванню навчальної мети й аналізу змісту освітньої діяльності на підставі одного чи комбінації декількох дидактичних підходів: системного, проблемного, синергетичного, алгоритмічного, програмувального, проєктного, евристичного, компетентнісного тощо. Системний підхід передбачає створення посібника, що містить як лекційний матеріал, практичні заняття, так і комбіновані уроки, тобто посібник має охопити систему дисципліни);
- *принцип модуля* (матеріал об'єднують за розділами, що містять автономні модулі, мінімальні за обсягом);
- *принцип повноти* (складниками кожного модуля є теоретичний матеріал, практичні завдання, контрольні питання з теорії, вправи для самостійної роботи, контрольні питання з відповідями, контрольні тести, що охоплюють інформацію всієї теми або розділу тощо);
- *принцип наочності* (підґрунтям створення віртуального зошита є теорія мультисенсорного навчання. Кожен модуль повинен складатися з набору кадрів з мінімальним наповненням тексту й візуалізацією, що полегшує сприймання і запам'ятовування нових понять, тверджень і застосування методів. Той чи той модуль може демонструвати різні види візуалізації (ілюстрації, таблиці, схеми,

блок-схеми, ментальні карти, хмаринки слів, інформаційні плакати, інфографіку, презентації, буктрейлери, відеофрагменти, відеофільми, скрайбінги тощо). Добираючи оптимальну наочність, зважаємо на те, яку саме функцію (насамперед навчальну, а не рекламну чи розважальну) виконують засоби, що застосовуються);

- *принцип розгалуження* (усі модулі повинні бути взаємопов'язані гіперпосиланнями так, щоб користувач мав змогу обирати лауну, де працювати. Принцип розгалуження передбачає такі переходи, що реалізують послідовне вивчення предмета, і сприяє систематичному повторенню вивченого матеріалу, водночас, процес запам'ятовування ґрунтується на встановленні зв'язку між процесом та об'єктом, між засвоєним і новим матеріалом);

- *принцип регулювання* (учень самостійно регулює трансформацію тем зошита – модулями. Потрібно зважати на те, що користувач має відчувати себе під час роботи з віртуальним зошитом досить комфортно. Для цього варто передбачити застосування різних елементів управління);

- *принцип адаптованості* (віртуальний зошит можна пристосувати до потреб конкретного користувача: під час навчання варіюватися змістом теоретичної і практичної частини з урахуванням рівня складності навчального матеріалу; передбачати для учня можливість генерувати додатковий ілюстративний матеріал, вербально й невербально відповідати на окреслені питання різного спрямування, виконувати різноманітні типи практичних робіт тощо).

Для створення віртуального зошита авторами-розробниками використовуються різні хмарні сервіси. Проте, на нашу думку, більш адаптованим для такого виду роботи є хостинг бази вікірушія Google Sites. Завдяки йому можна створити власний віртуальний простір: на сайті формується спеціальна сторінка зі швидким доступом до віртуального зошита кожного учня.

Створюючи віртуальний зошит, учитель може проекспериментувати з певними видами шаблонів оформлення, прийомами форматування, зображеннями й зупинитися на оптимальному варіанті.

Так, за допомогою Google Sites нами розроблено експериментальну модель віртуального зошита для організації ДН чи його елементів за творчістю М. Булгакова. Його структура містить назву зошита, бокову панель із заголовками розділів (модулів) та підзаголовками занять (тем е-уроку).

На першій сторінці вказуються основні вміння і навички, які повинен сформувати учень чи учениця після вивчення певної теми. Це допоможе школярам здійснити рефлексію набутого під час підсумкового уроку [18].

Важливим є звернення до учнів, що є мотивацією до дій. Наприклад, до вивчення творчості М. Булгакова, воно може бути таким (див. рис. 2.6).

Рис. 2.6. Титульна сторінка віртуального зошита за творчістю М. Булгакова.
Скриншот

У теоретичному блоці розміщується інформація, необхідна для ознайомлення з біографією М. Булгакова. Вона супроводжується теоретичним матеріалом у вигляді інтерактивної відеолекції, презентації, статей із навчальних посібників та додаткових покликань на інтернет-ресурси електронних бібліотек, а також інтерактивними завданнями, що дають можливість опанувати відомості про життя та творчість письменника.

Наприклад, після опрацювання матеріалів про цікаві факти з життя М. Булгакова учні створили дописи на віртуальній дошці Padlet (див. рис. 2.7).

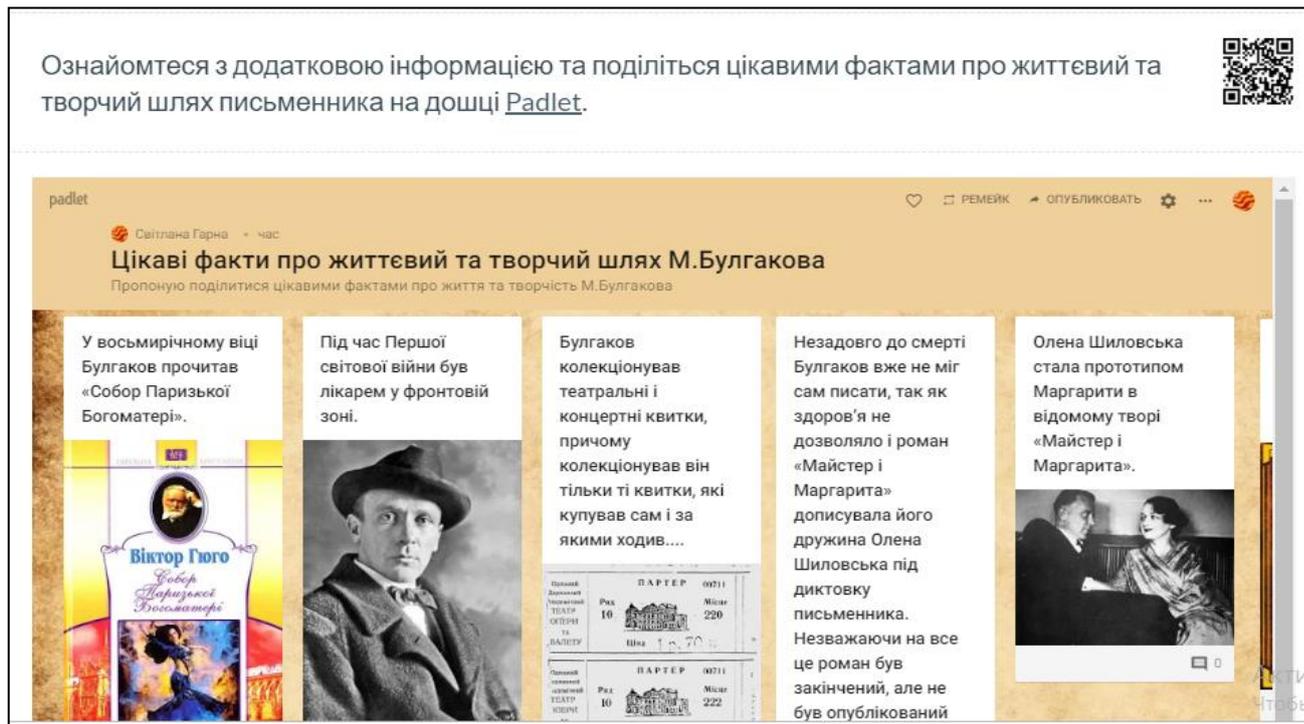

Рис. 2.7. Приклад виконання учнями завдання на віртуальній дошці Padlet.
Скриншот

Після перегляду експрес-уроку за творчістю письменника пропонуємо одинадцятикласникам доповнити презентацію інформацією з теми «Україна й Київ у житті та творах Михайла Булгакова». Для цього вчитель створює презентацію і надає учням доступ для спільного перегляду й роботи (див. рис. 2.8).

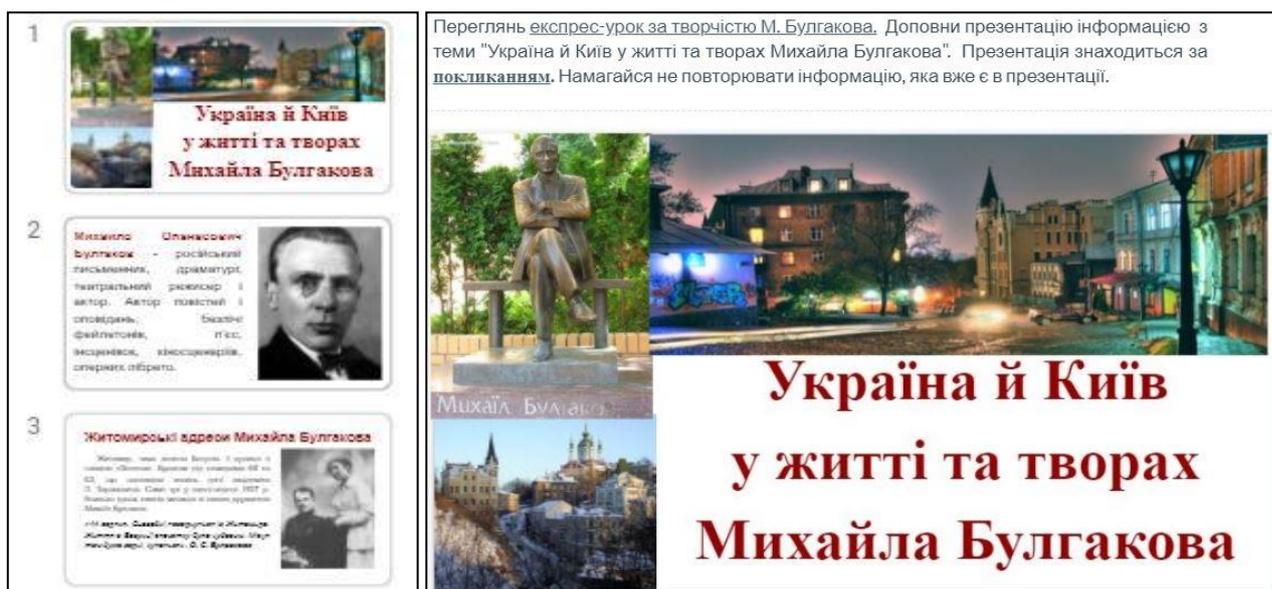

Рис. 2.8. Приклад виконання учнями завдання за допомогою додатка «Google Презентації». Скриншот

Практичний блок передбачає ознайомлення з романом «Майстер і Маргарита», його екранізованою версією, особливостями композиції, проблемами, словником символів твору, аналізом персонажів тощо. Реалізувати цю частину можна за допомогою дискусії, діалогу, обговорення, «мозкового штурму», дидактичної гри, виконання практичної роботи.

Також пропонуємо завдання, що мають миттєвий зворотний зв'язок. Наприклад, їх створення та виконання в середовищі LearningApps.org дозволить учневі здійснити самоконтроль та сформує об'єктивну самооцінку знань (див. рис. 2.9).

Рис. 2.9. Приклад завдання, створеного в середовищі LearningApps.org.

Скриншот

Доцільними, на нашу думку, будуть завдання репродуктивного, конструктивного та творчого рівнів. Наприклад:

1. Розташуй героїв роману М. Булгакова за колами Дантового пекла.
2. Проаналізуй лейтмотив вогню в романі. Проілюструй свої висновки цитатами з тексту.
3. Роман М. Булгакова зазвичай вважають містичним, а присутність такого персонажа, як Воланд, узагалі дає підстави шукати в ньому сатанинський флер. Інші, навпаки, убачають у романі шлях до віри. Спробуй визначитися зі своєю

думкою та відстояти її в дискусії «„Майстер і Маргарита” – гімн сатані чи шлях до Бога?».

Результатом вивчення творчості М. Булгакова є виконання підсумкового онлайн-тесту, підготовленого вчителем у Google Формах. Це контрольна робота, що розміщується у *блоці контролю знань* і містить різнорівневі тестові завдання (закритого й відкритого типу, на відповідність і послідовність подій) для перевірки знань, отриманих за темою (див. рис. 2.10).

Контрольна робота за романом М.Булгакова «Майстер і Маргарита»

1. «Цеглина ні з того, ні з сього нікому й ніколи на голову не впаде», - зауважив:

а) Воланд   б) Берліоз

5. Установи відповідність між героями роману та їх професіями (4×0,5 = 2 б.) *

	а) редактор;	б) критик;	в) професор;	г) фіндиректор;	д) буфетник;	е) психіатр;	є) конферансьє
Понірьов	☐						
Бенгальський	☐						
Римський	☐						
Соков	☐						
Стравінський	☐						
Босий	☐						
Берліоз	☐						
Латунський	☐						

Рис. 2.10. Приклад завдань контрольної роботи, створеної за допомогою Google форми. Скриншот

У віртуальному зошиті передбачена сторінка зворотного зв'язку, де учні можуть отримати необхідні консультації вчителя через електронну пошту або чат, здійснити саморефлексію за вивченою темою (див. рис. 2.11).

Отже, віртуальний зошит в умовах ДН дозволяє вчителю організувати ефективний супровід

Зворотний зв'язок

На цій сторінці ти можеш отримати необхідну консультацію до виконання завдань. Також ми можемо спілкуватися через електронну пошту.

Рефлексія за романом М.Булгакова "Майстер і Маргарита"

Продовж думку

Найбільше мені запам'яталася подія...

Ваша відповідь

Мене вразило...

Ваша відповідь

Я зрозумів (зрозуміла), що...

Ваша відповідь

Запитання й відповіді

Якщо в тебе виникли запитання, можеш поставити їх тут

Запрошуємо до співпраці

Рис. 2.11. Сторінка зворотного зв'язку. Скриншот

навчальної діяльності учнів під час вивчення, закріплення і узагальнення програмового матеріалу, самостійної роботи. Застосування інтерактивних форм роботи сприяє підвищенню мотивації школярів до навчання, розвитку їхніх творчих здібностей та формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності.

До того ж використання віртуальних зошитів із зарубіжної літератури в освітньому процесі має низку переваг, а саме:

- нової якості набуває формат взаємодії вчителя і учня та помітно динамізується: старшокласник стає активним учасником освітнього процесу, а педагог – фасилітатором;
- його можна використовувати як під час ДН, так і на уроці для самостійної роботи;
- полегшує роботу вчителя, насичує діяльність елементами творчості;
- активізує пізнавальну діяльність учнів, підвищує його мотивацію як представника покоління «цифрових аборигенів»;
- стає середовищем, де структурована робота з різними видами інформації та запропоновано конкретні алгоритми дій (шукати, обирати, обробляти, зберігати, транслювати);
- формує творчий підхід до проєктування власного продукту.

Оскільки сьогодні вчитель відчуває зниження інтересу до книги й читання зокрема, доречним буде використання вчителями-словесниками **електронного читацького щоденника**. На нашу думку, це допоможе багато в чому вирішити проблему залучення сучасних школярів до книги й читання. Цьому сприяють також самостійний відбір та осмислення інформації, що знаходить відображення в новому вияві.

Електронний читацький щоденник (е-читацький щоденник) визначаємо як *електронний освітній ресурс, що залучає школярів до систематичного читання художніх творів, сприяє систематизації прочитаного в цифровому форматі, є інноваційним рішенням захопливого*

процесу роботи над давно забутим рукописним читацьким записником, що відроджується із залученням можливостей інтернет-сервісів і додатків.

Е-читацький щоденник уможливорює співпрацю в мережі учня та вчителя, дає можливість швидко координувати роботу учня над твором.

Створення сучасного читацького щоденника школярами сприяє:

- розвитку інформаційної грамотності учнів старшої школи;
- вихованню їхньої інформаційної культури;
- набуттю навичок та етикету мережевого спілкування;
- формуванню вмінь самостійного відбору інформації; творчої самореалізації.

У процесі систематичної роботи над читацьким щоденником розширюється світогляд, удосконалюється мова та збагачується словниковий запас здобувача освіти.

У сучасному кіберпросторі існує багато можливостей щодо оригінального оформлення е-читацького щоденника. Усе залежить від умінь та індивідуальних уподобань учня старшої школи. Тобто, у кожного такий щоденник може бути абсолютно оригінальним, головне, щоб він був спрямований на досягнення навчальної мети.

Перед тим, як почати вести е-читацький щоденник, треба визначитися, у якому стилі його реалізувати та які засоби використати.

Залежно від поставленої мети, виокремимо такі форми створення і ведення е-читацького щоденника:

1) *сторінка в соціальній мережі (вікісторінка)*, що слугуватиме записничком прочитаних книг;

2) *вебсторінка (вебсайт, блог)* (використовуючи сервіс Blogger або на платформі Wix.com створюється сайт, де відображатимуться матеріали прочитаних творів);

3) *інтерактивний плакат* (зокрема, онлайн-сервіс Thinglink – конструктор інтерактивних плакатів, що дозволяє на редаговані зображення наносити мітки,

асоційовані з гіперпосиланнями на сторонні ресурси чи мультимедійний контент);

4) *віртуальна дошка* (сервіс Padlet дозволяє розташувати основні відомості про автора та твір у потрібній послідовності з можливістю редагувати написане);

5) *інфографіка* (наприклад, маршрути чи подорожі літературних героїв: на мапі позначаються локації країн, географічних об'єктів художнього твору, що доповнюються інтерактивними коментарями, описами, цитатами тощо);

6) *ментальна карта (карта розуму)* (зокрема, сервіс MindMeister дозволяє створювати діаграми, де відображаються слова, ідеї, завдання або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова чи ідеї);

7) *презентація* (наприклад, у програмному застосунку PowerPoint, обираючи оптимальний фон, використовуючи різні шрифти, додаючи зображення та відео, анімаційні ефекти чи інші візуальні / аудіальні маркери, що активізують пам'ять учня-читача);

8) *інтерактивна загадка (пазл, кросворд, ребус)*;

9) *реклама книги в жанрі плейкасту* (музичної листівки);

10) *фотоколаж, постер, шрифтова композиція, хмаринки слів* (креолізація інформації про художній твір, унаочнена ключовими словами й цитатами; добором творів інших видів мистецтва за ілюстративним, фоновим, сюжетно-тематичним чи асоціативним принципом (О. Покатілова [85, с. 11]) зображення; оригінальною композицією тексту тощо на позначення назви, ідейно-тематичного плану, проблематики, імен персонажів, системи образів, національного колориту, художніх засобів, читацької оцінки).

Наприклад, Тетяна С. створила е-читацький щоденник за поемою Данте «Божественна комедія». Він містить такі розділи: інформація про автора щоденника (ім'я, літературні уподобання, список улюблених книг тощо), письменника, книгу, її екранізацію / екранізації, перекладачів, крилаті фрази, цитати, враження від книги тощо (див. рис. 2.12).

Рис. 2.12. Електронний читацький щоденник учня за поемою Данте «Божественна комедія». Скриншот

Окрім того, у методиці викладання літератури щодо активізації читацької діяльності учнівства вироблено й інші дієві рішення, одним із яких є використання різних видів **коментарів** (Г. Гогіберідзе, В. Доманський, О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, С. Сафарян, О. Тарасова та ін. [33; 43; 59; 68; 73; 86; 97]):

- **попереднього** (загальна інформація про епоху й культуру, у межах якої жив письменник, що також / або змальована в художньому творі);
- **історичного** (факти з історії життя народу, інформація про історичні події як тло сюжету, точка відліку сюжетних ліній героїв, їх духовного та матеріального становища);
- **побутового** (інформація про специфіку реалій життя і побуту, традицій і звичаїв, світогляду інокультурного середовища, позаземних цивілізацій тощо);
- **літературознавчого** (факти впливу національної літератури на характер становлення світогляду автора, мотивів, стилю, ідейно-тематичного змісту його творів);
- **мистецтвознавчого** (повідомлення про взаємовпливи зразків народного та авторського мистецтва з творчістю письменника, їх вияв у художньому творі чи навпаки – літературного твору в несловесних видах);
- **культурного** (інформація про культуру іншого народу, відображеного в літературному творі);

- *географічного* (інформація про особливості клімату, ландшафту, рослинного й тваринного світу та інших природних умов життя зображеного в літературному творі народу, етносу);

- *лінгвістичного* (лексичні, графічні, стилістичні та інші особливості мови оригінального твору, що так чи так відображені в художньому тексті та «відбивають мовну специфіку народу» (Л. Мірошніченко [73, с. 175]); на рівні пояснення значення окремих слів для уникнення «збіднених вражень» і неточного розуміння «художнього образу, явищ, усього тексту» літературного твору (Г. Гогіберідзе [33, с. 51]);

- *лінгвокраєзнавчого* (інформація про особливості мови народу, що виражається в географічних, історичних, топонімічних назвах, які мають місце в оригінальному літературному творі);

- *лінгвокультурного* (інформація про культуру народу, відображену в мовній картині світу);

- *лінгвопорівняльного* (пояснення прямих і переносних значень слів, стилістичної забарвленості в українській та інших мовах (Л. Мірошніченко [73, с. 175]), у подальшій роботі такі коментарі мають «переростати у творчу діяльність, пов'язану з пізнанням художніх образів, їх зіставленням, порівнянням, виявом спільних типологічних рис і національно специфічних явищ» (Г. Гогіберідзе [33, с. 51]); порівняння твору-оригіналу та твору-перекладу, зіставлення перекладів різних авторів (О. Куцевол [68, с. 7]);

- *комплексного* (містить коментар географічних умов, національних специфічних реалій, історико-літературні відомості та «дозволяє формувати в учнів достовірні уявлення про картини й образи твору, що вивчається» (С. Сафарян [86, с. 23]); а от *комплексний попередній коментар*, на думку Г. Гогіберідзе, що має за мету усунення «передбачуваних труднощів, із якими школярі неминуче зіткнуться під час читання твору, <...> повинен охопити різні аспекти художнього тексту» [33, с. 161], залучаючи лінгвокраєзнавчий, лінгвопорівняльний, культурологічний та інші види коментування.

Залежно від характеру інформації, коментар може бути *історико-культурним, історико-літературним, історико-побутовим, соціально-побутовим, етнографічно-побутовим, лексичним, лексико-фразеологічним, контекстуальним, заключним* тощо.

Потреба в різних видах коментарю обумовлена тим, що програмові твори так чи так відображають національний колорит («виявляється на змістовному й формальному рівнях» – Ж. Клименко [59, с. 36]) та вимагають відомостей «базового культурного фонду» (В. Доманський [43, с. 93]), необхідних для якісного процесу акультурації учнів під час опанування творів світового красеного письменства.

З огляду на важливість питання покращення умов ДН нами вироблено рішення використовувати текстовий редактор хмарного офісного пакету Google Docs для онлайн-читання та обговорення художніх творів. Цей додаток дозволяє багатьом учасникам через доступ переглядати коментарі вчителя та/або їх редагувати, додавати свої (див. рис. 2.13).

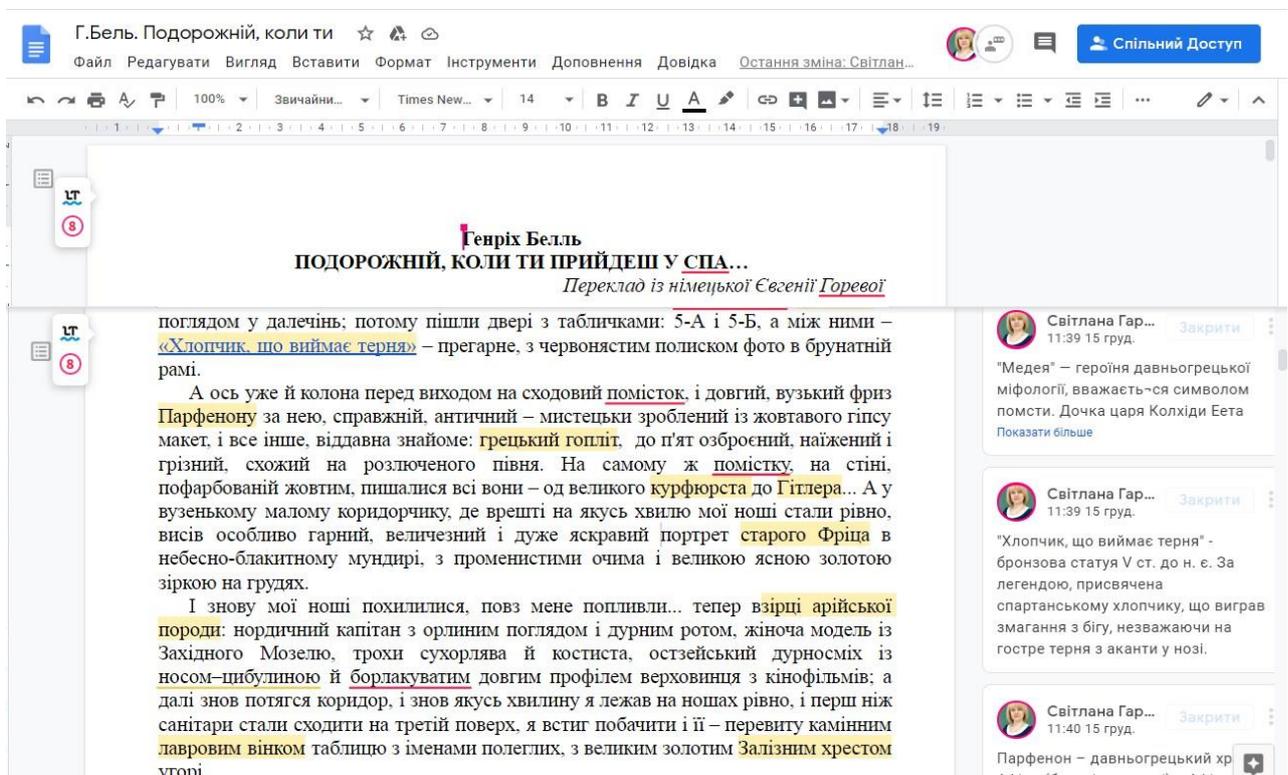

Рис. 2.13. Фрагмент оповідання Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» з інтерактивними коментарями. Текстовий редактор Google Docs. Скриншот

Отже, вважаємо, що в умовах опосередкованої комунікації та віддаленої взаємодії здобувачів літературної освіти, формування читацької культури учнів старшої школи не втрачає своєї актуальності, залишаючись одним зі стратегічних завдань. А тому вивчення літератури має підсилюватись методичними прийомами на глибше пізнання мистецтва слова. З огляду на специфіку предмета, це розуміння художніх творів як зразків перекладацької творчості, що передбачає порівняння та зіставлення тексту-оригіналу й тексту-перекладу, підрядкового й художніх перекладів того ж самого інокультурного першотвору українською мовою. У контексті використання технологій ДН це реалізуємо із залученням в експериментальну практику онлайн-сервісів і застосунків щодо порівняння текстів на схожість (Diffchecker, Difftext, Majento, TextCompare, Text.num2word, Панда-копірайтінг тощо).

Для досягнення окресленої мети дидактичний потенціал названих програмних засобів поки що невисокий, проте вже на початковому етапі зіставлення художніх перекладів дозволяє інтенсифікувати цей процес на рівні миттєвого візуального сприйняття відмінностей між текстовими версіями: буквених символів, слів і фрагментів, що ідентичні, схожі чи відрізняються (див. рис. 2.14; 2.15).

Порівняння текстів онлайн

Наш сервіс "Порівняння текстів онлайн" допоможе вам знайти відмінності між текстами. Просто скопіюйте порівнювані тексти в текстові поля. Ви зможете налаштувати відображення результату в залежності від ваших уподобань і побажань.

Заголовні / рядкові не важливі   Стандартний копій тексту

перший текст   другий текст

ПЕРЕВТІЛЕННЯ

Одного ранку, прокинувшись од неспокійного сну, Грегор Замза побачив, що він обернувся на страхітливую комаху. Він лежав на твердій, схожій на панцир спині і, коли трохи підводив голову, бачив свій дугастий, рудий, поділений на кільця живіт, на якому ще ледь трималася ковдра, готова щомиті сповзти. Два рядки лапок, таких мізерних супроти звичайних ніг, безпорадно метлялися йому перед очима.

Перекладач: Євген Попович

ПЕРЕТВОРЕННЯ

Прокинувшись одного ранку з неспокійного сну, Грегор Замза побачив себе в своєму ліжку перетвореним на велику комаху. Він лежав на своїй панцероподібній твердій спині і, підносячи трохи голову, бачив свій випнутий бруднатий, поділений дугастими стяжками живіт, на висоті якого, майже зовсім готова сповзти, ледве трималася ковдра. Безліч у порівнянні з обсягом тіла жалюгідно тоненьких його ніжок безпорадно метлялися йому перед очима.

Перекладач: Іван Кошелівець

ПЕРЕВТІЛЕННЯ

Одного ранку, **п**рокинувшись **одного ранку з** неспокійного сну, Грегор Замза побачив, **що він обернувся себе в своєму ліжку перетвореним** на **страхітливую велику** комаху. Він лежав на **твердій, схожій своїй на панцир** **ероподібній твердій** спині і, **ко**ли трохи підводив **го**лову, бачив свій **дугастий, рудий, поділений на кільця дугастими** стяжками живіт, на **висоті** якому **ш**го, **майже зовсім готова сповзти**, ледве трималася ковдра, **готова щомиті сповзти**. Два рядки лапок, **таких мізерних супроти звичайних** ніг, **без**порадно метлялися йому перед очима.

Перекладач: **Євген Попович** **Іван Кошелівець**

Рис. 2.14. Початок оповідання Ф. Кафки «Перевтілення». Результати порівняння художніх перекладів Є. Поповича й І. Кошелівця через онлайн-сервіс Difftext. Скриншот

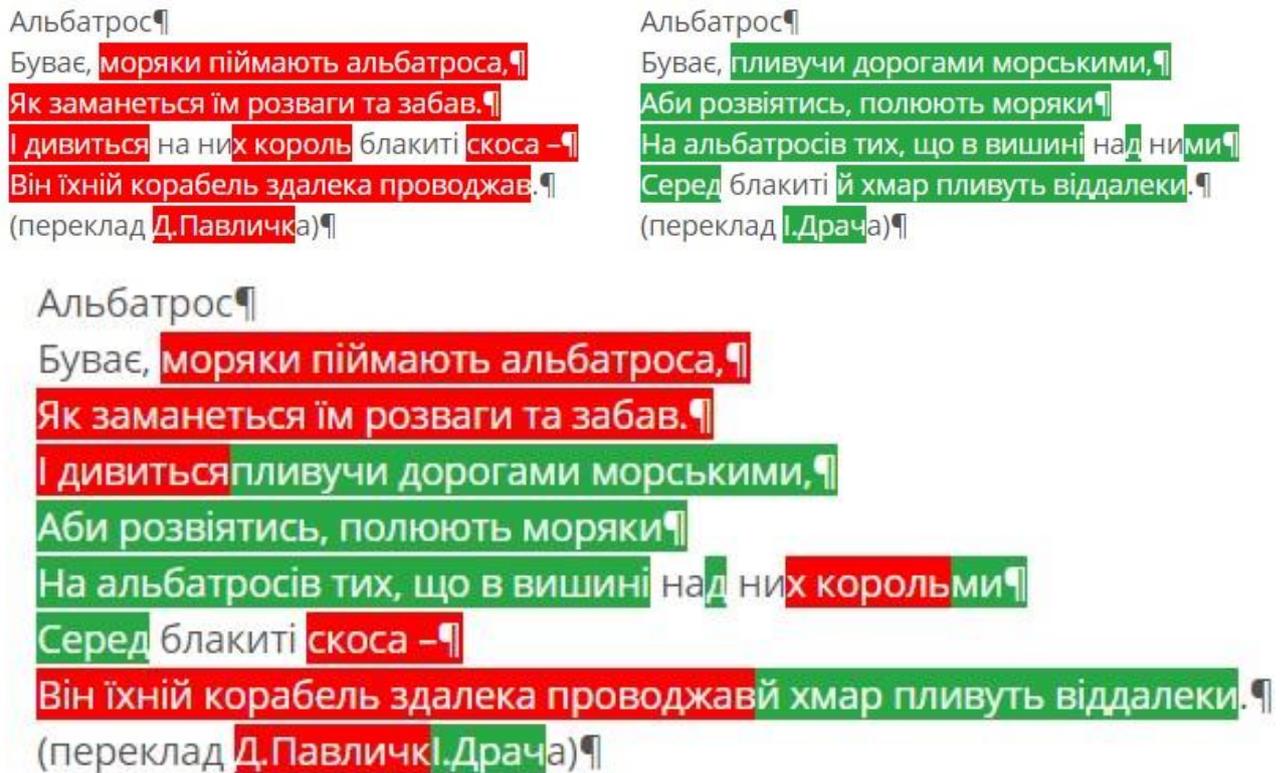

Рис. 2.15. Перша строфа поезії Ш. Бодлера «Альбатрос» у художніх перекладах Д. Павличка й І. Драча.

Маркування відмінностей у текстах різним кольором та можливість їх розташування порядково або в колонках. Онлайн-сервіс TextCompare.ru. Скриншот

Реформування освітнього процесу в сучасній українській школі насамперед пов'язане з інтеграцією освіти й інформаційних технологій, створенням єдиного інформаційного середовища. Сучасну освіту неможливо уявити без якісних і практичних технологій поширення та взаємообміну. Інтернет нині є найзручнішим засобом отримання нових знань. Вебпортали, вебсайти та блоги стали неодмінною частиною інформаційного простору освітян у реалізації якісно інших можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти. Педагоги використовують їх як у повсякденному житті, так і у професійній діяльності. Більшість учителів-словесників використовує інтернет для зв'язку та спілкування, але далеко не всі прагнуть до застосування власноруч створених сайтів чи блогів в очній та дистанційній формах навчання літератури. Деякі не роблять цього свідомо, інші – не володіють відповідними знаннями та вміннями, необхідними для створення вебресурсів та

їх підтримки на достатньому рівні, а хтось – узагалі не мотивований. Часто вчителі не до кінця уявляють, як можна використовувати інтернет-технології у практичній діяльності, а тому перспективність застосування останніх для них не завжди очевидна, що, на нашу думку, є важливою методичною проблемою. Підтвердженням цьому є офіційні документи. Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що серед «найбільш гострих проблем, які стримують розвиток освітньої галузі, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі, є *повільне впровадження в освітній процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій*» (виокремлення наше – С. Г.) [83].

Зважаючи на це, уже з 2014 року в II (обласному) турі конкурсу «Учитель року» для учасників запроваджено нове випробування під назвою «Інтернет-ресурс», що передбачало презентацію електронного портфоліо для «вдосконалення навичок використання ІКТ у контексті вміння структурувати інформацію, оформлювати її, використовувати авторські ілюстрації, дотримуватися єдиного стилю, оригінальності та сприяти оптимізації навчального процесу» [62, с. 7]. Використання сучасних інформаційних технологій, зокрема для створення персонального освітнього ресурсу, відкриває перед учасниками освітнього процесу нові можливості та є на часі.

Діджиталізація освіти передбачає використання нових інформаційних технологій, удосконалення форм і методів організації освітнього процесу та забезпечення самоосвіти й саморозвитку всіх його учасників. Сучасні новітні технології освіти з використанням інформаційно-комунікаційних засобів навчання висвітлені у працях В. Бикова, Н. Дементієвської, М. Жалдака, І. Зязюна, В. Кременя, В. Кухаренка, Н. Морзе, А. Хуторського та ін. [40; 42; 49; 50; 99; 102; 114]. Також видано нормативно-правові документи, що тлумачать основні терміни й поняття, засоби створення та принципи функціонування ЕОР [82]. Проблему впровадження і застосування освітніх вебсайтів у процесі навчання досліджували М. Бухаркіна, Л. Гаврілова,

С. Григор'єв, Л. Жук, Н. Козлов, А. Могільов, А. Петров, С. Симонович, Н. Смірнова, Г. Ткачук, Н. Хміль, Т. Яшина та ін. [21; 46; 93; 104; 113; 127].

У контексті окресленої проблеми цікавими є висновки щодо особливостей ефективного застосування освітніх блогів і сайтів в освітньому процесі загалом (Г. Ткачук [104]), для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів ЗВО зокрема (Н. Хміль [113]) та засобу формування професійної компетентності майбутнього фахівця (Л. Гаврілова [21]) тощо. Не менш важливим є розуміння доцільності використання персонального сайту вчителя як *зручного інструменту для представлення різноманітних продуктів педагогічної діяльності*, зокрема медіаресурсів (Н. Смірнова [93, с. 255]) (виділення наше – С. Г.), зв'язку з учнями та їх батьками як результату впровадження PR-технологій в освіту й формування позитивного іміджу педагога та закладу освіти (І. Зуєвська, В. Кожем'яко [48; 60]) тощо.

Аналіз низки науково-педагогічних праць дає змогу зробити висновок про те, що використання сучасних вебсайтів і блогів є важливою передумовою підвищення ефективності освітнього процесу, а самі *освітні вебресурси*, за Г. Ткачук [104, с. 27] можуть виконувати функцію джерел щодо формування нових знань, умінь і навичок як інноваційних дидактичних засобів у процесі дистанційно-форматного навчання зарубіжної літератури.

Водночас деякі питання залишаються дискусійними й потребують більш поглибленого вивчення. Це, зокрема, такі, як роль освітніх вебсторінок, вебсайтів і блогів у ДН учнів-читачів, їх наповнення, підтримка та готовність учителя літератури системно й методично грамотно впроваджувати у практику елементи неформальної та інформальної освіти.

Нами розглянуто типології освітніх сайтів (блогів) із зарубіжної літератури, їх використання для ДН школярів, дослідження і виявлення рівня готовності вчителів-словесників до практичного застосування таких вебресурсів як інноваційного дидактичного інструментарію через проведення анкетування та обробки його результатів, а також окреслення низки дотичних

проблем і труднощів, з якими стикаються педагоги на різних етапах створення та використання сайтів і блогів.

Для початку розмежуємо поняття «вебсторінка», «вебсайт» і «блог». Так, *вебсторінка* – доступний у мережі за допомогою браузера інформаційний ресурс у вигляді однієї сторінки [75, с. 441], що може мати гіпертекст із навігаційними гіперпокликаннями на інші вебсторінки [107, с. 22], містити медіакомпоненти (малюнки, відео, аудіофрагменти та ін.), «які зберігаються в окремих файлах» [107, с. 33]. *Вебсайт* – сукупність електронних сторінок, пов’язаних між собою перехресними покликаннями, об’єднаних як за змістом, так і навігаційно, розташованих за однією адресою [107, с. 22]. Сайт може мати необмежену кількість сторінок [75, с. 440]. Отже, можемо стверджувати, що вебсайт – це сукупність вебсторінок, виконаних у єдиному дизайн-стилі, об’єднаних певною темою, що мають власника та унікальну адресу. *Блог* – це сайт («мережевий щоденник» на сайті), вебжурнал [104, с. 66], який регулярно наповнюється записами, що супроводжуються графічними зображеннями чи мультимедіафайлами. Може також містити форму спілкування, «де право на публікацію належить одній особі чи групі людей» [75, с. 439].

Таблиця 2.2

**Типологія освітніх вебсторінок, сайтів і блогів
у системі професійної діяльності вчителя літератури**

Призначення і наповнення		Цільова аудиторія		
		учні	учителі	громадськість
Презентація досвіду	Методичний супровід навчання та розвитку		візитівка (портфоліо, презентаційний)	
			портфоліо досягнень (документів), комплексний	
		присвячені експериментальній діяльності, медіаторчості (реалізація та презентація проєктів, технологій, експериментів)		
		предметний (портфоліо робіт, медіапродуктів учителя і учнів)		
		персональний		
		інформаційної підтримки		
		дистанційного та аудиторного навчання		
		сайти-словники, довідники, каталоги тощо		
		консультативного призначення		
		«учитель-учню»	методичних об’єднань учителів	

Звертаючись до досвіду українських та зарубіжних дослідників (А. Богосвятської [9, с. 43], Л. Жук [46, с. 108], Г. Ткачук [104, с. 31–39], Т. Яшиної [127, с. 8–15] та ін.) і переосмислюючи його, спробуємо класифікувати освітні вебсторінки, сайти й блоги в аспекті методики викладання шкільного курсу літератури (див. табл. 2.2).

Звісно, представлені в таблиці 2.2 характеристика й розмежування означених ОВР за поданими критеріями (призначення і наповнення / цільова аудиторія) є умовними, адже розробники повноцінних освітніх сайтів і блогів повинні передбачити значно ґрунтовніший функціонал для ширшого залучення учня до навчання як аудиторно, так і з віддаленим доступом.

Для прикладу, у таблиці 2.3 демонструємо результати вибіркового аналізу та порівняння окремих сайтів / блогів учителів зарубіжної літератури на основі назв вебсторінок та їх наповнення [6; 67; 92].

Більшість з означених елементів (маркованих у таблиці курсивом) може успішно використовуватися для ДН школярів літератури, таким чином розширюючи палітру методичних засобів педагога.

Переваги використання сайту в педагогічній практиці – це зокрема:

- засіб інтерактивного зв'язку вчителя з учнями, їх батьками, колегами для надання консультацій, інформації, порад тощо;
- презентація електронного портфоліо власних досягнень і досягнень учнів;
- «екран успішності», де систематизовано й представлено власні педагогічні напрацювання для широкого загалу;
- «банер» популяризації досвіду й хорошої репутації вчителя, його імідж і громадське визнання;
- «майданчик» для обговорення проблем освіти, обміну думками з колегами й фахівцями щодо актуальних питань навчання та виховання;
- місце розміщення конкурсних робіт (якщо умовами певного фахового чи творчого конкурсу є публікація матеріалів у мережі);
- засіб самоосвіти й самовдосконалення вчителя.

Таблиця 2.3

Порівняльна характеристика освітніх вебсайтів учителів-предметників

Критерії для порівняння		Сайти учителів-предметників		
		О. Наливайко	А. Химинець	С. Гарна
Тип ОВР	За визначенням власника	блог	персональний сайт	
	За класифікаціями Г. Ткачук, Т. Яшиної	комбінований вебжурнал [104, с. 70]	сайт змішаного типу [127, с. 15] персональний сайт [104, с. 38]	
Призначення і наповнення	Презентація досвіду	візитна картка, опис досвіду, конспекти уроків, методична діяльність, нагороди	опис досвіду, конспекти уроків	досвід роботи, науково-методична діяльність
	Методичний супровід навчання та розвитку учня-читача	нормативні документи, методичні рекомендації, педагогічна скарбничка, методичний poradnik, буктрейлери, шкільний кінозал, ерудит-клуб, дистанційне навчання, презентації, працюємо над проектами, позакласна робота, майстер-класи, інформаційний куточок, конкурси, олімпіади учнівські роботи, публікації.	новини, бібліотека (підручники, художні твори), таблиці, презентації, буктрейлери, відео (екранізація творів, світові генії, історії кохання, для душі, поетичний вернісаж), мудрість притч, цікаво знати, творчі роботи учнів та студентів.	ІКТ з нуля, творчі роботи учнів, навчальне відео про письменників, комп'ютерне тестування, екранізації художніх творів, 3D-книги, інтерактивні плакати, готуємося до ЗНО, олімпіади, алгоритми, пам'ятки, біографії письменників, конкурси для учнів, література на літо, запитання-відповідь.

Окрім того, наявність відповідних ресурсів та модулів на вчительському сайті розширює його методичну інструментальну базу в контексті використання технологій ДН учня-читача, а саме: 1) самостійне оволодіння матеріалом чи підготовка до уроку за алгоритмами дій та гіперпокликаннями; 2) опрацювання основного (додаткового) контенту для виконання домашньої роботи; 3) консультування з учителем чи обговорення проблемних питань у чаті.

Отже, проєктування, розробка та впровадження ЕОР у систему вивчення зарубіжної літератури забезпечує ефективне управління освітнім процесом. Використання інтерактивного плаката, віртуального зошита, електронного читацького щоденника, онлайн-сервісів порівняння текстів (для зіставлення фрагментів творів різних перекладачів), хмарного офісного пакету Google Docs (для онлайн-читання та інтерактивного коментування) забезпечують формування єдиного освітнього середовища. Уможлиблюється процес індивідуалізованого навчання учнів, перспектива використання різножанрових завдань, екстраполяція дієвих методів і прийомів навчання на віртуальний простір. Залучення хмарних та інтернет-технологій сприяє кращому засвоєнню знань, а отже, значно ефективнішим стає інструментарій учителя-предметника в сучасних реаліях. Використання особистого сайту / блога допомагає педагогу орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, інформувати учасників освітнього процесу про власну педагогічну діяльність, вести продуктивний діалог між учителями в межах міста, району, області, України й зарубіжжя.

2.3. Характеристика рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання

Побудова експериментальної моделі методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН передбачала проведення *констатувального* етапу експерименту для з'ясування наявного

рівня сформованості предметної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Ефективність формування у старшокласників предметної компетентності забезпечується внаслідок застосування під час вивчення творів зарубіжної літератури навчально-технічних можливостей ДН, що відкривають доступ школярів до практично невичерпних інформаційних джерел.

До експерименту залучено учнів старшої школи шести закладів загальної середньої освіти Донецької, Луганської, Харківської областей, а саме: Економіко-гуманітарного ліцею № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради Донецької області, Добропільського НВК «Спеціалізована школа I–III ступенів № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад» Добропільської міської ради Донецької області, Новотроїцької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 4 Волноваської районної ради Донецької області, Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа I–III ступенів № 29 Маріупольської міської ради Донецької області», Барвінківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3 Барвінківської районної ради Харківської області, Попаснянської гімназії № 20 Попаснянської районної ради Луганської області.

Констатувальному експерименту передувало визначення *критеріїв та показників* рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Визначено *чотири критерії з показниками*, а саме: *мотиваційно-знаннєвий* (зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел; здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно); *діяльнісно-операційний* (здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно; здатність працювати індивідуально та в команді); *творчо-рефлексивний* (здатність до креативного мислення; здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації); *ціннісно-предметний* (здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору; здатність до аналізу та інтерпретації твору) (див. табл. 2.4).

Критерії, показники та діагностичний інструментарій дослідження щодо вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій ДН

<i>Критерії</i>	<i>Показники</i>	<i>Діагностичний інструментарій</i>
Мотиваційно- знанцевий	- зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел;	- робота з онлайн-дошкою «Асоціативний етюд»; - робота з електронною картою-візуалізацією «Візитівка улюбленого літературного героя»;
	- здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно).	- розв'язання онлайн-кросворду «Літературний інтелектуал»; - фотоквест «Стежками літературного героя».
Діяльнісно- операційний	- здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно;	- онлайн-презентація «Тема України в житті зарубіжного письменника»; - робота в сервісі Glogster «Інформаційний плакат»;
	- здатність працювати індивідуально та в команді.	- робота з онлайн-дошкою «Мінісаги»; - робота у графічному редакторі «Структурно-логічна схема образів-символів твору».
Творчо- рефлексивний	- здатність до креативного мислення;	- метод «Щоденник подвійних нотаток» для аналізу вчинків героїв; - «Реклама нового твору зарубіжної літератури» у вайбер-групі класу;
	- здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації.	- створення скрайбінг-презентації «Мій улюблений письменник / твір»; - робота з ментальною картою «Ідейно-художній аналіз поезії».
Ціннісно- предметний	- здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору;	- онлайн-кінорецензія на фільм за прочитаною книгою; - написання листа-звернення до автора / героя твору «Слід у моїй душі»;
	- здатність до аналізу та інтерпретації твору.	- стратегія кубування «Герой літературного твору – мій сучасник»; - написання есе-переконання «Усі ми різні, але всі ми рівні».

На основі визначення критеріїв та показників окреслено й *рівні* сформованості предметної компетентності учнів старшої школи під час вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання: високий, достатній, середній, низький. Схарактеризуємо їх.

Високий рівень: учні самостійно здобувають інформацію з онлайн-джерел; вільно орієнтуються у хмарних засобах навчання, опрацьовують різноманітні джерела інформації, щоб отримати нові та більш ґрунтовні знання самостійно; виконують навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно); використовують засвоєні факти для виконання нестандартних завдань, рефлексії та застосування здобутої інформації; самостійно формулюють проблему й обирають способи її розв'язання; виявляють творчі здібності, здатність до перенесення набутих знань та вмінь на нестандартні ситуації; використовують можливості ІКТ для кращого засвоєння навчального матеріалу; добре володіють матеріалом, навичками аналізу та інтерпретації художнього твору; уміють працювати індивідуально та в команді; розуміють ціннісний потенціал художнього твору, виявляють ціннісно-оцінне ставлення до мистецького слова.

Достатній рівень: учні під керівництвом учителя-тьютора опрацьовують інформацію з онлайн-джерел, орієнтуються у хмарному середовищі за допомогою інструкцій та/або однокласників, батьків; різноманітні джерела інформації використовують для здобуття базових знань з навчальної теми; злагоджено працюють у команді та індивідуально; виконують комплекс завдань у межах визначеного функціоналу; володіють матеріалом і навичками аналізу літературного твору, складають порівняльні характеристики, добирають аргументи для доведення власних міркувань, самостійно застосовують знання у стандартних ситуаціях; уміють виконувати певні операції з використанням ІКТ за алгоритмом, який їм надає вчитель (зміст та умови виконання можуть бути змінені); творчо втілюють результати своєї роботи у власних медіапродуктах на основі наданих зразків.

Середній рівень: учні під керівництвом учителя-тьютора опрацьовують інформацію з онлайн-джерел, потребують допомоги в роботі з джерельною базою та програмними засобами, зокрема сервісами веб 2.0; хаотично (безсистемно, іноді сумбурно) володіють хмарними технологіями – без усвідомлення навчального призначення контенту та його зв'язків з літературою; читацька та медійна культури слабо розвинені; не в повному обсязі виконують навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно); ознайомлені зі змістом твору, проте не аналізують, а лише переказують деякі частини; характеризують головних героїв; фрагментарно висловлюють власну оцінку; повторюють інформацію, операції, дії, засвоєні під час навчання, здатні виконувати завдання за зразком; потребують ситуативної консультативної підтримки від учителя-тьютора, однокласників, батьків; у командній співпраці чи індивідуально виконують нескладні завдання та в межах визначеного функціоналу.

Низький рівень: учні під керівництвом учителя-тьютора опрацьовують інформацію з пропорованих онлайн-джерел; потребують постійної допомоги в роботі з джерельною базою та програмними засобами, сервісами веб 2.0; виявляють труднощі в осмисленні та оцінці навчального матеріалу та за допомогою вчителя спрощено відтворюють зміст вивченого в певній послідовності; виконують елементарні навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно) лише за наданим зразком; у командній співпраці чи індивідуально фрагментарно виконують нескладні завдання; потребують системної (постійної) консультативної допомоги від учителя-тьютора, однокласників, батьків; називають на репродуктивному рівні жанр твору; упізнають літературний факт за описом або визначенням; віртуальне середовище учнями сприймається переважно як ігрове, а не навчальне; читацька та медійна культури не сформовані.

Для успішної реалізації експерименту враховано такі *педагогічні умови*: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання;

взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Зважаючи на те, що виконання завдань передбачало використання комп'ютерної техніки, із старшокласниками проведено бесіди про дотримання санітарно-гігієнічних норм (працювати безперервно за комп'ютером не більше ніж 20–25 хвилин, слідкувати за правильною поставою, регулярно робити вправи для очей тощо). Учителі провели інструктажі та запропонували алгоритм дій учнів під час виконання завдань.

У контексті дослідження *предметну компетентність* учнів старшої школи розглядаємо як результат сформованості знань із зарубіжної літератури, навичок володіння ІКТ; умінь самостійно здобувати та застосовувати інформацію з онлайн-джерел, виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно, працювати індивідуально та в команді; здатності до рефлексії та креативного мислення, усвідомлення ціннісного потенціалу художнього твору.

На *першому етапі* дослідження з'ясували рівень сформованості предметної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Для цього розроблено *серію діагностувальних завдань* щодо вивчення зарубіжної літератури в дистанційному форматі відповідно до розроблених критеріїв та показників.

Проілюструємо це прикладами завдань.

Мотиваційно-знаннєвий критерій

Показник: *зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел*

Завдання 1. *Робота з онлайн-дошкою «Асоціативний етюд»*

Мета: з'ясувати вміння учнів знаходити потрібну інформацію в інтернеті; відтворювати розуміння вчинків героїв певного художнього твору на онлайн-дошці у формі асоціативного етюду.

Знайдіть в інтернеті ілюстрацію-символ до твору Й. В. Гете «Фауст». Поясніть свій вибір у формі асоціативного етюду (невеликого за обсягом

твору, основою якого є уявлення, викликане в людській свідомості на основі власного досвіду, вражень).

Довідка. Символ – знак, сутність у творі, яка позначає іншу сутність.

Шкала оцінювання: за вміння дібрати символ-асоціацію та провести паралелі між героєм та твором – максимальна кількість 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Завдання 2. Робота з електронною карткою-візуалізацією «Візитівка улюбленого літературного героя»

Мета: з'ясувати вміння учнів розміщувати інформацію в інтернеті, демонструючи знання про літературного героя.

Прочитайте твір Гомера «Іліада» та створіть картку-візуалізацію «Візитівка Ахілла», у якій зазначте такі аспекти: походження героя, його заняття, вчинки, друзі, вороги, ставлення до інших героїв.

Довідка. Візуалізація – унаочнення, створення умов для візуального спостереження.

Шкала оцінювання: за кожную правильно дібрану асоціацію та пояснення до неї учні отримують 2 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–4 бали.

Середній рівень прояву показника – 5–7 балів.

Достатній рівень прояву показника – 8–10 балів.

Високий рівень прояву показника – 11–12 балів.

Показник: здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті

Завдання 3. Розв'язання онлайн-кросворду «Літературний інтелектуал»

Мета: з'ясувати знання учнів про події художнього твору через розгадування онлайн-кросворду.

Прочитайте роман В. Гюго «Собор Паризької Богоматері», опануйте події твору та розгадайте онлайн-кросворд. Якщо всі відповіді правильні, то по горизонталі з'явиться ключове слово, яке допоможе досягнути провідну ідею твору.

Шкала оцінювання: за кожну правильну відповідь учні отримують 1 бал. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–4 бали.

Середній рівень прояву показника – 5–7 балів.

Достатній рівень прояву показника – 8–10 балів.

Високий рівень прояву показника – 11–12 балів.

Завдання 4. Фотоквест «Стежками літературного героя»

Мета: з'ясувати вміння учнів аналізувати та інтерпретувати художній твір, відтворювати його основні події у формі фотоквесту.

Уявіть, що вам доручили організувати квест, зокрема такий його різновид, як фотоквест, за твором Мольєра «Міщанин-шляхтич». Продумайте структуру гри й розробіть дванадцять завдань для фотоквесту. Спробуйте особисто зробити фотовідповіді та презентувати їх у формі колажу.

Довідка. Фотоквест спрямований на виконання певних завдань, пов'язаних із пошуком зашифрованих у підказках об'єктів, проте суть квесту полягає в тому, щоб сфотографувати певні об'єкти чи емоції та створити фотоколаж.

Шкала оцінювання: за кожне правильно розроблене завдання учні отримують по 0,5 бала, за фотовідповідь до кожного завдання – по 0,5 бала. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–5 балів.

Достатній рівень прояву показника – 6–8 балів.

Високий рівень прояву показника – 9–12 балів.

Результати виконання завдань за **мотиваційно-знансьвим критерієм** представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати виконання завдань за мотиваційно-знанським критерієм

Показники	Завдання	Рівні	Виконання завдань за групами учнів, %	
			ЕГ (32 учні)	КГ (34 учні)
Зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел	Завдання 1	Високий	3,1 %	0
		Достатній	15,6 %	17,6 %
		Середній	50,0 %	41,2 %
		Низький	31,3 %	41,2 %
	Завдання 2	Високий	0	2,9 %
		Достатній	31,3 %	26,5 %
		Середній	37,4 %	38,2 %
		Низький	31,3 %	32,4 %
Здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно)	Завдання 3	Високий	3,1 %	0
		Достатній	31,3 %	26,5 %
		Середній	40,6 %	47,0 %
		Низький	25,0 %	26,5 %
	Завдання 4	Високий	0	0
		Достатній	18,7 %	23,5 %
		Середній	50,0 %	44,1 %
		Низький	31,3 %	32,4 %
Середнє арифметичне, %	Високий	1,6 %	0,7 %	
	Достатній	24,2 %	23,6 %	
	Середній	44,5 %	42,6 %	
	Низький	29,7 %	33,1 %	

Як видно з таблиці 2.5, за мотиваційно-знанським критерієм на високому рівні виконали завдання 1,6 % учнів експериментальної групи (ЕГ) та 0,7 % учнів контрольної групи (КГ); на достатньому рівні в ЕГ – 24,2 %, у КГ – 23,6 %; на середньому рівні в ЕГ – 44,5 %, у КГ – 42,6 %; на низькому рівні в ЕГ – 29,7 %, у КГ – 33,1 %.

Отримані результати свідчать про обмежену обізнаність учнів у застосуванні медіаресурсів під час опанування змісту та аналізу творів зарубіжної літератури. Старшокласники переважно виконали завдання на середньому та низькому рівнях; лише незначний відсоток школярів зацікавлено працювали у хмарному середовищі (здебільшого учні ЕГ). Причини цього вбачаємо в тому, що здобувачі освіти не читають художні

тексти повністю та сприймають їх поверхнево. Як наслідок – вони не вміють висловлювати власні думки, вербально передавати асоціативне бачення.

Зазначимо, що 24 % учнів самостійно добирали потрібну інформацію з онлайн-ресурсів, 19 % продемонстрували достатній рівень умінь аналізувати та інтерпретувати художній твір, проявили асоціативно-образне мислення. Найскладнішим для школярів виявилось завдання № 1. Проте, 17 % учнів виконали його на високому та достатньому рівнях, аргументовано та грамотно презентували власні ідеї та ініціативи.

Так, Віталіна К. знайшла в інтернеті ілюстрацію-символ (рис. 2.13), з якою асоціюється в неї твір Й. В. Гете «Фауст» та обґрунтувала свій вибір так:

«Ця картинка, на мій погляд, асоціюється з образом Мефістофеля, героєм трагедії Й. В. Гете „Фауст”. Саме він – „Частина сили тієї, що без числа творить добро (білого кольору), бажаючи всім зла (чорного кольору)”. Мефістофель має два обличчя: серед гуляк він дотепник, що любить виконувати веселі куплети; для імператора він маг і майстер розваг, а з Фаустом він і філософ-наставник, і слуга, і охоронець. З представниками темного світу – чортами, духами й відьмами – він також уміє легко знаходити спільну мову. Та й з Богом він „на одній нозі”. Мефістофель дає і нам, земним людям, змогу самостійно обрати одну зі сторін – білу чи чорну».

Рис. 2.16. Асоціативне зображення до вивчення твору Й. В. Гете «Фауст»

Діяльнісно-операційний критерій

Показник: здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно

Завдання 5. Онлайн-презентація «Тема України в житті зарубіжного письменника»

Мета: з'ясувати вміння учнів здійснювати за допомогою онлайн-джерел пошуково-дослідницьку діяльність у літературній царині (збирання відомостей

про письменників, систематизація фактів, підготовка презентації тощо); висвітлювати зв'язки зарубіжних письменників з Україною.

Опрацюйте в інтернеті статтю Олесь Гончара «Гоголь і Україна» (http://ukrlit.org/honchar_oles_terentiiovych/hohol_i_ukraina) та підготуйте онлайн-презентацію (7–8 слайдів) про українські корені М. Гоголя.

Шкала оцінювання: за правильно дібрану інформацію та її розміщення на слайдах презентації учні отримують 8 балів, за естетичне оформлення презентації – 2 бали. Максимальна кількість – 10 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–5 балів.

Достатній рівень прояву показника – 6–8 балів.

Високий рівень прояву показника – 9–10 балів.

Завдання 6. Робота в сервісі Glogster «Інформаційний плакат»

Мета: з'ясувати вміння учнів використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань; рівень засвоєння теоретичного матеріалу щодо особливостей розвитку романтизму в літературі Європи та США XIX ст.; вміння створювати електронну продукцію для популяризації творів світового письменства.

Знайдіть в інтернеті інформацію щодо особливостей романтизму в літературі Європи та США XIX ст. і створіть інформаційний плакат з теми «Романтизм у царині мистецтва». Скористайтеся сервісом Glogster за покликанням <http://edu.glogster.com/>.

Шкала оцінювання: за правильно дібрану інформацію учні отримують 8 балів, за вміння представити роботу за допомогою сервісу Glogster – 4 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Показник: здатність працювати індивідуально та в команді

Завдання 7. Робота з онлайн-дошкою «Мінісаги»

Мета: з'ясувати вміння учнів працювати індивідуально чи в команді з онлайн-дошкою «Мінісаги» та презентувати власні ідеї на електронному ресурсі.

Перейдіть за покликанням <https://garnasveta.wixsite.com/garna/--c1nw3>, перегляньте теоретичний матеріал про мінісаги, прочитайте запропоновані зразки учнівських мінісаг. На дошці для дискусії висловіть свою думку за такими позиціями: Чия робота вам сподобалася найбільше? Чи дотримується автор вимог щодо структури мінісаги? Чи вдало підібрано назву твору? Чи містить ця робота кінцівку, яка заінтригувала вас? За бажанням створіть власну мінісагу й надішліть до учнівської віртуальної спільноти.

Довідка. Мінісага – це оповідання, що складається з 50 слів (якщо не рахувати назву, яка може містити не більше ніж 15 слів). Мінісага має розповідати історію, де є початок, основна частина й кінцівка (тому не може бути простим описом чогось). Автором цього жанру є американський письменник Стів Мосс.

Шкала оцінювання: за ґрунтовний коментар за чотирма позиціями учні отримують по 2 бали. За розміщення у віртуальній учнівській спільноті власної мінісаги – 4 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Завдання 8. Робота у графічному редакторі «Структурно-логічна схема образів-символів твору»

Мета: з'ясувати рівень розуміння учнями символіки поеми, вміння висловлювати судження щодо порушених у творі проблем, узагальнювати результати у графічному вигляді.

Поема Данте «Божественна комедія» побудована на системі образів-символів, яким надається особливий смисл. Знайдіть ці символи та розшифруйте їхнє значення, створивши структурно-логічну схему. Представте розроблену графічну схему на онлайн-дошці та запропонуйте однокласникам прокоментувати її.

Довідка. Структурно-логічні схеми (СЛС) – це спосіб наочного представлення інформації у структурованому, систематизованому, закодованому за допомогою знаків-сигналів (символічних, графічних, візерункових, словесних) вигляді.

Шкала оцінювання: за правильно дібрані символи та їх пояснення учні отримують 6 балів, за створення графічної схеми – 6 балів. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Результати виконання завдань за **діяльнісно-операційним критерієм** представлено в таблиці 2.6.

Як видно з таблиці 2.6, за **діяльнісно-операційним критерієм** на високому рівні виконали завдання 1,6 % учнів ЕГ та 0,7 % КГ; на достатньому рівні в ЕГ – 20,3 %, у КГ – 22,0 %; на середньому рівні в ЕГ – 49,2 %, у КГ – 47,8 %; на низькому рівні в ЕГ – 28,9 %, у КГ – 29,5 %.

Отримані результати свідчать про обмежену обізнаність учнів у створенні онлайн-презентації та роботі з онлайн-дошкою. Здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно продемонструвало близько 26 % старшокласників, інші учні не вміють працювати без допомоги вчителя чи інших осіб.

За підсумками, учні ЕГ мали вищі показники під час виконання майже всіх завдань. На високому та достатньому рівнях успіхів досягнуто у процесі виконання менш складних завдань – п'ятого та шостого.

Таблиця 2.6.

Результати виконання завдань за діяльнісно-операційним критерієм

Показники	Завдання	Рівні	Виконання завдань за групами учнів, %	
			ЕГ	КГ
Здатність опрацювати різноманітні джерела інформації, отримувати нові знання самостійно	Завдання 5	Високий	0	2,9 %
		Достатній	15,6 %	17,6 %
		Середній	53,1 %	47,1 %
		Низький	31,3 %	32,4 %
	Завдання 6	Високий	0	0
		Достатній	25,0 %	35,3 %
		Середній	43,7 %	38,2 %
		Низький	31,3 %	26,5 %
Здатність працювати індивідуально та в команді	Завдання 7	Високий	6,2 %	0
		Достатній	21,9 %	17,6 %
		Середній	46,9 %	53,0 %
		Низький	25,0 %	29,4 %
	Завдання 8	Високий	0	0
		Достатній	18,7 %	17,6 %
		Середній	53,1 %	53,0 %
		Низький	28,2 %	29,4 %
<i>Середнє арифметичне, %</i>	Високий	1,6 %	0,7 %	
	Достатній	20,3 %	22,0 %	
	Середній	49,2 %	47,8 %	
	Низький	28,9 %	29,5 %	

Найнижчих результатів отримано за виконання завдання № 8. Як з'ясувалося, деякі учні не мали можливості використовувати інтернет, не володіли необхідними теоретичними знаннями чи не прочитали твір.

Найскладнішим для школярів виявилось завдання № 7, що передбачало не лише критичний аналіз та оцінку роботи, а й створення творчого продукту та роботу в команді. Повністю завдання (з творчою складовою) виконало 6,2 % десятикласників. Свої коментарі залишили 55 %, з них 25 % переглянули роботи та залишили лише вподобайку у вигляді смайла чи символу. Це свідчить про те, що учні не готові працювати в команді для виконання навчальних завдань.

Проте, варто зазначити, що 22 % учнів схарактеризували запропоновані зразки, дали чіткі пояснення та висловили власні думки. Наприклад, Тетяна К. про

зразки мінісаг писала: «Твір Віталіни К. „Думка” – вдалий зразок мінісаги. Їй вдалося в малу кількість слів вкласти глибокі думки та висновки. Старшокласниця зробила неочікуваний фінал, дібрала символічну назву. Мені мінісага сподобалась. Я її оцінюю високо». «Цікавий сюжет мінісаги „Страх під ліжком”, незвичайна кінцівка. Проте учениця перевищила кількість слів. За вимогами їх має бути лише 50 з назвою. Тому Віталіні К. ще треба попрацювати над скороченням мінісаги», – прокоментував Сергій Г.

Творчо-рефлексивний критерій

Показник: здатність до креативного мислення

Завдання 9. Метод «Щоденник подвійних нотаток» для аналізу вчинків героїв

Мета: з’ясувати вміння учнів аргументовано й грамотно висловлювати власну думку щодо аналізу вчинків літературних героїв; складати та представляти дописи за допомогою онлайн-ресурсів.

Прочитайте твір Е. Т. А. Гофмана «Крихітка Цахес...». Заповніть «Щоденник подвійних нотаток», у якому використайте 10 цитат для аналізу вчинків героїв твору. Результати представте в гугл-документі для спільної роботи.

Довідка. «Щоденник подвійних нотаток» допомагає тісніше пов’язати матеріал тексту з власним досвідом та допитливістю. Зошит ділять на два стовпчики. У перший записують фрази, що найбільше вразили у творі, у другий – власні міркування щодо кожного окремого фрагмента тексту.

Фраза з тексту	Мої міркування
1.	1.

Шкала оцінювання: за кожну правильно дібрану цитату та пояснення до неї учні отримують 1 бал. Максимальна кількість – 10 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–2 бали.

Середній рівень прояву показника – 3–5 балів.

Достатній рівень прояву показника – 6–8 балів.

Високий рівень прояву показника – 9–10 балів.

Завдання 10. «Реклама нового твору зарубіжної літератури» у вайбер-групі класу

Мета: з'ясувати вміння учнів оцінювати художній твір, робити висновки та висловлювати враження від прочитаного; створювати рекламу твору та презентувати роботу як самостійно створену продукцію в соціальній мережі.

Уявіть собі українського читача «Євгенія Онегіна» О. Пушкіна 2050 року. Прорекламуйте роман у віршах. Поясніть, чому читач має прочитати цей твір. Для реклами оберіть будь-яку форму (буктрейлер, афішу, інфографіку, постер тощо). Презентуйте створену продукцію у вайбер-групі класу.

Довідка. Постер на літературну тему – це художньо оформлений плакат, що рекламує певний твір чи письменника. *Буктрейлер* – відеоролик рекламного характеру про книжку, створений для популяризації конкретного твору. *Інфографіка* – це візуальне представлення знань, яке може містити максимально стислий текст з якоїсь теми. *Афіша* – це художньо оформлена реклама книги.

Шкала оцінювання: за аргументовану рекламу-презентацію книги учні отримують 6 балів, за оформлення у вигляді електронного продукту – 6 балів. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Показник: здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації

Завдання 11. Створення скрайбінг-презентації «Мій улюблений письменник / твір»

Мета: з'ясувати рівень засвоєння учнями матеріалу про життєвий та творчий шлях письменника; вміння оцінювати художню значущість класичних і сучасних творів; створювати рекламу твору та представляти свою роботу у формі скрайбінг-презентації.

Ознайомтеся з життєвим та творчим шляхом Дж. Байрона за покликанням <https://cutt.ly/bhhDSwi>.

Створіть скрайбінг-презентацію (www.powtoon.com) «Речі-символи». Спробуйте продемонструвати та пояснити, як обрані вами речі-символи відображають біографію та творчий шлях поета.

Довідка. Скрайбінг – технологія візуалізації інформації за допомогою графічних символів, що відображають її зміст і внутрішні зв'язки.

Шкала оцінювання: за створену скрайбінг-презентацію учні отримують 6 балів, за аргументовані думки про обрані речі-символи – 6 балів. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Завдання 12. Робота з ментальною картою «Ідейно-художній аналіз поезії»

Мета: з'ясувати вміння учнів аналізувати ліричні твори, порівнювати мотиви, образи та засоби художньої виразності; робити висновки щодо значення української перекладацької школи в діалозі культур через роботу з ментальними картами.

Прочитайте поезію Г. Гейне «Задзвени із глибини...» у перекладах Л. Первомайського та О. Блока. Перегляньте ментальну карту «Художньо-виражальні засоби» за покликанням <https://cutt.ly/GhhDXll>. З'ясуйте художні прийоми поетичного мовлення митця, їхню роль у віршах-перекладах. Дійдіть висновку: кому з перекладачів вдалося найкраще передати настрій, образи та картини, створені автором поезії. Відповідь оформіть у жанрі есе та опублікуйте у вайбер-групі класу.

Довідка. Ментальна карта (мапа) – діаграма чи схема, малюнок, на якому відображають слова, ідеї, завдання чи інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова чи ідеї.

Шкала оцінювання: за аргументований аналіз засобів художньої виразності творів різних перекладачів учні отримують 6 балів. За написання та публікацію есе – 6 балів. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Результати виконання завдань за *творчо-рефлексивним критерієм* представлено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати виконання завдань за *творчо-рефлексивним критерієм*

Показники	Завдання	Рівні	Виконання завдань за групами учнів, %	
			ЕГ	КГ
Здатність до креативного мислення	Завдання 9	Високий	3,1 %	2,9 %
		Достатній	15,6 %	17,7 %
		Середній	56,3 %	50,0 %
		Низький	25,0 %	29,4 %
	Завдання 10	Високий	0	0
		Достатній	25,0 %	29,4 %
		Середній	50,0 %	41,2 %
		Низький	25,0 %	29,4 %
Здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації	Завдання 11	Високий	0	0
		Достатній	28,1 %	29,4 %
		Середній	46,9 %	52,9 %
		Низький	25,0 %	17,7 %
	Завдання 12	Високий	6,2 %	2,9 %
		Достатній	18,8 %	20,6 %
		Середній	46,9 %	47,1 %
		Низький	28,1 %	29,4 %
<i>Середнє арифметичне, %</i>		Високий	2,3 %	1,4 %
		Достатній	21,9 %	24,3 %
		Середній	50 %	47,8 %
		Низький	25,8 %	26,5 %

Як видно з таблиці 2.7, за *творчо-рефлексивним критерієм* на високому рівні завдання виконали 2,3 % учнів ЕГ та 1,4 % КГ; на достатньому рівні

в ЕГ – 21,9 %, у КГ – 24,3 %; на середньому рівні в ЕГ – 50 %, у КГ – 47,8 %; на низькому рівні в ЕГ – 25,8 %, у КГ – 26,5 %.

Отримані результати вказують на те, що учні майже не виявляють креативного мислення під час виконання навчальних завдань із застосуванням онлайн-сервісів. Невміння вибудовувати логічні причиново-наслідкові зв'язки, застосовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях свідчать про нездатність школярів до рефлексії.

Зауважимо, що кращі показники спостерігаємо переважно в ЕГ, де учні використали хмарні можливості, але їх роботи були низької якості. У КГ більшість відмовилася від застосування комп'ютера, тому й навчальні завдання переважно виконані на середньому та низькому рівнях. Учні ще не вміють складати та представляти дописи за допомогою онлайн-ресурсів, обговорювати проблематику творів зарубіжної літератури з однокласниками в соціальній мережі, тим паче презентувати там свою роботу.

Проте деякі здобувачі освіти продемонстрували, що вміють аналізувати художні твори, порівнювати мотиви, образи та засоби художньої виразності, працювати у вайбер-групі класу, з ментальними картами, створювати скрайбінг-презентації. Так, Вікторія Щ. представила аналіз зображувально-виражальних засобів поезії Г. Гейне «Задзвени із глибини...» у формі есе. Прочитуємо уривок: «Перекладачі поезії Г. Гейне „Задзвени із глибини...” загалом точно відтворили чуття та переживання митця у вірші, проте кожний із них додав щось своє до трактування змісту. Так, Л. Первомайський використав більш розвинену систему символів, що точніше відповідає тексту оригіналу. Тут *квіти, троянда, сад, дім* і зелений колір – символ весни, природної гармонії і водночас надії. Оживляє вірш, робить його дієвим, створює задушевний настрій метафоричний образ пісеньки, яка *дзвенить, лине, знаходить дім* та *вітає троянду*. Посилюють емоційне сприйняття твору епітети *тиха* (печаль) та *мила* (пісенька). Звуковий образ світу ліричного героя формується за допомогою повтору звуків (алітерація – «з», «с», «л», «п», асонанс – «и», «і»), які своїм звучанням нагадують зображуване явище. Якщо в українського

перекладача пісня лине з глибини серця і поширюється на весь світ, то в О. Блока пісня весни увійшла в душу ліричного героя і злилася з його внутрішнім настроєм. Та й серед символів у російського перекладача – лише *цветы і роза!* Отже, перекладачам вдалося відтворити основний настрій вірша – бадьорий, радісний. Тут активний рух, дзвінкі звуки й насичені барви – яскрава картинка весни!».

Ціннісно-предметний критерій

**Показник: здатність до визначення ціннісного потенціалу
художнього твору**

Завдання 13. Онлайн-кінорецензія на фільм за прочитаною книгою

Мета: з'ясувати рівень знань учнів за змістом твору; уміння порівнювати роман з його екранізацією, аналізувати й висловлювати думки щодо прочитаного та побаченого в жанрі кінорецензії.

Перегляньте фільм «Простак», знятий за однойменною повістю Вольтера (<https://cutt.ly/FhhPivW>). Подумайте: Чи вдалося режисеру Євгену Гінзбургу передати авторський задум. Як вам гра акторів? Який образ, на вашу думку, найповніше розкрито? Висловіть свої думки в жанрі кінорецензії, розмістіть її на онлайн-дошці, прокоментуйте роботи однокласників.

Довідка. Кінорецензія – це жанр журналістики і критики, тематичний різновид жанру рецензії. Фактично, вона є критичним відгуком на твір кіномистецтва. Більше інформації знайдете за покликанням <https://cutt.ly/whhPynC>.

Шкала оцінювання: за написання кінорецензії з урахуванням усіх запропонованих питань учні отримують 8 балів. За опубліковану роботу на онлайн-дошці та коментар до інших робіт однокласників – 4 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Завдання 14. Написання листа-звернення до автора / героя твору «Слід у моїй душі»

Мета: з'ясувати вміння учнів узагальнювати набутий культурний досвід вивчення літературного твору, виконувати завдання, що передбачають аналіз учинків героя в різних життєвих ситуаціях, презентувати власні ідеї на онлайн-дошці.

Напишіть лист-звернення «Слід у моїй душі» до одного з героїв твору М. Лермонтова «Герой нашого часу». Представте свою роботу на онлайн-дошці, запропонуйте однокласникам написати відповідь від імені героя у формі коментаря.

Довідка. Лист – передача на письмі особистих вражень і думок.

Шкала оцінювання: за написання листа-звернення учні отримують 6 балів. За відповідь-коментар – 2 бали. Максимальна кількість – 8 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–2 бали.

Середній рівень прояву показника – 3–4 бали.

Достатній рівень прояву показника – 5–6 балів.

Високий рівень прояву показника – 7–8 балів.

Показник: здатність до аналізу та інтерпретації твору

Завдання 15. Стратегія кубування «Герой літературного твору – мій сучасник»

Мета: з'ясувати вміння учнів аналізувати та інтерпретувати художні твори; проводити паралелі між минулим та сьогоденням; точно, логічно та послідовно висловлювати власні думки через стратегію кубування; діяти за алгоритмом.

Подивіться на героя повісті М. Гоголя «Шинель» Акакія Акакійовича Башмачкіна очима молоді XXI століття та за допомогою стратегії кубування охарактеризуйте його як свого сучасника.

Алгоритм кубування

1. Опиши його.
2. Порівняй.

3. Добери асоціації.
4. З чого складається.
5. Як це можна застосувати.
6. Добери по п'ять аргументів до позитивних та негативних рис героя.

Шкала оцінювання: за повну відповідь (позиції від 1 до 5) алгоритму учні отримують 1 бал, за аргументи (позиція 6) – 5 балів. Максимальна кількість – 10 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–2 бали.

Середній рівень прояву показника – 3–5 балів.

Достатній рівень прояву показника – 6–8 балів.

Високий рівень прояву показника – 9–10 балів.

Завдання 16. Написання есе-переконання «Усі ми різні, але всі ми рівні»

Мета: з'ясувати вміння учнів аналізувати та інтерпретувати художні твори; конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, толерантно спілкуватися з іншими; співчутливо ставитися до жертв насилля; виявляти нетерпимість до проявів агресії.

На сьогодні у світі залишається критичною проблема насильства, зокрема булінгу (цькування та прояви агресії до особистості для її приниження). Ця проблема є центральною в оповіданні Мо Яня «Геній». Проте однокласникам генія вдалося подолати шлях від ненависті до поваги. Напишіть есе-переконання «Усі ми різні, але всі ми рівні», у якому запропонуйте поради щодо запобігання булінгу у своїй школі й загалом, спираючись на зміст прочитаного твору. Розмістіть есе в соціальній мережі, запропонуйте вашим друзям додати коментар. Скриншот посту надішліть у вайбер-групу класу.

Довідка. Есе – це короткий нарис, що відзначається невимушеністю форми й містить особисті роздуми письменника, що не претендують на вичерпне розкриття теми.

Шкала оцінювання: за написання есе учні отримують 6 балів, за поради щодо запобігання булінгу – 2 бали, за розміщення посту в соціальній мережі та коментарі – 4 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

Низький рівень прояву показника – 1–3 бали.

Середній рівень прояву показника – 4–6 балів.

Достатній рівень прояву показника – 7–9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10–12 балів.

Результати виконання завдань за *ціннісно-предметним критерієм* представлено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Результати виконання завдань за *ціннісно-предметним критерієм*

Показники	Завдання	Рівні	Виконання завдань за групами учнів, %	
			ЕГ	КГ
Здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору	Завдання 13	Високий	3,1 %	0
		Достатній	18,8 %	20,6 %
		Середній	53,1 %	50,0 %
		Низький	25,0 %	29,4 %
	Завдання 14	Високий	6,2 %	2,9 %
		Достатній	31,3 %	35,3 %
		Середній	37,5 %	38,2 %
		Низький	25,0 %	23,6 %
Здатність до аналізу та інтерпретації твору	Завдання 15	Високий	0	0
		Достатній	28,1 %	29,4 %
		Середній	146,9 %	41,2 %
		Низький	25 %	29,4 %
	Завдання 16	Високий	0	0
		Достатній	25 %	20,6 %
		Середній	146,9 %	47,1 %
		Низький	28,1 %	32,3 %
<i>Середнє арифметичне, %</i>	Високий	2,3 %	0,7 %	
	Достатній	25,8 %	26,5 %	
	Середній	46,1 %	44,1 %	
	Низький	25,8 %	28,7 %	

Як видно з таблиці 2.8, за *ціннісно-предметним критерієм* на високому рівні виконали завдання 2,3 % учнів ЕГ та 1,4 % КГ; на достатньому рівні

в ЕГ – 25,8 %, у КГ – 26,5 %; на середньому рівні в ЕГ – 46,1 %, у КГ – 44,1 %; на низькому рівні в ЕГ – 25,8 %, у КГ – 28,7 %.

Отримані результати свідчать про переважно середній та низький рівень знань старшокласників щодо процесу аналізу та інтерпретації художніх творів, використання ІКТ для отримання додаткових знань. Причини цього вбачаємо в тому, що учні мають слабку мотивацію до читацької активності, не можуть висловлювати власні думки щодо прочитаного.

Крім того, низьким є розуміння учнями ціннісного потенціалу художнього твору, вони не завжди можуть пояснити естетичної функції літератури та інших мистецтв. Їм складно виконувати завдання на аналіз та інтерпретацію творів, що вивчали, установлення емоційно-сміслових зв'язків. 70 % учнів не можуть наводити аргументи та приклади, робити висновки.

Найнижчих результатів отримано за виконання завдання № 16. Як з'ясувалося, не всі учні обізнані з проблемами булінгу, їм важко зіставляти художній твір та реальне життя. Вони співпереживають героям, але не можуть запропонувати вихід зі складної життєвої ситуації.

Зазначимо, що найбільший інтерес в учнів викликало завдання № 13, що передбачало написання листа-звернення до автора / героя твору «Слід у моїй душі». Так, Тетяна К. написала лист-звернення до Печоріна, де зокрема зазначила: «Герою мій (так, для мене ти – герой), вийди нарешті із занурення, занурення в себе. Подивись навкруги: життя можливо наповнити смислом. У ньому, у житті, не лише Грушницькі – у ньому є і Віра. А значить, є любов, є для кого жити... Отже, ти – не самотній! Тільки подивись навкруги...».

Кількісні результати рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи на констатувальному етапі експерименту за всіма критеріями можна простежити в таблиці 2.9.

Як видно з таблиці 2.9, під час проведення констатувального етапу експерименту на високому рівні завдання виконали 1,9 % учнів ЕГ та 0,8% КГ; на достатньому рівні в ЕГ – 23,1 %, у КГ – 24,1 %; на середньому рівні в ЕГ – 47,5 %, у КГ – 45,6%; на низькому рівні в ЕГ – 27,5 %, у КГ – 29,5 %.

Таблиця 2.9.

Рівні сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН (констатувальний етап)

Критерії	Рівні	Групи	
		ЕГ	КГ
Мотиваційно-знаннєвий, %	Високий	1,6 %	0,7%
	Достатній	24,2 %	23,6 %
	Середній	44,5 %	42,6 %
	Низький	29,7 %	33,1 %
Діяльнісно-операційний, %	Високий	1,6 %	0,7 %
	Достатній	20,3 %	22,0 %
	Середній	49,2 %	47,8 %
	Низький	28,9 %	29,5 %
Творчо-рефлексивний, %	Високий	2,3 %	1,4 %
	Достатній	21,9 %	24,3 %
	Середній	50,0 %	47,8 %
	Низький	25,8 %	26,5 %
Ціннісно-предметний, %	Високий	2,3 %	0,7 %
	Достатній	25,8 %	26,5 %
	Середній	46,1 %	44,1 %
	Низький	25,8 %	28,7 %
Середнє арифметичне, %	Високий	1,9 %	0,8 %
	Достатній	23,1 %	24,1 %
	Середній	47,5 %	45,6 %
	Низький	27,5 %	29,5 %

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що **високий рівень (В)** сформованості предметної компетентності у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН продемонстрували 1,9 % учнів ЕГ та 0,8 % учнів КГ. Старшокласники означеного рівня продемонстрували високу мотивацію до читацької діяльності; знання текстів програмових творів, біографічних відомостей про митців, понять з теорії літератури. Крім того, виконуючи завдання, учні виявили зацікавленість працювати з онлайн-джерелами для отримання знань, використовувати ІКТ для поглибленого усвідомлення та засвоєння навчального матеріалу, тому й сприймали художні тексти різнобічно, системно й емоційно, висловлювали ціннісно-оцінне ставлення до прочитаного.

Так, під час написання асоціативного етюду за твором Й. В. Гете «Фауст» учні засвідчили, що володіють навичками аналізу та інтерпретації літературного тексту, відтворюють образи трагедії, розкривають сутність протистояння Фауста й Мефістофеля, а також застосовують цифрові технології для пошуку необхідної інформації.

Працюючи над створенням електронної картки-візуалізації «Візитівка Ахілла», учні виявили не лише знання тексту давньогрецького митця, зв'язків міфів троянського циклу з «Іліадою» Гомера, уміння характеризувати героя поеми як уособлення людини, героя, воїна, а й здобувати інформацію з інтернету, опрацьовувати різноманітні джерела, щоб отримати нові та ґрунтовні знання самостійно; користуватися можливостями ІКТ для кращого засвоєння навчального матеріалу та представлення готового продукту в онлайн-сервісах.

Здатність працювати індивідуально та в команді з онлайн-дошкою та презентувати власні ідеї на електронному ресурсі учні розкрили під час роботи з мінісагами. Здобувачі освіти не лише опрацьовали теоретичний матеріал, прочитали та проаналізували запропоновані зразки творчих робіт, а й написали власні мінісаги та надіслали до учнівської віртуальної спільноти.

Достатній рівень (Д) сформованості предметної компетентності у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН продемонстрували 23,1 % учнів ЕГ та 24,1 % – КГ Його результати свідчать про те, що учні володіють матеріалом і навичками аналізу літературного твору, складають порівняльні характеристики, добирають аргументи для доведення власних міркувань, самостійно застосовують знання у стандартних ситуаціях, уміють виконувати певні операції з використанням ІКТ, але за алгоритмом, який їм надає вчитель. Так, наприклад, під час написання есе-переконання «Усі ми різні, але всі ми рівні» старшокласники розкрили проблему насильства й булінгу в жанрі есе, спираючись на зміст оповідання Мо Яня «Геній», розмістили свої дописи в соціальній мережі, проте деякі труднощі викликало написання порад щодо запобігання булінгу у своїй школі й загалом.

Під керівництвом учителя-тьютора учням вдалося попрацювати у графічному редакторі «Структурно-логічна схема образів-символів твору» й розшифрувати символи поеми Данте «Божественна комедія»; знайти в інтернеті інформацію щодо особливостей романтизму в літературі Європи та США XIX ст. і створити інформаційний плакат з теми «Романтизм у царині мистецтва»; підготувати онлайн-презентацію про українські корені М. Гоголя тощо.

Школярі переважно орієнтувалися у хмарному середовищі, проте інколи потребували допомоги однокласників чи вчителя. Так, наприклад, працюючи над фотоквестом за твором Мольєра «Міщанин-шляхтич», здобувачі освіти виявили вміння аналізувати та інтерпретувати прочитаний твір і розробили дванадцять завдань для фотоквесту, але під час створення колажу з фотовідповідей зверталися за консультацією до однокласників.

На основі наданих зразків мінісаг учням вдалося творчо втілити власні ідеї в запропонованому жанрі й надіслати до учнівської віртуальної спільноти. Це свідчить, що здобувачі освіти вміють на основі наданих зразків творчо презентувати результати своєї роботи у власних медіапродуктах.

Середній рівень (С) сформованості предметної компетентності у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН продемонстрували 47,5 % учнів ЕГ та 45,6 % учнів КГ. Старшокласники означеного рівня опрацьовували інформацію з онлайн-джерел переважно під керівництвом учителя-тьютора, потребували допомоги в роботі з джерельною базою та програмними засобами, зокрема сервісами веб 2.0; хмарними технологіями володіють безсистемно – без усвідомлення навчального призначення контенту та його зв'язків з літературою. Так, працюючи над створенням скрайбінг-презентації за життям та творчістю Дж. Байрона, учні без проблем опрацьовали навчальний матеріал в інтернеті за поданими покликаннями, проте складним було для них самотійно обрати та пояснити речі-символи, що відображають біографію та творчий шлях поета, продумати покадрову презентацію, тому потребували консультативної

підтримки вчителя-тьютора. А це свідчить, що читацька та медійна культури в них ще слабо розвинені.

Учні переважно знають зміст твору, проте не аналізують, а лише переказують деякі його частини, характеризують головних героїв, фрагментарно висловлюють власну оцінку. Наприклад, під час створення характеристики Акакія Акакійовича Башмачкіна старшокласникам вдалося описати зовнішність героя повісті М. Гоголя «Шинель», дібрати асоціації, знайти деякі реалістичні та романтичні елементи творення образу, але виникли утруднення під час аргументованого визначення позитивних та негативних рис персонажа, мало хто дійсно подивився на нього очима молоді XXI століття.

Про середній рівень сформованості креативного мислення, інтелектуальних та творчих здібностей учнів свідчить робота над дописами в «Щоденнику подвійних нотаток», складеного за прочитаною повістю Е. Т. А. Гофмана «Крихітка Цахес...». Школярам вдалося дібрати деякі цитати для аналізу вчинків героїв твору, проте висловити власні міркування щодо кожного окремого фрагмента тексту змогли лише поверхово та поодинокі.

Складними для старшокласників були створення реклами твору зарубіжної літератури, написання творчих робіт (лист-звернення, есе-переконання) та їх презентація в соціальній мережі. Учні потребували допомоги вчителя, розробки алгоритму дій. Це свідчить, що вони лише повторюють інформацію, операції, дії, засвоєні під час навчання, та здатні виконувати завдання за зразком.

Низький рівень (Н) сформованості предметної компетентності у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН продемонстрували 27,5 % учнів ЕГ та 29,5 % учнів КГ. Старшокласники цього рівня опрацьовували інформацію з пропонованих онлайн-джерел лише під керівництвом учителя-тьютора, потребували постійної допомоги в роботі з джерельною базою та програмними засобами, сервісами веб 2.0. Для них було складним створити самостійно картку-візуалізацію, скрайбінг-презентацію, інформаційний плакат, структурно-логічну схему, рекламу прочитаного твору

(буктрейлер, афішу, інфографіку, постер тощо). Ця робота потребувала алгоритму й постійних підказок, консультацій з однокласниками чи вчителем.

Труднощі виявилися і в осмисленні та оцінюванні навчального матеріалу, його зміст учні відтворювали переважно за допомогою вчителя. Якщо й виконували навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), то лише елементарні й за наданим зразком. Так, старшокласники опрацювали за покликанням теоретичний матеріал про мінісагу, проаналізували зразки, проте власні мінісаги не створили; труднощі також викликало представлення дописів у соціальній мережі. А це означає, що віртуальне середовище учнями сприймається здебільшого як ігрове, а не навчальне.

Працюючи в команді, школярі виконували переважно нескладні завдання, брали на себе роль спостерігача, а не активного учасника.

Під час написання кінорецензії на фільм за прочитаною книгою старшокласники із задоволенням переглянули запропонований фільм, проте висловити думки щодо порівняльного аналізу книги та твору кіномистецтва їм вдалося лише фрагментарно, окремими реченнями, без узагальнень та власних міркувань. Деякі учні навіть не змогли розмістити власний продукт на онлайн-дошці самостійно. Це свідчить, що здобувачі освіти загалом сприймають навчальний матеріал, проте на елементарному рівні, дають відповіді лише за допомогою вчителя, читацька та медійна культури в них не сформовані.

На наступному етапі експериментальної роботи нами здійснено аналіз статистично значущих взаємозв'язків між показниками досліджуваного конструкту – сформованості предметної компетентності учнів ЕГ та КГ у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Для цього використано алгоритм обчислення на основі розрахунків критерію Фішера-Снедекора [71], який дозволяє порівняти величини дисперсії в ЕГ і КГ за формулою:

$$F = \frac{S_{\text{ЕГ}}^2}{S_{\text{КГ}}^2},$$

$$\text{де } S_{\text{ЕГ}}^2 = \frac{1}{n_{\text{ЕГ}}} \cdot \sum (X_i - \bar{X})^2, \quad S_{\text{КГ}}^2 = \frac{1}{n_{\text{КГ}}} \cdot \sum (Y_i - \bar{Y})^2,$$

n_{EG} – кількість учнів ЕГ,

n_{KG} – кількість учнів КГ,

$\bar{X}$ – середнє арифметичне оцінок учнів ЕГ,

X_i – оцінка i -того учня ЕГ,

$\bar{Y}$ – середнє арифметичне оцінок учнів КГ,

Y_i – оцінка i -того учня КГ,

ЕГ – експериментальна група,

КГ – контрольна група,

сума всіх балів – X , Y ,

середнє значення $\frac{X}{32} = \bar{X}$, $\frac{Y}{34} = \bar{Y}$.

Порівняємо результати виконання учнями ЕГ і КГ завдань за всіма критеріями та показниками на прикінцевому етапі дослідження (див. додаток Е), унаочнимо отримані дані в таблиці 2.10.

Як видно з таблиці, результати виконання завдань за **мотиваційно-знаннєвим** критерієм засвідчили, що показники рівня сформованості предметної компетентності учнів знаходяться на середньому та низькому рівнях у 75 % респондентів. Так, за двома завданнями *першого* показника середній відсоток респондентів, які виконали їх на середньому рівні, становить 41,7 %, а на низькому – 34,1 %, тобто 75,8 % учнів ЕГ і КГ не вміють здобувати інформацію з онлайн-джерел. Аналіз кількісних значень *другого* показника дає можливість стверджувати, що 73,4 % респондентів ЕГ і 75 % респондентів КГ мають недостатній рівень здатності виконувати навчальні завдання дистанційно, хоча більшість з них на достатньому рівні володіє ІКТ.

За *першим* показником **діяльнісно-операційного критерію** більшість респондентів (79,7 % ЕГ і 72 % КГ) не мають достатнього рівня щодо отримання нових та ґрунтовних знань самостійно. За *другим* показником дані середнього й низького рівнів дорівнюють 76,6 % (ЕГ) і 82,4 % (КГ), що підтверджує необхідність розвитку здатності працювати самостійно та в команді.

Таблиця 2.10

Результати виконання учнями ЕГ і КГ завдань за всіма критеріями та показниками на прикінцевому етапі дослідження

Критерії	Показники	Рівні	Групи		Середнє значення
			ЕГ	КГ	
Мотиваційно-знанневий	зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел;	Високий	1,6 %	1,5 %	1,5 %
		Достатній	23,4 %	22,0 %	22,7 %
		Середній	43,7 %	39,7 %	41,7 %
		Низький	31,3 %	36,8 %	34,1 %
	здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті.	Високий	1,6 %	0	0,8 %
		Достатній	25,0 %	25,0 %	25,0 %
		Середній	45,3 %	45,6 %	45,5 %
		Низький	28,1 %	29,4 %	28,7 %
Діяльнісно-операційний	здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації;	Високий	0	1,5 %	0,8 %
		Достатній	20,3 %	26,5 %	23,4 %
		Середній	48,4 %	42,6 %	45,5 %
		Низький	31,3 %	29,4 %	30,3 %
	здатність працювати індивідуально та в команді.	Високий	3,1 %	0 %	1,6 %
		Достатній	20,3 %	17,6 %	18,9 %
		Середній	50,0 %	53,0 %	51,5 %
		Низький	26,6 %	29,4 %	28,0 %
Творчо-рефлексивний	здатність до креативного мислення;	Високий	1,6 %	1,5 %	1,5 %
		Достатній	20,3 %	23,6 %	22,0 %
		Середній	53,1 %	45,5 %	49,3 %
		Низький	25,0 %	29,4 %	27,2 %
	здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації.	Високий	3,1 %	1,5 %	2,3 %
		Достатній	23,5 %	25,0 %	24,3 %
		Середній	46,9 %	50,0 %	48,4 %
		Низький	26,5 %	23,5 %	25,0 %
Ціннісно-предметний	здатність до визначення ціннісного потенціалу твору;	Високий	4,7 %	1,5 %	3,1 %
		Достатній	25,1 %	27,9 %	26,5 %
		Середній	45,2 %	44,1 %	44,7 %
		Низький	25,0 %	26,5 %	25,7 %
	здатність до аналізу та інтерпретації твору.	Високий	0	0	0
		Достатній	26,6 %	25,1 %	25,9 %
		Середній	46,9 %	44,1 %	45,5 %
		Низький	26,5 %	30,8 %	28,6 %

За першим показником *творчо-рефлексивного критерію* (здатність до креативного мислення) 49,3 % респондентів ЕГ і КГ знаходяться на середньому

рівні, 27,2 % респондентів мають низьку здатність до креативного мислення, тобто у 76,5 % учнів визначено недостатній рівень здібностей щодо креативної оцінки ситуацій, подій, творчого вирішення проблем. Низький рівень здатності до рефлексії та застосування здобутої інформації (*показник 2*) виявлений у 26,5 % респондентів ЕГ та 23,5 % КГ, середній – у 48,4 % учнів ЕГ та КГ. Отже, 74,95 % респондентів (ЕГ і КГ) не мають достатнього рівня сформованості предметної компетентності за творчо-рефлексивним критерієм.

Середнє значення *ціннісно-предметного* критерію дає можливість констатувати, що 72,25 % респондентів (ЕГ і КГ) мають середній і низький рівні здатностей до визначення ціннісного потенціалу художнього твору, його аналізу та інтерпретації. Аналіз за середніми значеннями свідчить, що 75% респондентів (ЕГ і КГ) мають середній і низький рівні сформованості предметної компетентності у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

За *результатами* розрахунків (див. додаток Е) критерій Фішера-Снедекора приблизно дорівнював 1,3 для всіх чотирьох критеріїв (мотиваційно-знаннєвий, діяльнісно-операційний, творчо-рефлексивний, ціннісно-предметний) щодо рівнів сформованості предметних компетентностей учнів старших класів з використанням технологій ДН. Це означає, що нами дотримано принцип однаковості кількісних і якісних показників контрольної та експериментальної груп, а також встановлено, що середні рівні сформованості предметної компетентності в учнів ЕГ та КГ на початковому етапі формувального експерименту суттєво не відрізнялися. Тому учні ЕГ та КГ знаходяться в однакових умовах і готові до застосування експериментальної методики вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Отже, відповідно до теоретичних позицій дослідження та визначених педагогічних умов, критеріїв і показників, схарактеризованих рівнів сформованості предметних компетентностей учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН побудована експериментальна модель формувального етапу дослідження, яка представлена в наступному розділі.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дисертаційної праці теоретично обґрунтовано методичну систему вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН як сукупність взаємопов'язаних елементів (провідної ідеї, концептуальних підходів, змісту, принципів, методів, форм і технологій навчання, прогнозованого результату), спрямованих на літературний розвиток учнів певних категорій (які проживають у географічно віддалених і важкодоступних до закладів освіти населених пунктах; особи з особливими потребами; обдаровані учні, які спроможні самостійно або/і прискорено засвоювати навчальний матеріал; які здобувають освіту в надзвичайних умовах: під час карантину, з окупованих територій тощо).

Так, сформульовано **провідну ідею**, яка полягає в тому, що для учнів, які з різних об'єктивних і суб'єктивних причин повністю чи частково знаходяться в особливих умовах навчання (віддалені від очної співпраці з учителем), має бути створено таке сучасне освітнє середовище для вивчення найкращих творів світового красного письменства, що сприятиме особистісному й компетентнісному розвитку школярів.

Визначено **концептуальні підходи** (*особистісно зорієнтований, компетентнісний, медіадидактичний*), **функції** (*когнітивна, комунікативна, аксіологічна, естетична, мотиваційна, рецептивна, корегувальна*).

Виокремлено **принципи навчання**: *загальнодидактичні* (індивідуалізації, самостійності й неперервності освіти, посильності, послідовності, наочності, мотивації, поетапності формування вмінь та навичок, здоров'язбережування, комунікативності тощо) і *специфічні* (диференціації, адаптивності, кастомізації, гнучкості, модульності, регуляції та саморегуляції потоків інформації, технологічності тощо).

На основі трифазової теорії сприйняття художнього твору висвітлено *етапи* читацької діяльності старшокласників в умовах використання дистанційних технологій навчання: 1) *докомунікативний* (визначення рівня

літературного розвитку учнів певних категорій, методична підтримка вчителя);
 2) *комунікативний* (повноцінне засвоєння навчального матеріалу із застосуванням ефективних методів, прийомів та технологій);
 3) *посткомунікативний* (корегування освітніх досягнень учнів за допомогою додаткових ефективних технологій ДН, визначення перспектив для самостійного літературного розвитку школярів).

Процесуальну частину методичної системи вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН розроблено з урахуванням оптимальних сучасних **технологій навчання**: *інформаційно-комунікаційних, мережєвих та інтернет-технологій, хмарних, кейс-технологій* тощо.

Подальшого розвитку набуло використання **традиційних методів навчання** (за класифікацією М. Кудряшова, Л. Мірошніченко): *1) творчого читання* (опрацювання художнього твору з різними видами інтерактивних коментарів, аудіо-, відеозапис читання твору в особах, за ролями, декламування); *2) евристичного* (гібридизація комунікаційного середовища засобами синхронної чи асинхронної взаємодії, аудіо- чи/та відеозв'язку); *3) дослідницького* (аналітична, інтерпретаційна та самоосвітня / самостійна діяльність учнів-читачів через розширення часово-просторових меж освітнього процесу); *4) репродуктивного* (діджиталізація процесу здобуття знань та джерел навчальної інформації, засобів контролю).

З урахуванням вікових особливостей школярів адаптовано та переосмислено зміст **специфічних методів навчання** (І. Хижняк): *інформаційного, комунікаційного, тренувального, продуктивного й контрольного*.

У межах класифікації традиційних методів навчання літератури (М. Кудряшов, Л. Мірошніченко) модифіковано прийоми вчителя і види навчальної діяльності учнів: читання з різними видами інтерактивних коментарів, ведення електронного читацького щоденника, аудіо-, відеозапис читання в особах, за ролями, інтерактивна схема-конспект, словникова робота

у вікісередовищі, «сліпа» (голосова) дискусія, чат (форум)-діалог / дискусія, індивідуальна бесіда (консультація), групова бесіда (консультація), редагування текстів творів з додаванням різного виду коментарів тощо.

Уперше для умов базової освіти адаптовано використання специфічних *інноваційних* прийомів навчання *на основі методів (технік) фасилітації*: «світове кафе»; «відкритий простір»; «базова фасилітація»; «динамічна фасилітація»; «вихід за межі».

Здійснено спробу обґрунтувати процес розробки електронного уроку із зарубіжної літератури для учнів старшої школи та методики його реалізації на різних етапах, проілюстровано на прикладі впровадження елементів віддаленої співпраці педагога-куратора й учня-читача.

Запропоновано авторське бачення сучасної моделі ЕОР: інтерактивного плаката, індивідуального освітнього маршруту, електронного читацького щоденника, віртуального зошита тощо. Отже, розширено палітру дидактичного інструментарію сучасного вчителя з урахуванням специфіки використання технологій ДН.

Учительський сайт (блог) визначено як потужний методичний і дидактичний інструментарій для організації цікавого й розвивального процесу навчання літератури з віддаленим доступом, підвищення мотивації учнів до оволодіння новими знаннями.

У дослідженні визначено *педагогічні умови* вивчення зарубіжної літератури у старшій школі із застосуванням технологій ДН: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

У контексті дослідження предметну компетентність учнів старшої школи розглядаємо як результат сформованості знань із зарубіжної літератури, навичок володіння ІКТ; умінь самостійно здобувати та застосовувати інформацію з онлайн-джерел, виконувати навчальні завдання в інтернеті

(зокрема й дистанційно), отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно, працювати індивідуально та в команді; здатності до рефлексії та креативного мислення, усвідомлення ціннісного потенціалу художнього твору.

Для об'єктивного оцінювання знань учнів старшої школи визначено чотири критерії з показниками рівнів вивчення зарубіжної літератури: *мотиваційно-знаннєвий* (зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел; здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), *діяльнісно-операційний* (здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно; здатність працювати індивідуально та в команді); *творчо-рефлексивний* (здатність до креативного мислення, здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації); *ціннісно-предметний* (здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору, здатність до аналізу та інтерпретації твору).

На основі визначення критеріїв та показників окреслено й *рівні сформованості предметної компетентності* учнів старшої школи під час вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання: високий, достатній, середній, низький.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що більшість учнів старшої школи перебували на середньому (47,5 % учнів ЕГ та 45,6 % – КГ) і низькому (27,5 % респондентів ЕГ та 29,5 % – КГ) рівнях; достатній рівень виявлено у 23,1 % учнів ЕГ та 24,1 % – КГ; високий – у 1,9 % учнів ЕГ та 0,8 % КГ.

За результатами розрахунків критерій Фішера-Снедекора приблизно дорівнював 1,3 для всіх чотирьох критеріїв щодо рівнів сформованості предметних компетентностей учнів старших класів з використанням технологій ДН. Це означає, що всі учні ЕГ та КГ знаходяться в однакових умовах і готові до застосування експериментальної методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Результати другого розділу висвітлено у працях [22–30; 94].

Список використаних джерел до другого розділу

1. Адамова І., Головачук Т. Дистанційне навчання : сучасний погляд на переваги та проблеми. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 10. С. 3–6. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2012_10_3.
2. Алифанова И. В. Организация виртуального пространства с использованием современных Интернет-технологий : метод. рекомендации. Томск, 2018. 22 с. URL : http://alifanova.ucoz.ru/Proekt/virtualnoe_obrazovatelnoe_prostranstvo.pdf.
3. Белова В. И., Огурцова Е. Ю. Электронная рабочая тетрадь как интерактивное средство обучения. *Материалы IX Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум»*. URL : <https://scienceforum.ru/2017/article/2017036932> (дата обращения : 25.09.2019).
4. Бирко Н. М. Ролі сучасного педагога в освітньому просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16 : Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики. 2018. Вип. 30. С. 3–7.
5. Близнюкова О. М. Соціально-психологічні чинники фасилітації розвитку особистості підліткового віку : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Сєверодонецьк, 2018. 203 с.
6. Блог учителя світової літератури Наливайко Олени. URL : <http://nalyvayko.blogspot.com> (дата звернення : 10.01.2019).
7. Блощинський І. Г. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки фахівців Державної прикордонної служби України з використанням технологій дистанційного навчання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2016. 562 с.
8. Богосвятська А. І. Використання ІКТ (інформаційно-комунікативних технологій) у процесі викладання світової літератури. *Зарубіжна література*. 2012. № 2. С. 2–9.
9. Богосвятська А. І. Особистий сайт учителя як його електронне портфоліо. *Зарубіжна література*. 2012. № 6. С. 42–46.

10. Болотова А. К., Мартынова А. В. Прикладная психология в бизнес-организациях : методы фасилитации / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». Москва : Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. 320 с.

11. Борзенко О. П. Основні категорії та поняття дистанційного навчання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки.* 2012. № 19 (1). С. 6–14. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_19\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_19(1)_3).

12. Боришевский М. И. Развитие саморегуляции поведения школьников : дис. ... д-ра психол. в форме науч. докл. : 19.00.07 / КГПИ им. М. П. Драгоманова. Киев, 1992. 77 с.

13. Бутко О. В. Методика використання віртуальних зошитів з економіки. *Педагогіка та психологія.* 2016. Вип. 53. С. 38–46. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2016_53_7.

14. Васильєва В. В. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. URL : <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdanna-sucasnogo-vcitela-v-konteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html> (дата звернення : 18.01.2020).

15. Васьківська Г., Кизенко В. Теоретико-методичні засади диференціації навчання в сучасній школі. *Рідна школа.* 2011. № 6. С. 15–20. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_6_5.

16. Вдовина С. А., Кунгурова И. М. Сущность и направления реализации индивидуальной образовательной траектории. *Наукоеведение* : интернет-журнал. 2013. № 6. С. 1–8. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-i-napravleniya-realizatsii-individualnoy-obrazovatelnoy-traektorii> (дата обращения : 12.10.2019).

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

18. Віртуальний зошит до уроків зарубіжної літератури. URL : <https://sites.google.com/site/olitrus10/>.

19. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб . Вид. 2-ге, перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.

20. Гавриш С. Виртуальная тетрадь средствами Google – это реально. URL : <https://cutt.ly/zhjBP6f>.

21. Гаврілова Л. Г. Використання освітнього веб-сайту «Мультимедійні технології в музичній освіті» у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Т. 42. Вип. 4. С. 131–140.

22. Гарна Світлана. Віртуальний зошит як засіб дистанційного навчання учнів зарубіжної літератури. *Всесвітня література в школах України*. 2020. № 3. С. 18–26.

23. Гарна Світлана, Щербатюк Вікторія. Інноваційний інструментарій професійної компетентності вчителя-словесника Нової української школи. *Нова українська школа : вчимося вчити по-новому. Освітній дороговказ на 2019–2020 навчальний рік : науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2019–2020 навчальному році / за заг. ред. С. І. Макаренко*. Краматорськ : Витоки, 2019. С. 77–84.

24. Гарна С. Ю. Індивідуалізація освітнього простору учня на уроках зарубіжної літератури. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2016. № 1. С. 23–25.

25. Гарна С. Ю. Інтерактивний плакат як один із засобів дистанційного навчання зарубіжної літератури. *Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн*. 2017. № 3. С. 33–37.

26. Гарна С. Ю., Козієва В. В. Формування предметних компетентностей. Зарубіжна література : індивідуальні освітні маршрути. 7 клас : збірник комплексних завдань : навч. посіб. Київ : Оріон, 2019. 112 с. : іл.

27. Гарна С. Ю. Організація уроку зарубіжної літератури в системі дистанційного навчання школярів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 62. № 6. С. 47–57. URL : <https://cutt.ly/ihjB6wt> .

28. Гарна С. Ю. Сайт і блог учителя зарубіжної літератури як інструментарій професійної діяльності педагога в системі дистанційного навчання учнів. *Нова педагогічна думка* : наук.-метод. журн. 2019. № 2 (98). С. 88–92.

29. Гарна С. Ю. Самореалізація особистості учня шляхом створення оптимального освітнього середовища на уроках світової літератури. *Всесвітня література в школах України*. 2015. № 1–2. С. 2–5.

30. Гарна С. Ю., Щербатюк В. С., Ціко І. Г. Сервіси WEB 2.0 як засіб організації дистанційного навчання із зарубіжної літератури. *Дистанційна освіта : регіональний вимір* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Краматорськ, 05 квітня 2017 р.). Слов'янськ : Витоки, 2017. С. 29–35.

31. Герасименко І. В. Методика використання технологій дистанційного навчання в підготовці бакалаврів комп'ютерних наук : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014. 302 с.

32. Герасимова Е. К. Виртуальная тетрадь как средство представления современного электронного учебного материала. *Педагогические науки*. 2017. № 4 (24). Декабрь. С. 43–46.

33. Гогіберідзе Г. М. Диалог культур в системе литературного образования : монографія. Москва : Наука, 2003. 183 с.

34. Голубева Н. О. Виртуальная электронная тетрадь для подготовки к ЕГЭ по математике. Иваново, 2017. 15 с. URL : http://community.ivedu.ru/uploaded/Methodicheskaja-kopilka/Osnovnoe-obwee-i-srednee-obwee-obrazovanie/EGE_Matemat_VT/T3/tema_3_drozzhennikova.pdf.

35. Гриньова М. В. Теоретичні основи дослідження змісту саморегуляції діяльності людини. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія : Педагогічні науки. 2010. Вип. 7. С. 73–77. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2010_7_14.

36. Гудзенко О. Ф., Челомбітько Т. В. Дистанційний курс «Основи економіки» (для іноземних студентів підготовчого відділення) як інноваційна форма навчання. *Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє* : матеріали

III всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 19–20 квітня 2018 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 75–77.

37. Гупан Н. М., Пометун О. І. Нові професійні ролі вчителя як чинник інноваційного розвитку демократичної освіти. *II Всеукраїнська науково-практична конференція з онлайн трансляцією «Формування громадянської культури в новій українській школі : традиційні та інноваційні практики»* (м. Суми, 6–7 червня 2019 р.). Суми, 2019. С. 176–181.

38. Дацюк Г. И. Психолого-педагогические особенности применения информационных и коммуникационных технологий в учреждениях общего среднего образования : дисс. ... канд. пед. наук : 19.00.13. Москва, 2001. 235 с.

39. Дегтярьова Г. А. Теоретичні і методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2017. 480 с.

40. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів. *Інформаційні технології і засоби навчання* : електронне наукове фахове видання. 2006. № 1 (1). URL : <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/160> (дата звернення : 12.09.2018).

41. Дистанционное обучение : теория и практика : монографія / В. И. Гриценко, С. П. Кудрявцева, В. В. Колос, Е. В. Веренич. Киев : Наукова думка, 2004. 372 с.

42. Дистанційне навчання : психологічні засади : монографія / М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін. ; за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс–ЛТД, 2012. 240 с.

43. Доманский В. А. Литература и культура : Культурологический подход к изучению словесности в школе : учеб. пособ. Москва : Флинта ; Наука, 2002. 368 с.

44. Дубовик Л. О., Колібабчук А. В. Використання ІКТ та сервісів Інтернету на уроках хімії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики*

навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : Планер, 2015. Вип. 41. С. 43–47.

45. Желізняк Л. Д. Інтерактивний плакат як сучасний засіб навчання. URL : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/38576/ (дата звернення : 31.03.2017).

46. Жук Л. Г. Интернет-технологии как средство организации самостоятельной работы студентов технических вузов (на материале обучения иностранному языку) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Санкт-Петербург. гос. политех. ун-т. Санкт-Петербург, 2006. 192 с.

47. Жук Ю. О. Теоретико-методичні засади організації навчальної діяльності старшокласників в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища навчання : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2017. 468 с.

48. Зуєвська І. Критерії ефективності позитивного іміджу школи. *Директор школи*. 2006. № 2 (386) С. 10–13.

49. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

50. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремін. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

51. Игнатова Н. В. Интерактивные рабочие тетради как пример применения облачных технологий в дистанционном обучении математике. URL : <http://rirorzn.ru/publication/korreksionnaya-pedagogika/interaktivnye-rabochie-tetradi-kak-primer-primeneniya-oblachnykh-tekhnologiy-v-distantionnom-obuche/>.

52. Идрисова А. А. Использование интерактивного плаката для развития активной познавательной деятельности ученика. *Экономика и социум*. 2012. № 2. С. 161–162.

53. Интернет-коммуникация как новая речевая формация : колл. монография / науч. ред. Т. Н. Колокольцева, О. В. Лутовинова. Москва : ФЛИНТА ; Наука, 2012. 328 с.

54. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 466 с.

55. Калініченко С. Г. Впровадження дистанційного навчання в навчально-виховний процес. URL : http://reshetylivka-osvita.edu.poltava.ua/Files/downloads/дистанційне_навчання.docx (дата звернення : 15.03.2017).

56. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 2-е вид. доп. і опр. Київ : Українська книга, 2000. 480 с.

57. Кастомизация. Как термин из байкерского обихода применяется в онлайн-образовании. URL : <https://kursostroenie.lektorium.tv/kastomizatciia-roc>.

58. Кисельова О. Б., Гонтар М. В. Використання сервісу Glogster у виховній роботі з учнями. *Електронні інформаційні ресурси : створення, використання, доступ* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ВНТУ, 2016. С. 195–199.

59. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.

60. Кожемяко В. С. Четыре шага к успеху (что такое PR в образовании и зачем это нужно?). URL : <http://пуслит.рф//innovatsii/66-chetyre-shaga-k-uspekhu-cto-takoe-pr-v-obrazovanii-i-zachem-eto-nuzhno> (дата обращения : 27.12.2018).

61. Коломийцев М. Электронные тетради : создание, структура, примеры. URL : <https://www.eduneo.ru/elektronnye-tetradi-sozdanie-struktura-primery/>.

62. Кондратюк С. Ю. Методика створення сайту-портфоліо. Програмно-методичне забезпечення та комп'ютерна підтримка діяльності вчителя трудового навчання, технологій. Черкаси : ЧОПОПП, 2014. 28 с.

63. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL : <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf> (дата звернення : 15.09.2016).

64. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (дата звернення : 15.02.2016).

65. Короповская В. П. Создание интерактивного плаката для урока. *Интернет-сервисы в образовании : учеб.-метод. сб. материалов II Международной научно-практической конференции 20 июня 2014 года и материалов конкурса «Калейдоскоп сервисов в образовании» / под ред. В. П. Короповской, Н. А. Кургановой, Ю. А. Нацкевич. Омск : ИРООО, 2014. С. 138–146.*

66. Кошечко Н. Фасилітація як інноваційна технологія управління педагогічними конфліктами у закладах вищої освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка. 2018. № 2. С. 24–29.*

67. Кудряшев Н. И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы : пособ. для учителя. Москва : Просвещение, 1981. 190 с.

68. Куцевол О. М. Методи навчання на уроках зарубіжної літератури в середніх класах. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2001. № 12. С. 2–11.*

69. Ладыгина А. В. Методические рекомендации к использованию виртуальных рабочих тетрадей по физике. *Материалы V Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум».* URL : <https://scienceforum.ru/2013/article/2013004709> (дата обращения : 19.09.2019).

70. Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка : навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 176 с.

71. Медведєв М. Г., Пащенко І. О. Теорія ймовірностей та математична статистика : підручник. Київ : Ліра-К, 2008. 536 с.

72. Мельникова Л. Створення програм самореалізації особистості як стимул до розвитку літературної компетенції учня. *Всесвітня література в сучасній школі. 2012. № 2. С. 2–4.*

73. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. закл. освіти. Київ : Слово, 2010. 432 с.

74. Моделювання й інтеграція сервісів хмаро орієнтованого навчального середовища : монографія / Копняк Н., Корицька Г., Литвинова С., Носенко Ю., Пойда С., Седой В., Сіпачова О., Сокол І., Спирін О., Стромило І., Шишкіна М. ; за заг. ред. С. Г. Литвинової. Київ : Компринт, 2015. 163 с.

75. Мультимедійні технології та засоби навчання : навч. посіб. / А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський ; за ред. академіка НАПН України А. М. Гуржія. Вінниця : Нілан–ЛТД, 2017. 556 с.

76. Назаренко Л. А. Формування предметної літературної компетентності старшокласників засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2015. 305 с.

77. Носенко Л. Д. Основные этапы создания интерактивного плаката в среде Power Point. URL : <http://rostov.ito.edu.ru/2012/section/202/94321/index.html> (дата обращения : 31.03.2017).

78. Носенко Ю. Г., Попель М. В., Шишкіна М. П. Хмарні сервіси і технології у науковій і педагогічній діяльності : метод. рекомендації / за ред. М. П. Шишкіної. Київ : ІТЗН НАПН України, 2016. 73 с.

79. Охотник Г. Г. Теоретичні основи щодо організації дистанційного навчання в школі. URL : http://okhotnik-galina.ucoz.ru/nova1/nova15/teoretichni_osnovi_shhodo_organizaciji_distancijno.docx (дата звернення : 29.12.2019).

80. Пахмёлкина А. А., Попова О. В. Виртуальная рабочая тетрадь. URL : <http://inf.gimn2-vrn.edusite.ru/DswMedia/virtual-nayarabochayatetrad-.pdf> (дата звернення : 21.08.2019).

81. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення : 11.09.2019).

82. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 749 від 29.05.2019) : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 № 1060. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13> (дата звернення : 30.09.2019).

83. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення : 27.12.2018).

84. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

85. Покатілова О. О. Культурологічний контекст вивчення зарубіжної літератури як умова літературного та загальнокультурного розвитку учнів. *Зарубіжна література в школах України*. 2007. № 1. С. 10–13.

86. Сафарян С. І. Фонові знання як засіб поглибленого вивчення художнього твору в шкільному курсі зарубіжної літератури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Прикарпат. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2003. 213 с.

87. Світ літератури : сайт Химинець Адріани Арпадівни. URL : <http://svitliteraturu.com> (дата звернення : 11.01.2019).

88. Сеньовська Н. Л. Професійна саморегуляція вчителя : проблеми і шляхи розвитку : монографія. Тернопіль : ПРІНТ–ОФІС, 2014. 260 с.

89. Ситникова М. А. Электронная рабочая тетрадь как интерактивное средство обучения студентов колледжа. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2013. № 5 (2). С. 199–203.

90. Скриннік Н. В. Методика навчання української літератури учнів 5–6 класів з використанням хмарних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 324 с.

91. Словник іншомовних слів / уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук, думка, 2000. 680 с.

92. Словосвіт : персональний сайт учителя української мови та літератури, світової літератури Гарної Світлани Юріївни. URL : <http://garnasveta.wix.com/garna> (дата звернення : 11.01.2019).

93. Смирнова Н. А. Сайт учителя как активная среда для взаимодействия учителя и ученика в системе медиаобразования. *Медиаобразование 2013* : сб. тр. Международного форума конференций «Медиаобразование 2013» (г. Москва, 31 октября – 02 ноября 2013 г.) / под ред. И. В. Жилавской. Москва : РИЦ МГТУ им. М. А. Шолохова, 2013. С. 256–259.

94. Соколова Т. Є., Гарна С. Ю. Удосконалення літературної освіти школяра за допомогою програм самореалізації особистості. *Султанівські читання. Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах. (На пошану пам'яті доктора філологічних наук, професора М. В. Теплінського та доктора філологічних наук, професора В. Г. Матвійшина)*. Readings in Honour of Sultanov. Topical Problems of Literary Studies in Comparative Dimensions. Issue III : зб. ст. / редкол. : І. В. Козлик (голова) й ін. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. Вип. 3. С. 345–352.

95. Сорока В. Піар-менеджер літератури. *Освіта України*. 2015. 27 квітня (№ 17). С. 6.

96. Стоюнин В. Я. О преподавании русской литературы. Изд. 2-е, изм. и доп. Санкт-Петербург : печатано в Тип. Г. Ф. Миллера, 1868. 435 с.

97. Тарасова Е. В. Организация диалога культур на уроках литературы при сравнительно-сопоставительном изучении русской и бурятской сказок. *Ученые записки Забайкальского государственного гуманитарно-педагогического университета им. Н. Г. Чернышевского*. Серия : Профессиональное образование, теория и методика обучения. 2010. № 6 (35). С. 125–128.

98. Твердохліб А. І. Сучасні уявлення науковців про «компетенцію» і «компетентність». *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 15. С. 88–95.

99. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук та ін. ; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : Міськдрук, НТУ «ХП», 2016. 284 с.

100. Терно С. Методика укладання та використання тестових завдань. *Історія в сучасній школі*. 2012. № 1. С. 42–47.
101. Технологія відкритого простору. URL : <http://openspace.works/principles> (дата звернення : 25.01.2020).
102. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посіб. / В. Ю. Биков та ін. ; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
103. Ткаченко Г. Технологія модерации. URL : <https://miroshkina.ucoz.ru/123/tekhmol.moderacii.pdf> (дата обращения : 16.01.2020).
104. Ткачук Г. В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики : монографія. Умань : Видавець «Сочинський», 2011. 177 с.
105. «ТОБТО» : абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства. URL : <http://insha-osvita.org/wp-content/uploads/2018/07/Abetka-Facilitation-Insha-Osvita.pdf> (дата звернення : 25.01.2020).
106. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі : екзистенціально-діалогічна концепція. Київ : Міленіум, 2002. 302 с.
107. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования / сост. И. В. Роберт, Т. А. Лавина. Москва : ИИО РАО, 2009. 96 с.
108. Требик Л. П. Основні принципи дистанційного навчання у підвищенні кваліфікації управлінських кадрів регіону. URL : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Trebik.pdf>.
109. Третьякова Ю. В. Застосування технологій дистанційного навчання для підвищення якості засвоєння навчального матеріалу. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. Вип. 19. С. 706–715.
110. Тунцева А. Ю. Виртуальная электронная тетрадь как средство активизации познавательной деятельности учащихся. *Теория и практика образования в современном мире* : материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2014 г.). Санкт-Петербург : Сатис, 2014. С. 376–379.

111. Фирсова М. Н. Информационно-образовательная среда. Виртуальная тетрадь. URL : <https://infourok.ru/informacionno-obrazovatel'naya-sreda-virtualnaya-tetrad-2035449.html>.

112. Хижняк І. А. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання засобів електронної лінгвометодики в професійній діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т». Слов'янськ, 2017. 577 с.

113. Хміль Н. Педагогічні умови ефективного використання блогів для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні інформатики. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 7. С. 138–143. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_7_23 (дата звернення : 11.01.2019).

114. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. Москва : Изд-во МГУ, 2003. 416 с.

115. Ціко І. Г. До проблеми формування медіаімунітету сучасних школярів : дидактичний аспект. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Медіатравма в умовах інформаційної війни : психологічний та педагогічний аспекти» 20–21 червня 2017*. URL : <http://mediaosvita.org.ua/book/tsiko-i-g-do-problemy-formuvannya-mediaimunitetu-suchasnyh-shkolyariv-dydaktychnyj-aspekt/> (дата звернення : 25.01.2020).

116. Ціко І. Г. Медіадидактичний аспект формування етнокультурної компетентності учнів 5–7 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури. *Науковий огляд*. 2015. № 5. С. 109–119.

117. Шахіна І. Ю., Ільїна О. І. Інтерактивні плакати в освітній діяльності. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. Вип. 42 (46). С. 403–412.

118. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2.13 (109). С. 258–263.

119. Шеманаева М. А. О трактовках термина «индивидуальная образовательная траектория». *Концепт* : науч.-метод. электрон. журн. 2017. № 12. URL : <http://e-koncept.ru/2017/470154.htm> (дата обращения : 13.10.2019).

120. Шлях до успіху. Дистанційна робота з обдарованими дітьми : теорія, методика, практика : метод. посіб. / В. М. Буренко (кер. авт. кол.), В. І. Гатальська, Л. М. Жарікова та ін. ; за заг. ред. С. І. Сафарян. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 112 с.

121. Шовкун В. В. Використання дистанційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2016. Вип. 2. С. 281–292. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeetu_2016_2_23.

122. Штейнберг В. Э. Дидактические многомерные инструменты : теория, методика, практика. Москва : Народное образование, 2002. 304 с.

123. Штефан Л. А., Борзенко О. П. Особливості організації дистанційного навчання студентської молоді в Канаді : ретроспективний аналіз : монографія. Харків : ХНАДУ, 2015. 219 с.

124. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2003. № 490. С. 95–104.

125. Шупта О. В. Дидактичні принципи дистанційного навчання. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. Серія : Педагогіка та психологія / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Вид-во ЧНУ, 2011. Вип. 582. С. 184–194.

126. Ээльмаа Ю. В., Федоров С. В. Информационные технологии на уроках литературы. Москва : Просвещение, 2012. 176 с.

127. Яшина Т. С. Оценка качества образовательных веб-сайтов как фактор развития единого информационного образовательного пространства : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Елец. гос. ун-т им. И. А. Бунина. Елец, 2005. 25 с.

128. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Інститут педагогіки НАПН України, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2017. 508 с.

129. Foxon M., Richey R. C., Roberts R. C., Spannaus T. W. Training Manager Competencies : The standards. 3rd Ed. Syracuse ; New York : ERIC Clearinghouse on Information and Technology, 2003. 177 p.

130. Roger von Oech. A kick in the seat of the pants : using your explorer, artist, judge & warrior to be more creative. New York : Harper & Row. Perennial Library, 1986. 153 p.

131. Rychen D. S., Salganik L. H. Definition and Selection of Competencies (DESECO) : Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper. Neuchatel, Switzerland : Swiss Federal Statistical Office, 2002. 27 p.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ НАВЧАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Програма формувального експерименту та його організаційно-технологічне забезпечення

Аналіз психолого-педагогічних праць з досліджуваної проблеми, результати констатувального експерименту засвідчили потребу створення науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН. Це зумовлено такими факторами:

- змінами у змісті навчання, спричиненими розвитком ІКТ, зокрема й технологіями ДН;
- соціальним замовленням на формування інформаційно компетентного учня;
- недостатньою увагою вчителів до впровадження ДН у школі;
- реалізацією діяльнісного підходу в організації дистанційної форми навчання учнів зарубіжної літератури;
- відсутністю методики вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН;
- неможливістю учнів, які з певних причин не можуть відвідувати заклади загальної середньої освіти, отримувати якісну освіту.

Для вирішення зазначених питань створено програму експериментального навчання: визначено її теоретико-методологічне підґрунтя, сформульовано мету, завдання, етапи, визначено базові заклади загальної

середньої освіти, форми навчання, дидактичні засоби, опис задіяних у дослідженні груп, матеріалів, що використовувалися у процесі роботи.

Теоретико-методологічною основою експерименту є:

- нормативні документи (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [8], Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) із зарубіжної літератури. 10–11 класи. Рівень стандарту [4], Положення про дистанційне навчання [9], Концепція науково-педагогічного експерименту «Дистанційне навчання учнів» [6] тощо);

- наукові праці з проблеми дослідження (див. вище);
- результати констатувального етапу експерименту (див. п. 2.3);
- теоретично обґрунтована методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Мета експерименту полягала в перевірці ефективності методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН відповідно до висунутої гіпотези.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Визначено основні *завдання* формувального експерименту, які передбачали:

- розробку методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використання технологій ДН за визначеними критеріями та показниками;

- експериментальну перевірку ефективності розробленої методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використання технологій ДН за визначеними критеріями та показниками;

- діагностування в учнів старшої школи рівнів сформованості предметної компетентності та підтвердження репрезентативності експериментальної вибірки;
- моніторинг рівнів сформованості предметної компетентності старшокласників протягом усього періоду ДН за допомогою доцільних методів математичної статистики;
- обґрунтування ефективності запропонованої моделі методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

До експерименту залучено учнів старшої школи шести закладів загальної середньої освіти Донецької, Луганської, Харківської областей, а саме: Економіко-гуманітарного ліцею № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради Донецької області, Добропільського НВК «Спеціалізована школа І–ІІІ ступенів № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад» Добропільської міської ради Донецької області, Новотроїцької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 4 Волноваської районної ради Донецької області, Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 29 Маріупольської міської ради Донецької області», Барвінківської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 3 Барвінківської районної ради Харківської області, Попаснянської гімназії № 20 Попаснянської районної ради Луганської області. Довідки про впровадження результатів дослідження подано в додатку Ж.

Експериментальне дослідження здійснювалося впродовж 2014–2019 рр. у чотири етапи:

- **розвідувально-пошуковий (2014 рр.)** передбачав діагностику та аналіз готовності учасників освітнього процесу (учителів, учнів і батьків) до вивчення зарубіжної літератури дистанційно; опрацювання нормативних документів; формулювання гіпотези, прогнозування результатів експерименту; визначення діагностичного інструментарію і експериментальної бази;
- **експериментальний (2014–2015 рр.)** передбачав планування експериментальної роботи; укладання програми експерименту; комплектування

груп учасників експерименту; налагодження зв'язків і проведення консультацій з учасниками експерименту;

– **конструктивно-рефлексивний (2015–2019 рр.)** передбачав розробку методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН, навчально-методичного забезпечення дистанційних занять, методичних рекомендацій для вчителів щодо викладання курсу «Зарубіжна література» в 10–11 класах з використанням технологій ДН; перевірку ефективності експериментальної методики; апробацію комплексу завдань із зарубіжної літератури; проведення індивідуальних консультацій для учасників експерименту; перевірку впливу експерименту на його учасників;

– **підсумковий етап (2019 р.)** передбачав аналіз і порівняння результатів експерименту, узагальнення матеріалів.

Достовірність результатів забезпечена методологічною і дидактичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень в окресленні провідних напрямів дослідження; застосуванням методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; апробацією розробленої методики у старшій школі; якісним і кількісним аналізом результатів експериментально-дослідної роботи; математичною обробкою результатів дослідження за критерієм Фішера-Снедекора (для кількісного та якісного аналізу динамік змін у рівнях сформованості предметної компетентності учнів контрольної та експериментальної груп).

Дидактичні засоби проведення експерименту мали предметний та формовий характер:

– Зарубіжна література. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Рівень Стандарт [3];

– комплекс завдань для ДН зарубіжної літератури учнів 10–11 класів (див. додаток Б);

– навчально-методичні кейси для вивчення зарубіжної літератури дистанційно, розроблені автором і творчою групою вчителів Донецької області та розміщені на платформі Moodle;

- літературні диктанти (див. додаток В), різнорівневі контрольні роботи із зарубіжної літератури для учнів 10–11 класів (див. додаток Г);
- онлайн-платформа для дистанційного навчання «E-school. Дистанційне навчання в школі» [10];
- календарний план формувального експерименту щодо методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Результатом навчання учнів 10–11 класів зарубіжної літератури є певний рівень сформованості предметної компетентності учнів старшої школи згідно з чинною програмою [4].

Предметну компетентність учнів старшої школи в контексті дослідження розглядаємо як результат сформованості знань із зарубіжної літератури, навичок володіння ІКТ; умінь самостійно здобувати та застосовувати інформацію з онлайн-джерел, виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно, працювати індивідуально та в команді; здатності до рефлексії та креативного мислення, усвідомлення ціннісного потенціалу художнього твору.

Ефективність формування у старшокласників *предметної компетентності* забезпечується внаслідок застосування під час вивчення творів зарубіжної літератури навчально-технічних можливостей ДН, що відкриває доступ школярів до практично невичерпних інформаційних джерел.

Реалізація програми здійснювалася завдяки дотриманню ***науково-методичних, психолого-педагогічних, мотиваційних заходів.***

Науково-методичні. Суб'єктами навчання є учні 10–11 класів, які опановують навчальний матеріал дистанційно.

Дистанційне навчання передбачає автоматизовану систему оцінювання (окрім творчих робіт).

Психолого-педагогічні: для ДН – це переважно індивідуальна робота; для змішаного – індивідуальна та групова; кількісно-якісний склад групи: 10–15 учнів 10–11 класів.

Для успішної співпраці вчителя та учня необхідно мотивувати школярів до діяльності через створення ділової атмосфери на занятті з урахуванням їх психологічних особливостей, визначення мети навчання, забезпечення доброзичливих, партнерських стосунків, організацію пізнавальної та творчої діяльності учнів у зручний час на основі розвивального навчання, виховання позитивного ставлення до самостійного здобуття знань, поєднання традиційних та дистанційних форм навчання.

Однією з основних умов успішного навчання в дистанційному форматі є дотримання *гігієнічних вимог*, а саме: систематичне вологе прибирання та провітрювання приміщення; виконання вправ для очей, пальчикової гімнастики для попередження втомлюваності й перевтоми учнів; дотримання правильної постави учня під час роботи з комп'ютером; чергування видів діяльності; дотримання санітарно-гігієнічних норм щодо оснащення робочого місця учня меблями відповідно до його віку та зросту.

Матеріально-технічні: комп'ютерний клас (за умови, що заняття проводитимуться у школі), вільний доступ учасників освітнього процесу до роботи в інтернеті, наявність електронної скриньки; достатній рівень володіння вчителями та учнями основами комп'ютерної грамотності.

Від здатності педагога зацікавити учнів навчанням, створити емоційне тло уроку залежить подальша робота школярів та їх результативність.

Для того, щоб уникнути одноманітності, необхідно змінювати види завдань, синтезувати різні форми й методи роботи. Не менш важливим є дотримання обсягу завдань, темпу й ритму уроку, забезпечення належного рівня культури мовлення.

Формувальному етапу експерименту передував *пропедевтичний* етап, що передбачав *роботу з учнями* під час вивчення зарубіжної літератури за змішаною формою навчання, розробку методичного супроводу щодо реалізації педагогічних умов з опорою на методичну систему вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій ДН; *роботу з батьками* (консультації «Як підготувати учня до роботи

в дистанційному форматі», «Організація робочого місця дитини вдома», «Роль батьків у навчальному процесі»; *проведення* відкритого уроку, розробка інформаційної пам'ятки для батьків щодо організації освітнього процесу в дистанційному форматі). Для вчителів зарубіжної літератури організовано тренінги, під час яких обговорювались питання щодо ефективного використання дистанційної форми організації освітнього процесу, оволодіння хмаро орієнтованими технологіями навчання, використання здоров'язберезувальних технологій під час ДН учнів; ділові ігри: «Навчаємо дистанційно», «Навчаємося дистанційно».

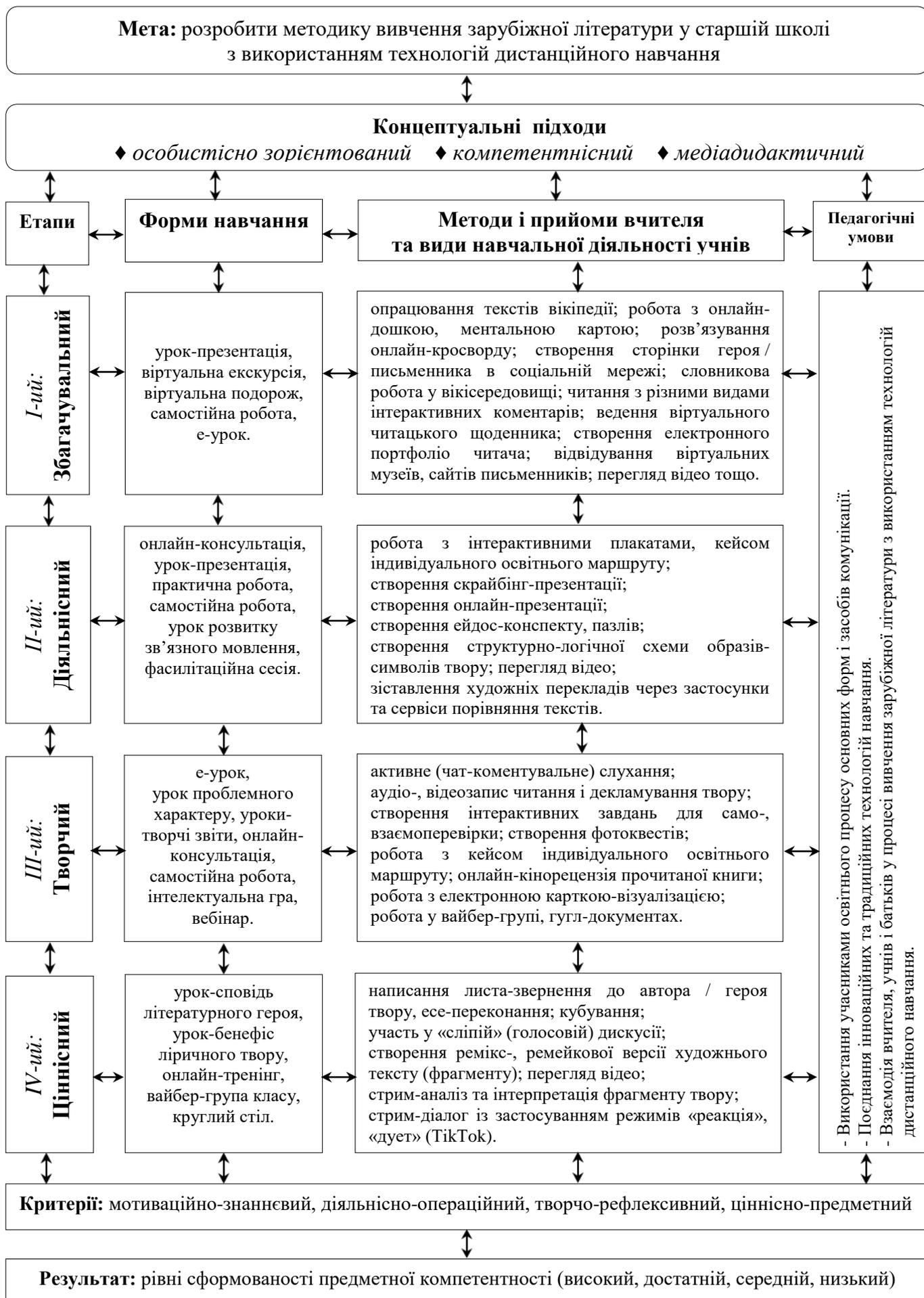
Налагоджено співпрацю з базовими закладами загальної середньої освіти для проведення формувального експерименту; організовано робочі зустрічі з експертами-науковцями щодо означених питань.

3.2. Експериментальна методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання

Визначення теоретичних позицій дослідження (педагогічні умови вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН, принципи побудови експериментальної методики) уможливили розробку моделі навчання зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН. Розроблено *модель*, яка охоплювала чотири взаємопов'язані етапи: 1) збагачувальний; 2) діяльнісний; 3) творчий; 4) ціннісний (див. рис. 3.1).

Зазначимо, що на кожному етапі реалізовувались усі *три педагогічні умови*: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Опишемо кожен етап розробленої моделі експерименту. Зазначимо, що на всіх етапах використовували розроблені нами *комплекси завдань із зарубіжної*

Рис. 3.1. Модель методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання

літератури для учнів 10–11 класів (див. додаток Б), кейси індивідуальних освітніх маршрутів із зарубіжної літератури, інтерактивні плакати, віртуальні зошити, електронні читацькі щоденники тощо, а також модифіковані прийоми вчителя та види навчальної діяльності учнів: читання з різними видами інтерактивних коментарів; активне (чат-коментувальне) слухання; аудіо-, відеозапис читання і декламування твору; «сліпа» (голосова) дискусія; чат (форум)-діалог, дискусія; створення ремікс-, ремейкової версії художнього тексту (фрагменту); зіставлення художніх перекладів через застосунки та сервіси порівняння текстів; стрим-аналіз та інтерпретація фрагменту художнього твору; створення інтерактивних завдань для само-, взаємоперевірки; словникова робота у вікісередовищі тощо.

Метою першого – **збагачувального** – етапу було озброєння учнів системою знань із зарубіжної літератури та вміннями користуватися ІКТ.

Формами та методами на цьому етапі були: е-урок, урок-презентація, віртуальна екскурсія, урок-подорож, самостійна робота; опрацювання текстів вікіпедії, словникова робота у вікісередовищі; читання з різними видами інтерактивних коментарів; робота з онлайн-дошкою, ментальною картою; розв’язування онлайн-кросворду; створення сторінки письменника / героя в соціальній мережі; ведення віртуального читацького щоденника; відвідування віртуальних музеїв і сайтів письменників; перегляд буктрейлерів, презентацій, відеороликів, артвідео, навчальних відеоматеріалів тощо.

Другий етап формувального експерименту – **діяльнісний**. Його мета – самостійне опрацювання різноманітних джерел інформації, формування вмінь і навичок практичного застосування набутих знань, роботи в команді та індивідуально; занурення в активну взаємодію за допомогою написання коментарів до виконаних робіт однокласників. **Формами й методами** на цьому етапі були: онлайн-консультація, практична робота, самостійна робота, урок розвитку зв’язного мовлення, фасилітаційна сесія; робота з інтерактивним плакатом, електронною карткою-візуалізацією; створення онлайн-презентації, скрайбінг-презентації, структурно-логічної схеми образів-символів твору,

ейдос-конспекту, пазлу; зіставлення художніх перекладів через застосунки та сервіси порівняння текстів тощо.

Метою третього – **творчого** – етапу була робота з розвитку креативного мислення, здатності до рефлексії та вміння застосовувати здобуту інформацію під час виконання навчальних завдань. **Формами й методами** на цьому етапі виступили: е-урок, урок проблемного характеру, урок-творчий звіт, онлайн-консультація, самостійна робота, інтелектуальна гра, вебінар; робота у вайбер-групі, з гугл-документами, з електронною карткою-візуалізацією; активне (чат-коментувальне) слухання; аудіо-, відеозапис читання і декламування твору; створення інтерактивних завдань для само-, взаємоперевірки, фотоквестів, онлайн-кінорецензії прочитаної книги тощо.

Четвертий етап формувального експерименту – **ціннісний**. Його метою було формування вмінь аналізувати та інтерпретувати художні твори, визначати їх ціннісний потенціал. На цьому етапі експерименту задіяно такі **форми й методи**: урок-сповідь літературного героя, урок-бенефіс ліричного твору, тренінг у додатку Zoom, вайбер-група класу, круглий стіл, написання листа-звернення до автора / героя твору, есе-переконання; кубування; «сліпа» (голосова) дискусія; створення ремікс-, ремейкової версії художнього тексту (фрагменту); стрим-аналіз та інтерпретація фрагменту художнього твору; стрим-діалог із застосуванням режимів «реакція», «дуєт» (TikTok).

Зазначимо, що формувальному етапу експерименту передував *пропедевтичний* етап, який передбачав вивчення зарубіжної літератури учнями за *змішаною формою* навчання; розробку *методичного супроводу* щодо реалізації педагогічних умов з опорою на методичну систему вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій ДН; *роботу з батьками* (консультації «Як підготувати учня до роботи в дистанційному форматі», «Організація робочого місця дитини вдома», «Роль батьків у навчальному процесі»; *відкритий урок* для батьків, розробка *інформаційної пам'ятки* для батьків щодо організації освітнього процесу в дистанційному форматі).

Підготовка вчителів до реалізації педагогічних умов передбачала такі напрями: відкритість до сприйняття нового, бажання до формування власних умінь використовувати технології ДН; оволодіння методами роботи з учнями щодо вивчення ними зарубіжної літератури дистанційно; опанування методики навчання учнів старших класів зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Для підвищення рівня володіння ІКТ та розуміння особливостей організації е-уроку з учителями зарубіжної літератури проведено *тренінги*, під час яких обговорювались питання щодо ефективного застосування технологій ДН, шляхів і форм залучення учнів до виконання навчальних завдань, оволодіння хмарними технологіями навчання; *ділові ігри* «Навчаємо дистанційно», «Навчаємося дистанційно».

Робота з учнями відбувалася за навчальною програмою із зарубіжної літератури (35 годин на рік), також самостійна робота учнів поза межами уроку з дотриманням санітарних вимог.

Унесено зміни в методичний інструментарій учителя, розроблено електронний курс вивчення учнями старшої школи зарубіжної літератури на платформі для ДН «E-school». Функціональні особливості платформи «E-school» подано в додатку Д.

До кожного уроку підготовлено *комплекс завдань*, які ілюстрували формування в учнів старшої школи знань із зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Комплекс складається із завдань трьох типів: *актуалізувальні, формувальні, констатувальні* (відповідно до етапів вивчення літературного твору). Підґрунтям є типологія, запропонована О. Дем'яненко, яка в науково-методичному посібнику «Система творчих завдань у процесі навчання зарубіжної літератури (5–8 класи)» [3] представила систему завдань, підвалинами яких є ідея комплексного розвитку інтелектуально-творчих здібностей школярів молодшого та старшого підліткового віку. Зокрема, науковиця до завдань *актуалізувального типу* зараховує ті, що використовуємо «на етапах підготовки до сприйняття і безпосереднього читання тексту твору

з метою активізації мотиваційних резервів учня, розвитку творчої уяви і фантазії, образного та асоціативного мислення» [3, с. 80]. Завдання *формувального типу* передбачені для використання на етапах підготовки й аналізу художнього твору. Мета їх упровадження – поглиблення читацького сприйняття художнього твору, розвиток логічного мислення, набуття практичних навичок використання теоретико-літературних понять у процесі роботи з текстом твору [3, с. 81]. *Констатувальні завдання* використовуємо на підсумкових етапах роботи з літературними творами «для узагальнення та систематизації вивченого. Вони значущі для виявлення рівня сформованості навичок творчої діяльності учнів у процесі вивчення навчальної теми» [3, с. 80–81].

Запропоновані завдання реалізуються у практичній діяльності за допомогою спеціальних прийомів і навчальних технологій (проектної, інтерактивної, особистісно зорієнтованого навчання, ІКТ); зумовлюють створення оптимальних умов для становлення компетентних і мобільних учнів; сприяють розвитку пізнавального інтересу школярів, інформаційному збагаченню та формуванню в них необхідних здібностей; орієнтують на одержання подальшої освіти з використанням сучасних технологій навчання; створюють умови для підвищення рівня і доступності освіти.

Під час реалізації формувального експерименту учні набували таких **дидактичних умінь**: орієнтуватися в біографії письменників різних країн та епох, аналізувати провідні теми, проблеми, мотиви творів, визначати жанрові ознаки прочитаних творів, особливості художнього перекладу; усвідомлювати літературні напрями, стилі, течії, школи, їхні особливості; характеризувати літературні епохи; розкривати, коментувати, зіставляти образи у творах різних жанрів і засоби їх творення; складати плани всіх видів, створювати усні та письмові роботи творчого типу; використовувати цифрові технології для розширення уявлень про творчість зарубіжних письменників; **перцептивно-експресивних умінь**: обмінюватися переживаннями та враженнями від прочитаного твору; розуміти емоційний стан героя, ставлення героя до себе

та оточення; висловлювати судження щодо порушених у творах проблем, розуміти індивідуальні особливості інших і бути зрозумілим для інших.

Опишемо роботу з учнями старших класів під час вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Зазначимо, що реалізація моделі формувального експерименту відбувалася за етапами, відображеними на рис. 3.1.

Метою першого – *збагачувального* – етапу було озброєння учнів системою знань із зарубіжної літератури та вміннями користуватися ІКТ. Старшокласники опановували літературно-мистецькі явища, основні віхи життєвого та творчого шляху письменників, риси їхнього індивідуального стилю, зміст програмових творів зарубіжної літератури, відомості про українських перекладачів, поняття теорії літератури (відповідно до вимог програми із зарубіжної літератури для 10–11 класів рівня стандарту); характеризували літературно-мистецькі епохи.

Продемонструємо це на прикладах завдань.

Тема уроку. Стендаль. Творчий шлях письменника, його внесок у скарбницю психологічної прози XIX ст.

Мета завдання: перевірити знання учнів про життєвий та творчий шлях письменника, уміння аналізувати, зіставляти, демонструвати результати роботи та спільно обговорювати їх на онлайн-дошці Padlet.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet.

Протокол завдання

З поданих слів випишіть п'ять, що стосуються життя і творчості Стендаля. Аргументуйте свій вибір.

Наприклад: трактат – Стендаль є автором трактату «Про кохання».

Просвітництво, Наполеон, епопея, Берте, міланець, Сорбона, драматург, дзеркало, соціально-побутовий роман, Старий Заповіт, Новий Заповіт, Незнайомка, Маргарита Наваррська, Дантон, Москва, Бердичів, Одеса, Тур, карбонарій, вольтер'янець.

Тема уроку. Срібна доба російської поезії: течії, здобутки, долі митців.

Мета завдання: перевірити знання учнів про здобутки та творчість митців срібної доби російської поезії; використовувати інтернет-ресурси для створення пазлів; демонструвати результати роботи та обговорювати їх з однокласниками на онлайн-дошці Padlet.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet, генератор пазлів.

Протокол завдання

Створіть пазли із завданнями для характеристики срібної доби російської поезії. Поділіться покликанням на пазл у спільному чаті та запропонуйте однокласникам його скласти.

Скористайтеся генератором пазлів за покликанням <https://cutt.ly/mhjoEyd>.

Тема уроку. Гомер – славетний поет стародавньої Греції.

Мета завдання: перевірити знання учнів про віхи життя та творчості давньогрецького поета, уміння використовувати цифрові технології для розширення уявлень про митців зарубіжної літератури; створювати та демонструвати власний продукт.

Програмне забезпечення: вайбер-група класу, онлайн-дошка Padlet, генератор QR-кодів.

Протокол завдання

Уявіть, що ви шанувальники Гомера. Створіть фейсбук-сторінку життя та творчості письменника, представте його як поета та особистість. Покликанням на створену фейсбук-сторінку поділіться у вайбер-групі класу (або збережіть сторінку у форматі малюнка / згенеруйте QR-код та розмістіть на онлайн-дошці).

Довідка. Шаблон фейсбук-сторінки (<https://cutt.ly/2hfLUUm>), сервіс для генерації QR-кодів (<https://creambee.ru/qr-code-generator/>).

Тема уроку. А. Ахматова. Шлях у поезію.

Мета завдання: перевірити знання учнів про віхи життя та творчості мисткині, про її зв'язок з Україною та українські теми в ліриці; узагальнити вміння здійснювати пошукову діяльність, словесно оформлювати результати

дослідження; використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань та створення електронного продукту.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet, програми для створення анімаційної презентації, інтерактивних плакатів, буклетів.

Протокол завдання

Проведіть дослідження «Київ у житті та творчості А. Ахматової», скориставшись покликаннями: <http://library.knuba.edu.ua/node/38019>, <https://cutt.ly/shhRhLL>, <https://cutt.ly/FhhRl62>, <https://cutt.ly/Xhf5zXc>.

Створіть (на вибір) анімаційну презентацію, інтерактивний плакат чи буклет за темою. Продемонструйте результати роботи на онлайн-дошці.

Довідка. Програма для створення анімаційної презентації (www.powtoon.com), інтерактивного плаката (<https://www.canva.com/>).

На другому – діяльнісному – етапі формувального експерименту учні самостійно опрацьовували різноманітні джерела інформації, застосували набуті знання на практиці в команді та індивідуально.

Тема уроку. Проблема краси й моралі в романі О. Вайльда «Портрет Доріана Грея». Система образів. Еволюція головного героя.

Мета завдання: проаналізувати образ Доріана Грея, з'ясувати вміння учнів застосовувати набуті знання під час виконання практичного завдання щодо визначення моральної та духовної деградації персонажа твору.

Програмне забезпечення: онлайн-сервіси для створення колажів.

Протокол завдання

У психологічній науці є «нарцистичний тип поведінки», так званий «нарцисизм». Здійсніть «психологічну реконструкцію» (В. Гладішев, А. Веселкова) характеру Доріана Грея і виокреміть прояви «нарцисизму» в поведінці персонажа. Створіть колаж, проілюструйте на ньому факти моральної та духовної деградації головного героя.

Довідка. Онлайн-сервіси для створення колажу: PhotoFunEditor (<https://uk.photofuneditor.com/>); Canva (<https://cutt.ly/ehgekmn>); Montagesphoto (<https://ua.montagesphoto.com/kolazh>).

Тема уроку. Б. Л. Пастернак. Філософська спрямованість лірики й прози митця.

Мета завдання: формувати вміння учнів аналізувати поезію, порівнювати оригінал і переклад твору; розвивати навички творчої діяльності.

Програмне забезпечення: онлайн-сервіси для порівняння текстів (Diffchecker, Difttext, Majento, TextCompare, Text.num2word).

Протокол завдання

Знайдіть в інтернеті поезією «Зимова ніч» Б. Пастернака в оригіналі та в перекладах П. Перебийноса й Л. Талалая. Зіставте оригінал з перекладами за допомогою одного із сервісів для порівняння текстів. Подумайте, чим вони відрізняються та кому, на вашу думку, удалося точніше відтворити художній світ поезії. Опишіть свої враження в жанрі есе.

Тема уроку. Ідея одухотворення життя і відновлення втрачених зв'язків у драмі-феєрії М. Метерлінка «Синій птах». Особливості розвитку сюжету.

Мета завдання: перевірити знання учнів змісту п'єси бельгійського драматурга, композиції твору, символіки образів; розвивати навички роботи з художнім текстом; використовувати цифрові технології для створення маршруту подорожі дійових осіб за прочитаним твором.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet.

Протокол завдання

Створіть колесо (карту) подорожі дітей лісоруба Тільтіля і Мітіля за чарівним Синім птахом. Представте роботу на онлайн-дошці, запропонуйте однокласникам залишити свої враження про вашу роботу в коментарях.

Довідка. Колесо подорожі – маршрут подорожі головних дійових осіб твору.

Тема уроку. Тема кохання і часу у вірші Г. Аполлінера «Міст Мірабо». Верлібр у творчості поета.

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати ліричний текст; працювати у групі; розвивати навички використовувати цифрові технології для розширення уявлень про творчість поета та створення печворку.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet.

Протокол завдання

Уявіть, що художній твір чи біографія письменника, які ми вивчаємо, – це ковдра, зшита з різнокольорових клаптиків інформації. Кожен клаптик – це окрема тема плюс малюнок-асоціація до неї.

Створіть печворк для аналізу вірша Г. Аполлінера «Міст Мірабо». Представте роботу на дошці Padlet.

Довідка. Шаблон для створення печворку (<https://cutt.ly/5hhArv1>).

На третьому – творчому – етапі формувального експерименту проводилася робота щодо розвитку креативного мислення учнів, здатності до рефлексії та вмінь застосовувати здобуту інформацію під час виконання навчальних завдань.

Тема уроку. «Фуга смерті» Пауля Целана – один із найвідоміших творів про Голокост.

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати та інтерпретувати поетичний текст; визначати антивоєнний пафос твору, авторську позицію; висловлювати власні судження щодо питань, порушених у творах митця, визначати їх актуальність для сьогодення; узагальнювати набуті знання в жанрі есе-реквієму та демонструвати результати роботи у вайбер-групі класу.

Програмне забезпечення: вайбер-група класу.

Протокол завдання

Освенцім (Аушвіц-Біркенау) був найбільшим нацистським табором смерті часів Другої світової війни. Тут відбувалися безпрецедентні масові вбивства. У період 1940–1945 тут загинули 1 100 000 осіб. Дев'яносто відсотків із них – євреї. Передивіться документальний фільм «Освенцім. Мандри в пекло» за покликанням <https://cutt.ly/uhhAiOB>. Перечитайте вірш П. Целана «Фуга смерті». Напишіть есе-реквієм «За колючим дротом пам'яті» та представте його у вайбер-групі класу.

Тема уроку. Густав Флобер. «Пані Боварі». Еволюція Емми Боварі. Образи обивателів. Об'єктивний стиль Г. Флобера. Психологічні деталі. Боварізм як суспільно-психологічне явище.

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати образ Емми Боварі; установлювати причиново-наслідкові зв'язки між подіями твору; розвивати асоціативну уяву, творчі здібності учнів; створювати електронний продукт.

Програмне забезпечення: дошка Padlet.

Протокол завдання

Письменник В. Шукшин любив порівнювати життя людини з піснею. Про знайомих він говорив: «Прожив, як пісню проспівав». І уточнював: «Проспівав її пречудово» або навпаки: «Кепсько проспівав». А яку пісню «проспівала» Емма Боварі, героїня твору Г. Флобера? Своїми думками поділіться з однокласниками на дошці Padlet у жанрі ese.

Тема уроку. «Світ не фабрика з виконання бажань»: Д. Грін – американський письменник, автор книжок для підлітків та молоді. «Провина зірок» – розповідь про історію кохання невиліковно хворих юнака та дівчини.

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати та інтерпретувати художній текст; розвивати художньо-образне мислення, інтелектуальні та творчі здібності; удосконалювати навички писемного зв'язного мовлення, узагальнювати набуті знання в одному із жанрів фанфікшену.

Програмне забезпечення: вайбер-група класу.

Протокол завдання

Науковці вважають, що в романі Д. Гріна «Провина зірок» відкритий фінал. Спробуйте написати сіквел, у якому передбачте, як складеться подальша доля Гейзел та її батьків, Айзека та ін. Представте свої роботи іншим у вайбер-групі класу.

Довідка. Сіквел – художній твір (або інший твір художнього мистецтва), який продовжує сюжет іншого відомого художнього твору.

Тема уроку. Тумас Йоста Транстремер – лауреат Нобелівської премії, поет, перекладач, прозаїк. Розмаїття тем і жанрів його лірики.

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати та інтерпретувати ліричні твори; поглибити поняття поетичної мови художнього твору; розвивати

художньо-образне мислення, інтелектуальні та творчі здібності; удосконалювати навички роботи з художнім словом під час написання хайку.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet.

Протокол завдання

Знайдіть в інтернеті українські переклади хайку Т. Транстремера. Прочитайте. Створіть власні вірші в цьому жанрі. Запропонуйте їх для перегляду й оцінки однокласникам, розмістивши на онлайн-дошці для спільної роботи.

Довідка. Хайку – це короткі вірші без рими, у яких використовується мова відчуттів для вираження емоцій та образів.

Алгоритм створення:

1-й рядок: «Я був» кимось чи чимось або «Я бачив» когось чи щось.

2-й рядок: Місце та дія (де та що робив).

3-й рядок: Визначення (як?).

Четвертий етап формувального експерименту – **ціннісний**. Його мета – формування вмінь учнів аналізувати та інтерпретувати літературні твори зарубіжних авторів в аспекті національної культури та загальнолюдських цінностей, визначати їх ціннісний потенціал, висловлювати судження щодо прочитаних літературних творів, образів, тем, сюжетів тощо.

Тема уроку. Таїр Халілов. «До останнього подиху». Образ Бекира – людини, котра ніколи не здається. Почуття гідності героя, глибинний зв'язок зі своїм народом.

Мета завдання: перевірити вміння учнів характеризувати образ героя; порівнювати прочитаний твір з текстами дотичної тематики; інтерпретувати літературні твори зарубіжних авторів в аспекті національної культури та загальнолюдських цінностей.

Програмне забезпечення: діаграма (кола) Венна (<https://cutt.ly/8hjoSpB>).

Протокол завдання

Епіграфом до повісті Т. Халілов узяв слова Е. Гемінгвея: «Людина створена не для поразки. Людину можна знищити, а здолати не можна». Подумайте, як епіграф розкриває сенс життя Бекира? За допомогою прийому

«Кола Венна» зробіть порівняльну характеристику двох старих – Сантьяго («Старий і море») та Бекира («До останнього подиху»). Результати представте за допомогою діаграми (кіл) Вена.

Довідка. Діаграма (кола) Венна – це два або більше кола, що накладаються одне на одне. Вона використовується, щоб показати відношення (зазвичай подібності та відмінності) і візуально організувати інформацію. Кожне коло відображає окрему категорію даних. Ділянка накладання кіл показує, що спільного мають відповідні категорії.

Тема уроку. Віхи мистецького шляху Е. Т. А. Гофмана.

Мета завдання: перевірити знання учнів про життєвий та творчий шлях письменника, вміння аналізувати, зіставляти, робити висновки щодо зв'язку літератури й мистецтва; створювати аудіо- чи відеозаписи; демонструвати результати у формі стрим-аналізу.

Програмне забезпечення: вебкамера, телефон тощо.

Протокол завдання

Уявіть, що ви кореспондент газети «Камертон», і вам доручили взяти інтерв'ю в Гофмана-музиканта. Знайдіть в інтернеті музичні твори Е. Т. А. Гофмана. Прослухайте їх. Сформулюйте питання та орієнтовні відповіді для розмови з митцем. Озвучте уявне інтерв'ю, зробивши аудіо- чи відеозапис, і викладіть у формі стрим-аналізу.

Довідка. Стрим-аналіз – це трансляція і збереження аудіовізуальної інформації з екрану персонального цифрового пристрою чи вебкамери.

Тема уроку. Художнє новаторство А. Рембо. Поєднання рис імпресіонізму й символізму в сонеті «Голосівки». Образ ліричного героя у вірші «Моя циганерія».

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати та інтерпретувати ліричні твори; усвідомлювати їх художню вартість; формувати читацьку активність, вміння робити висновки щодо взаємозв'язків української та зарубіжної літератур; презентувати власні ідеї в жанрі дослідницького есе.

Програмне забезпечення: онлайн-дошка Padlet.

Протокол завдання

М. Рильського називають українським Артюром Рембо. Науковці неодноразово говорили про вплив творчості французького поета на поезію українця. Зроби дослідження з теми «Уплив творчості А. Рембо на ранню поезію М. Рильського». Результати представ у жанрі дослідницького есе на онлайн-дошці для спільної роботи.

Тема уроку. Фантасмагорична картина безумства натовпу в оповіданні Х. Кортасара «Менади». Відображення сучасних соціальних, психологічних, етичних проблем у творі.

Мета завдання: перевірити вміння учнів аналізувати та інтерпретувати художні твори; вести діалог щодо порушених в оповіданні проблем (морального вибору, сенсу людського життя); формувати читацьку активність, вміння робити висновки про значення творів для формування сучасного читача.

Програмне забезпечення: соціальна мережа, онлайн-дошка Padlet.

Протокол завдання

Напишіть есе, у якому дайте відповідь на питання: чи можна, опинившись у натовпі, зберегти свою гідність? Так чи ні? Поясніть свою позицію. Представте допис у соціальній мережі (групі, онлайн-дошці), запросіть інших учасників висловити власні міркування стосовно зазначеної проблеми, напишіть коментарі до висловлених учасниками думок.

Розроблена методика роботи з учнями старшої школи слугувала інструментом для вивчення ними зарубіжної літератури. Під час такої роботи поетапно формувалися необхідні знання, розвивалися вміння та навички учнів при комплексній реалізації всіх трьох педагогічних умов: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Практична реалізація методики уможлиблює зміни в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти щодо вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій ДН.

3.3. Порівняльна характеристика рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання

Для перевірки ефективності розробленої моделі вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій ДН проведено прикінцевий етап експерименту щодо визначення рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН.

Для отримання статистичних даних, представлених у додатку Е, використано діагностичні методики, аналогічні до методик констатувального етапу експерименту. Одержані таким чином дані були проаналізовані в порівнянні з даними констатувального етапу експерименту, описаного в п. 2.3 дисертації.

Результати порівняльного аналізу динамік змін у рівнях сформованості предметної компетентності учнів ЕГ та КГ подано в таблиці 3.1.

Як видно з таблиці, на прикінцевому етапі дослідження виявилось 12,2 % учнів високого рівня сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури (було 1,4 %), на достатньому – 36,7 % (було 23,6 %), на середньому – 31,7 % (було 46,6 %), на низькому рівні залишилося 19,4 % учнів (було 28,4 %).

Проведено аналіз кількісних даних рівнів сформованості предметної компетентності учнів загальної вибірки, які брали участь в експерименті (66 учнів). Унаочнимо отримані дані в гістограмі (див. рис. 3.2).

Результати, представлені в таблиці 3.1 та на рис. 3.2 свідчать, що в загальній вибірці учнів старшої школи, які брали участь в експерименті, спостерігалася помірна позитивна динаміка щодо рівнів сформованості предметної компетентності у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Зменшилася кількість учнів, які мали низький рівень сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури, та збільшилася кількість учнів на достатньому та високому рівнях.

Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН загальної вибірки (на констатувальному та прикінцевому етапах)

Рівні	Групи			
	Констатувальний етап (66 респондентів)		Прикінцевий етап (66 респондентів)	
	Абсолютна кількість	%	Абсолютна кількість	%
Високий	1	1,4	8	12,2
Достатній	15	23,6	24	36,7
Середній	31	46,6	21	31,7
Низький	19	28,4	13	19,4

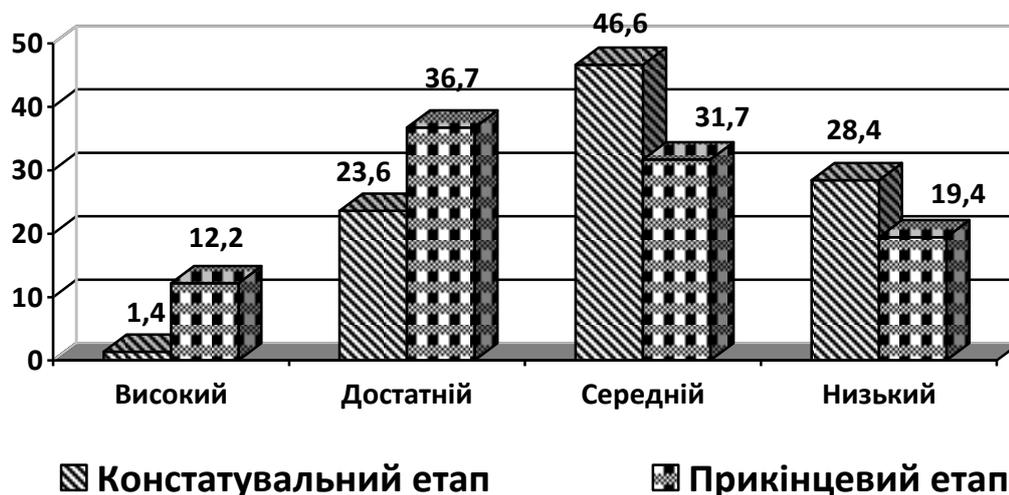

Рис. 3.2. Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН

На констатувальному етапі експерименту *високий рівень (В)* сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури в загальній вибірці виявлено в 1 учня (1,4 %), а на прикінцевому етапі дослідження – у 8 учнів (12,2 %).

Припускаємо, що ця динаміка забезпечена насамперед учнями ЕГ. Загальний аналіз результатів обох груп засвідчив, що учні високого рівня сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури показали більш ґрунтовні знання, порівняно з констатувальним етапом експерименту.

Вони самостійно здобували інформацію з онлайн-джерел; використовували можливості ІКТ для кращого засвоєння матеріалу; орієнтувалися у хмарних засобах навчання; виконували навчальні завдання в інтернеті; використовували засвоєні факти для виконання нестандартних завдань, рефлексії та застосування здобутої інформації; виявляли творчі здібності, навички аналізу та інтерпретації художнього твору; працювали індивідуально та в команді; виявляли ціннісно-оцінне ставлення до мистецького слова.

Достатній рівень (Д) сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури на констатувальному етапі був у 15 учнів (23,6 %), на прикінцевому етапі – у 24 старшокласників (36,7 %), що також свідчить про позитивну динаміку. Такі зміни пояснюємо зменшенням кількості учнів, які мали середній рівень сформованості предметної компетентності та перейшли на вищий – достатній – рівень. Старшокласники цього рівня навчилися використовувати різноманітні джерела інформації для здобуття базових знань з навчальної теми, складати порівняльні характеристики, добирати аргументи для доведення власних міркувань. Проте іноді учні виконували певні операції з використанням ІКТ лише за алгоритмом учителя, представляли результати роботи у власних медіапродуктах на основі наданих зразків.

Найбільш суттєві зміни в розподілі учнів щодо сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури відбулися на *середньому рівні (С)*. Під час констатувального етапу експерименту на цьому рівні знаходилась майже половина учнів загальної вибірки (31 учень, що становить 46,6 %). На прикінцевому етапі дослідження на середньому рівні залишився 21 учень (31,7 %).

Старшокласники, які продемонстрували середній рівень сформованості предметної компетентності, знали зміст творів, переказували деякі їхні частини, характеризували головних героїв. Вони здатні виконувати завдання за зразком, але іноді потребували консультативної підтримки від учителя-тьютора; у командній співпраці чи індивідуально виконували нескладні завдання в межах визначеного функціоналу. Зазначимо, що ті учні, які залишилися

на середньому рівні сформованості предметної компетентності, продемонстрували кращі знання ніж до початку експериментальної роботи. Більшість з них почали читати художні твори; виконували завдання з використанням сервісів веб 2.0; фрагментарно висловлювали власну думку під час роботи у групах. Інші учні із середнім рівнем сформованості предметної компетентності перейшли з низького рівня.

На констатувальному етапі 19 учнів (28,4 %) знаходилися на *низькому рівні (Н)* сформованості предметної компетентності. Після проведеної роботи на низькому рівні залишилось 13 учнів (19,4 %). Це свідчить про позитивні зміни у сформованості предметної компетентності учнів старшої школи, які після експериментальної роботи перейшли на середній рівень. Припускаємо, що більшість учнів, які залишилися на початковому рівні, це учні КГ. Причини цього вбачаємо в тому, що вони не мали необхідної мотивації до читання художніх творів, виявляли труднощі в осмисленні та оцінюванні навчального матеріалу, читали скорочені тексти творів, тому спрощено відтворювали зміст вивченого. У більшості представників КГ не було можливості виконувати завдання в інтернеті, тому віртуальне середовище вони сприймали переважно як ігрове, а не навчальне.

Оскільки на прикінцевому етапі учнів з низьким і середнім рівнями сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури стало значно менше порівняно з констатувальним етапом, можемо припустити, що отримані дані є результатом роботи учнів ЕГ за розробленою методикою вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Перевіримо припущення щодо ефективності розробленої методики, проаналізувавши кількісні дані розподілу учнів за рівнями сформованості предметної компетентності учнів старшої школи із зарубіжної літератури з використанням технологій ДН в ЕГ (у якій проводилось навчання за розробленою методикою) та в КГ (у якій експеримент не проводився) на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту. Відповідні дані представлено в таблиці 3.2.

Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН
(на констатувальному та прикінцевому етапах)

Рівні	Групи			
	Констатувальний етап, %		Прикінцевий етап, %	
	ЕГ (32 учні)	КГ (34 учні)	ЕГ (32 учні)	КГ (34 учні)
Високий	1,9 %	0,8 %	15,6 %	8,9 %
Достатній	23,1 %	24,1 %	46,9 %	26,5 %
Середній	47,5 %	45,7 %	28,2 %	35,2 %
Низький	27,5 %	29,4 %	9,3 %	29,4 %

Як бачимо з таблиці, на прикінцевому етапі дослідження виявлено суттєві позитивні зміни щодо рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН. Так, в ЕГ високого рівня досягли 15,6 % респондентів (було 1,9 %), тобто їх кількість збільшилася майже у вісім разів. На констатувальному етапі достатній рівень виявили 23,1 % респондентів, а після роботи за розробленою нами методикою їх стало 46,9 %, що становить майже половину від загальної кількості учнів. На середньому рівні наприкінці експерименту опинилося 28,2 % респондентів (було 47,5 %). Це можна пояснити тим, що значна кількість учнів низького рівня перейшла до середнього, а майже половина учнів середнього рівня перейшла на достатній рівень. На низькому рівні після роботи за розробленою методикою залишилося 9,3 % учнів старшої школи (було 27,5 %). Це означає, що на прикінцевому етапі учнів з низьким рівнем сформованості предметної компетентності залишилося втричі менше, ніж на констатувальному етапі.

В учнів КГ виявлено незначні позитивні зміни. Проаналізуємо їх. На достатньому рівні кількість учнів залишилася майже незмінною, а саме: 26,5 % на прикінцевому та 24,1 % на констатувальному етапах. На середньому рівні теж спостерігаємо незначний приріст: від 35,2 % на констатувальному етапі до 45,7 % на прикінцевому зрізі. Низький рівень на обох етапах

залишився без змін (29,4 %). Проте результати прикінцевого етапу експерименту засвідчили незначне збільшення кількості учнів на високому рівні з 0,8 % до 8,9 %. Такі зміни в КГ відбулися внаслідок того, що двоє учнів цієї грпки почали відвідувати курси для майбутніх програмістів, тому на прикінцевому етапі змогли виконати завдання з використанням ІКТ на високому рівні.

Результати дослідження дозволяють нам зробити припущення, що робота учнів ЕГ за розробленою методикою привела до помірної позитивної тенденції сформованості предметної компетентності в загальній вибірці.

Проаналізуємо такі зміни за критеріями і показниками, описаними в п. 2.3 дисертації: мотиваційно-знаннєвий (зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел; здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), діяльнісно-операційний (здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно; здатність працювати індивідуально та в команді); творчо-рефлексивний (здатність до креативного мислення, здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації); ціннісно-предметний (здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору, здатність до аналізу та інтерпретації твору).

Порівняємо результати констатувального та прикінцевого зрізів щодо розподілу учнів ЕГ і КГ за рівнями сформованості предметної компетентності під час виконання завдань за кожним критерієм, зазначимо середньоарифметичні дані та надамо якісний аналіз виконаних завдань.

Динаміку сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за *мотиваційно-знаннєвим* критерієм представлено в таблиці 3.3.

Так, в ЕГ кількість учнів, які засвідчили високий рівень, збільшився на 14 %, а в КГ на 11,1 %. Збільшилась і кількість школярів, які продемонстрували достатній рівень: в ЕГ на 10,2 %, у КГ – змін не виявлено. Середній рівень зменшився в ЕГ і КГ на 7 % і 7,4 % відповідно. В ЕГ на 17,2 % зменшилася

**Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності
учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури
з використанням технологій ДН
за мотиваційно-знанським критерієм (прикінцевий етап)**

Мотиваційно- знанський критерій	Рівні	Групи					
		ЕГ			КГ		
		Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)	Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)
	Високий	1,6 %	15,6 %	+ 14 %	0,7 %	11,8 %	+ 11,1 %
	Достатній	24,2 %	34,4 %	+ 10,2 %	23,6 %	23,6 %	0 %
	Середній	44,5 %	37,5 %	- 7 %	42,6 %	35,2 %	- 7,4 %
	Низький	29,7 %	12,5 %	- 17,2 %	33,1 %	29,4 %	- 3,7 %

кількість старшокласників, які продемонстрували низький рівень, у КГ – на 3,7 %.

Щодо якісного аналізу, то варто зазначити, що учні старших класів ЕГ під час виконання завдань самостійно опрацьовували навчальний матеріал про українське коріння російської поетеси А. Ахматової; називали провідні напрями й течії в російській поезії початку ХХ століття, їхніх видатних представників; аналізували літературні явища у зв'язках з історією літератури й культури; створювали фейсбук-сторінки давньогрецького митця Гомера; досліджували внесок Стендаля у скарбницю психологічної прози ХІХ ст.; демонстрували вміння використовувати цифрові технології для розширення уявлень про митців зарубіжної літератури; здійснювали пошуково-дослідницьку діяльність; створювали та презентували власні електронні продукти, спільно обговорювали їх на онлайн-дошці, у вайбер-групі тощо. Це сприяло розвитку критичного мислення, поширенню культурно-пізнавальних інтересів учнів, підвищенню ефекту запам'ятовування відомостей з біографії письменника-класика, формуванню вміння використовувати цифрові технології для розширення уявлень про митців зарубіжної літератури, створювати та демонструвати власний електронний продукт.

Учні КГ не змогли самостійно виконати навчальні завдання в інтернеті за допомогою онлайн-ресурсів, виявляли труднощі в осмисленні та оцінюванні

навчального матеріалу, потребували консультативної підтримки вчителя. Причини вбачаємо в тому, що старшокласники КГ не мають мотивації до системного читання художніх творів, безсистемно (іноді сумбурно) володіють хмарними технологіями – без усвідомлення навчального призначення контенту та його зв'язків з літературою.

Отже, порівняльний аналіз рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за мотиваційно-знаннєвим критерієм на констатувальному та прикінцевому етапах засвідчує позитивні зміни в ЕГ.

Динаміку сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за діяльнісно-операційним критерієм унаочнено в таблиці 3.4.

Як видно з таблиці, в ЕГ на початку експерименту високий рівень сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за діяльнісно-операційним критерієм було виявлено у 1,6 % учнів, наприкінці – 15,6 % (у КГ 0,7 % та 8,9 % відповідно); достатній рівень – у 20,3 % учнів, наприкінці – 31,3 % (у КГ – 22,0 % та 29,4 % відповідно); середній рівень засвідчили на початку 49,2 % учнів, наприкінці – 43,8 % (у КГ – 47,8 % та 35,2 % відповідно); низький рівень на початку продемонстрували 28,9 % і 9,3 % – наприкінці (у КГ – 29,5 % та 26,5 % відповідно).

Таблиця 3.4

Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за діяльнісно-операційним критерієм (прикінцевий етап)

Діяльнісно-операційний критерій	Рівні	Групи					
		ЕГ			КГ		
		Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)	Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)
Високий	1,6 %	15,6 %	+ 14 %	0,7 %	8,9 %	+ 8,2 %	
Достатній	20,3 %	31,3 %	+ 11 %	22,0 %	29,4 %	+ 7,4 %	
Середній	49,2 %	43,8 %	- 5,4 %	47,8 %	35,2 %	- 12,6 %	
Низький	28,9 %	9,3 %	- 19,6 %	29,5 %	26,5 %	- 3 %	

Якісний аналіз дає підстави для таких висновків. Учні старшої школи ЕГ, які продемонстрували високий і достатній рівні сформованості предметної компетентності за діяльнісно-операційним критерієм, вільно орієнтувалися у хмарних засобах навчання; опрацьовували різноманітні джерела інформації, щоб отримати нові та більш ґрунтовні знання самостійно; виокремлювали основну та другорядну інформацію на основі прочитаного; виконували навчальні завдання в інтернеті; використовували засвоєні факти для рефлексії та застосування здобутої інформації; самостійно формулювали проблему й обирали способи її розв'язання; працювали індивідуально та в команді.

Учні КГ лише під керівництвом учителя-тьютора опрацьовували інформацію з онлайн-джерел; потребували допомоги в роботі з джерельною базою та програмними засобами, зокрема сервісами веб 2.0; у командній співпраці чи індивідуально виконували нескладні завдання.

Причинами, на наш погляд, є те, що старшокласники не вміють отримувати нові знання самостійно; читають скорочені варіанти художніх творів, тому можуть виконувати завдання переважно репродуктивного рівня.

Отже, порівняльний аналіз рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за *діяльнісно-операційним* критерієм на констатувальному та прикінцевому етапах засвідчує позитивні зміни в ЕГ.

Динаміку сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за *творчо-рефлексивним* критерієм представлено в таблиці 3.5.

В ЕГ на початку експерименту високий рівень сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за *творчо-рефлексивним* критерієм продемонстрували 2,3 % учнів старших класів; наприкінці – відповідно 19,6 %; достатній рівень – 21,9 % учнів, наприкінці – 28,1 %; середній рівень засвідчили 50 % учнів, наприкінці – 40,7 %; низький рівень залишився в 9,3 % учнів, а на початку був 25,8 %.

Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за творчо-рефлексивним критерієм (прикінцевий етап)

Творчо-рефлексивний критерій	Рівні	Групи					
		ЕГ			КГ		
		Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)	Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)
Високий	2,3 %	21,9 %	+ 19,6 %	1,4 %	5,9 %	+ 4,5 %	
Достатній	21,9 %	28,1 %	+ 6,2 %	24,3 %	29,4 %	+ 5,1 %	
Середній	50 %	40,7 %	- 9,3 %	47,8 %	38,2 %	- 9,6 %	
Низький	25,8 %	9,3 %	- 16,5 %	26,5 %	26,5 %	0 %	

У КГ на початку експерименту високий рівень сформованості предметної компетентності учнів старшої школи за творчо-рефлексивним критерієм становив 1,4 %, а наприкінці – 5,9 %; достатній рівень виявили 24,3 %, наприкінці – 29,4 %; середній – 47,8 %, наприкінці – 38,2 %; низький рівень наприкінці експерименту залишився без змін (26,5 %).

Якісний аналіз засвідчує, що на прикінцевому етапі експерименту учні ЕГ виявили значно вищий у порівнянні з учнями КГ рівень здатності до креативного мислення, рефлексії та застосування здобутої інформації. Вони створювали власні хайку, сіквели, есе-реквієми, які самостійно розміщували у вайбер-групі класу та мали змогу бачити відповіді інших. Це сприяло формуванню художньо-образного мислення, інтелектуальних і творчих здібностей учнів, удосконаленню навичок роботи з художнім словом, культури спілкування, умінь демонструвати результати роботи в соціальній мережі, поважати думки інших учасників. Якісні зміни в знаннях учнів КГ не такі суттєві, як в ЕГ.

Отже, порівняльний аналіз рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за творчо-рефлексивним критерієм на констатувальному та прикінцевому етапах засвідчує істотні позитивні зміни в ЕГ.

Динаміку сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за *ціннісно-предметним* критерієм представлено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Порівняльні дані рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за *ціннісно-предметним* критерієм (прикінцевий етап)

Критерій	Рівні	Групи					
		ЕГ			КГ		
		Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)	Конст. етап (%)	Прикінц. етап (%)	Динаміка змін (%)
Ціннісно-предметний	Високий	2,3 %	15,6 %	+ 13,3 %	0,7 %	8,9 %	+ 8,2 %
	Достатній	25,8 %	28,1 %	+ 2,3 %	26,5 %	26,5 %	+ 0 %
	Середній	46,1 %	46,9 %	- 0,8 %	44,1 %	35,2 %	- 8,9 %
	Низький	25,8 %	9,4 %	- 16,4 %	28,7 %	29,4 %	- 0,7 %

Як видно з таблиці, на початковому етапі експерименту в ЕГ на високому рівні знаходились 2,3 % учнів, на прикінцевому їх стало 15,6%, достатній рівень збільшився з 25,8 % до 28,1 %, середній рівень залишився без змін, а низький зменшився з 25,8 % до 9,4 %. В учнів КГ виявлено незначні позитивні зміни: високого рівня досягли 8,9 % (було 0,7 %), достатній рівень залишився без змін, на середньому рівні стало 35,2 % (було 44,1 %), на низькому рівні відбулися незначні зміни (було 28,7 % учнів, стало – 29,4 %).

Якісний аналіз засвідчив, що учні високого та достатнього рівнів під час написання дослідницького есе виявили вміння орієнтуватися в царині класичної літератури, оцінювати їхню художню вартість, порівнювати літературні твори і явища; удосконалили навички компаративного аналізу тексту, навчилися творчо-критично осмислювати їхній зміст. Старшокласники використали цифрові технології для розширення уявлень про творчість письменників, розглянули віхи їх мистецького шляху на тлі історико-літературного процесу, у зв'язках з музичним мистецтвом, що сприяло формуванню вміння аналізувати, зіставляти, робити висновки, реалізувати комунікативні стратегії для формулювання власних ідей.

Проте третина старшокласників не зовсім чітко аргументували власну позицію щодо понять «натовп», «особистість», «гідність»; а 40 % учнів не змогли продемонструвати результати роботи у формі стрим-аналізу.

Для перевірки ефективності розробленої моделі методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН, що впроваджувалася на формульовальному етапі дослідження в експериментальній групі, нами здійснено обчислення за допомогою критерію Фішера-Снедекора.

Дослідження динаміки руху учнів засвідчило тенденцію їх переходу із груп низького рівня предметної компетентності до груп з більш високим рівнем. Це засвідчують результати розрахунку критерію Фішера-Снедекора за такою формулою:

$$F = \frac{S_{\text{ЕГ}}^2}{S_{\text{КГ}}^2},$$

$$\text{де } S_{\text{ЕГ}}^2 = \frac{1}{n_{\text{ЕГ}}} \cdot \sum (X_i - \bar{X})^2, \quad S_{\text{КГ}}^2 = \frac{1}{n_{\text{КГ}}} \cdot \sum (Y_i - \bar{Y})^2,$$

$n_{\text{ЕГ}}$ – кількість учнів ЕГ,

$n_{\text{КГ}}$ – кількість учнів КГ,

$\bar{X}$ – середнє арифметичне оцінок учнів ЕГ,

X_i – оцінка i -того учня ЕГ,

$\bar{Y}$ – середнє арифметичне оцінок учнів КГ,

Y_i – оцінка i -того учня КГ,

ЕГ – експериментальна група,

КГ – контрольна група,

сума всіх балів – X , Y .

$$\text{середнє значення } \frac{X}{32} = \bar{X}, \quad \frac{Y}{34} = \bar{Y}.$$

Для зручності розрахунку подано в додатку Е.

Наведемо результати обчислення критерію Фішера-Снедекора за всіма критеріями щодо рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи з використанням технологій ДН на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (див. табл. 3.7).

**Динаміка змін у рівнях предметної компетентності учнів
на констатувальному та прикінцевому етапах дослідження
за критерієм Фішера-Снедекора**

Критерії	$F = \text{Seg}^2 / \text{Skг}^2$		ΔF
	Констатувальний етап	Прикінцевий етап	
Мотиваційно-знаннєвий	1,33897	1,10417	0,23
Діяльнісно-операційний	1,38563	1,08970	0,3
Творчо-рефлексивний	1,15746	1,65914	0,5
Ціннісно-предметний	1,38446	1,20446	0,18

На основі розрахунків критерію Фішера [2; 5] за кожним критерієм предметної компетентності учнів старшої школи із зарубіжної літератури можемо зазначити, що розподіл респондентів за *мотиваційно-знаннєвим* критерієм суттєво змінився $\Delta F=0,23$ (див. додаток Е). Це підтверджує значні зміни в перерозподілі учнів за рівнями предметної компетентності та визначає більш щільні розташування респондентів, а, отже, підвищення рівня предметної компетентності за мотиваційно-знаннєвим критерієм. Так, 17,2 % учнів з низького рівня піднялися на середній, із середнього на достатній рівень перемістилися 10,2 % учнів, а 14 % – з достатнього на високий рівень.

За *діяльнісно-операційним* критерієм $\Delta F=0,3$ (див. додаток Е). У порівнянні з мотиваційно-знаннєвим критерієм, рівень сформованості предметної компетентності за діяльнісно-операційним критерієм має ще ефективнішу динаміку переходу учнів з низьким рівнем на вищий, а саме: 19,6 % учнів, які знаходились на низькому рівні, перейшли на середній; із середнього на достатній рівень піднялися 11 % учнів, а з достатнього на високий – 14 % учнів старшої школи.

Значні позитивні зміни констатовані також і за *творчо-рефлексивним* критерієм. $\Delta F=0,5$ – це максимальне значення Δ критеріїв Фішера, що підтверджує швидку динаміку зміни рівнів предметної компетентності респондентів і характеризує найбільший перерозподіл учнів за рівнями, порівняно зі змінами за іншими критеріями предметної компетентності.

Так, з низького на середній рівень піднялися 16,5 % старшокласників, із середнього на достатній – 9,3 %, а з достатнього на високий – 19,6 % учнів.

Різниця статистичних даних за *ціннісно-предметним* критерієм (ΔF) становить 0,18, що засвідчує якісні зміни рівнів предметної компетентності та позитивну динаміку цих змін. За результатами експерименту 16,4 % учнів старших класів опинилися на середньому рівні, 2,3 % учнів перейшли із середнього на достатній рівень, а з достатнього на високий – 13,3 % учнів.

Такі результати дослідження дозволяють нам зробити припущення, що результати навчання учнів ЕГ привели до помірної позитивної тенденції навченості зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН.

Отже, нами було визначено, що всі отримані результати є достовірними та свідчать про істотні відмінності між рівнями сформованості предметної компетентності учнів ЕГ та КГ у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН за всіма критеріями та показниками.

Спираючись на результати проведеного порівняльного аналізу даних щодо вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН до проведення експериментальної методики та після неї, ми можемо стверджувати, що розроблена експериментальна модель за умови реалізації визначених педагогічних умов є ефективною та веде до суттєвих позитивних змін у навчанні зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН.

Організована таким чином експериментальна робота сприяла підвищенню рівня сформованості предметної компетентності учнів старшої школи із зарубіжної літератури з використанням технологій ДН, реалізації педагогічних умов, підготовки дослідження.

Оскільки на прикінцевому етапі учнів з низьким рівнем сформованості предметної компетентності із зарубіжної літератури стало значно менше, ніж на констатувальному етапі, можна зробити висновок, що отримані дані є результатом роботи учнів експериментальної групи за розробленою методикою

вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН.

Експериментально доведено, що впровадження запропонованої моделі та методики вивчення ДН з комплексним упровадженням визначених педагогічних умов позитивно вплинуло на ефективність цього процесу.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне висвітлення всіх аспектів проблеми вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій ДН, а відкриває перспективи для подальших наукових пошуків у цій царині, а саме: розробки методики вивчення зарубіжної літератури учнів основної школи з використанням технологій ДН, методик ДН інших предметів.

Висновки з третього розділу

Експериментальна робота щодо впровадження методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН складалася з чотирьох взаємопов'язаних етапів.

Формувальному етапу експерименту передував *пропедевтичний* етап, що передбачав роботу з учителями та учнями під час вивчення зарубіжної літератури за змішаною формою навчання; розробку методичного супроводу щодо реалізації педагогічних умов з опорою на методичну систему вивчення зарубіжної літератури учнями старшої школи з використанням технологій ДН; роботу з батьками.

На *формувальному* етапі розроблено модель методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН, яка охоплювала такі взаємопов'язані етапи: збагачувальний, діяльнісний, творчий, ціннісний. На кожному етапі дослідження було використано відповідні форми, методи і прийоми навчання, а також комплексно реалізовано окреслені педагогічні умови.

Метою першого, *збагачувального* етапу було озброєння учнів системою знань із зарубіжної літератури та вміннями користуватися ІКТ. *Формами та*

методами на цьому етапі були: е-урок, урок-презентація, віртуальна екскурсія, урок-подорож, самостійна робота; опрацювання текстів вікіпедії, словникова робота у вікісередовищі; читання з різними видами інтерактивних коментарів; робота з онлайн-дошкою, ментальною картою, індивідуальним освітнім маршрутом за біографією та творчістю письменника; розв'язування онлайн-кросворду; створення сторінки письменника / героя в соціальній мережі; ведення віртуального читацького щоденника; відвідування віртуальних музеїв і сайтів письменників; перегляд буктрейлерів, презентацій, відеороликів, артвідео, навчальних відеоматеріалів тощо.

Другий етап формувального експерименту – *діяльнісний*. Його мета – самостійне опрацювання різноманітних джерел інформації, формування вмінь і навичок практичного застосування набутих знань, роботи в команді та індивідуально; занурення в активну взаємодію за допомогою написання коментарів до виконаних робіт однокласників. Використовували такі форми й методи навчання: онлайн-консультація, практична робота, самостійна робота, урок розвитку зв'язного мовлення, фасилітаційна сесія; робота з інтерактивним плакатом, електронною карткою-візуалізацією, кейсом індивідуального освітнього маршруту; створення онлайн-презентації, скрайбінг-презентації, структурно-логічної схеми образів-символів твору, ейдос-конспекту, пазлу; зіставлення художніх перекладів через застосунки та сервіси порівняння текстів.

На третьому, *творчому* етапі проводилася робота щодо розвитку креативного мислення учнів, здатності до рефлексії та вміння застосовувати здобуту інформацію під час виконання навчальних завдань. Форми й методи цього етапу: е-урок, урок проблемного характеру, урок-творчий звіт, онлайн-консультація, самостійна робота, інтелектуальна гра, вебінар; робота у вайбер-групі, з гугл-документами, з електронною карткою-візуалізацією, індивідуальним освітнім маршрутом; активне (чат-коментувальне) слухання; аудіо-, відеозапис читання і декламування твору; створення інтерактивних завдань для само-, взаємоперевірки; створення фотоквестів, онлайн-кінорецензії прочитаної книги тощо.

Четвертий етап формувального експерименту – *ціннісний*. Його мета – формування вмінь аналізувати та інтерпретувати художні твори, визначати їх ціннісний потенціал. На цьому етапі експерименту було задіяно такі форми й методи: урок-сповідь літературного героя, урок-бенефіс ліричного твору, тренінг у додатку Zoom, вайбер-групі класу, круглий стіл; написання листа-звернення до автора / героя твору; есе-переконання; кубування; «сліпа» (голосова) дискусія; створення ремікс-, ремейкової версії художнього тексту (фрагменту); стрим-аналіз та інтерпретація фрагменту художнього твору; стрим-діалог із застосуванням режимів «реакція», «дуєт» (TikTok).

На прикінцевому етапі дослідження виявлено суттєві позитивні зміни щодо рівнів сформованості предметної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій ДН в ЕГ. Статистичний аналіз підтвердив репрезентативність результатів експерименту, засвідчив ефективність розробленої моделі та методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій ДН.

Виявлено проблеми, які виникли під час ДН учнів старшої школи:

- *організаційні*: утрата учнями логіну, паролю для входу на платформу дистанційної школи або у власну електронну скриньку; реєстрація на сайті декілька разів, що ускладнювало роботу; технічні проблеми;
- *методичні*: потребує перевірки дидактичне забезпечення ДН;
- *психологічні*: коригування оптимального навантаження на учнів відповідно до їх вікових особливостей;
- *здоров'язберезувальні*: недотримання санітарно-гігієнічних норм учасниками ДН.

Список використаних джерел до третього розділу

1. Богосвятська А.-М. Віршоп картинка як засіб розвитку творчої уяви. URL : <https://bogosvyatska.com/2019/04/08/віршоп картинка-як-засіб-розвитку-твор/>.
2. Гмурман В. Е. Теория вероятности и математическая статистика : учеб. пособ. для вузов. Москва : Высшая школа, 1972, 368 с.
3. Дем'яненко О. О. Система творчих завдань у процесі навчання зарубіжної літератури (5–8 класи) : наук.-метод. посіб. Біла Церква : КОІПОПК, 2009. 173 с.
4. Зарубіжна література. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Рівень стандарту. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/06/25062018zarublit-10-11-riven-standartu-2.doc> (дата звернення : 18.01.2020).
5. Медведєв М. Г., Пащенко І. О. Теорія ймовірностей та математична статистика : підручник. Київ : Ліра–К, 2008. 536 с.
6. Про впровадження науково-педагогічного проєкту «Дистанційне навчання учнів». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v1231290-09> (дата звернення : 18.01.2020).
7. Про запровадження дистанційної освіти школярів у загальноосвітніх закладах Донецької області : наказ ДОН № 258. URL : <https://drive.google.com/file/d/0BzU0DybhvPXKZ2FKWHo2Yk52eE0/view?usp=sharing> (дата звернення : 18.01.2020).
8. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (дата звернення : 18.01.2020).
9. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення : 11.09.2019).
10. E-school – Дистанційне навчання. URL: <https://eschool.dn.ua/> (дата звернення : 11.09.2019).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробленні, науковому обґрунтуванні педагогічних умов, моделі, змісту та методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання.

1. Визначено сутність феномену «методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання», який розуміємо як сукупність взаємопов'язаних елементів (провідної ідеї, концептуальних підходів, змісту, принципів, методів, форм і технік навчання), що спрямовані на літературний розвиток учнів певних категорій, які здобувають освіту дистанційно.

Дистанційне навчання розглядається як форма організації освітнього процесу, у межах якого його учасники – учителі й учні – взаємодіють віддалено офлайн / онлайн, а поняття «дистанційна освіта» трактується як можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від закладу освіти в будь-який зручний час.

Дистанційне навчання учнів старшої школи зарубіжної літератури визначаємо як форму організації здобуття літературної освіти, що базується на специфічній інтеграції сучасних технологій навчання і прикладної дидактики, інформаційно-комунікаційній взаємодії, віддаленому доступі до контенту та загалом позитивно впливає на формування медіакомпетентності учасників освітнього процесу і професійний розвиток учителя-словесника.

Технології дистанційного навчання розуміємо як сукупність методів, засобів і прийомів навчання, що, відповідно до окреслених завдань, адаптовані для здійснення освітнього процесу дистанційно.

Предметну компетентність учнів старшої школи в контексті дослідження розглядаємо як результат сформованості знань із зарубіжної літератури, навичок володіння ІКТ; умінь самостійно здобувати та застосовувати

інформацію з онлайн-джерел, виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно), отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно, працювати індивідуально та в команді; здатності до рефлексії та креативного мислення, усвідомлення ціннісного потенціалу художнього твору.

2. Визначено критерії та показники сформованості предметної компетентності учнів старшої школи під час вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання: мотиваційно-знаннєвий з показниками – зацікавленість учнів здобувати інформацію з онлайн-джерел, здатність виконувати навчальні завдання в інтернеті (зокрема й дистанційно); діяльнісно-операційний з показниками – здатність опрацьовувати різноманітні джерела інформації, отримувати нові та більш ґрунтовні знання самостійно, здатність працювати індивідуально та в команді; творчо-рефлексивний з показниками – здатність до креативного мислення, здатність до рефлексії та застосування здобутої інформації; ціннісно-предметний з показниками – здатність до визначення ціннісного потенціалу художнього твору, здатність до аналізу та інтерпретації твору. Відповідно до критеріїв і показників схарактеризовано рівні сформованості предметної компетентності учнів старшої школи під час вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання: високий, достатній, середній, низький.

3. Педагогічними умовами вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання обрано: використання учасниками освітнього процесу основних форм і засобів комунікації; поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання; взаємодія вчителя, учнів і батьків у процесі вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

4. Розроблено й апробовано експериментальну методику вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання. У процесі експериментальної роботи використано такі форми, методи та види навчальної діяльності: онлайн-консультації, кейси індивідуальних освітніх маршрутів, інтерактивні плакати, читання з різними

видами інтерактивних коментарів, аудіо-, відеозапис читання в особах, за ролями, інтерактивна схема-конспект, словникова робота у вікісередовищі, «сліпа» (голосова) дискусія, чат (форум)-діалог / дискусія, індивідуальна бесіда (консультація), групова бесіда (консультація), зіставлення художніх перекладів на базі застосунків і сервісів порівняння текстів тощо.

5. Експериментально доведено, що впровадження запропонованої моделі та методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання з комплексним упровадженням визначених педагогічних умов позитивно вплинуло на ефективність цього процесу. За результатами прикінцевого етапу дослідження виявлено, що в учнів старшої школи *експериментальної* групи відбулися суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості предметної компетентності: високий рівень збільшився з 1,9 % до 15,6 %, достатній – з 23,1 % до 46,9 %, середній зменшився з 47,5 % до 28,2 %, низький – з 27,5 % до 9,3 %. В учнів *контрольної* групи виявлено незначні позитивні зміни: високого рівня досягли 8,9 % (було 0,8 %), достатнього – 26,5 % (було 24,1 %), на середньому рівні стало 35,2 % (було 45,7 %), низький рівень залишився без змін – 29,4 % респондентів.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне висвітлення всіх аспектів проблеми вивчення зарубіжної літератури учнів старшої школи з використанням технологій дистанційного навчання, а відкриває перспективи для подальших наукових пошуків у цій царині, а саме: розробка методики вивчення зарубіжної літератури учнів основної школи з використанням технологій дистанційного навчання, методик дистанційного навчання інших предметів.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТИ

I. Анкета на визначення рівня володіння вчителями ІКТ, а також їх готовності до впровадження технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури

Мета: визначити рівень володіння вчителями ІКТ та їх готовності до впровадження технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Шановні колеги! Просимо Вас відповісти на запитання анкети.

1. Укажіть свій фах за дипломом. .....
2. Який Ви маєте стаж викладання зарубіжної літератури у школі? ☐ до 10 років ☐ до 20 років ☐ понад 25 років
3. Які технології дистанційного навчання Вам відомі? .....
4. Чи використовували Ви елементи дистанційного навчання на уроках зарубіжної літератури? ☐ так ☐ декілька разів спробувала (спробував) ☐ іноді, за необхідності ☐ ні Якщо «ні», то переходьте до запитання 12.
5. Протягом якого терміну Ви практикуєте використання ІКТ та елементів дистанційного навчання на уроках зарубіжної літератури? ☐ 3 роки і більше ☐ 2 роки ☐ 1 рік ☐ менше ніж 1 рік
6. Чи задовольняє Вас якість методичного супроводу навчання літератури із застосуванням елементів дистанційного навчання? ☐ так, цілком ☐ не дуже задовольняє ☐ зовсім не задовольняє
7. Які онлайн-платформи Ви використовуєте найчастіше? .....

16. Назвіть причини, які заважають Вам створити та вести власний освітній ресурс (сайт, блог)?.....
17. Позначте, які джерела для самоосвіти Ви найчастіше використовуєте? ☐ Методична література. ☐ Наукові праці, періодичні фахові видання. ☐ Інтернет, соціальні мережі. ☐ Педагогічні форуми, семінари, курси, тренінги, міжкурсові заходи. ☐ Індивідуальні консультації з досвідченими колегами.
18. У якій місцевості розташований Ваш заклад освіти? ☐ у сільській ☐ в обласному центрі ☐ у місті
<i>Дата заповнення анкети _____ . Дякуємо!</i>

II. Анкета для батьків учнів щодо готовності до впровадження технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури

Мета: з'ясувати готовність батьків учнів до впровадження технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Шановні батьки! Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Ваші відповіді дозволять нам якомога повніше враховувати побажання стосовно змісту та організації навчання.

1. Чи є у Вас удома комп'ютер з доступом до інтернету? <p style="text-align: center;">Так   Ні</p>
2. Як довго Ви дозволяєте дитині перебувати в мережі? ☐ 30–50 хв ☐ 1–2 год ☐ 2–3 год ☐ зовсім не контролюю цей процес
3. Чи знайомі Ви з поняттям «технології дистанційного навчання»? ☐ так, я чув (чула) про них ☐ так, але не користуюсь ☐ ні Якщо ні, то переходьте до пункту 6.
4. Під час вивчення яких предметів у школі Ваша дитина використовує дистанційні технології навчання?.....
5. З яким твердженням(-ми) Ви можете погодитись? ☐ Дистанційно матеріал вивчати швидше й доступніше. ☐ Моя дитина виконує завдання із зарубіжної літератури дистанційно під час хвороби чи карантину. ☐ Хмарні засоби навчання сприяють підвищенню інтересу до читання

<p>в моєї дитини.</p> <p>☐ Використання комп'ютера на уроках зарубіжної літератури допоможе моїй дитині в подальшому навчанні.</p> <p>☐ Застосування хмарних технологій на уроках літератури є зайвим і нераціональним.</p>
<p>6. Які хмарні або комп'ютерні програми дитина використовує вдома для підготовки до уроків літератури?</p> <p>.....</p>
<p>7. Який варіант для читання літератури обирають діти у Вашій родині?</p> <p>☐ друкований</p> <p>☐ електронний</p> <p>☐ удома не читають</p>
<p>8. Які Ви вбачаєте перешкоди та недоліки використання технологій дистанційного навчання?</p> <p>.....</p>
<p><i>Дата заповнення анкети</i> <i>Дякуємо!</i></p>

III. Анкета для учнів старшої школи щодо готовності до впровадження технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури

Мета: з'ясувати готовність учнів старшої школи до впровадження технологій дистанційного навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Шановні учні й учениці! Просимо Вас відповісти на запитання анкети.

1. Клас навчання.....

2. Який варіант для читання літератури Ви обираєте?

- друкований
- електронний
- щоразу по-різному
- не читаю взагалі

3. Чи подобаються Вам завдання із зарубіжної літератури, що передбачають самостійне опрацювання матеріалів з інтернету, створення мультимедійних презентацій, кластерів тощо?

- так
- ні

Якщо «так», то які завдання подобаються найбільше?

.....

4. Чи маєте Ви можливість опрацьовувати навчальний матеріал із зарубіжної літератури під час карантину чи хвороби?

- так
- іноді
- ні

<p>5. Чи маєте Ви вдома персональний комп'ютер (ноутбук, планшет, інший гаджет) під'єднаний до інтернету?</p> <p>☐ так</p> <p>☐ маю, але ним користуються й інші члени сім'ї</p> <p>☐ ні</p> <p>Якщо «ні», то переходьте до запитання 8.</p>
<p>6. Чи використовуєте Ви комп'ютер для виконання домашнього завдання із зарубіжної літератури?</p> <p>☐ так, завжди</p> <p>☐ так, іноді</p> <p>☐ ні</p>
<p>7. Які завдання Вам подобається виконувати найбільше?</p> <p>☐ створювати презентацію</p> <p>☐ добирати малюнки-асоціації</p> <p>☐ опрацьовувати матеріали про життєвий та творчий шлях письменника</p> <p>☐ інше (зазначити)</p> <p>.....</p>
<p>8. Як часто Ви спілкуєтеся зі своїми друзями й однокласниками в соціальних мережах?</p> <p>☐ майже щодня</p> <p>☐ іноді</p> <p>☐ не спілкуюся</p> <p>☐ інше.....</p>
<p>9. Чи припускаєте Ви, що могли б спілкуватися і дискутувати з однокласниками у віртуальному просторі на літературні теми? Чому?</p> <p>.....</p>
<p>10. Чи хотіли б Ви мати можливість виконувати деякі завдання із зарубіжної літератури дистанційно?</p> <p>.....</p>
<p>11. Чи вважаєте Ви, що це допомогло б Вам розкрити свої здібності краще?</p> <p>☐ так</p> <p>☐ ні</p> <p>☐ не знаю</p> <p>Якщо «так», то чому?.....</p>
<p>12. Чи хотіли б Ви навчатися дистанційно, якщо мали б таку можливість? Чому?.....</p>
<p><i>Дата заповнення анкети</i> <i>Дякуємо!</i></p>

Додаток Б

Комплекси завдань для дистанційного навчання зарубіжної літератури учнів старшої школи

I. Комплекс завдань для дистанційного навчання зарубіжної літератури учнів 10 класів

Мета: визначити рівні сформованості предметної компетентності учнів 10 класів із зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>Стендаль (Марі Анрі Бейль). «Червоне і чорне». Творчий шлях письменника, його внесок у скарбницю психологічної прози XIX ст. Конфлікт молодого людини та суспільства в романі «Червоне і чорне». Образ Жульєна Сореля. Зображення соціального середовища у творі. Символіка.</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>З поданих слів випиши п'ять, що стосуються життя і творчості Стендаля. Аргументуй свій вибір. <i>Просвітництво, Наполеон, епопея, Берте, міланець, Сорбона, драматург, дзеркало, соціально-побутовий роман, Старий Заповіт, Новий Заповіт, Незнайомка, Маргарита Наваррська, Дантон, Москва, Бердичів, Одеса, Тур, карбонарій, вольтер'янець.</i></p> <p>Наприклад: Трактат – Стендаль є автором трактату «Про кохання».</p>	<p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Завдання репродуктивного характеру, тому краще запропонувати його учням на етапі закріплення вивченого матеріалу про життєвий та творчий шлях письменника.</p> <p>Учень здійснює пошукову діяльність, словесно оформлює результати дослідження; використовує інтернет-ресурси для закріплення отриманих знань.</p>
	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>Л. Толстой стверджував: «Я кажу не те, що думаю, а те, що відчуваю». Опиши 5 власних відчуттів, пов'язаних з романом Ф. Стендаля «Червоне і чорне». Лаконічно обґрунтуй свій вибір.</p>	<p>Гугл-форма</p>	<p>Завдання розвиває естетичні смаки та емоції, формує здібність отримувати естетичне задоволення від прочитаного.</p>

	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>У світі існує чимало музеїв літературних творів, наприклад, музей Ромео і Джульєтти у Вероні, музей Шерлока Холмса тощо. Уяви, що ти екскурсовод музею роману Стендаля «Червоне і чорне». Проведи екскурсію для відвідувачів: назви 10 експонатів, обґрунтуй, чому саме ці експонати представлені в музеї.</p>	Інтерактивний плакат скрайбінг-презентація	Завдання краще використати на підсумковому етапі вивчення творчості письменника. Формує комунікативні здібності та розвиває водночас якості творчого читача, читацький досвід, уміння створювати власний онлайн-продукт для популяризації прочитаного.
Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>Федір Михайлович Достоевський. «Злочин і кара». Значення Ф. М. Достоевського для розвитку соціально-філософського і психологічного роману. Наслідування митцем традицій М. В. Гоголя. Сюжет роману «Злочин і кара», зумовлений рухом свідомості головного героя. «Теорія» Раскольнікова, її сутність і проблемність. Система персонажів.</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Опрацюй статтю філолога Леоніда Шайнюка «<u>Волинські корені родоводу Федора Михайловича Достоевського</u>». Підготуй коротку розповідь для однокласників про українські корені роду Ф. Достоевського.</p>	Онлайн-дошка для спільної роботи	Завдання розвиває вміння аргументовано й грамотно висловлювати думки, чітко презентувати власні ідеї; формує читацьку культуру; сприяє самостійності, відповідальності за результати діяльності, створює умови ефективної самореалізації учнів, актуалізації їх індивідуальних здібностей.
	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>Розглянь запропоновані малюнки, назви персонажів роману «Злочин і кара», з якими асоціюються в тебе ці малюнки, та аргументуй свою відповідь.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div>	Онлайн-дошка для спільної роботи	Завдання формує і розвиває вміння будувати зв'язні монологічні висловлювання; розвиває критичне мислення, розширює читацький світогляд. Ілюстративний матеріал у поєднанні з глибоким розумінням тексту допоможе зрозуміти твір письменника та сприятиме творчій активності учнів.

<p>Біблійні мотиви. Особливості індивідуального стилю письменника. Поліфонізм твору.</p>	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Розглянь ілюстрацію Іллі Глазунова до роману Ф. Достоевського «Злочин і кара». Аргументуй, як художник за допомогою засобів живопису передав ідею романного образу. Свої роздуми представ у формі мінітвору або есе.</p> 	<p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Завдання варто запропонувати учням на підсумковому занятті чи уроці зв'язного мовлення. Воно розвиває асоціативне мислення, допомагає побачити досліджувану тему під новим незвичним кутом, розкриває творчі здібності учнів.</p>
<p>Зміст програми</p>	<p>Зміст завдання</p>	<p>Форма виконання</p>	<p>Методичний коментар</p>
<p>Оскар Вайльд. «Портрет Доріана Грея». Ідейно-естетичні погляди і творчий шлях митця. Проблема краси й моралі в романі «Портрет Доріана Грея». Система образів. Еволюція головного героя. Роль фантастики у творі. Символіка. Традиції і новаторство О. Вайльда в жанрі роману.</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>О. Вайльд говорив: «Жіноча душа укладена в красі, так само, як чоловіча – у силі. Якби обидві могли з'єднатися в одній людині, ми отримали б ідеал мистецтва, про який люди мріють з тих пір, як воно існує».</p> <p>Засоціюй ці слова та відтвори їх у мультимедійній листівці, яку б ти подарував письменнику.</p> <p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>У психологічній науці є «нарцистичний тип поведінки» чи «нарцисизм». Зроби «психологічну реконструкцію» (В. Гладишев, А. Веселкова http://www.uznaem-kak.ru/xarakter-golovnogo-geroya-povisti-onore-de-balzaka-gobsek/) характеру Доріана Грея та назви прояви «нарцисизму» в поведінці персонажа. Як результат: розроби колаж,</p>	<p>Мультимедійна листівка</p> <p>Колаж</p>	<p>Доцільно запропонувати після вивчення теми як завдання творчого характеру.</p> <p>Формується інформаційно-цифрова, математична компетентності.</p> <p>Завдання виконується на етапі аналізу художнього твору.</p> <p>Реалізується діяльнісний та ціннісний компоненти: учні визначають гріхи героя, структурують навчальний матеріал.</p> <p>Підвищується допитливість і мотивація до вивчення предмету.</p>

	<p>де окресли факти моральної та духовної деградації головного героя.</p> <p>Для створення колажу можна скористатися покликаннями: https://uk.photofuneditor.com/collage-picture-online/; https://ua.montagesphoto.com/kolazh.</p>		
	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Оскар Вайльд колись сказав: «Кожна людина бачить свої гріхи в Доріанових».</p> <p>Підготуй допис «Які гріхи бачить у собі людина XXI століття? А я?»</p>	<p>Допис у соціальних мережах, сторінка фейсбуці</p>	<p>Творча робота проводиться на останньому уроці теми.</p> <p>Мета: дати змогу учням критично оцінити результати людської діяльності, поведінки, відображені у творах літератури. Формуються соціальна та загальнокультурна компетентності.</p>
Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>Теоретичні засади й художні відкриття поезії французького символізму.</p> <p>Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці.</p> <p>Поль Верлен (1844–1896). «Поетичне мистецтво», «Осінь пісня».</p> <p>Естетичні погляди поета у вірші</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Створи інформаційний плакат «Символізм». Використай програми: Glogster, Thinglink, Padlet, Linoit.</p>	<p>Інформаційний плакат</p>	<p>Запропонувати на етапі засвоєння теоретичного матеріалу щодо особливостей розвитку французького символізму.</p> <p>Учень / учениця здійснює пошукову діяльність; використовує інтернет-ресурси для отримання нових знань.</p> <p>Сприяє розвитку ключових компетентностей: умінню вчитися, інформаційно-цифрової, обізнаності та самовираженню у сфері культури.</p>

<p>«Поетичне мистецтво».</p> <p>Зображення пейзажів природи і душі в «Осінній пісні».</p> <p>Сугестивність, музичність, живописність лірики.</p>	<p><i>II. Завдання формульованого типу</i></p> <p>Опрацюй у підручнику чи знайди в мережі теоретичний матеріал щодо біографії та творчого шляху П. Верлена. Підготуй низку запитань для інтерактивної вправи «„Товсті” та „тонкі” питання». Нагадуємо, що «тонкими» називають прості односкладні питання, які потребують простої відповіді (так / ні). «Товсті» питання передбачають порівняння, аналіз, синтез, оцінку.</p>	<p>Інтерактивна вправа «„Товсті” та „тонкі” питання»</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати на етапі підготовки до сприйняття художнього твору.</p> <p>Учень / учениця виявляє знання основних етапів життя та творчості П. Верлена, усвідомлює його внесок у скарбницю світової культури; використовує інтернет-ресурси для отримання нових знань; учить грамотно формулювати думки.</p>
	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Прослухай мелодію Мішеля Леграна «Осінній сум» з кінофільму «Шербурзькі парасольки» (https://www.youtube.com/watch?v=ftG71GLKbKE) та переглянь картини про осінь Леоніда Афремова (https://www.livemaster.ru/topic/2527423-osen-leonida-afremova). Подумай, як перекликаються ліричні рядки «Осінньої пісні» П. Верлена з враженням від картин та музики. Спробуй поєднати словесні, зорові та слухові засоби й відтворити власний образ осені в плейкасті (сервіси для створення музичних листівок: Pro100tak.com, Funphotobox.com тощо).</p>	<p>Музична листівка</p>	<p>Запропонувати на етапі формування знань, умінь і навичок.</p> <p>Розвиває творчі здібності, художньо-образне мислення, а також естетичні смаки, загальну культуру; навички роботи з комп'ютером, уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.</p>
<p>Зміст програми</p>	<p>Зміст завдання</p>	<p>Форма виконання</p>	<p>Методичний коментар</p>
<p>Паоло Коельйо. «Алхімік».</p> <p>Значення творчості П. Коельйо для сучасності. Пошуки сенсу буття в романі «Алхімік». Поняття «своя доля»,</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Опрацюй різні джерела інформації та представ Паоло Коельйо своїм однокласникам. Не забудь про зв'язок з Україною, яка, як зауважував письменник, «уже написала книгу в його душі».</p>	<p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати на етапі підготовки до сприйняття художнього твору.</p> <p>Учень / учениця розповідає про основні віхи життя та творчості П. Коельйо; розуміє художнє новаторство його прози; висвітлює зв'язки письменника з Україною.</p>

<p>«призначення», «мрія душі», «смісл існування». Система образів (пастух Сантьяго, Фатіма, Мельхиседек, Алхімік). Мотиви й образи світової культури у творі. Ознаки роману-притчі.</p>			<p>Створює літературний портрет письменника, використовує мережу для розширення уявлень про зв'язок письменника з Україною (інформаційно-цифрова компетентність); використовує різні джерела довідкової інформації для отримання нових знань (компетентність – уміння вчитися); здійснює пошукову діяльність, словесно оформлює результати дослідження.</p>
	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>За жанром твір П. Коельо визначають як роман-квест – пошуки скарбів пастухом Сантьяго. Уяви, що тобі доручили організувати квест, зокрема такий його різновид, як фотоквест, за твором бразильського письменника. Продумай структуру гри й розроби дванадцять завдань для фотоквесту. Врахуй, що учасники гри мають не лише шукати відповіді на питання, а й представити їх за допомогою фотографії. Спробуй сам зробити фотовідповіді у формі колажу.</p> <p><i>Довідка.</i> Фотоквест – це творче змагання з тематичної фотографії. Гра містить три складові: розв'язування загадок, виконання завдань та пошукові заходи.</p>	<p>Фотоквест, колаж</p>	<p>Запропонувати на етапі аналізу художнього тексту.</p> <p>Формує вміння інтерпретувати прочитаний твір сучасності, сприяє пошуковій діяльності, креативності та розвитку ключових компетентностей: математичної, інформаційно-цифрової, ініціативності й підприємливості, соціальної та громадянської, обізнаності та самовираження у сфері культури.</p>
	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p><i>«Моя душа мандрує відокремлено від мене у вигляді книжок, тому, відвідуючи будь-яку країну світу, я завжди знаходжу своїх читачів і ніде не</i></p>	<p>Створення реклами</p>	<p>Запропонувати на підсумковому етапі вивчення художнього твору.</p> <p>Сприяє розвитку творчої уяви, умінню критично оцінювати загальнолюдські якості, робити</p>

	<i>почуваюся чужинцем», – говорив Пауло Коельо. Уяви собі українського читача «Алхіміка» 2050 року. Прорекламуй роман-притчу, поясни, чому треба прочитати саме цей твір. Для реклами обери будь-яку форму (буктрейлер, афішу, інфографіку, постер).</i>		висновки та висловлювати враження від прочитаного.
Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
Шарль Бодлер (1821–1867). «Квіти зла» («Альбатрос», «Відповідності», «Вечорова гармонія»). Ш. Бодлер – пізній романтик і зачинатель модернізму. Збірка «Квіти зла» (загальна характеристика). Образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш. Бодлера.	<i>I. Завдання актуалізувального типу</i> Вибери з поданих слів та словосполучень ті, що стосуються життя і творчості Ш. Бодлера: сенатор, Англія, Париж, лицей Людовика Великого, Сатурн, «Несумісність», «Квіти зла», «Салон 1816 р.», «Незнайома», 300 франків, «Штучний рай», О. де Бальзак, Теофіль Готье, новела, «Паризький сплін», «Осінні пісні», сугестія. Аргументуй свій вибір.	Онлайн-дошка для спільної роботи Гугл-диск	Запропонувати на етапі підготовки до сприйняття художнього твору. Учень / учениця виявляє знання основних етапів життя та творчості Ш. Бодлера, усвідомлює його внесок у скарбницю світової культури; застосовує цифрові технології для презентації своїх міркувань; дотримується правил писемного мовлення.
	<i>II. Завдання формувального типу</i> Створи ментальну карту, що допоможе тобі зробити ідейно-художній аналіз поезії Ш. Бодлера «Вечорова гармонія». Для створення карти скористайся програмою Coggle (www.coggle.it).	Ментальна карта	Запропонувати на етапі аналізу художнього твору. Учень / учениця орієнтується у творах, що передбачені програмою для текстуального вивчення, осягає їх у єдності змісту й форми, виокремлює складники та художні особливості; використовує інтернет-ресурси для створення ментальної карти. Розвиває розумові та творчі здібності, самостійне критичне мислення.

	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>В інтернеті можна знайти декілька сайтів, де представлена творчість Ш. Бодлера. Проте найоригінальнішим, на нашу думку, є сайт, розробником і дизайнером якого є Олексій Чуркін (https://baudelaire.osiacat.ru/) – один із шанувальників творчості французького поета. Привертає увагу оригінальне оформлення сайту: чорна сторінка, у верхньому кутку – червона троянда. На сторінці ліворуч – вірші зі збірки «Квіти зла», праворуч – зображення квітки, яка, на думку автора сайту, відповідає змісту цього вірша. Ще є цікава сторінка – «Відповідності», де можна перевірити свої містичні здібності. Цікаво? Переглянь матеріали сайту. Уяви, що ти теж шанувальник Ш. Бодлера, тому вирішив створити сайт чи блог, де хочеш представити його творчість. Спробуй макет інтерфейсу майбутнього ресурсу, продумай дизайн, елементи вебсторінок. Поясни свій вибір. Своїми думками поділися з однокласниками / однокласницями на онлайн-дошці для спільної роботи. За бажанням – створи сайт.</p>	<p>Створення сайту чи блогу письменника</p> <p>Дошка Padlet</p>	<p>Запропонувати на підсумковому етапі.</p> <p>Учень / учениця створює електронну продукцію для популяризації улюблених книжок, виявляє прагнення до опанування новими прийомами роботи з ІКТ.</p> <p>Розвиває інформаційну компетентність та медіаграмотність, творче мислення, вміння діяти за алгоритмом, будувати інформаційні моделі.</p>
<p>Зміст програми</p>	<p>Зміст завдання</p>	<p>Форма виконання</p>	<p>Методичний коментар</p>
<p>Мо Янь (Гуань Моє, нар. 1955). «Геній». Мо Янь – сучасний китайський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури. «Геній» – історія</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Створи фан-сторінку у фейсбуці (скористайся порадами за покликанням https://openmind.com.ua/2015/12/15/facebook-fan-page/) чи анкети китайського письменника, лауреата Нобелівської премії Мо Яня за такими пунктами:</p> <p>Ім'я при народженні _____</p>	<p>Створення фан-сторінки чи анкети письменника</p>	<p>Запропонувати на етапі формування нових знань.</p> <p>Учень / учениця знає біографію сучасного китайського письменника, розуміє зв'язок його творчості з національними традиціями й тенденціями розвитку літератури, розповідає про зв'язок письменника з Україною.</p>

<p>талановитого юнака, який наполегливо шукає спосіб забезпечення людей від руйнівних землетрусів. Гуманістична сутність образу та духовна стійкість героя на шляху до мети. Зміни у сприйманні Цзян Дачжі однокласниками, вплив героя на пробудження їхньої свідомості. Міфологічні алюзії у творі.</p>	<p>Літературний псевдонім _____ Дата народження _____ Місце народження _____ Громадянство _____ Походження _____ Освіта _____ Діяльність _____ Твори _____ Сім'я _____ Нагороди _____ Зв'язок з Україною _____</p>	<p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Здійснює пошукову діяльність, словесно оформлює результати дослідження; використовує інтернет-ресурси для отримання нових знань та створення власної продукції.</p>
<p>Цзян Дачжі однокласниками, вплив героя на пробудження їхньої свідомості. Міфологічні алюзії у творі.</p>	<p><i>II. Завдання формульовального типу</i></p> <p>Підготуй тести для перевірки змісту, образів оповідання Мо Яня «Геній». Скористайся ресурсами для створення тестів: Google Forms (https://www.google.com/intl/uk_ua/forms/about/), Майстер-Тест (http://master-test.net/uk), QUIZLET (https://quizlet.com/ru), EasyTestMaker (https://www.easytestmaker.com/) тощо.</p>	<p>Тести</p>	<p>Запропонувати на етапі підготовки до аналізу твору чи під час його аналізу. Учень / учениця орієнтується у прочитаному, осягає твір у єдності змісту та форми, виокремлює складники та художні особливості. На основі прочитаного виокремлює головну та другорядну інформацію; створює онлайн-тести для перевірки набутих знань.</p>
<p>На сьогодні у світі залишається критичною проблема насильства, зокрема боулінгу (цькування та прояви агресії до особистості для її приниження). Ця проблема є центральною в оповіданні Мо Яня «Геній». Проте однокласникам генія вдалося подолати шлях від ненависті до поваги. Запропонуй поради щодо запобігання булінгу у твоїй школі й загалом.</p>	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p>	<p>Дошка Padlet</p>	<p>Запропонувати на підсумковому етапі для формування духовного світу особистості, її високої моралі, ціннісних уявлень. Розвиває навички конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, толерантного спілкування; співчутливого ставлення до жертв насилля; формує нетерпимість до проявів агресії.</p>

II. Комплекс завдань для дистанційного навчання зарубіжної літератури учнів 11 класів

Мета: визначити рівні сформованості предметної компетентності учнів 11 класів із зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання.

Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>Розвиток жанру антиутопії у ХХ ст.: ознаки та представники. Велика Британія. Джордж Оруелл (Ерік Артур Блер). «1984». «Скотоферма».</p> <p>Зв'язок творчості Дж. Оруелла із соціально-історичною ситуацією доби. Викриття сутності тоталітарної системи та її ієрархії в антиутопіях митця. Боротьба проти страху й рабської покірності в суспільній свідомості. Образ головного героя в динаміці. Поетика антиутопії (фантастика, мова, символи, алегорії та ін.).</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Створи хмаринку слів, у якій зашифруй прізвища письменників, що творили в жанрі антиутопії. Запропонуй своїм однокласникам виписати ці прізвища й об'єднати їх за різновидами антиутопій.</p> <p>Для створення хмаринки слів скористайся програмами Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art, Wordcloud.pro.</p> <p><i>Довідка. Різновиди антиутопії:</i> соціально-фантастична; науково-фантастична; антиутопія-алегорія; історико-фантастична; антиутопія-пародія; роман-попередження.</p>	<p>Хмаринка слів</p>	<p>Запропонувати учням під час засвоєння оглядової теми про розвиток жанру антиутопії у ХХ столітті.</p> <p>Учень / учениця розкриває зміст термінів <i>утопія</i> і <i>антиутопія</i>; визначає ознаки антиутопії, спільні з утопією та як самостійного жанру; називає письменників-утопістів світової літератури; за допомогою цифрових технологій знаходить додаткову інформацію про письменників, створює власний електронний продукт (хмаринку слів).</p> <p>Формує навички пізнавальної діяльності, спілкування в колективі; уміння знаходити та презентувати потрібну інформацію.</p>
	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Про Дж. Оруелла кажуть, що він був справжнім пророком тоталітаризму й найпроникливішим письменником на Заході, який вловив саму суть трагедії Східної Європи. Небезпідставно російська поетка, перекладачка та дисидентка Н. Горбаневська назвала його почесним громадянином Європи.</p>	<p>Нарис</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати на етапі підготовки до сприйняття художнього твору.</p> <p>Учень / учениця знає основні відомості про життя письменника-антиутопіста; усвідомлює значення його творчої спадщини для сучасної людини й суспільства; обстоює, аргументує власну позицію; робить критичні висновки; оформлює самостійно здобуту інформацію в жанрі нарису.</p>

	<p>За допомогою інтернет-ресурсів знайди додаткову інформацію про письменника. Доведи чи спростуй думку про те, що Дж. Оруелл був істинним пророком нашого сьогодення. Дослідження представ у жанрі нарису.</p>		<p>Розвиває критичне мислення; уміння сприймати творчість митців у контексті епохи; аргументовано й грамотно висловлювати власну думку щодо суспільно-політичних питань; презентувати власні ідеї; користуватися різними джерелами інформації.</p>
	<p><i>II. Завдання формульовального типу</i></p> <p><i>У романі «1984» розповідається історія про Вінстона Сміта та його ненависть до Старшого Брата. Герой мріє бути вільним та любити, продовжує вірити, що людяність існуватиме завжди й жодні переконання не зможуть її викоренити. Проте це лише «нездоровий глузд» і «вилікувати» свою душу можна за допомогою катувань і страждань.</i></p> <p>Досліди еволюцію та духовну деградацію Вінстона Сміта. Створи кластер динаміки героя. Розмісти його на дошці для спільної роботи.</p> <p><i>Або</i></p> <p>Головні герої твору «Скотоферма» – свійські тварини. Спробуй розшифрувати та пояснити саме такий вибір тварин автором. Представ свої міркування у формі колажу чи ейдос-конспекту.</p>	<p>Кластер Онлайн-дошка для спільної роботи Колаж чи ейдос-конспект</p>	<p>Завдання можна запропонувати на етапі аналізу художнього твору під час роботи з образами роману.</p> <p>Учень / учениця оцінює вчинки персонажів антиутопії; складає кластер; бере участь у виконанні завдань дослідницького характеру; усвідомлює небезпеку тоталітаризму для людини, культури, цивілізації.</p> <p>Формує навички аналізу художнього твору, уміння інтерпретувати художній текст, обстоювати власну думку.</p>
	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Попрацюй з текстами творів Дж. Оруелла «Скотоферма» або «1984». Випиши 20 пророчих цитат автора, оформи їх у віршокартинки й представ як презентаційне слайд-шоу.</p>	<p>Віршокартинки Презентаційне слайд-шоу</p>	<p>Рекомендовано запропонувати на підсумковому етапі вивчення твору.</p> <p>Учень / учениця знає зміст твору; знаходить у тексті пророчі цитати автора; за допомогою цифрових технологій створює власний продукт.</p> <p>Розвиває творчі здібності, навички</p>

	<p><i>Відео про те, як створити слайд-шоу, дивись за покликанням https://cutt.ly/hhjhqvc.</i></p> <p><i>Або</i></p> <p>Використовуючи інтернет-ресурси (наприклад, Canva), створи обкладинку до роману Дж. Оруелла «1984» чи «Скотоферма» (на вибір). Поясни вибір асоціативних малюнків (якщо є), кольористики, графіки, шрифтової композиції.</p> <p><i>Довідка.</i></p> <p>Віршокартинка – це зображення (гарна фотографія, малюнок), на якому розміщено художній текст (прозовий чи поетичний).</p>	Обкладинка книги	роботи з книгою, комп'ютером для створення власного продукту; емоційні смаки, загальну культуру.
Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>Генріх Белль. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...». Життєвий і творчий шлях письменника. Засудження антигуманної сутності Другої світової війни, її руйнівних наслідків для людства в оповіданні «Подорожній, коли ти</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Знайди в інтернеті матеріали про зв'язок Генріха Белля з Україною. Опрацюй та створи колаж, інфографіку, мультимедійну презентацію, кросворд (на вибір).</p>	<p>Колаж, інфографіка, мультимедійна презентація, кросворд (на вибір)</p>	<p>Запропонувати як домашнє завдання після вивчення життєвого та творчого шляху Г. Белля.</p> <p>Учень / учениця самостійно опрацьовує матеріал, застосовує цифрові технології для представлення інформації.</p>

<p>прийдеш у Спа...». Образ школи як художня модель нацистської Німеччини. Зображення війни з погляду важко пораненого юного солдата. Символічний зміст назви оповідання, її зв'язок з історією Спарти. Форма твору. Специфіка змалювання образу головного героя (відсутність імені, виразних індивідуальних рис, байдужість до світу, зміни в його внутрішньому світі та ін.). Художні деталі. Підтекст. Авторська позиція.</p>	<p><i>II. Завдання формульовального типу</i></p> <p>Поясни, що символізують зображення.</p> <p>Склади сенкан до 1–2 символів, спираючись на текст твору Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...».</p>	<p>Сенкан</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати завдання учням на етапі систематизації знань після прочитання твору Г. Белля.</p> <p>Учень / учениця аналізує твір; визначає тему й актуальну проблему, висловлює власні судження щодо питань, порушених в оповіданні; визначає провідні символи твору.</p>
	<p><i>III. Завдання формульовального типу</i></p> <p>Розглянь репродукції картини С. Далі «Обличчя війни» (1) та Сікейроса «Відлуння крику» (2). Порівняй їх і знайди зв'язок з ідейно-художнім змістом твору Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...». Вислови свої думки у формі есе.</p> 	<p>Есе</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати завдання на заключному етапі роботи з твором.</p> <p>Учень / учениця аналізує твори різних мистецьких жанрів; висловлює власні судження щодо питань, порушених в оповіданні та картинах; використовує електронні ресурси для презентації творчого продукту.</p>

Зміст програми	Зміст завдання	Формат виконання	Методичний коментар
<p>Німецькомовна поезія Пауль Целан (1920–1970). «Фуга смерті». Віхи життя й творчості Пауля Целана. «Фуга смерті» – один із найвідоміших творів про Голокост. Художнє новаторство митця. Ключові метафори («чорне молоко світання», «могила в повітрі») як відтворення жахливої реальності Освенціму. Прийом протиставлення. Провідні мотиви та їхня роль у творі. Трансформація біблійних образів і мотивів у творі.</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Проведи дослідницьку роботу, знайди в мережі матеріали щодо українського коріння П. Целана. Склади літературну вікторину з теми «Пауль Целан і Україна».</p>	<p>Літературна вікторина</p> <p>Онлан-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати під час вивчення біографії письменника.</p> <p>Учень / учениця пізнає складність життя і своєрідність творчого здобутку письменника;</p>
	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>Створи комбінований ейдос-конспект «Контрастні образи у вірші П. Целана „Фуга смерті”» чи «Метафори-характеристики коменданта пекельного табору».</p> <p><i>Довідка.</i></p> <p>Ейдос-конспект складається з образу (малюнка, схеми, поєднання кольорів, фотографій) і цитатного матеріалу, що пояснюють тему, – з лицьового боку. Зі зворотного боку обов’язково має бути коментар до теми (розгорнуте судження, тлумачення свого бачення теми й образів у творі).</p> <p>Комбіновані ейдос-конспекти поєднують у собі малюнок і колір, схему і образи, авторські та читачькі образи.</p>	<p>Ейдос-конспект</p>	<p>Завдання варто використати на етапі роботи з текстом. Допоможе сформувати навички аналізу ліричного твору, уміння інтерпретувати художній текст, обстоювати свою думку.</p> <p>Учень / учениця висловлює власні судження щодо порушених у творі проблем; виявляє засоби художнього відображення Другої світової війни у вірші П. Целана; висловлює судження про цінність людського життя; виявляє у творі провідні символи, розкриває їхнє значення; створює електронну продукцію.</p>

	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p><i>Освенцім (Аушвіц-Біркенау) був найбільшим нацистським табором смерті часів Другої світової війни. Тут відбувалися безпрецедентні масові вбивства. У період 1940–1945 тут загинули 1 100 000 осіб. Дев'яносто відсотків із них – євреї.</i></p> <p>Передивися документальний фільм «Освенцім. Мандри в пекло» за покликанням https://www.youtube.com/watch?v=noyXHFc8Dc.</p> <p>Перечитай вірш П. Целана «Фуга смерті». Напиши есе-реквієм «За колючим дротом пам'яті» чи есе-переконавання «Навіть переможна війна – це зло, яке повинно бути припинено мудрістю народів (Отто фон Бісмарк)».</p>	<p>Есе</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати на підсумковому етапі вивчення твору.</p> <p>Учень / учениця визначає антивоєнний пафос творів, авторську позицію; аналізує актуальні проблеми; використовує ресурси мережі для розширення знань з теми, що вивчається; визначає історичну основу твору П. Целана; висловлює судження про цінність людського життя.</p> <p>Розвиває розумові та творчі здібності; формує вміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; чітку громадянську позицію щодо розв'язання війни та захисту Батьківщини, гордість за свою країну; прагнення літературної освіти; світогляд.</p>
<p>Зміст програми</p>	<p>Зміст завдання</p>	<p>Форма виконання</p>	<p>Методичний коментар</p>
<p>Габріель Гарсія Маркес. «Стариган із крилами». Короткі відомості про життя митця, лауреата Нобелівської премії. Специфіка «магічного реалізму» Г. Гарсія Маркеса. Синтез реального і фантастичного</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Прослухай прощальний лист Г. Г. Маркеса https://www.youtube.com/watch?v=ACH9Rz8igJA, https://www.youtube.com/watch?v=TbB8-mdkteQ, https://www.youtube.com/watch?v=sw6oflEt-Ug.</p> <p>Завдання: напиши рецепт щастя за Г. Г. Маркесом.</p>	<p>Рецепт щастя</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Завдання можна запропонувати під час вивчення біографії письменника.</p> <p>Воно допоможе повніше пізнати життя і своєрідність творчого здобутку письменника.</p>

<p>в оповіданні Г. Г. Маркеса «Стариган із крилами».</p>	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>Прослухай аудіозапис або прочитай оповідання «Стариган із крилами» https://www.youtube.com/watch?v=ZaWH1EHZWbs https://www.youtube.com/watch?v=S2pA2c3cwCI.</p> <p>Прочитай вірші Івана Драча «Крила» та Ліни Костенко «Крила», порівняй їх з оповіданням «Стариган із крилами» та знайди спільні риси. Створи буктрейлер або плейкаст «Крила – символ духовного злету людини».</p>	<p>Буктрейлер, плейкаст</p>	<p>Запропонувати на етапі роботи з художнім текстом.</p> <p>Завдання допоможе сформувати навички аналізу художнього твору, уміння інтерпретувати його, обстоювати власну думку; виховувати людяність, щирість, милосердя, доброту, здатність розуміти інших.</p>
	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Г. Г. Маркес писав: «Дитині я б подарував крила, але дозволив їй самій навчитися літати...». Як ти розумієш слова письменника? Якби тобі дійсно подарували крила, куди б ти помандрував / помандрувала? Створи мапу свого польоту. Додай коментар. Матеріал розмісти на онлайн-дошці для спільної роботи.</p>	<p>Мапа польоту</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати на підсумковому етапі вивчення твору.</p> <p>Учень / учениця формулює власну думку; презентує ідеї чітко, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби; створює власний продукт.</p> <p>Завдання розвиває художньо-образне мислення, творчі здібності; формує вміння використовувати цифрові технології.</p>
<p>Зміст програми</p>	<p>Зміст завдання</p>	<p>Форма виконання</p>	<p>Методичний коментар</p>
<p>Україна Загальна характеристика розвитку кримськотатарської літератури й культури. Таїр Халілов. «До останнього подиху».</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Опрацюй у мережі матеріали про сучасного українського кримськотатарського письменника Таїра Халілова, перечитай його автобіографію за покликанням https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=8074.</p>	<p>Мультимедійна презентація, буктрейлер, скрайбінг чи відеоролик</p>	<p>Запропонувати на етапі підготовки до сприйняття художнього твору.</p> <p>Учень / учениця знає про розвиток кримськотатарської культури й літератури, про життя та творчість Т. Халілова; використовує різні джерела довідкової інформації для отримання</p>

<p>Таїр Халілов – сучасний український кримськотатарський письменник. Близькість прози Халілова до філософії екзистенціалізму. «До останнього подиху» – історія життя, боротьби та любові героя твору, віддзеркалення в ній трагічної долі кримськотатарського народу. Тема депортації кримських татар та свавілля влади. Образ Бекира – людини, котра ніколи не здається. Почуття гідності героя, глибинний зв'язок зі своїм народом.</p>	<p>Створи мультимедійну презентацію, буктрейлер, скрайбінг чи відеоролик (на вибір) «Довга дорога додому».</p>		<p>нових знань; створює електронну продукцію.</p> <p>Завдання формує навички пізнавальної діяльності; уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; уміння аналізувати соціальні, моральні, політичні, історичні проблеми.</p>
	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>Епіграфом до повісті Т. Халілов узяв слова Е. Гемінгвея: «Людина створена не для поразки. Людину можна знищити, а здолати не можна». Подумай, як епіграф розкриває сенс життя Бекира. За допомогою прийому «Кола Венна» зроби порівняльну характеристику двох старих – Сантьяго («Старий і море») та Бекира («До останнього подиху»).</p> <p><i>Або</i></p> <p>Пригадай вірш П. Целана «Фуга смерті», центральним образом якого є комендант концтабору, жорстока людина, що грає зі зміями. Згадка про змію виринає також і в жахливих спогадах дитинства Бекира в повісті Т. Халілова. Спробуй «розкодувати» образ змії в обох творах. Чи можна сказати, що цей символ допомагає поглибити зображення катів єврейського та татарського народів? Поділись своїми думками з однокласниками на онлайн-дошці для спільної роботи.</p>	<p>Афоризми</p> <p>Інтерактивний прийом «Кола Венна»</p> <p>Онлайн-дошка для спільної роботи</p>	<p>Запропонувати на етапі аналізу художнього твору.</p> <p>Учень / учениця знає зміст прочитаних творів; характеризує персонажів; порівнює прочитаний твір з текстами дотичної тематики; коментує художні образи, у яких утілено позитивні та негативні явища; пояснює символи творів; використовує цифрові технології для пошуку додаткової інформації.</p> <p>Формує вміння презентувати власні ідеї чітко, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби; реалізувати комунікативні стратегії для формулювання власної позиції; аргументовано й грамотно висловлювати власну думку щодо суспільно-політичних питань; використовувати інтернет-ресурси для отримання знань.</p>

III. Завдання констатувального типу

Кримський художник Рустем Емінов перший із художників в українському, а також і в пострадянському та світовому образотворчому мистецтві звернувся до теми депортації кримськотатарського народу та створив цілісну художню панораму народної трагедії. Перша частина робіт цієї теми – цикл «Депортація» (або «Унутма»). Другий цикл називається «Повернення» (або «Авдет»). На майбутнє художник задумав і третій цикл «Відродження», роботу над яким він розпочне після завершення другої частини цього грандіозного триптиха, який складатиметься з декількох сотень полотен.

Знайди в мережі полотна кримського митця Рустема Емінова, переглянь їх. Яке почуття викликає в тебе зображене на картинах? Як передає художник своє ставлення до трагедії кримських татар 1944 року? Чи можна їх назвати ілюстраціями психологічної повісті Таїра Халілова «До останнього подиху», а тому сказати: «Бачу картини, намальовані письменником»? Відповідь оформи в жанрі есе. Сформулуй також власні запитання для роботи з мистецькими полотнами й запропонуй своїм однокласникам відповісти на них.

Робота
з картинами

Есе

Запитання
до картин

Запропонувати на етапі узагальнення та систематизації знань.

Учень / учениця знає про розвиток кримськотатарської культури та літератури; розуміє особливості прози Т. Халілова та художніх полотен Р. Емінова; уміє «читати» мистецькі твори; збагачує мовлення мистецтвознавчою лексикою; будує власні монологічні висловлювання описового характеру; реалізує творчі здібності, прагне самовдосконалення.

Завдання формує вміння систематизувати набуті знання та критично їх осмислювати; розвиває розумові та творчі здібності; уміння і навички сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва.

Зміст програми	Зміст завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>Австралія Маркус Френк Зузак (нар. 1975). «Крадійка книжок». Короткі відомості про митця. «Крадійка книжок» – роман про Другу світову війну. Історія життя дівчинки Лізель Мемінгер. Викриття згубного впливу нацизму у творі. Образи «маленьких людей», які опинилися в умовах фашистської системи. Ідеї людяності, добра, порятунку життя й культури. Книга як символ збереження духовності в жорстокому світу. Форми оповіді.</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Опрацюй за підручником та знайди в мережі інформацію про життя і творчість М. Зузака. Узагальни здобуті знання в інформаційне гроно.</p>	<p>Інформаційне гроно</p>	<p>Запропонувати під час вивчення біографії письменника. Учень / учениця поглиблює знання про сучасну зарубіжну літературу; володіє матеріалом про життя та творчість австралійського письменника, його творчу манеру; використовує різні джерела довідкової інформації; створює власний електронний продукт. Формує вміння швидко й ефективно шукати інформацію; використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань; планувати й організовувати навчальну діяльність.</p>
	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>Досліди символіку твору. Зверни увагу на колірні асоціації. Чому саме такі кольори переважають? Де, хто і як їх використовує? Результатом роботи має стати кроссенс, колаж чи печворк. Не забудь про коментар до створеного продукту.</p>	<p>Колаж, кроссенс, печворк</p>	<p>Запропонувати на етапі аналізу художнього тексту. Учень / учениця знає зміст прочитаного твору; аналізує сюжет, проблематику, образну систему, символіку; висловлює думку щодо порушених у творі актуальних питань; створює власну електронну продукцію. Формує навички аналізу художнього твору, уміння інтерпретувати художній текст; аргументовано й грамотно висловлювати власну думку щодо суспільно-політичних питань; формує неприйняття насилля, гуманізм.</p>

	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Переглянь фільм, знятий за однойменним бестселером М. Зузака, за покликанням https://www.youtube.com/watch?v=IAKKaX2h6kQ (російською мовою), https://cutt.ly/lhj2QCZ (українською мовою).</p> <p>Подумай, чи вдалося режисерові Браюну Персівалу передати авторський задум. Як тобі гра акторів? Який образ, на твою думку, найповніше розкрився? Чи допоміг тобі фільм збагнути суть ідейного навантаження роману? Поділися думками з однокласниками в жанрі кінорецензії.</p> <p><i>Порада.</i> Як писати кінорецензію знайдеш за покликанням https://cutt.ly/rhj2RGB.</p>	Кінорецензія	<p>Завдання запропонувати на підсумковому етапі вивчення твору.</p> <p>Учень / учениця знає зміст прочитаного твору; порівнює роман з його екранізацією; аналізує і висловлює думки щодо прочитаного та побаченого; створює електронну продукцію.</p> <p>Завдання розвиває художньо-образне мислення, інтелектуальні та творчі здібності; формує вміння виокремлювати головну та другорядну інформацію; використовувати цифрові технології для створення власної продукції; здійснювати оцінювання результатів власної діяльності.</p>
Зміст програми	Завдання	Форма виконання	Методичний коментар
<p>США Джон Майкл Грін. «Провина зірок». Д. Грін – американський письменник, автор книжок для підлітків та молоді, відеоблогер. «Провина зірок» – розповідь про історію кохання невиліковно хворих юнака та дівчини. Образи головних героїв. Ідея цінності життя. Символіка назви твору. Ліризм, іронічність оповіді.</p>	<p><i>I. Завдання актуалізувального типу</i></p> <p>Створи інтерактивний плакат «Світ очима Д. Гріна», у якому представ Д. Гріна як людину, письменника, блогера.</p>	Інтерактивний плакат	<p>Запропонувати під час вивчення біографії письменника, щоб повніше пізнати життя і творчі здобутки митця.</p> <p>Учень / учениця знає окремі факти життя зарубіжного письменника; розуміє зв'язок його творчості із сучасними тенденціями світової літератури.</p> <p>Формує вміння презентувати ідеї; розвивати критичне мислення та творчі здібності; використовувати цифрові технології для створення власної продукції.</p>

	<p><i>II. Завдання формувального типу</i></p> <p>У кожному магазині в куточку споживача завжди є книга відгуків та пропозицій. Уяви, що тобі в цій книзі відвели цілу сторінку. Подумай, щоб ти в ній написав / написала після прочитання книги «Провина зірок»? Чи з користю ти провів / провела час за читанням роману? Що сподобалося, про що подумалось, що відчув / відчула? Зафіксуй свої враження.</p>	<p>Запис на сторінці книги відгуків і пропозицій</p>	<p>Завдання можна запропонувати на етапі роботи з текстом.</p> <p>Формує уміння аргументовано й грамотно висловлювати власну думку; уникати дискримінацій інших у процесі спілкування; аналізувати та інтерпретувати літературний твір в аспекті загальнолюдських цінностей.</p>
	<p><i>III. Завдання констатувального типу</i></p> <p>Науковці вважають, що в романі Д. Гріна відкритий фінал. Спробуй написати сіквел, у якому передбач, як складеться подальша доля Гейзел та її батьків, Айзека та ін. Представ свої роботи іншим у вайбер-групі класу.</p> <p><i>Довідка.</i> Сіквел – художній твір (або інший твір художнього мистецтва), який продовжує сюжет іншого відомого художнього твору.</p>	<p>Допис у вайбер-групі класу</p>	<p>Запропонувати завдання на підсумковому етапі вивчення твору.</p> <p>Учень / учениця коментує художні образи; висловлює судження про особливості стилю письменника, його ролі в історії національної та світової літератури; використовує інтернет-ресурси для здобуття знань та створення власної продукції.</p> <p>Завдання формує вміння розвивати критичне мислення, творчу уяву; здійснювати пошуково-дослідну діяльність; удосконалювати навички самостійної навчальної діяльності та самоконтролю; розвивати емоційно-духовну сферу; загальнолюдські цінності.</p>

Додаток В

Тексти літературних диктантів за вивченими творами зарубіжної літератури

А. Перевірка засвоєння біографічного матеріалу

Диктант 1. «Заповни лакуни»

Мета: перевірити знання учнів біографії письменника Ромена Гарі.

Виконання завдання: доповніть висловлювання письменника Ромена Гарі з автобіографічного нарису.

1. Моє справжнє ім'я _____.
2. Народився у _____ році в місті _____ (Литва).
3. У 1921 році разом з матір'ю я переїхав до _____, яка стала для мене другою Батьківщиною.
4. У цей час ми дуже голодували... Дві речі з мого забутого дитинства дивним чином міцно засіли в моїй натурі у вигляді звичок. Я дуже люблю _____ і житній хліб з кмином.
5. У роки Другої світової війни був _____, приєднався до руху генерала де Голля.
6. Воював у Європі та в Північній Африці, був нагороджений орденом _____ і медаллю «За звільнення».
7. Важкою трагедією для мене стала смерть матері. Усю війну я отримував від неї листи, вірив, що вона жива. І лише повернувшись після перемоги, дізнався, що мами давно немає, а всі листи вона написала заздалегідь, передчуваючи близьку смерть, і їх відсилала мені сусідка, «щоб хлопчик спокійно воював і ні про що не думав». Історію своїх стосунків з матір'ю я описав в одній з кращих своїх книг – «_____».
8. Після війни перебував на _____ службі, з 1956 по 1960 рік очолював французьке консульство в Лос-Анджелесі, США.
9. Я єдиний письменник, удостоєний Гонкурівської премії двічі, усупереч статуту премії. Перший раз я отримав її в 1956 році як Ромен Гарі, а в 1975 був удостоєний цієї премії як _____.
10. Роман «Повітряні змії» – це історія шаленого кохання між польською аристократкою _____, яка мріяла стати видатною жінкою, і хлопчиком _____ з Нормандії, що володіє феноменальною пам'яттю.
11. Події роману починаються за _____ років до Другої світової війни й закінчуються після _____ року.
12. «Повітряні змії» – останній роман Ромена Гарі, написаний в _____ році. Незабаром після написання твору Ромен Гарі наклав на себе руки.

Диктант-коректор 2. «Знайди помилку»

Мета: перевірити знання учнів біографії Ф. Тютчева.

Виконання завдання: знайдіть помилку у висловлюваннях про видатного поета Ф. Тютчева.

1. Ф. Тютчев народився в 1833 році.
2. Початкову освіту майбутній поет отримав в Орловській гімназії.
3. У 19 років Ф. Тютчев став членом Спілки любителів російської словесності.
4. За два роки Ф. Тютчев закінчив юридичний факультет Московського університету.
5. Багато років поет працював чиновником російської дипломатичної служби в Берліні.
6. У 1836 році в журналі «Вітчизняні записки» були опубліковані «Вірші, надіслані з Німеччини» Ф. Тютчева.
7. Після повернення в Росію Ф. Тютчев отримав посаду в Міністерстві іноземних справ у Москві.
8. У 1854 році вийшла друга поетична збірка Ф. Тютчева.
9. М. Некрасов високо оцінив творчість Ф. Тютчева у своїй статті «Російські першокласні поети».
10. Цикл віршів, присвячений останньому коханню Ф. Тютчева, – «Панаєвський цикл».
11. За життя письменника видано лише три збірки його віршів.
12. Дослідники відносять лірику Ф. Тютчева до соціально спрямованої поезії.

Диктант 3. «Упізнай постать за описом»

Мета: перевірити знання учнів біографії письменника Ф. Тютчева.

Виконання завдання: упізнайте постаті, що відіграли значну роль у житті та творчості Ф. Тютчева, за описом.

1. Античний поет, твори якого ще в юнацькі роки перекладав Ф. Тютчев.
2. Російський поет і перекладач, який був учителем і вихователем Ф. Тютчева.
3. Поет, з яким Ф. Тютчев познайомився в Німеччині та твори якого першим з російських поетів переклав російською мовою.
4. Жінка, якій присвячено вірш «Я вас зустрів – і все минуле...».
5. Автор музики романсу «Я вас зустрів – і все минуле...».
6. Перша дружина поета.
7. Російський поет, якому Ф. Тютчев присвятив рядки: «Тебе, немов кохання перше, // Росії серце не забуде».
8. Автор статті «Російські другорядні поети», у якій ім'я Ф. Тютчева віднесено до небагатьох блискучих явищ у російській поезії та поставлено поряд з іменами О. Пушкіна та М. Лермонтова.
9. Редактор першої прижиттєвої збірки віршів Ф. Тютчева.

10. Жінка, якій присвячено цикл віршів, що вважається вершиною інтимної лірики поета.
11. Чоловік доньки Ф. Тютчева, поет, публіцист, який підготував друге видання віршів поета.
12. Український поет-емігрант, один з перекладачів віршів Ф. Тютчева.

Підказка

Диктант 4. «Так – ні»

Мета: перевірити знання учнів біографії В. Вітмена.

Виконання завдання: якщо ви вважаєте названий факт біографії В. Вітмена реальним, напишіть «ТАК», якщо вигаданим – «НІ».

1. В. Вітмен народився 31 травня 1819 року у фермерській родині в селі на Лонг-Айленді.
2. Дитинство пройшло у Брукліні.
3. Провчившись кілька років у бруклінській школі, В. Вітмен полишає її і стає учнем друкаря.
4. У вісімнадцять років юнак працює сільським учителем.
5. У вісімнадцять років В. Вітмен одружився.
6. До 22 років поет «перепробував» низку професій – політика, лектора, оратора.
7. В. Вітмен був самоуком.
8. Перу В. Вітмена належать декілька любовних романів.
9. В. Вітмен у своїй творчості прагне показати людину в єдності матеріального й духовного, природного й соціального.
10. У 1850 році В. Вітмен публікує вірш «Африка».
11. У 1855, знаменному для В. Вітмена році, виходить друком збірка «Листя трави» – книга, що зробила поета всесвітньо відомим.
12. 26 березня 1892 року В. Вітмен помер.

Б. Перевірка знання художнього твору

Бліц-диктант 1. «Перевір себе»

Мета: перевірити учнів на знання тексту роману Стендаля «Червоне і чорне».

Виконання завдання: перевірте знання тексту роману Стендаля «Червоне і чорне». Дайте правильні відповіді на питання.

1. Рік, коли вийшов роман Стендаля «Червоне і чорне».

2. Підзаголовок роману.
3. Назва містечка, де починається дія роману.
4. Ці слова були лозунгом Жульєна Сореля.
5. Книга, яку Жульєн Сорель знав напам'ять.
6. Герой Мольєра, якого Сорель обрав собі за вчителя.
7. Духовник Жульєна Сореля в Безансонській семінарії.
8. Професія батька Сореля.
9. Поет, який став «наріжним каменем» під час іспиту в семінарії.
10. Портрет цієї людини переховував Жульєн Сорель у матраці свого ліжка в будинку панів де Реналів.
11. З ним порівнювала Матильда Жульєна Сореля.
12. Людина, яка залишається справжнім другом Жульєну Сорелю до кінця його днів.

Диктант 2. «Установіть відповідність»

Мета: перевірити знання тексту твору О. Вайльда «Портрет Доріана Грея».

Виконання завдання: установіть відповідність між подіями та ілюстраціями до твору «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда.

 <p style="text-align: center;">1</p>	<p>а) «... Йому до очей підступили гарячі сльози, а губи засіпалися. Кинувшись углиб ложі, він прихилився до стіни...»</p>
 <p style="text-align: center;">2</p>	<p>б) «... Притамований стогін вирвався у неї, вона припала до його ніг і простерлася ниць, наче стоптана квітка... – ... О, не кидай мене, Доріане, не йди!..»</p>
 <p style="text-align: center;">3</p>	<p>в) «Увійшовши до кімнати, вони побачили на стіні дивовижний портрет їхнього господаря – достоту такого, яким вони востаннє його бачили, в усьому блиску чарівної юності і вроди. А на підлозі, з ножом у грудях, лежав якийсь мрець у вечірньому костюмі...»</p>

 <p style="text-align: center;">4</p>	<p>г) У Безіла Голворда у студії. Безіл і лорд Генрі. «Але він для мене далеко важливіший, ніж модель чи натурник...»</p>
 <p style="text-align: center;">5</p>	<p>г) «... Доріан мимохідь зиркнув на портрет роботи Безіла Голворда. І враз відсахнувся, наче вражений якоюсь несподіванкою... Денне світло виказувало йому складку жорстокості біля рота... Доріана аж пересмикнуло... Ні, зміна до моторошності очевидна!»</p>
 <p style="text-align: center;">6</p>	<p>д) «Доріан Грей глянув на портрета, і враз – наче навіяна тим образом на полотні чи нашептана тими вишкіреними устами – в ньому спалахнула люта злість на Безіла Голворда. Скаженість зацькованої тварини пробудилася в ньому, і цю людину, що сиділа за столом, він зненавидів...»</p>

	а	б	в	г	г	д
1						
2						
3						
4						
5						
6						

В. Аналіз художнього тексту

Диктант 1. «Упізнай образ-символ»

Мета: перевірити знання тексту драми-феєрії М. Метерлінка «Синій птах».

Виконання завдання: упізнайте образ-символ за характеристикою та описом сценічного костюму.

1. Спочатку – непримітна горлиця у клітці. Символ щастя, істини, добра.
2. Утілення відданості, готовності до самопожертви. Червоний верх, білі штанці, лаковані чоботи, начищений воском капелюшок.

3. Вона – утілення улесливості, підступності, зрадництва. Усіяна блискітками сорочка з чорного шовку.
4. Він – уособлення слабкодухості, легкодухості. Ошатне вбрання паші. Широке шовкове чи оксамитове кармазинове плаття, гаптоване золотом. Великий тюрбан. Ятаган. Величезне черево, пухке, аж обвисле рум'яне обличчя.
5. Це – таємничий символ незнання. Темний костюм кольору дерева.
6. Найголовніша Радість, найвеличніша та вічна. Убрання схоже на костюм Душі Світла, себто широкі, якомога біліші, заледве не прозорчасті серпанки – щоб вона скидалась на грецьку статую. Скільки завгодно коштовностей і перлів, тільки б вони не порушили чистоту та світлоносність образу.
7. Вони – відображення самовдоволення, самозамилування, пихатості, самозакоханості. Широкі важкі мантиї з червоної або жовтої парчі, величезні грубі прикраси тощо. Після перетворення: сорочки кольору кави чи шоколаду, як-от, у надутих картонових маріонеток.
8. Вона – не лише зло, це, швидше, неспроможність людини відрізнити його від добра, віддає ключі. Широкі чорні шати, таємничо вкриті зорями, із вогненно-золотавими полисками. Серпанок, темні маки тощо.
9. Вони – мрії, до яких треба прагнути. Золотаві сяйливі сукні яскравих відтінків.
10. Він – сама обережність, боязкість, прихованість. Шовкова сукня, на взір тих, що їх носять євнухи, – напівбіла, напівсиня, нагадує обгортку для цукрової голови. Зачіска, як у вартових сералю.
11. Вона уособлює справедливість, є символом пізнання нового. Сукня кольору білого золота зі срібними блискітками, іскристий серпанок у формі променів тощо. Високого зросту, з оголеними плечима. Зачіска оздоблена чимось на кшталт діадери або навіть легкою короною.
12. Він – сама відчайдушність, сміливість, може бути добрим і злим. Червона сорочка, кармазиновий плащ на золотій підкладці з мінливими блискітками.

Диктант 2. «Продовж цитату»

Мета: перевірити знання тексту драми-феєрії М. Метерлінка «Синій птах».

Виконання завдання: продовжіть цитату з п'єси М. Метерлінка «Синій птах».

1. «Як же ми їх побачимо, коли вони померли?» – дивується Тільтіль у Країні спогадів. І Фея відповідає: «Якщо вони живуть у вашій пам'яті, виходить, _____».
2. Дідусь Тіль говорить дітям, що треба обов'язково молитися за померлих: «Молитися – означає _____».

3. Дух Дуба – старий, сивий – говорить до Тільтіля: «Знаю, знаю: ти шукаєш Синього Птаха, тобто ти хочеш розгадати найвеличнішу таємницю Буття, Таємницю щастя, – розгадати для того, щоб _____».
4. Душа Світла сказала такі слова: «Тепер ти розумієш, що в цьому світі Людина – _____».
5. Душа Світла говорить: «Ми зараз стоїмо біля входу в Чарівні Сади, де під наглядом Долі мешкають усі _____».
6. Дивлячись на багату сукню Материнської Любові, Тільтіль питає, де ж вона ховала багатство, і та відповіла: «Всі матері багаті, якщо _____».
7. Кішка говорить: «Слухайте далі... Ми всі, тут присутні, – Тварини, Предмети, Стихії – володіємо Душею, яку _____».
8. Ніч говорить Тільтіль: «Це не страшно. Перед тобою найменша з хвороб – _____».
9. Фея про Синього Птаха: «Мабуть, Синій Птах або зовсім не існує, або змінює колір, _____».
10. Кішка вкотре брехнею змушує себе пожаліти й, прощаючись, говорить дітям: «Я люблю вас обох настільки, _____».
11. Фея: «Треба її шукати. Обійтися без Співочої Трави я ще в крайньому випадку можу, але Синього Птаха знайти необхідно. Я шукаю її для _____».
12. У фіналі п'єси Тільтіль звертається до глядачів зі словами: «Ми вас дуже просимо: якщо хто-небудь з вас її знайде, то хай принесе нам – вона потрібна нам для того, _____».

Г. Перевірка засвоєння теоретичних понять

Диктант 1. «Термінологічний»

Мета: перевірити знання літературних термінів.

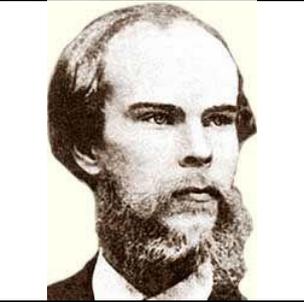
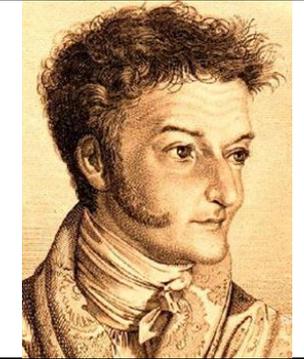
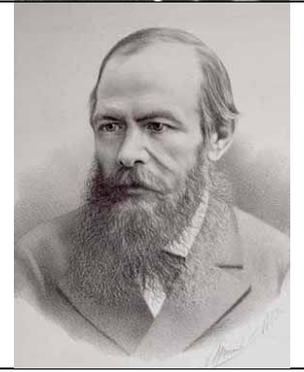
Виконання завдання: поясніть літературні терміни.

1. Алітерація – це...
2. Асонанс – це...
3. Анафора – це...
4. Епітет – це...
5. Метафора – це...
6. Епіфора – це...
7. Ямб – це
8. Хорей – це...
9. Перехресне римування – це...
10. Уособлення – це...
11. Риторичне запитання – це...
12. Персоніфікація – це...

Диктант 2. «Знайди відповідність»

Мета: перевірити знання літературних понять.

Виконання завдання: поєднайте письменника з теоретичним поняттям, що стосується його творчості. Дайте визначення термінам.

			<p>поліфонізм</p>
			<p>драма-фесрія</p>
			<p>символізм</p>
			<p>верлібр</p>
			<p>гротеск</p>

Додаток Г

Контрольні роботи

I. Різномірнева контрольна робота із зарубіжної літератури для учнів 10 класу (підсумкова)

Мета: перевірити рівень знань учнів за програмовими творами 10 класу.

Рівень I. Виконайте тестові завдання

Оберіть одну правильну відповідь (8*0,25 = 2 б.)

1. Жанровий різновид роману, до якого належить твір Стендаля «Червоне і чорне»:

а) історичний;	в) соціально-психологічний;
б) політичний;	г) роман виховання.

2. Ідеал головного героя твору Стендаля «Червоне і чорне»:

а) Вольтер;	б) Наполеон;	в) Бог;	г) Ж-Ж. Руссо.

3. На думку лорда Генрі Воттона (О. Вайльд «Портрет Доріана Грея»), сенс життя та обов'язок сучасної людини полягає в тому, щоб:

а) допомагати іншим;	б) розвивати свої таланти;
в) не обтяжувати близьких та друзів;	
г) прожити своє життя «повністю й цілковито, даючи вияв кожному почуттю, вираз кожній думці, утілюючи кожную мрію».	

4. Доріан Грей (О. Вайльд «Портрет Доріана Грея») вважає, що його життя знівечене через:

а) його вроду;	в) художника Безіла;
б) лорда Генрі Воттона;	г) заздрість оточення.

5. Жанр «Голосівок» А. Рембо:

а) терцина;	б) сонет;	в) ода;	г) акровірш.

6. «Стиль моїх Поем – це просто їх власний стиль», – проголошував:

а) В. Вітмен;	в) П. Верлен;
б) А. Рембо;	г) Ш. Бодлер.

7. В описах Санкт-Петербурга (роман Ф. Достоєвського «Злочин і кара») переважає колір:

а) жовтий;	б) сірий;	в) чорний;	г) червоний.

8. На каторзі Раскольніков (Ф. Достоєвський. «Злочин і кара») захворів від:

а) невдоволення своїм зізнанням;	б) недосконалості скоєння злочину;
в) уражених гордощів;	г) непорозуміння з оточенням.

Рівень II. Допишіть правильну відповідь (4*0,5 = 2 б.)

1. Поліфонізм – це _____.

2. Філософським підсумком роману «Злочин і кара» називають сон _____.

3. Роман *(автор)* «Червоне і чорне» починається з опису _____.

4. Філософсько-етичне вчення, згідно з яким насолода, задоволення – найвище благо, це _____.

Рівень III. Установіть відповідність (3 б.)

1. Між іменами поетів та фактами їхнього життя

1. В. Вітмен	А	«духовний батько» символізму, головна книга якого була заарештована
2. Ш. Бодлер	Б	«наймузикальніший» символіст, поет страждань, творчість якого – хрестоматія естетики символізму
3. П. Верлен	В	учитель, журналіст; його головна книга писалася 40 років – це найяскравіше явище американської поезії XIX ст.
4. А. Рембо	Г	епатажний поет із трагічною долею-ілюстрацією дисгармонії життя

2. Між героєм твору О. Вайльда «Портрет Доріана Грея» та його соціальним становищем

1. Генрі	А	художник
2. Безіл Голворд	Б	акторка
3. Сібіл Вейн	В	лорд Воттон
4. Алан Кемпбел	Г	сільська дівчина
5. Гетті Мертон	Г	науковець-хімік

3. Між висловлюванням героя та самим героєм:

1. «Раз переступивши, повернутися назад неможливо».	А	Раскольніков;
2. «Тут усе питання: чи недолюдок я чи сам жертва?»	Б	Порфірій Петрович;
3. «Уїдливі характер у мене, каюся, каюся».	В	Лужин;
4. «Істинно великі люди, мені здається, повинні відчувати на світі великий сум».	Г	Свідригайлов.

Рівень IV. Установіть послідовність (2*1 = 2 б.)

1. Подій у творі «Портрет Доріана Грея»:

а) знайомство із Сібіл Вейн;	д) самогубство Алана Кемпбела;
б) вечір у будинку тітки Гаррі;	е) роковий постріл сера Джеффри;
в) подорож Доріана;	є) вечір у леді Нарборо.
г) вистава «Ромео і Джульєтта»;	
г) від'їзд Джеймса Вейна;	

2. Шляху Жульєна Сореля (Стендаль «Червоне і чорне») суспільними сходами:

а) Безансонська семінарія;	г) служба в маркіза де Ла-Моль;
б) життя в будинку батька;	г) постріл, суд, страта.
в) служба в де Реналів;	

Рівень V. Заповніть анкету про епоху Реалізму (3 б.):

– Назва, тлумачення терміну.	– Передумови виникнення.
– Історичні межі.	– Представники та їхні твори.
– Батьківщина.	

II. Різномірнева контрольна робота із зарубіжної літератури для учнів 11 класу (підсумкова)

Мета: перевірити рівень знань учнів за програмовими творами 11 класу.

Рівень I. Виконайте тестові завдання

Оберіть одну правильну відповідь (8*0,25 = 2 б.)

1. Модернізм – це:

а) назва сукупності літературних напрямів та течій ХХ ст. в літературі;	в) назва сукупності літературних напрямів та течій ХVІІІ ст.;
б) назва напрямку в літературі ХІХ ст.;	г) ідеологічне явище межі ХІХ–ХХ ст.

2. Течія живопису початку ХХ століття, що вплинула на художню свідомість Гійома Аполлінера:

а) імпресіонізм;	в) сюрреалізм;
б) кубізм;	г) символізм.

3. Назва модерністського періоду розвитку російської поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст.:

а) «золота доба»;	в) «бронзова доба»;
б) «срібна доба»;	г) «залізна доба».

4. Фрагмент *«Він просунув голову до самого кінця дивана й почав стежити за сестрою. Чи помітить вона, що він залишив молоко, причому зовсім не тому, що не був голодний, і чи принесе вона якусь іншу їжу, яка зараз підійде йому більше...»* наведено з твору:

а) «Майстер і Маргарита»;	в) «Стариган із крилами»;
б) «Старий і море»;	г) «Перевтілення».

5. У теорії театрального мистецтва драми Б. Брехта називають:

а) драмами-притчами;	в) «драмами-моделями»;
б) «драмами-параболами»;	г) драмами-алегоріями.

6. У поемі А. Ахматової «Реквієм» йдеться про:

а) сталінські репресії 30-х років, жертвою яких став син поетеси;	в) більшовицький терор 20-х років, під час якого було розстріляно М. Гумільова, чоловіка А. Ахматової;
б) страшні наслідки Другої світової війни;	г) наслідки техногенних катастроф.

7. Творчість Г. Г. Маркеса належить до:

а) неоромантизму;	в) сюрреалізму;
б) магічного реалізму;	г) постмодернізму.

8. У повісті «Старий і море» Е. Гемінгвей змальовує людину:

а) безмежно самотньою, беззахисною в чужому світі;	в) усемогутнім володарем природи та світу;
б) слабкою і непереможною водночас частиною Всесвіту;	г) одинаком, який страждає від того.

Рівень II. Допишіть правильну відповідь (4*0,5 = 2 б.)

1. Ремінісценція – це _____.
2. Національна література, надбанням якої є творчість Милорада Павича _____.

3. Жанр твору Б. Брехта «Матінка Кураж та її діти» – _____.
4. Майстер «не заслужив світла, він заслужив _____».

Рівень III. Установіть відповідність (3 б.)

1. Між характерними рисами та літературними явищами «срібного століття» (4*0,25 = 1 б.)

1. символізм;	А	спрямованість «угору», від «реального до реальнішого»;
2. акмеїзм;	Б	спрямованість назад, до культурних першоджерел;
3. футуризм;	В	спрямованість уперед, до формування нового мистецтва;
4. імажинізм.	Г	спрямованість до патріархальних естетичних та етичних норм.

2. Між героями роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита» та їх професіями (8*0,25 = 2 б.):

1. Понирьов	А	редактор
2. Бенгальський	Б	критик
3. Римський	В	професор
4. Соков	Г	фіндиректор
5. Стравінський	Ґ	буфетник
6. Босий	Д	психіатр
7. Берліоз	Е	конферансьє
8. Латунський	Є	управдом

Рівень IV. Установіть послідовність (3 б.)

1. Етапів підкорення величезної риби (8*0,25 = 2 б.):

а) «Рибина показалася з води на всю свою довжину, а тоді знов пірнула...»;	ґ) «А пливе вона тепер куди повільніше»;
б) «Одного разу рибина так рвонула жилку, що він повалився долілиць і поранив щоку під оком»;	д) «Старий заніс гарпун так високо, як міг, і скільки було сили угородив його в бік рибини...»;
в) «Цілу ніч рибина пливла так само неухильно, нікуди не збочуючи...»;	е) «З нахилу жилки над водою старий не міг помітити, що рибина починає кружляти»;
г) «Рибина поволі віддалялася, і старий не міг підтягти її ані на дюйм»;	є) «Він прив'язав рибину до носа, до корми й до середньої лавки».

2. Сюжетної лінії вірша Р. Рільке «Орфей, Еввідіка, Гермес» (4*0,25 = 1 б.):

- 1) опис Еввідіки, охопленої смертю;
- 2) шлях Орфея, Еввідіки, Гермеса з Аїду;
- 3) повернення Еввідіки до Аїду;
- 4) опис Аїду.

Рівень V. Заповніть анкету про модернізм (5*0,4 = 2 б.):

– Назва, тлумачення терміну.	– Визначальні риси.
– Історичні межі.	– Представники та їх твори.
– Батьківщина.	

Додаток Д

Аналіз функціональних можливостей платформи

«E-school. Дистанційне навчання в школі»

З 2016–2017 н. р. відповідно до наказу Департаменту освіти і науки Донецької облдержадміністрації в містах Бахмуті, Краматорську, Маріуполі, Покровську, Слов'янську почали функціонувати дистанційні школи.

Платформа «E-school. Дистанційне навчання в школі» – новітня форма організації освітнього процесу, що передбачає використання сучасного комп'ютерного обладнання, мережевих технологій, текстової інформації, відеоматеріалів, особливих форм контролю, зокрема й у вигляді процедури тестування, а також інтерактивних дій: написання есе, рефератів, письмових повідомлень, спілкування в синхронному й асинхронному режимах – скайп-режим, форум, чат тощо. Платформа створена на основі програмного середовища Moodle, а тому оснащена великою кількістю інструментів, що надають можливість співпрацювати на рівнях: «учень – учень», «учень – викладач», «викладач – учень»; зручна в користуванні.

«E-school» має головну сторінку, на якій розміщено такі розділи:

- «Нормативна база», де подано нормативні документи щодо дистанційної освіти.
- «Реєстрація», де запропоновано алгоритм, як почати вчитися дистанційно.
- «Корисні ресурси», де представлено загальні ресурси для учнів, платформи для створення тестів, покликання на електронні підручники, статті й книги, матеріали для вчителів, а також відео для мотивації та стратегія для впровадження ІКТ.
- «Викладачу», де подано рекомендації та матеріали для вчителів.

Центральне місце посідають вебсторінки базових шкіл, що на сьогодні залучені до ДН школярів Донецької області.

При переході на сторінку будь-якої школи, наприклад, Економіко-гуманітарного ліцею № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради, відкривається, насамперед, інформація про керівництво школи, відповідальних за дистанційне та екстернатне навчання, рекомендаційне звернення до учнів, виходи на класи, залучені до ДН, на сторінку психолога, профорієнтаційну сторінку тощо. Доступ до ресурсів навчального порталу персоніфікований (див. рис. Д. 1).

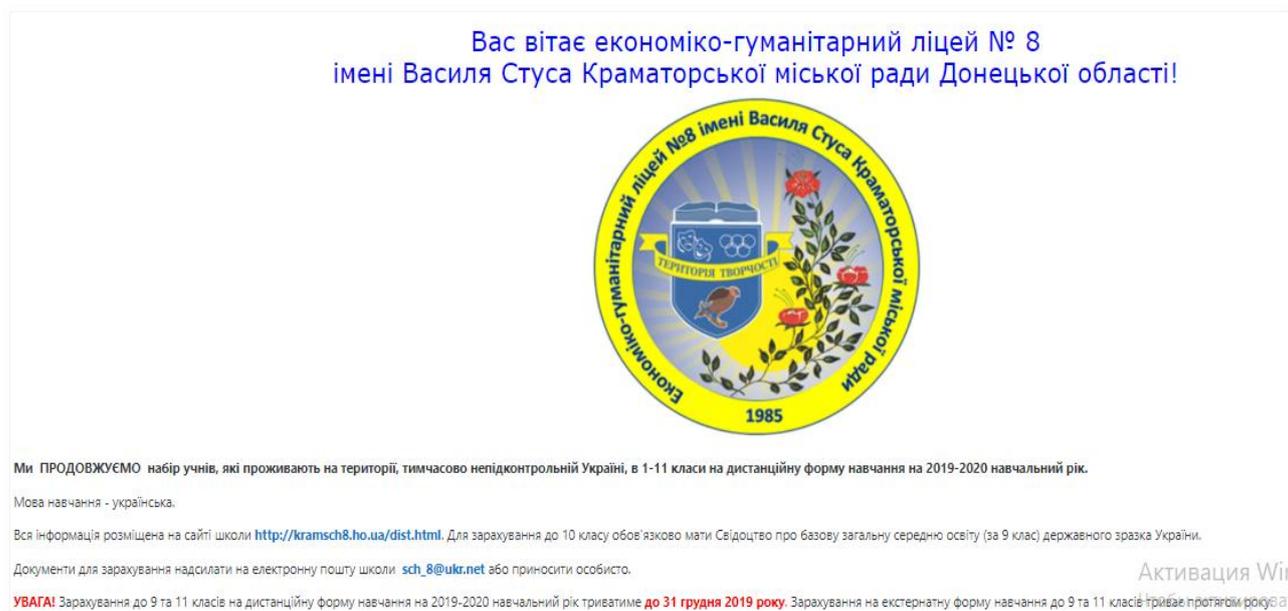

Рис. Д. 1. Головна сторінка Економіко-гуманітарного ліцею № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради на платформі дистанційного навчання «E-school». Скриншот.

Далі за покликанням обирається клас, предмет, що вивчається, і відбувається перехід на сторінку курсу зарубіжної літератури (див. рис. Д. 2).

Змістовий складник курсу передбачає теми, що містять інструкції, корисні покликання, електронні підручники тощо. Ліворуч розміщено навчальні теми, що містять теоретичний матеріал, практичні завдання і контроль знань.

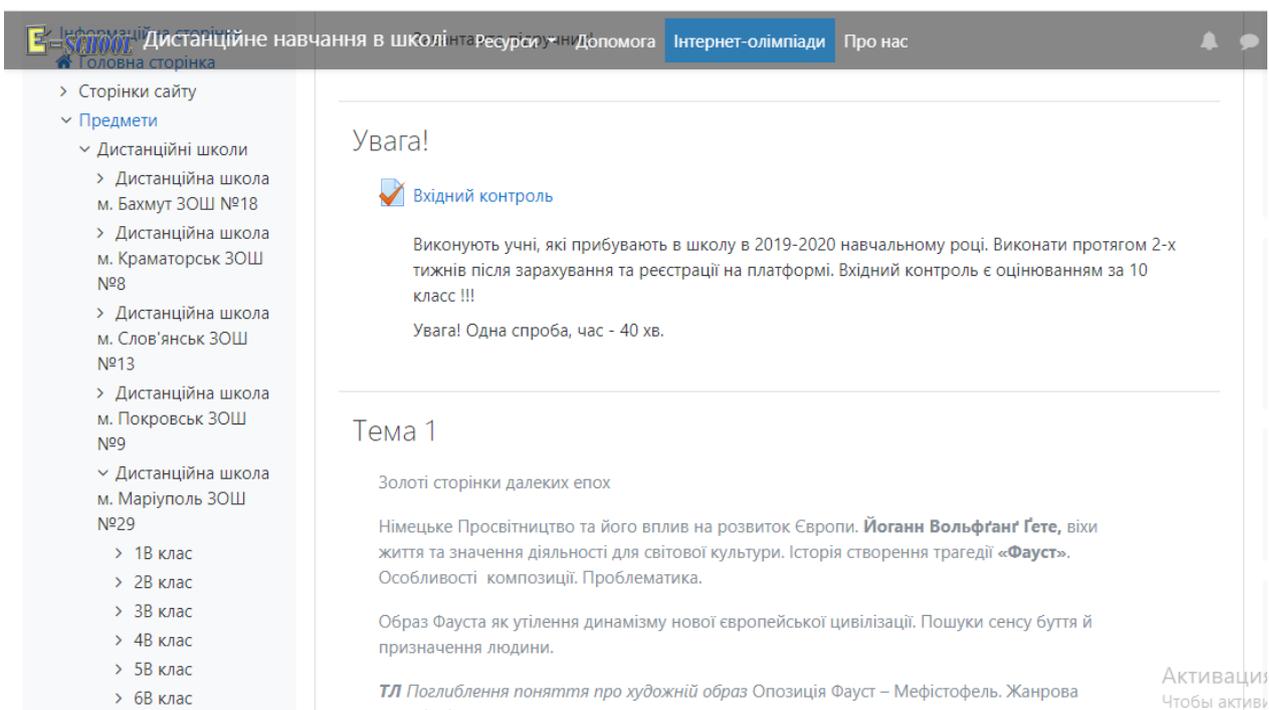

Рис. Д. 2. Сторінка курсу зарубіжної літератури для учнів 11 класу на платформі дистанційного навчання «E-school». Скриншот

Особливість ДН полягає в тому, що електронний навчальний засіб призначений для того, щоб учні засвоїли навчальний матеріал під керівництвом учителя. На платформі є сторінка для зворотного зв'язку, де школярі можуть звернутися до вчителя, якщо під час виконання завдань до уроків чи контрольної роботи виникли певні труднощі, або при засвоєнні будь-якого поняття необхідне глибше пояснення тощо (див. рис. Д. 3).

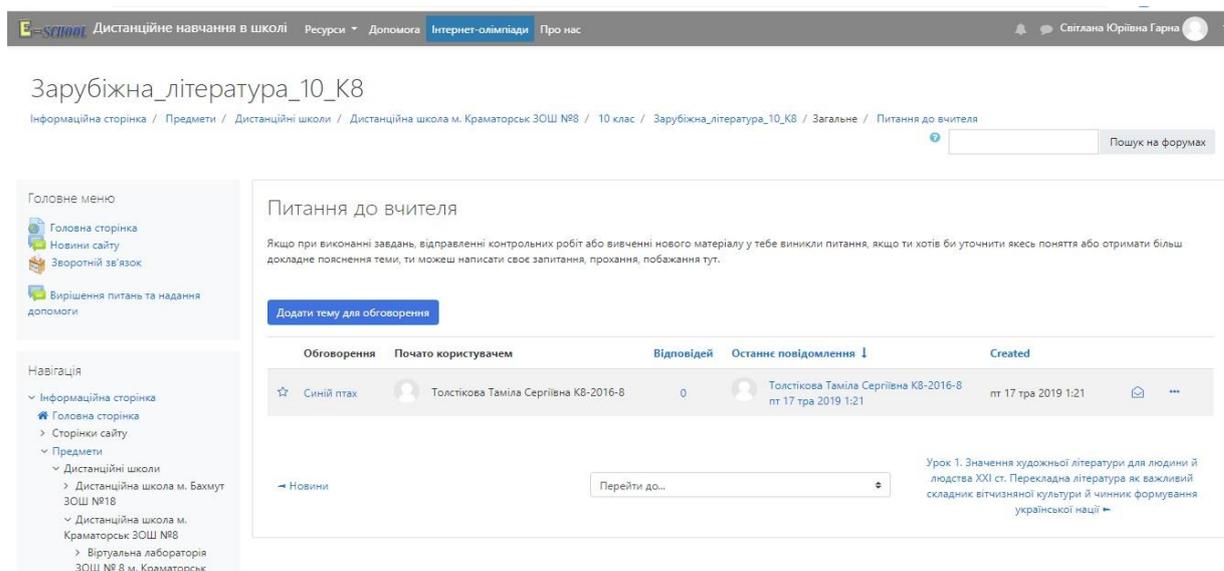

Рис. Д. 3. Скриншот сторінки зворотного зв'язку Економіко-гуманітарного ліцею № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради

Програмне середовище Moodle дозволяє створювати різні види тестів: на відповідності, вибір із множини, стисла відповідь тощо (див. рис. Д. 4).

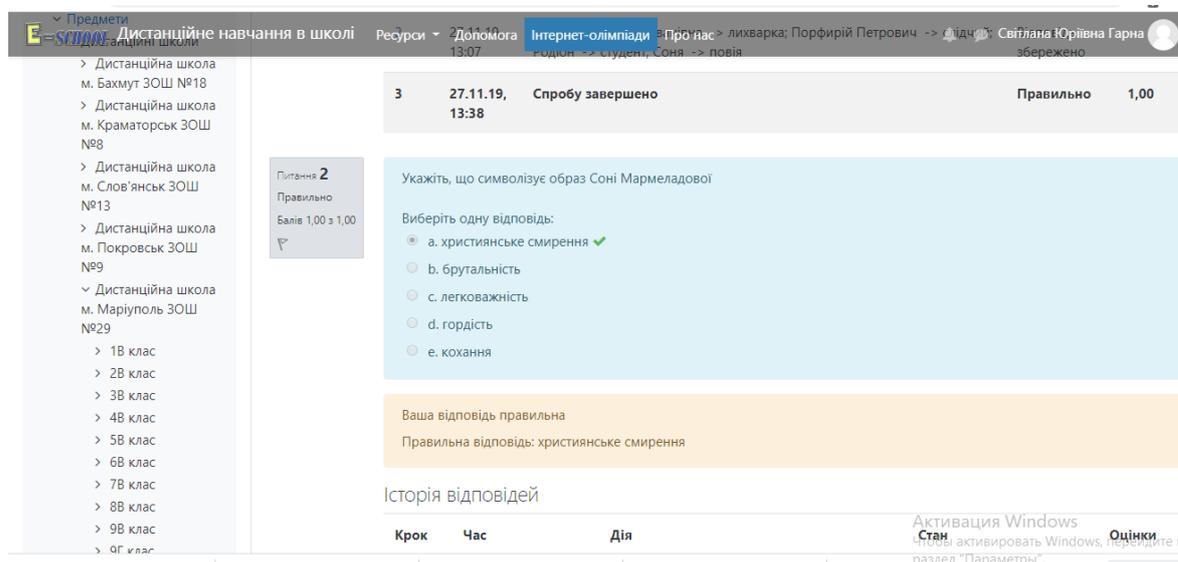

Рис. Д. 4. Сторінка зі зразком тестового завдання на платформі дистанційного навчання «E-school». Скриншот.

Роботи учнів оцінюються за 12-бальною шкалою. Бали за тестові завдання вираховуються автоматично (див. рис. Д. 5), а за творчі (контрольні) роботи вчитель ставить оцінку власноруч (див. рис. Д. 6).

Пошта	Контрольний домашній т...	Контрольна робота з те...	Контрольна робота №5 Т...	Контрольна робота №1 Т...
olga@gmail.com	11,00	11,00	10,00	12,00
r.net	9,00	9,00	5,75	7,50
l@gmail.com	10,00	9,00	7,75	10,75
yuk@ukr.nat	10,00	11,00	8,25	12,00
gmail.com	9,00	9,00	7,00	12,00
t@gmail.com	10,00	9,00	9,50	10,50
on@gmail.com	9,00	-	11,75	11,50
Загальне середнє	9,43	9,72	9,45	10,56

Рис. Д. 5. Сторінки журналу оцінювання знань та вмій учнів на платформі дистанційного навчання «E-school». Скриншот.

В ШКОЛІ Ресурси Допомога **Інтернет-олімпіади** Про нас Світлана Юрївна Гарна

гура_10_K8

Інстанційні школи / Дистанційна школа м. Краматорськ ЗОШ №8 / 10 клас / Зарубіжна література_10_K8 / Тема 1. Вступ. Золоті сторінки далеких епох
теми "Вступ. Зол..."

Урок № 8. Контрольна робота № 1 з теми "Вступ. Золоті сторінки далеких епох". Контрольний твір

Прочитайте в підручнику питання №1-11 на стор. 47-48. Оберіть одне з питань та дайте відповідь на нього у формі твору-роздуму. Не забудьте вказати номер питання. Пам'ятайте, що відповідь у формі твору-роздуму - це зв'язний текст, побудований за схемою: теза - аргументи - висновок.

(Відповідь на питання № 1 буде виглядати як твір-роздум "Чому Одіссей є улюбленцем богині Афін", а цитати необхідно використовувати для підтвердження власних думок. Окремо цитату характеристику не складаємо. Твір за питанням № 2 - це коментарі до мачи подорожі Одісея (карту не додаємо). Коментарі - це не тільки перелік подій, а й аналіз вчинків та рис характеру Одісея, які він проявив у тому чи іншому епізоді, можливо, опис його ставлення до ситуації, переживань героя. Можливий також опис ваших вражень від ситуації або вчинків героїв.)

Результат оцінювання

Сховане від студентів	Ні
Учасники	83
Здано	12
Потрібно оцінити	0

[Переглянути/Оцінити всі роботи](#)

Рис. Д. 6. Сторінка контрольної роботи для учнів 10 класу. Скриншот.

Можливості платформи ДН дозволяють школярам вільно використовувати значну кількість навчальних ресурсів та матеріалів, а також забезпечують комунікаційну взаємодію учасників освітнього процесу як у синхронному режимі (чат), так і в асинхронному (форум, імейл, робочий зошит тощо). Важливою особливістю платформи є те, що система створює та зберігає портфоліо кожного учня, де зібрано всі виконані роботи, оцінки, коментарі вчителя, повідомлення на форумі.

II. Розрахунки на *прикінцевому* етапі дослідження

Критерій																																				
Мотиваційно-знанєвий								Діяльнісно-операційний								Творчо-рефлексивний								Ціннісно-предметний												
ЕГ				КГ				ЕГ				КГ				ЕГ				КГ				ЕГ				КГ								
Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²	Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²	Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²	Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²	Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²	Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²	Учні	Бали	X-Xc	(X-Xc) ²									
1.	7	0,28	0,08	1.	9	3,18	10,09	1.	7	0,19	0,04	1.	8	2,21	4,87	1.	8	0,97	0,94	1.	7	1,24	1,53	1.	8	1,13	1,27	1.	8	2,12	4,48					
2	10	3,28	10,77	2	3	-2,82	7,97	2	11	4,19	17,54	2	4	-1,79	3,22	2	10	2,97	8,81	2	2	-3,76	14,17	2	11	4,13	17,02	2	3	-2,88	8,31					
3	6	-0,72	0,52	3	8	2,18	4,74	3	5	-1,81	3,29	3	9	3,21	10,28	3	6	-1,03	1,06	3	7	1,24	1,53	3	6	-0,88	0,77	3	7	1,12	1,25					
4	8	1,28	1,64	4	4	-1,82	3,33	4	8	1,19	1,41	4	2	-3,79	14,40	4	8	0,97	0,94	4	5	-0,76	0,58	4	8	1,13	1,27	4	3	-2,88	8,31					
5	7	0,28	0,08	5	6	0,18	0,03	5	6	-0,81	0,66	5	5	-0,79	0,63	5	9	1,97	3,88	5	4	-1,76	3,11	5	8	1,13	1,27	5	6	0,12	0,01					
6	11	4,28	18,33	6	5	-0,82	0,68	6	11	4,19	17,54	6	6	0,21	0,04	6	10	2,97	8,81	6	6	0,24	0,06	6	11	4,13	17,02	6	6	0,12	0,01					
7	8	1,28	1,64	7	8	2,18	4,74	7	8	1,19	1,41	7	9	3,21	10,28	7	8	0,97	0,94	7	7	1,24	1,53	7	7	0,13	0,02	7	7	1,12	1,25					
8	6	-0,72	0,52	8	4	-1,82	3,33	8	5	-1,81	3,29	8	6	0,21	0,04	8	5	-2,03	4,13	8	6	0,24	0,06	8	5	-1,88	3,52	8	6	0,12	0,01					
9	4	-2,72	7,39	9	7	1,18	1,38	9	4	-2,81	7,91	9	7	1,21	1,45	9	3	-4,03	16,25	9	7	1,24	1,53	9	4	-2,88	8,27	9	9	3,12	9,72					
10	5	-1,72	2,95	10	5	-0,82	0,68	10	6	-0,81	0,66	10	5	-0,79	0,63	10	6	-1,03	1,06	10	5	-0,76	0,58	10	6	-0,88	0,77	10	6	0,12	0,01					
11	6	-0,72	0,52	11	4	-1,82	3,33	11	8	1,19	1,41	11	3	-2,79	7,81	11	9	1,97	3,88	11	5	-0,76	0,58	11	7	0,13	0,02	11	3	-2,88	8,31					
12	7	0,28	0,08	12	5	-0,82	0,68	12	5	-1,81	3,29	12	6	0,21	0,04	12	5	-2,03	4,13	12	6	0,24	0,06	12	5	-1,88	3,52	12	6	0,12	0,01					
13	11	4,28	18,33	13	9	3,18	10,09	13	11	4,19	17,54	13	7	1,21	1,45	13	11	3,97	15,75	13	8	2,24	5,00	13	10	3,13	9,77	13	8	2,12	4,48					
14	5	-1,72	2,95	14	7	1,18	1,38	14	6	-0,81	0,66	14	5	-0,79	0,63	14	6	-1,03	1,06	14	5	-0,76	0,58	14	6	-0,88	0,77	14	6	0,12	0,01					
15	7	0,28	0,08	15	5	-0,82	0,68	15	8	1,19	1,41	15	7	1,21	1,45	15	8	0,97	0,94	15	5	-0,76	0,58	15	8	1,13	1,27	15	5	-0,88	0,78					
16	6	-0,72	0,52	16	5	-0,82	0,68	16	5	-1,81	3,29	16	6	0,21	0,04	16	7	-0,03	0,00	16	6	0,24	0,06	16	5	-1,88	3,52	16	4	-1,88	3,54					
17	5	-1,72	2,95	17	4	-1,82	3,33	17	6	-0,81	0,66	17	4	-1,79	3,22	17	6	-1,03	1,06	17	4	-1,76	3,11	17	6	-0,88	0,77	17	4	-1,88	3,54					
18	3	-3,72	13,83	18	5	-0,82	0,68	18	4	-2,81	7,91	18	6	0,21	0,04	18	4	-3,03	9,19	18	6	0,24	0,06	18	4	-2,88	8,27	18	6	0,12	0,01					
19	7	0,28	0,08	19	6	0,18	0,03	19	6	-0,81	0,66	19	5	-0,79	0,63	19	5	-2,03	4,13	19	5	-0,76	0,58	19	5	-1,88	3,52	19	6	0,12	0,01					
20	4	-2,72	7,39	20	3	-2,82	7,97	20	7	0,19	0,04	20	3	-2,79	7,81	20	6	-1,03	1,06	20	4	-1,76	3,11	20	5	-1,88	3,52	20	4	-1,88	3,54					
21	11	4,28	18,33	21	4	-1,82	3,33	21	10	3,19	10,16	21	6	0,21	0,04	21	11	3,97	15,75	21	5	-0,76	0,58	21	11	4,13	17,02	21	7	1,12	1,25					
22	6	-0,72	0,52	22	4	-1,82	3,33	22	6	-0,81	0,66	22	4	-1,79	3,22	22	6	-1,03	1,06	22	4	-1,76	3,11	22	6	-0,88	0,77	22	4	-1,88	3,54					
23	5	-1,72	2,95	23	6	0,18	0,03	23	6	-0,81	0,66	23	5	-0,79	0,63	23	5	-2,03	4,13	23	7	1,24	1,53	23	6	-0,88	0,77	23	5	-0,88	0,78					
24	7	0,28	0,08	24	7	1,18	1,38	24	8	1,19	1,41	24	8	2,21	4,87	24	8	0,97	0,94	24	9	3,24	10,47	24	7	0,13	0,02	24	7	1,12	1,25					
25	5	-1,72	2,95	25	4	-1,82	3,33	25	5	-1,81	3,29	25	3	-2,79	7,81	25	6	-1,03	1,06	25	4	-1,76	3,11	25	6	-0,88	0,77	25	4	-1,88	3,54					
26	6	-0,72	0,52	26	8	2,18	4,74	26	5	-1,81	3,29	26	8	2,21	4,87	26	7	-0,03	0,00	26	7	1,24	1,53	26	6	-0,88	0,77	26	7	1,12	1,25					
27	8	1,28	1,64	27	5	-0,82	0,68	27	7	0,19	0,04	27	7	1,21	1,45	27	8	0,97	0,94	27	4	-1,76	3,11	27	8	1,13	1,27	27	5	-0,88	0,78					
28	5	-1,72	2,95	28	9	3,18	10,09	28	7	0,19	0,04	28	7	1,21	1,45	28	6	-1,03	1,06	28	7	1,24	1,53	28	6	-0,88	0,77	28	7	1,12	1,25					
29	4	-2,72	7,39	29	5	-0,82	0,68	29	4	-2,81	7,91	29	3	-2,79	7,81	29	3	-4,03	16,25	29	4	-1,76	3,11	29	4	-2,88	8,27	29	4	-1,88	3,54					
30	7	0,28	0,08	30	7	1,18	1,38	30	5	-1,81	3,29	30	7	1,21	1,45	30	6	-1,03	1,06	30	8	2,24	5,00	30	6	-0,88	0,77	30	8	2,12	4,48					
31	7	0,28	0,08	31	2	-3,82	14,62	31	8	1,19	1,41	31	3	-2,79	7,81	31	8	0,97	0,94	31	4	-1,76	3,11	31	8	1,13	1,27	31	4	-1,88	3,54					
32	11	4,28	18,33	32	6	0,18	0,03	32	10	3,19	10,16	32	6	0,21	0,04	32	11	3,97	15,75	32	6	0,24	0,06	32	11	4,13	17,02	32	5	-0,88	0,78					
				33	11	5,18	26,80					33	10	4,21	17,69					33	10	4,24	17,94					33	11	5,12	26,19					
				34	8	2,18	4,74					34	7	1,21	1,45					34	7	1,24	1,53					34	9	3,12	9,72					
Середнє значення =	6,72				5,82				6,81				5,79				7,03				5,76				6,88				5,88							
Сума квадратів різниць =																																				
Skr ² =					146,47				140,94				132,88				129,56				146,97				94,12				135,50				119,53			
Ser ² =					4,145				3,811				3,811				3,811				2,768				2,768				3,516							
F = Ser ² /Skr ² =					4,577				1,10417				4,152				1,08970				4,593				1,65914				4,234				1,20446			

Додаток Ж

Довідки про впровадження результатів дослідження

У К Р А Ї Н А
 ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
**ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
 ОСВІТИ**

вул. Василя Стуса, буд. 47, м. Краматорськ, Донецька обл., 84301
 e-mail: donoippro@gmail.com Код ЄДРПОУ 02135804

Від *23.10.2019* № *1032-1/01*

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
 Гарної Світлани Юріївни**

**з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі
 з використанням технологій дистанційного навчання»**

Провідні наукові положення й результати дисертаційної роботи Гарної Світлани Юріївни, присвячені методиці вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання, використовувалися в освітньому процесі Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти впродовж 2015-2019 рр. на курсах підвищення кваліфікації, у роботі творчих груп та науково-методичних заходах відділу гуманітарної освіти.

Відповідно до робочих планів Донецького облППО на 2016-2017 н.р., 2017-2018 н.р., 2018-2019 н.р. наказом департаменту освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації був затверджений перелік базових закладів загальної середньої освіти з дистанційного навчання, залучених до експериментальної діяльності за дисертаційною роботою Гарної С.Ю.

У 2016 р. проведено інструктивні заняття для вчителів базових шкіл за погодженим графіком, розроблено методичні рекомендації щодо організації форм навчання в умовах віддаленого доступу, створення експериментальної навчальної медіапродукції, а саме: запропоновано авторське бачення організації заняття з віддаленим доступом; надано рекомендації щодо побудови та проведення ефективного електронного уроку; розроблено інтерактивну модель, структуру віртуального зошита як засобу дистанційного навчання учнів-читачів; запропоновано методичну систему використання елементів дистанційного навчання у процесі вивчення старшокласниками зарубіжної літератури; розширено палітру дидактичного інструментарію сучасного вчителя-словесника в системі повноформатного чи епізодичного дистанційного навчання школярів, виявлено рівень готовності педагогів до практичної реалізації окреслених інновацій.

Учителям-словесникам для підвищення кваліфікації були запропоновані авторські курси Гарної С.Ю. «Реалізація медіадидактичних засад мовно-літературної освіти школярів», спецкурси «Персональний сайт педагога як засіб упровадження новітніх інформаційних технологій у практичну діяльність», «Учитель-словесник – комп'ютерний ас!» та «Моделювання сучасного дистанційного уроку зарубіжної літератури».

Проведено низку заходів для педагогів та учнів області: цикл тренінгів, технопарк, коучинг-студії, онлайн-консультації, авторські творчі майстерні з дотичної проблематики.

Представлене в науковій роботі теоретичне обґрунтування моделі методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання було покладено в основу навчальних модулів Гарної С.Ю.: «Віртуальний зошит як засіб дистанційного навчання учнів зарубіжної літератури», «Персональний сайт учителя-словесника», «Інтерактивний плакат як сучасний засіб дистанційного навчання», «Технологія вебквестів у роботі вчителя зарубіжної літератури», «Індивідуальний освітній маршрут як засіб самореалізації особистості учня на уроках літератури».

Упровадження матеріалів дослідження Гарної Світлани Юріївни в освітній процес Донецького обласного інституту сприяло розширенню джерельної бази, методичних і технологічних підходів до викладання шкільного курсу «Зарубіжна література» й позитивно вплинуло на якість змісту курсів підвищення кваліфікації вчителів-філологів області.

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи Гарної Світлани Юріївни обговорювалися на засіданнях кафедри суспільно-гуманітарної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти й оцінені як такі, що є значимими для педагогічної науки та практики, і заслуговують на впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти, є основою для розробки нових тем для курсів підвищення кваліфікації, науково-методичних семінарів, роботи творчих груп учителів області.

Довідка про впровадження результатів кандидатської дисертації «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання» Гарної С.Ю. заслухана і затверджена на засіданні кафедри суспільно-гуманітарної освіти (протокол №11 від 22.10.2019 р.).

Завідувач кафедри суспільно-гуманітарної освіти

Ігор ЦІКО

В.о. ректора

Юлія БУРЦЕВА

УКРАЇНА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ КРАМАТОРСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ ЛІЦЕЙ № 8 ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
КРАМАТОРСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
 вул. Двірцева, 57а, м. Краматорськ, Донецька область, 84331, тел. (06264) 7-25-28,
 Код ЄДРПОУ 25704593, E-mail sch_8@ukr.net

Від 24.12.2019р. № 700

ДОВІДКА
 про апробацію наукового дослідження
**«Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з
 використанням технологій дистанційного навчання»,**
 розробленою Світланою Юрївною Гарною

Упродовж 2016-2019 років на базі Економіко-гуманітарного ліцею № 8 імені Василя Стуса Краматорської міської ради Донецької області здійснено апробацію наукового дослідження Світлани Юрївни Гарної з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання».

Апробацію проводили вчителі зарубіжної літератури, які викладають у дистанційній школі, Григор'єва І. О. та Ходус О. М.

Для учнів 10-11-их класів були запропоновані авторські електронні навчальні кейси із зарубіжної літератури. Протягом періоду апробації старшокласники здобули навички навчатися дистанційно з учителем-куратором; сформувавши вміння самостійно здобувати інформацію в інтернеті, набули вміння користуватися посібниками онлайн, електронними бібліотеками, підвищили рівень знань із зарубіжної літератури. Школярі здобули вміння й навички саморозвитку особистості, ефективної організації роботи в інформаційному просторі, пошукової діяльності тощо.

Важливим є те, що авторська методика використання технологій дистанційного навчання Гарної С.Ю. допомогла створити таке сприятливе освітнє середовище, де учні, які навчаються дистанційно, мають можливість підтримувати діалог, працювати з учителем-куратором, отримувати необхідну консультацію віддалено.

Запропоновану методичну модель вважаємо значущою й ефективною під час викладання зарубіжної літератури в 10-11-х класах.

Перевірені практикою методи, прийоми та форми роботи можуть бути використані під час дистанційного навчання учнів, упровадження елементів дистанційного навчання та в позаурочній діяльності вчителя-словесника.

Директор ліцею №8
 імені Василя Стуса

В.П. Калініна

Добропільський навчально-виховний комплекс
 «Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №4
 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад»
 вул. Першотравнева, 73, м. Добропілля, Донецька область, 85000
 тел. (06277) 2-71-25, e-mail: dobrnvk4@gmail.com, Код ЄДРПОУ 25607163

Від 03.12.2019 № 290

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію наукового дослідження
 «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі
 з використанням технологій дистанційного навчання»,
 розробленою Світланою Юрїівною Гарною

Упродовж 2014-2019 років на базі Добропільського навчально-виховного комплексу «Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад» Добропільської міської ради Донецької області здійснено апробацію наукового дослідження Світлани Юрїївни Гарної з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання».

Апробацію проводила вчитель Шмирко Ірина Вікторівна, Бавикіна Людмила Дмитрівна.

Учні 10-11 класів працювали за авторською програмою різнорівневих завдань для очно-дистанційного навчання із зарубіжної літератури. У програмі взято до уваги специфіку навчального предмету, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя, сучасні організаційні форми, методи й технології навчання зарубіжної літератури. Завдання спрямовані на підвищення рівня знань учнів, що відбувається через самостійну пошуково-дослідну, практичну діяльність.

Упровадження методичної системи використання технологій дистанційного навчання старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури спрямовано на реалізацію ключових компетентностей, тому вважаємо її значущою, ефективною й такою, що заслуговує на впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Директор школи

С.В. Томчук

У К Р А Ї Н А
ВОЛНОВАСЬКА РАЙОННА РАДА
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
НОВОТРОЇЦЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА I – III СТУПЕНІВ №4

85732, Донецька область, Волноваський район, смт Новотроїцьке, вул.Шевцової, 57
Тел. (062), 4-4-4-65-75. E-mail: ntrschoo14@ukr.net

від 12.12.2019 № 72

УОСМС
Волноваської райдержадміністрації

ДОВІДКА
про апробацію наукового дослідження
**«Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з
використанням технологій дистанційного навчання»,
розробленого Світланою Юрїівною Гарною**

Упродовж 2014-2019 років на базі Новотроїцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №4 Волноваської районної ради Донецької області здійснено апробацію наукового дослідження Світлани Юрїівни Гарної з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання».

Апробацію проводила вчитель Ханецька Вікторія Вікторівна

Під час апробації учні були залучені до пошуку та використання потрібних інформаційних ресурсів; застосування візуальної і звукової, статистичної і динамічної, текстової і графічної наочності, що сприяло поглибленню вміння виокремлювати компоненти змісту й форми, установлювати зв'язки між окремими компонентами, вирізняти у прочитаних текстах художньо-виражальні засоби, розрізняти твори різних родів і жанрів у їхній специфіці тощо.

Були створені гугл-класи для учнів старшої школи, запроваджено використання віртуальних зошитів як засобу дистанційного навчання зарубіжної літератури під час роботи з обдарованими учнями, індивідуальної роботи, карантинів як елементів домашнього завдання тощо.

Результати впровадження експериментальної методики вивчення зарубіжної літератури з використанням технологій дистанційного навчання в 10-11-х класах вважаємо значущими й ефективними.

Директор школи

В.Ф. Іванов

ВІДДІЛ ОСВІТИ
 БАРВІНКІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
 БАРВІНКІВСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №3
 БАРВІНКІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
 64703 м. Барвінкове, вул. Ломоносова, 5; Тел. 4- 17-46;
 E-mail: barv- zosh3@ ukr.net
 Код ЄДРПОУ 25751931

від 12.11.2019 № 156

ДОВІДКА

про апробацію наукового дослідження
**«Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі
 з використанням технологій дистанційного навчання»**,
 розробленою Світланою Юрївною Гарною

Упродовж 2014-2019 років на базі Барвінківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3 Барвінківської районної ради Харківської області здійснено апробацію наукового дослідження Світлани Юрївни Гарної з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання».

Апробацію проводила вчитель Андрієнко Олена Андріївна.

Учні старшої школи були залучені до пошуку та використання потрібних інформаційних ресурсів; застосування різноманітних видів наочності: візуальної і звукової, статистичної і динамічної, текстової і графічної тощо; використання голосових і текстових чатів, прийомів фасилітації. Це сприяло тому, що школярі значно поглибили вміння аналізу та інтерпретації художніх творів, уміння виокремлювати компоненти змісту й форми, установлювати зв'язки між окремими компонентами, вирізняти у прочитаних текстах художньо-виражальні засоби, розрізняти твори різних родів і жанрів у їхній специфіці, зіставляти оригінали й переклади тощо.

Також учні 10-11 класів працювали за авторською програмою різнорівневих завдань для очно-дистанційного навчання із зарубіжної літератури. Завдання програми спрямовані на підвищення рівня знань учнів, що відбувається через самостійну пошуково-дослідну, практичну діяльність.

Результати впровадження експериментальної методики вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання Гарної С.Ю. вважаємо значущими й ефективними.

Директор школи

Н. Є. Щегурова

**ПОПАСНЯНСЬКА ГІМНАЗІЯ № 20
ПОПАСНЯНСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Вокзальна, 25, м. Попасна. Луганської обл., 93301 Україна, тел. (06474) 2-00-61
gim.20@ukr.net

№ 145 від 07.11.2019р.

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію наукового дослідження

«Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання»,
розробленого Світланою Юрївною Гарною

Упродовж 2015-2019 років на базі Попаснянської гімназії № 20 Попаснянської районної ради Луганської області здійснено апробацію наукового дослідження Світлани Юрївни Гарної з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання».

Апробацію проводили вчителі Макаренко Вікторія Геннадіївна та Анохіна Ольга Анатоліївна.

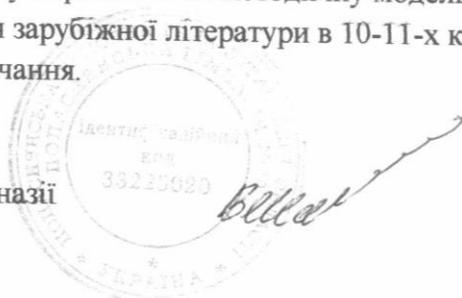
Для організації вивчення зарубіжної літератури у старшій школі за технологіями дистанційного навчання педагоги використовували індивідуальні освітні маршрути, віртуальний зошит, сервіси веб 2.0, сайти і блоги, інтерактивні плакати, електронні підручники тощо. Була також апробована авторська програма різнорівневих творчих завдань для очно-дистанційного навчання зарубіжної літератури учнів 10-11 класів.

Результати впровадження експериментальної авторської методики дають підстави стверджувати, що вона є ефективним засобом для підвищення рівня знань учнів, вироблення навичок самостійної роботи, нестандартного мислення. Школярі здобули вміння й навички саморозвитку особистості, ефективної організації роботи в інформаційному просторі, пошукової діяльності тощо.

Учителі-експериментатори розширили базу методичних і технологічних підходів до викладання шкільного курсу «Зарубіжна література», що позитивно вплинуло на якість знань учнів.

Запропоновану Гарною С.Ю. методичну модель вважаємо значущою й ефективною під час викладання зарубіжної літератури в 10-11-х класах з використанням технологій дистанційного навчання.

Директор гімназії

В.П. Машин

УКРАЇНА
КЗ «МАРІУПОЛЬСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА I-III СТУПЕНІВ №29
МАРІУПОЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»
(ЗОШ №29)

вул. Зелінського, 37/39, 87534. тел.: +380983839215
e-mail: marschool29@ukr.net

Від 25.12.2019 № 190
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію наукового дослідження
«Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі
з використанням технологій дистанційного навчання»,
розробленого Світланою Юрїївною Гарною

Упродовж 2016-2019 років на базі комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 29 Маріупольської міської ради Донецької області» здійснено апробацію наукового дослідження Світлани Юрїївни Гарної з теми «Методика вивчення зарубіжної літератури у старшій школі з використанням технологій дистанційного навчання».

Апробацію проводили вчителі зарубіжної літератури, які викладають у дистанційній школі, Бикова Л. А та Шумакова І. В.

На платформі «E-school» для учнів 10-11-их класів були запропоновані авторські електронні навчальні кейси із зарубіжної літератури, що допомогли організувати індивідуальну освітню траєкторію для старшокласників. Перевагою такої форми є можливість урахування індивідуальних темпів навчання кожного з учнів, насичений і швидкий зворотний зв'язок з учителем й однокласниками.

Для вчителів школи, які викладають зарубіжну літературу дистанційно, автором наукового дослідження було проведено вебнаради, консультації щодо впровадження методики використання модифікованих прийомів роботи: читання з різними видами інтерактивних коментарів, ведення електронного читацького щоденника, аудіо-, відеозапис читання в особах, за ролями, інтерактивна схема-конспект, словникова робота у вікісередовищі, «сліпа» (голосова) дискусія, чат (форум)-діалог, дискусія, індивідуальна бесіда (консультація), групова бесіда (консультація), редагування текстів творів із додаваннями різного виду коментарів тощо.

Протягом періоду апробації авторської методики старшокласники здобули навички навчатися дистанційно з учителем-куратором; виробили вміння самостійно здобувати інформацію в інтернеті, користуватися посібниками онлайн, електронними бібліотеками, підвищили рівень знань із зарубіжної літератури.

Вагомі результати, досягнуті через експериментальне навчання під керівництвом С.Ю. Гарної, дозволяють зробити висновок про ефективність її авторської методики й оцінені як такі, що є значимими для освітнього процесу закладів загальної середньої освіти.

Директор школи

Л. А. Бикова